

รายงานฉบับสมบูรณ์

เรื่อง การบริหารจัดการภัยแล้งของประเทศไทย

สถาบันผู้ตรวจการแผ่นดินศึกษา สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

2559

Final Report

The Drought Management in Thailand.

Institute of Ombudsman Studies, Office of the Ombudsman.

2016

รายงานฉบับสมบูรณ์

เรื่อง การบริหารจัดการภัยแล้งของประเทศไทย

การศึกษา เรื่อง “การบริหารจัดการภัยแล้งของประเทศไทย” เป็นผลมาจากการพิจารณาเห็นว่า ปัญหาภัยแล้ง เป็นปัญหาที่มีผลกระทบเสียหายต่อประชาชนส่วนรวม ประธานผู้ตรวจการแผ่นดินจึงเห็นควรพิจารณาปัญหาดังกล่าวโดยมอบหมายให้สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินดำเนินการศึกษาผลกระทบจากการเกิดภัยแล้งต่อประชาชน ตลอดจนแนวทางในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยแล้ง โดยรวบรวมเพื่อศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารของหน่วยงานราชการต่างๆ กฎหมาย ตำรา รายงาน บทความวิชาการ ฯลฯ ร่วมกับการสำรวจข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งใน 6 ภูมิภาคของประเทศไทย ในปี 2557 และทำการวิเคราะห์ผลกระทบและความเสียหายจากภัยแล้งโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา วิเคราะห์ความพึงพอใจในการให้ความช่วยเหลือจากภาครัฐและการมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ปัญหาภัยแล้งโดยวิธีการแจกแจงความถี่แบบจัดกลุ่มเพื่อคำนวณหาอันตรายภาคขึ้น และวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์หัวหน้าและผู้บริหารของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

คณะผู้ศึกษาขอขอบคุณท่านอธิบดี ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย กรมชลประทาน กรมฝนหลวงและการบินเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำบาดาล กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลสัมภาษณ์ ตลอดจนข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลการศึกษาที่ปรากฏในรายงานฉบับนี้ จะนำไปสู่การทบทวนกฎหมาย นโยบาย ตลอดจนมาตรการต่างๆ ของผู้กำหนดนโยบายในแต่ละระดับ อันจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนทั้งในเชิงนโยบายและการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการของรัฐเพื่อรับมือและแก้ไขปัญหาภัยแล้งได้อย่างยั่งยืนต่อไป

คณะผู้จัดทำ
สิงหาคม 2559

คณะผู้ศึกษา

ศาสตราจารย์ศรีราชา วงศารยางกูร

นายรักษเกชา แฉ่ฉ่าย

นางสาวรอยพิมพ์ ถิระวงษ์

นายพิริยะ ศิริโพธิ์พันธุ์กุล

นางสาวจิราพร จรรยาอ่อน

นางสาวอัญรัตน์ เสียมไหม

ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน

เลขาธิการสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

ผู้อำนวยการ

สถาบันผู้ตรวจการแผ่นดินศึกษา

นักวิชาการอาวุโสระดับสูง

สถาบันผู้ตรวจการแผ่นดินศึกษา

นักวิชาการอาวุโส

สถาบันผู้ตรวจการแผ่นดินศึกษา

นักวิชาการอาวุโส

สถาบันผู้ตรวจการแผ่นดินศึกษา

	หน้า
สารบัญตาราง	(4)
สารบัญภาพ	(7)
บทสรุปผู้บริหาร / Executive summary	(9)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญของปัญหา	2
1.2 วัตถุประสงค์	7
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
1.4 ขอบเขตของโครงการวิจัย	7
บทที่ 2 ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	9
2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	10
2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับความแห้งแล้ง	10
2.1.2 รูปแบบในการบริหารจัดการภัยแล้งของประเทศไทย	20
2.1.3 แนวทางการเลือกประเภทงานพัฒนาแหล่งน้ำ เพื่อการเกษตรของประเทศไทย	25
2.2 แนวนโยบายในการปฏิบัติงานเพื่อจัดการภัยแล้งของรัฐบาล	29
2.2.1 มาตรการแก้ปัญหาภัยแล้งของรัฐบาล ในช่วงปี 2557 - 2558	29
2.2.2 แนวทางการจัดการภัยแล้ง ตามมติคณะรัฐมนตรี	31
2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	49
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	57
3.1 การรวบรวมข้อมูล	58
3.1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ	58
3.1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ	58

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล	64
3.2.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาผลกระทบจากการเกิดภัยแล้งต่อประชาชนในประเทศไทย (วัตถุประสงค์ข้อที่ 1)	64
3.2.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาแนวทางในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยแล้ง (วัตถุประสงค์ข้อที่ 2)	66
3.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย	67
บทที่ 4 ผลการวิจัยและการวิเคราะห์	69
4.1 ผลกระทบจากการเกิดภัยแล้งต่อประชาชนในประเทศไทย	70
4.1.1 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ – สังคม ของกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยแล้งของประเทศไทย	71
4.1.2 รูปแบบการใช้น้ำในชีวิตประจำวัน และการใช้น้ำเพื่อประกอบอาชีพ พ.ศ. 2557	74
4.1.3 การได้รับผลกระทบจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557	80
4.1.4 การได้รับความช่วยเหลือในการบรรเทาปัญหาภัยแล้งจากหน่วยงานภาครัฐ	94
4.1.5 การมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ปัญหาภัยแล้งของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง	112
4.1.6 ข้อเสนอแนะหรือความต้องการอื่นๆ ที่มีต่อการป้องกันและจัดการภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง	116
4.2 แนวทางในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยแล้ง	119
4.2.1 กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย	119
4.2.2 กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	135
4.2.3 กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	142
4.2.4 กรมฝนหลวงและการบินเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	152
4.2.5 กรมทรัพยากรน้ำบาดาล กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	159

	หน้า
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	169
5.1 สรุปผลการวิจัย	171
5.1.1 ข้อมูลของประชาชนกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับ การจัดการภัยแล้งของประเทศไทย	171
5.1.2 ข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยแล้ง ของประเทศไทย	174
5.2 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย	182
บรรณานุกรม	191
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก จำนวนประชากรที่ประสบปัญหาภัยแล้ง พ.ศ. 2557	ก-1
ภาคผนวก ข แบบสอบถามที่ใช้ในการศึกษา	ข-1
ภาคผนวก ค ประกาศกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการประกาศเขตการให้ความช่วยเหลือ ผู้ประสบภัยกรณีฉุกเฉิน	ค-1
ภาคผนวก ง ระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยเงินอุดหนุนราชการ เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. 2556	ง-1

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1.1 สถิติของสถานการณ์ภัยแล้งของประเทศไทย พ.ศ. 2546 - 2557	3
1.2 สถิติการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้งในประเทศไทย พ.ศ. 2546 - 2557	4
1.3 ปัญหาเกี่ยวกับภัยแล้งที่มีการร้องเรียนต่อผู้ตรวจการแผ่นดิน จำแนกตามประเภทของการร้องเรียน ระหว่าง พ.ศ. 2547 - 2557	6
2.1 การกำหนดระดับความเสี่ยงภัยแล้งของอัตราการให้น้ำของแหล่งน้ำใต้ดิน	19
2.2 การกำหนดระดับความเสี่ยงภัยแล้งของมวลสารละลายรวม	19
3.1 สัดส่วนการสุ่มตัวอย่างตามภูมิภาค	60
3.2 ขนากลุ่มตัวอย่างจำแนกตามจังหวัดในการเก็บข้อมูล	61
4.1 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ - สังคมของกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยแล้ง ของประเทศไทย พ.ศ. 2558	72
4.2 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการได้รับผลกระทบจากภัยแล้งต่อการใช้ น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคใน พ.ศ. 2557	75
4.3 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการได้รับผลกระทบจากภัยแล้งต่อการใช้ น้ำเพื่อการเกษตรและการประกอบอาชีพใน พ.ศ. 2557	77
4.4 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการได้รับผลกระทบจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557	81
4.5 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความรุนแรงของผลกระทบด้านสังคม จากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557	82
4.6 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับความรุนแรงของผลกระทบด้านสังคม จากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557	84
4.7 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความรุนแรงของผลกระทบด้านเศรษฐกิจ จากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557	85

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
4.8 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับความรุนแรงของผลกระทบด้านเศรษฐกิจจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557	89
4.9 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความรุนแรงของผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557	90
4.10 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับความรุนแรงของผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557	92
4.11 ระดับความรุนแรงของผลกระทบจากภัยแล้งในภาพรวมที่มีต่อประชาชนใน พ.ศ. 2557	93
4.12 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการได้รับความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งจากหน่วยงานภาครัฐ พ.ศ. 2557	95
4.13 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ก่อนเกิดภัยแล้ง พ.ศ. 2557	97
4.14 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ก่อนเกิดภัยแล้ง พ.ศ. 2557	100
4.15 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ระหว่างเกิดภัยแล้ง พ.ศ. 2557	102
4.16 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ระหว่างเกิดภัยแล้ง พ.ศ. 2557	104
4.17 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง หลังเกิดภัยแล้ง พ.ศ. 2557	105
4.18 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง หลังเกิดภัยแล้ง พ.ศ. 2557	107

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
4.19 ระดับความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทา ปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐ ใน พ.ศ. 2557	109
4.20 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความต้องการต่อการบรรเทาปัญหาภัยแล้ง ของหน่วยงานภาครัฐ พ.ศ. 2557	110
4.21 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ปัญหายุภัยแล้ง พ.ศ. 2557	113
4.22 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ปัญหายุภัยแล้ง พ.ศ. 2557	115

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 ความน่าจะเป็นของการเกิดปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ENSO	5
1.2 สถิติเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับภัยแล้งที่มีต่อผู้ตรวจการแผ่นดิน ระหว่าง พ.ศ. 2547 - 2557	6
3.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา	67

Executive Summary

บทสรุปผู้บริหาร

Executive Summary

Principles and Rationale

Thailand is situated in a wet dry climate zone and has a short duration of dry season in each monsoon season, so this puts Thailand at natural risk of being affected by drought. Other than this phenomenon, El Niño and Southern Oscillation (ENSO) is another factor that affects climate conditions in countries situated near the equator around the Pacific Ocean, including Thailand, and countries in the southern part of the world. This phenomenon also causes changes in climate and wet-dry conditions alternately at present (National Science and Technology Department Agency, NSTDA.) Moreover, in the past several years, it was found that drought problems in Thailand have a tendency to increase in severity, frequency and duration, affecting the population, particularly in the agricultural sector. As a result, the government has to allocate a lot of resources and budgets to assist the drought victims in each year.

Based on an analysis of probabilities of ENSO by using statistical method of the Meteorological Department (2014) it was found that, in March 2014, ENSO was in

the neutral phase but in the second half of that year there was a tendency for the probability of ENSO to be more than 50%, while the probability of La Niña was very low with less than 10% probability only. At the same time, the possibility of ENSO-neutral was decreasing in comparison to the present day. Therefore, it is possible that the amount of precipitation in Thailand would be lower than normal which would increase the risk of drought.

When considering the complaint statistics regarding the drought submitted to the Ombudsman between 2003-2013, it was found that there were 45 complaints with different grievances depending on the impact in each year. The complaints can be categorized into 4 types namely (1) requesting the Ombudsman to assist or coordinate in solving the drought for lack of water for consumption and for agricultural and occupational needs; (2) asking for payment of financial aids to drought victims; (3) the unfair and unequal assistance to all drought victims or provided unequally and (4) delayed, inefficient, unclear management of drought under different projects.

In the past, although the government has implemented measures to prevent and mitigate problems before, during, and after the drought, it was found that the majority of assistance was carried out in order to address immediate problems for the people by providing water trucks, water pumps and distributing water for consumption. The probability of drought has tended to increase as mentioned above, therefore, relevant government agencies should have clear directions for prevention and planning in order to address the drought problems and to mitigate the impact on the society, economy and environment. In order for the relevant government agencies to increase their efficiency in solving the problems; by virtue of the last paragraph of Section 13 of the Organic Act on Ombudsman B.E. 2552 (2009) the Ombudsman deemed that a study of the impact of drought on the people in Thailand, including problems and guidelines for relevant government agencies to deal with the drought, should be carried out in order to propose his recommendations to the government to review guidelines for addressing drought problems and their impact more efficiently.

The Impact of Drought on the People in Thailand

This study was based on information collected from samples of 600 households representing those affected by the drought in 2014 in all regions of Thailand. The majority of the samples was married females, with the average age of 47.32 years old, and completed the highest level of primary education. Their occupation was agriculturist and had an average of 4 family members, with an average monthly income of THB 10,128.51. The majority of them were not the head of household and the average monthly income per family was approximately THB 20,110.08.

Regarding the pattern of the water usage for daily life and for occupational purposes, the majority of the samples used tap water as the main source of water supply for consumption. The majority of communities or residential areas had sufficient water supplies for consumption year round. For the majority of communities or residential areas with insufficient year-round water for consumption or whose sources of water were uncertain, water was used from ponds or water wells within their villages. Moreover, the majority of samples used rain water for agriculture and occupation because they lived outside an irrigation area. For those living within an irrigation area, they were able to use water from the irrigation system but the majority of them were still faced with insufficient or uncertain water supply for their occupation, both inside and outside of the agricultural sector.

In addition, when considering the impact of the drought on the household samples in 2014, it was found that the majority of them still lived in the drought hit areas and was affected by the drought, but they did not know that these areas were declared as emergency drought disaster areas where assistance would be provided for drought victims. As regards the drought in 2014, the severity level of the impact on the household samples was moderate, the economic impact was the highest, and the environmental impact and economic impact were lower respectively. The majority of the household samples did not receive any assistance from the government agencies.

to mitigate their plight. For those who were assisted, the majority received financial aid and the rest were provided with water supply for consumption and water allocation for agriculture. Furthermore, there was neither construction nor any undertaking by the government agencies in the majority of communities, where the household samples lived, in order to prevent and address the drought problems. In the communities of household samples where some construction or undertaking was carried out, it was mostly dredging of water sources in order to increase the capacity for water storage.

The level of satisfaction of the household samples in receiving assistance to mitigate the drought by the government agencies was highest for assistance provided before the drought and lower for during and after the drought respectively. The majority of samples viewed that the assistance provided by the government agencies to drought

victims was appropriate, some samples viewed that the assistance given was not appropriate, such as it did not cover all people affected by the drought, the way the problems were solved was not suitable, and the budget allocation for the assistance programs was not efficient. Furthermore,

the majority of samples viewed that the assistance provided by the government was not adequate. The majority of samples did not try to deal with the drought by themselves. For those who dealt with the drought by themselves, they would dredge for new sources of water, use the water economically, and reserve the water for further use. The majority of the household samples wanted the government agencies to help in preventing and dealing with the drought by developing water sources or supplying water for various utilities, including conserving streams, natural resources and water sources. As regards the participation in preventing and solving the drought, the majority of the samples participated at a low level; the highest level of participation was providing information and the lowest level of participation was engaging in consultation.

Problems and Solutions in Managing the Droughts by Relevant Government Agencies

From a study by collecting information from the five agencies dealing with the management of the droughts; the Department of Disaster Prevention and Mitigation, the Department of Water Resources, the Department of Groundwater Resources, the Royal Irrigation Department, and the Department of Royal Rainmaking and Agricultural Aviation, it was found that there were some problems and obstacles that hindered their abilities to perform their works in managing the droughts efficiently as follows.

Department of Disaster Prevention and Mitigation

1. The strategy in preventing and mitigating the drought is not consistent with the strategy in preventing and mitigating overall disaster because the aim of the strategy in preventing and mitigating the drought is to deal with factors causing the drought but the strategy in preventing and mitigating overall disaster aims to deal with grievances caused by disaster. This inconsistency may result in prescribing a guideline in dealing with the problem without a clear direction and may also undermine opportunities in achieving the prescribed policy or strategy.

2. The Ministerial Regulation of the Ministry of Finance prescribing the Advance Assistance for Emergency Disaster Victims B.E. 2556 (2013) was ambiguous and interpreted and enforced unequally, both at the level and agency level; for example the reduction of official advance payment under the Governor's power and the issue of inconsistency with Section 21 of the Disaster Prevention and Mitigation Act B.E. 2550 (2007) regarding the operation of local administrative organizations in providing assistance for emergency disaster victims.

3. The Department of Disaster Prevention and Mitigation assigned local administrative organizations to inspect or survey the occurrences of drought and damage caused by the drought and could not control the operation of the local administrative organizations. Therefore, it caused a problem of inequality of standards of inspection and survey of the occurrences of drought and damage caused by the drought.

4. The Disaster Prevention and Mitigation Act B.E. 2550 (2007) prescribes various agencies under different ministries to jointly perform the task of disaster prevention and mitigation, but there were problems in coordination between the relevant agencies. It was found that each agency worked independently under its own powers and duties on several occasions, therefore, the management of drought in some areas was not as efficient as it should be.

Department of Water Resources

1. Agencies that were responsible for water management operated without unity, both at policy and operational level, there was no legislation and comprehensive enforcement in managing the whole water resources system and the government recognized the importance only for solving or addressing immediate problems rather than long term problems.

2. At present, a water act has not been enacted and there are several laws and regulations relating to management of water resources but their objectives are different and some provisions are overlapping, contradictory and incoherent. Moreover, there are loopholes and they do not comprehensively cover necessary tasks and lack efficiency in enforcement.

3. The management of water resources in Thailand involves various agencies, both directly and indirectly, but the majority of agencies perform their duties independently. Therefore, on several occasions, the water management is overlapping and lacks unity which results in utilization of resources inefficiently, and the government sectors have not allocated sufficient budget for undertaking the tasks as planned.

Royal Irrigation Department

1. Government policy for building large reservoirs is unclear and has not progressed much because the construction of large reservoirs often affects wide forest areas and is not acceptable to the population. Therefore, the Royal Irrigation Department is unable to build sufficient reservoirs to meet water demand of the population.

2. The Royal Irrigation Department is required to build more reservoirs in order to manage water efficiently, but there are major obstacles in implementing the task because there are several laws relating to construction of reservoirs. Although the government approved several projects proposed by the Royal Irrigation Department, the implementation of such projects had to be in compliance with the relevant laws and regulations. Therefore, this remains a big challenge for the Royal Irrigation Department because each agency would try to uphold the laws in force, particularly when constructing some reservoirs that would encroach on forest lands or conservation areas.

3. Government agencies also face problems in satisfactorily achieving their tasks according to government policy because of lack of cooperation from agriculturists. Therefore, the management of water during dry seasons could not be carried out efficiently.

4. The Private Irrigation Act B.E. 2482 (1939) has been in force for a very long time and is not up to date with the current development. However, the Royal Irrigation Department has been revising the said Act since 2011 and the revision contents are currently being considered.

Department of Royal Rainmaking and Agricultural Aviation

1. The government had a policy to resize manpower during 2006 - 2008 has had an impact until the present day because the Department of Royal Rainmaking and Agricultural Aviation has been unable to replace retired personnel with personnel having the same qualification in time.

2. The Department of Royal Rainmaking and Agricultural Aviation does not have sufficient rapid rainmaking units to carry out Royal Rainmaking Projects in order to assist the population and agriculturists affected by the drought covering the whole nation. There have been attempts to increase the rapid rainmaking units but pilots and royal rainmaking scientists are still lacking, including budgets for additional aircraft and operations.

3. The Department of Royal Rainmaking and Agricultural Aviation was often assigned with special tasks to implement royal rainmaking in order to solve immediate problems relating to natural disaster such as forest fires, and smog, and occasionally the weather was not conducive to rainmaking which caused high failure rates and waste of budget.

Department of Groundwater Resources

1. In some years, when drought emergencies reached severity beyond the government's forecasts, the government would expedite survey and groundwater well digging by government agencies beyond their capacity to control the work efficiently.
2. The equipment used for groundwater well digging has been in use for a very long time and its efficiency has reduced considerably. Due to insufficient budget allocation to replace old equipment, agencies are required to use old equipment for their work and were unable to maximize efficiency in digging groundwater wells.
3. The Department of Groundwater Resources may transfer some tasks to local administrative agencies and personnel responsible for these tasks must have high technology tools and equipment and a high level of expertise. However, local administrative organizations still lack sufficient qualified personnel to undertake the tasks of groundwater well digging. As a result, several groundwater well digging projects are not correctly undertaken and risk causing environmental problems.

Recommendations of the Ombudsmen in Managing Droughts in Thailand

1. Due to water scarcity for consumption and for occupational purposes, both within and outside of the agricultural sector and within and outside of irrigation areas, and in order to address this problem, relevant government agencies should have coherent and integrated water management work plans; recording their understanding of the plans and operations in order to being able to provide sufficient water year round; planning to reserve water for the overall situation; and promoting the population in the areas risking water scarcity to conserve water at community level and household level and relevant agencies might have to disseminate knowledge and provide support in conserving water efficiently.

2. The majority of drought victims were not aware of the drought victim assistance programs provided by the government and thought that the government did not provide any assistance for them. Therefore, the government was not successful in seeking cooperation from the population in solving the drought problems because the population thought that the government did not lend any assistance to

them but still requested them to comply with the government's plans. This could cause them to lose economic interest in their occupation. In this regard, relevant government agencies such as local administrative organizations or provincial disaster prevention and mitigation offices should publicize their disaster victim assistance programs to the population and make them aware that in instances when the assistance did not reach all affected population, they still could seek assistance from the government. This is to reduce scandals made by the population that the government sector did not provide any assistance during the droughts and to enable the government sector to plan preventive measures for the impacts of droughts more effectively, particularly in seeking cooperation for compliance with the plans to manage droughts.

3. It was possible that assistance for drought victims did not reach all of the population living in the areas affected by droughts pursuant to the notification of the Department of Disaster Prevention and Mitigation. Therefore, a survey on the households affected by the droughts should be carried out carefully in order to ensure that assistance would be provided for all households in the areas affected by the droughts. Moreover, relevant agencies should provide channels for the population to conveniently seek assistance from the government sector.

4. The majority of assistances provided by the government sector were short term in order to mainly solve the immediate problems and could not solve the problems in the long run. Therefore, the government sector should solve the long term problems of the droughts in parallel as well, especially by giving opportunities for the population to participate in solving these such as finding areas and digging small water wells in order to conserve the water or digging underground water wells in order to solve the water scarcity, including planning jointly on cultivation for the population in the drought risk areas and exchanging information among agencies regarding probabilities of droughts in the areas. The population should make known their needs for different types of crops to be cultivated then an analysis should be made jointly regarding appropriate cultivation that is effective and suitable for the water sources in the areas.

5. The strategy of the Department of Disaster Prevention and Mitigation aims to manage grievances of the population caused by disaster but the strategy in prevention and mitigation of drought aims to manage factors causing the drought. It can be seen that both strategies are inconsistent. Therefore, the Department of Disaster Prevention and Mitigation should prescribe an operational policy or guideline in accordance with its scope of power, especially regarding prevention and managing grievances of the population affected by disaster and dedicated to find knowledge and solutions in order to mitigate drought effects on the population.

6. The enforcement of the Regulation of the Ministry of Finance on Official Advance to Assist Emergency Disaster Victims B.E. 2556 (2013) is the main problem causing inefficiency in managing the droughts by the Department of Disaster Prevention and Mitigation because of its lack of clarity, ambiguity and unequal interpretation and enforcement at field level and agency level. In this regard, the Ministry of Finance should organize a forum to hear problems from the agencies enforcing this regulation and to jointly find solutions to the problems and to clarify correct implementation of the regulation to all relevant agencies in order to enforce it efficiently and with the same standard.

7. The Department of Water Resources was established in order to increase the capacity of water resources management mechanisms in terms of policy, but in practice it has to manage water resources outside irrigation areas as well. As a result the roles of the Department of Water Resources in managing water resources in terms of policy and developing the management of water resources have decreased. At present, there is no agency responsible for supervising the whole system of water management of the country and each agency would operate under its own policy, thus water management in Thailand still lacks unity and opportunities for success have diminished. Therefore, in order to utilize the existing agencies to maximize benefit and without having to establish additional agencies that could be wasteful, the government should allow the Department of Water Resources to operate according to the intention of its establishment, especially the role in preparing policies and road map for water management of the country; developing academic works on administration of water management; supervising relevant organizations or agencies so that they would work in unity, including the role in evaluating performances according to the prescribed plans and in order to provide feedback to enable the government to utilize the information to plan water resources management appropriately in the future.

8. The Royal Irrigation Department has not been able to construct large reservoirs to meet the needs of the population because the population is concerned about the impact of such construction. Therefore, the Royal Irrigation Department should find solutions and study other forms of water storages without relying on large reservoirs alone; for example, developing small water sources, constructing dikes to slow down the water or constructing small reservoirs that would not cause a severe impact to the population or the forest in the areas etc.

9. The Royal Irrigation Department was not entirely successful in seeking cooperation from the population in implementing measures pursuant to the drought management plan. Therefore, it was not able to manage water in the irrigation system during dry seasons efficiently. The government should authorize the Royal Irrigation Department to apply law

enforcement measures in order to control water usage of the population during droughts, by enacting or revising relevant laws to include criminal penalties such as fines, instead of seeking cooperation from the population. Consequently, the Royal Irrigation Department would be able to manage water resources during dry seasons more effectively.

10. The Department of Royal Rainmaking and Agricultural Aviation has a mandate to manage water in the atmosphere but relevant regulations do not have any provision in this regard. Therefore, in order to prevent any possible future obstacle in performing its duties due to unclear regulations, the government should issue a regulation to clearly define powers and duties of the Department of Royal Rainmaking and Agricultural Aviation for water management in atmosphere in order to increase its work efficiency and to be used as criteria in considering cases that might cause conflict in the water management in the atmosphere in the future. Moreover, if these powers and duties were prescribed, it would make the management of water, both groundwater and surface water and water in the atmosphere, proceed with unity and become more efficient.

11. At present, there are groundwater demands among the population but digging for groundwater has become more difficult. Therefore, the Department of Groundwater Resources should expedite a plan to allocate additional groundwater to cover areas prone to drought nationwide. At an initial stage, the plan might be made to cover areas

repeatedly hit by drought and gradually expanding to other areas so that the population could use the information to allocate groundwater. The works related to groundwater in most areas were already transferred to local administrative organizations but due to various limitations, the local administrative organizations have been unable to carry out the tasks efficiently. The Department of Groundwater Resources should consider cooperating with local administrative organizations in order to help the population by jointly conducting surveys to allocate groundwater and supporting equipment for used in digging groundwater with high efficiency etc.

12. There are several agencies responsible for managing water and droughts, which cause overlapping of works and some agencies, do not fully perform their main duties under relevant laws but give importance in working according to the strategy instead. As a result, the management of water resources and droughts in Thailand is not as efficient as it should be. Therefore, the government should supervise each agency to perform its main tasks under relevant laws through various state mechanisms such as an allocation of annual budget. This must be made pursuant to an agency's main mandate under relevant laws and monitoring the operation of each agency pursuant to relevant laws etc.

บทสรุปผู้บริหาร

หลักการและเหตุผล

U

ประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตภูมิอากาศแบบชื้นและแห้ง (Wet Dry Climate) ซึ่งจะมีระยะเวลาแห้งแล้งเป็นช่วงสั้นๆ ในแต่ละรอบมรสุม ส่งผลให้ประเทศไทยมีความเสี่ยงตามธรรมชาติที่จะเกิดความแห้งแล้งได้เป็นปกติ ซึ่งนอกจากปัจจัย

ดังกล่าวแล้ว ปรากฏการณ์เอลนีโญ - ลานีญา หรือที่เรียกว่า ปรากฏการณ์เอนโซ่ (El Niño and Southern Oscillation: ENSO) ยังเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อสภาพภูมิอากาศของประเทศใกล้เคียงศูนย์สูตรที่อยู่รอบมหาสมุทรแปซิฟิก รวมทั้งประเทศไทยและประเทศในแถบซีกโลกใต้ ซึ่งปรากฏการณ์นี้ก่อให้เกิดการแปรผันของภูมิอากาศ ทำให้เกิดสภาวะแล้งสลับฝน อย่างเป็นไปในปัจจุบัน (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, ม.ป.ป.) อนึ่ง ในรอบหลายปีที่ผ่านมา พบว่า การเกิดภัยแล้งในประเทศไทยมีแนวโน้มความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ทั้งในแง่ของความถี่ ระยะเวลา ในการเกิดภัยที่ค่อนข้างยาวนานกว่าเดิม และการก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชน โดยเฉพาะผลกระทบต่อภาคการเกษตร ซึ่งทำให้รัฐบาลต้องใช้ทรัพยากร และงบประมาณในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบภัยแล้งในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก

จากการวิเคราะห์ความน่าจะเป็นของการเกิดปรากฏการณ์เอนโซ่ ด้วยวิธีการทางสถิติของ กรมอุตุนิยมวิทยา (2557) พบว่า ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2557 สถานการณ์ของปรากฏการณ์ ENSO อยู่ในภาวะความเป็นกลาง (ENSO-neutral) แต่ในระยะครึ่งปีหลังมีแนวโน้มที่จะพัฒนาไปเป็น ปรากฏการณ์เอลนีโญด้วยความน่าจะเป็นที่มากกว่าร้อยละ 50 ทั้งนี้ ปรากฏการณ์ลานีญ่ามีโอกาส เกิดขึ้นน้อยมากโดยมีความน่าจะเป็นไม่ถึงร้อยละ 10 เท่านั้น ในขณะที่เดียวกันโอกาสของการเกิด ความเป็นกลางมีแนวโน้มลดลงเมื่อเทียบกับปัจจุบัน จึงมีความเป็นไปได้ว่าปริมาณฝนของประเทศไทย จะต่ำกว่าค่าปกติ ซึ่งจะทำให้ความเสี่ยงในการเกิดภัยแล้งเพิ่มมากขึ้น

เมื่อพิจารณาจากสถิติเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับภัยแล้งที่ประชาชนเสนอต่อผู้ตรวจการแผ่นดิน ตั้งแต่ พ.ศ. 2547 - 2557 พบว่า มีประชาชนร้องเรียนเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดจากภัยแล้ง รวมทั้งสิ้น 45 เรื่อง แตกต่างกันไปตามความเดือดร้อนและการได้รับผลกระทบในแต่ละปี ทั้งนี้ สามารถจำแนกประเด็น ในการร้องเรียนเกี่ยวกับภัยแล้งได้ 4 ประเภท ได้แก่ (1) เรื่องร้องเรียนที่ขอให้ผู้ตรวจการแผ่นดิน ช่วยเหลือหรือประสานในการแก้ปัญหาภัยแล้ง ทั้งในส่วนของการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และเพื่อการเกษตรและประกอบอาชีพ (2) เรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการจ่ายเงินช่วยเหลือผู้ประสบ ภัยแล้ง (3) เรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้งที่ไม่ทั่วถึงหรือไม่เท่าเทียมกัน และ (4) เรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการดำเนินงานเพื่อจัดการภัยแล้งในโครงการต่างๆ ที่ล่าช้า ขาดความโปร่งใส และขาดประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ ในการจัดการกับปัญหาภัยแล้งของภาครัฐที่ผ่านมา แม้จะมีการจัดทำแผนในการป้องกัน และบรรเทาปัญหาทั้งก่อนเกิดภัย ขณะเกิดภัย และหลังเกิดภัยไว้อย่างครบถ้วน แต่กลับพบว่า ในการดำเนินงานเพื่อจัดการปัญหาภัยแล้ง โดยส่วนมากเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าให้กับประชาชน ทั้งการจัดให้มีรถบรรทุกน้ำ เครื่องสูบน้ำ และการแจกจ่ายน้ำเพื่อการอุปโภค - บริโภค ประกอบกับ แนวโน้มของความน่าจะเป็นในการเกิดสถานการณ์ภัยแล้งข้างต้น หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจึงควรมี แนวทางที่ชัดเจนในการป้องกัน และวางแผนเพื่อรับมือกับปัญหาภัยแล้ง เพื่อบรรเทาปัญหาจากผลกระทบ ที่เกิดขึ้นกับประชาชน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเพื่อให้การดำเนินงานของหน่วยงาน ภาครัฐที่เกี่ยวข้องสามารถจัดการกับปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผู้ตรวจการแผ่นดิน โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. 2552 มาตรา 13 วรรคท้าย จึงเห็นควรทำการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบจากการเกิดภัยแล้งต่อประชาชน ในประเทศไทย รวมทั้งปัญหาและแนวทางในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ กับภัยแล้ง เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะต่อรัฐบาลอย่างเป็นรูปธรรมในการพิจารณาทบทวนแนวทางการจัดการ ปัญหาภัยแล้งและผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ผลกระทบจากการเกิดภัยแล้งต่อประชาชนในประเทศไทย

การศึกษานี้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นตัวแทนของครัวเรือนที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 จำนวนทั้งสิ้น 600 ครัวเรือน ครอบคลุมผู้ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งในทุกภูมิภาค โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 47.32 ปี สมรสแล้ว สำเร็จการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษา ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ยประมาณ 4 คน มีรายได้เฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 10,128.51 บาท/เดือน ส่วนรายได้เฉลี่ยของครอบครัวประมาณ 20,110.08 บาท/เดือน และส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นหัวหน้าครัวเรือน

สำหรับรูปแบบการใช้น้ำในชีวิตประจำวัน และการใช้น้ำเพื่อประกอบอาชีพนั้น กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้น้ำประปาเป็นแหล่งน้ำหลักในการอุปโภคบริโภค โดยส่วนมากชุมชนหรือพื้นที่ที่อยู่อาศัยมีน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคเพียงพอตลอดทั้งปี และสำหรับกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในชุมชนหรือพื้นที่ที่มีน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคไม่เพียงพอตลอดทั้งปี หรือมีสถานการณ์น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคไม่แน่นอนจะใช้น้ำจากสระ หรือบ่อน้ำสาธารณะประจำหมู่บ้าน นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังมีการใช้น้ำเพื่อทำการเกษตรหรือประกอบอาชีพ ซึ่งโดยมากใช้น้ำฝน เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างอาศัยอยู่นอกเขตชลประทาน ส่วนผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตชลประทานจะใช้น้ำจากระบบชลประทาน ซึ่งส่วนใหญ่ยังคงประสบกับปัญหาน้ำในการประกอบอาชีพทั้งในภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตรไม่เพียงพอ หรือไม่แน่นอน

อนึ่ง เมื่อพิจารณาการได้รับผลกระทบจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 ของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในพื้นที่ประสบภัยแล้ง และได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง แต่กลับไม่ทราบเกี่ยวกับการประกาศให้พื้นที่อาศัยเป็นเขตให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน กรณีเกิดภัยแล้ง ในพ.ศ. 2557 ความรุนแรงของผลกระทบจากภัยแล้งต่อกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับปานกลาง โดยผลกระทบด้านเศรษฐกิจมีความรุนแรงมากที่สุด รองลงมาคือ ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และผลกระทบด้านสังคม ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ได้รับความช่วยเหลือในการบรรเทาปัญหาภัยแล้งจากหน่วยงานภาครัฐ ส่วนผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือในการบรรเทาปัญหาภัยแล้งจากหน่วยงานภาครัฐ ส่วนใหญ่จะได้รับเป็นเงินช่วยเหลือ รองลงมา ได้รับการแจกจ่ายน้ำเพื่อการบริโภค และได้รับการจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตร นอกจากนี้ ในบริเวณชุมชนที่พักอาศัยของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่มีการก่อสร้างหรือดำเนินการใดๆ เพื่อป้องกันและจัดการปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐ แต่สำหรับชุมชนที่พักอาศัยของกลุ่มตัวอย่างที่มีการก่อสร้างหรือดำเนินการดังกล่าว ส่วนใหญ่เป็นการขุดลอกแหล่งน้ำเพื่อให้มีศักยภาพในการเก็บน้ำได้มากขึ้น

ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐ ก่อนการเกิดภัยแล้งมากที่สุด รองลงมา มีความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐระหว่างที่เกิดภัย และมีความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐหลังเกิดภัย ตามลำดับ โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่า แนวทางการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบภัยแล้งของภาครัฐมีความเหมาะสมแล้ว ส่วนผู้ที่เห็นว่า ยังไม่เหมาะสม ให้เหตุผลที่สำคัญว่าการช่วยเหลือของหน่วยงานภาครัฐไม่ครอบคลุมประชาชนที่ประสบภัย ทั้งหมด แนวทางการแก้ปัญหาของภาครัฐไม่เหมาะสม และการจัดสรรงบประมาณในการให้ความช่วยเหลือประชาชนไม่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าการให้ความช่วยเหลือของรัฐยังมีไม่เพียงพอ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ได้ดำเนินการใดๆ เพื่อจัดการปัญหาภัยแล้งด้วยตัวเอง ส่วนผู้ที่ ดำเนินการเพื่อจัดการปัญหาภัยแล้งด้วยตัวเอง จะใช้วิธีขุดหาแหล่งน้ำใหม่ ใช้น้ำอย่างประหยัด และการสำรองน้ำไว้ใช้ ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความต้องการให้หน่วยงานภาครัฐช่วยเหลือในการป้องกัน และจัดการปัญหาภัยแล้ง โดยการพัฒนาแหล่งน้ำหรือจัดหาแหล่งน้ำเพื่อประโยชน์ต่างๆ รวมทั้งต้องการให้ ภาครัฐจัดสรรและใช้ทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพและยุติธรรม และต้องการให้มีการอนุรักษ์ต้นน้ำ ลำธาร ทรัพยากร และแหล่งน้ำด้วย ในส่วนของการมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ปัญหาภัยแล้งนั้น กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ปัญหาภัยแล้งในระดับน้อย โดยมีส่วนร่วมในระดับ การให้ข้อมูลมากที่สุด และมีส่วนร่วมในระดับการปรึกษาหารือกันน้อยที่สุด

ปัญหาและแนวทางในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยแล้ง

จากการศึกษาโดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการภัยแล้ง 5 หน่วยงาน ซึ่งได้แก่ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรมทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำบาดาล กรมชลประทาน และกรมฝนหลวงและการบินเขตรอบพม่า มีปัญหาและอุปสรรคบางประการที่ทำให้หน่วยงานไม่สามารถบริหารจัดการภัยแล้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

1. ยุทธศาสตร์ในการป้องกันและบรรเทาภัยแล้ง และยุทธศาสตร์การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในภาพรวม มีทิศทางของการดำเนินนโยบายไม่สอดคล้องกัน เนื่องจากเป้าหมายของยุทธศาสตร์ในการป้องกันและบรรเทาภัยแล้ง คือ การจัดการกับปัจจัยที่ก่อให้เกิดภัยแล้ง แต่ยุทธศาสตร์ของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในภาพรวมมีเป้าหมายเพื่อจัดการความเดือดร้อนอันเกิดจากภัยแล้งซึ่งความไม่สอดคล้องดังกล่าว อาจส่งผลให้การกำหนดแนวทางในการดำเนินงานเพื่อจัดการกับปัญหาไม่มีทิศทางที่แน่นอน และอาจส่งผลต่อโอกาสของการบรรลุความสำเร็จในนโยบายหรือยุทธศาสตร์ที่วางไว้

2. ระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยเงินอุดหนุนราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน พ.ศ. 2556 มีความไม่ชัดเจน คลุมเครือ อีกทั้งการตีความและบังคับใช้ไม่เหมือนกันทั้งในระดับพื้นที่และระดับหน่วยงาน อันได้แก่ ประเด็นวงเงินอุดหนุนราชการในอำนาจผู้ว่าราชการจังหวัดลดลง และประเด็นความไม่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 มาตรา 21 ซึ่งเกี่ยวกับการปฏิบัติงานให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉินขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3. การตรวจสอบหรือสำรวจเกี่ยวกับการเกิดภัยพิบัติแล้งและความเสียหายอันเนื่องมาจากการเกิดภัยพิบัติแล้ง กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยให้เป็นหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินการ ซึ่งไม่สามารถเข้าไปควบคุมดูแลการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ ส่งผลให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับมาตรฐานที่ไม่เท่าเทียมกันในการตรวจสอบหรือสำรวจเกี่ยวกับการเกิดภัยพิบัติแล้งและความเสียหายอันเนื่องมาจากการเกิดภัยพิบัติแล้ง

4. พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 ได้กำหนดให้หน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลมีหลายหน่วยงานกระจายอยู่ในหลายกระทรวงได้ปฏิบัติงานเพื่อป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยร่วมกัน แต่ในการดำเนินงาน ยังมีปัญหาในการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า ในหลายครั้งที่แต่ละหน่วยงานต่างคนต่างดำเนินงานเพื่อจัดการภัยแล้งตามอำนาจหน้าที่ของตัวเอง ทำให้การบริหารจัดการภัยแล้งในบางพื้นที่ไม่เกิดประสิทธิภาพเท่าที่ควร

กรมทรัพยากรน้ำ

1. หน่วยงานที่มีหน้าที่ในการบริหารจัดการน้ำดำเนินงานโดยไม่มีความเป็นเอกภาพทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ ไม่มีกฎหมาย และการบังคับใช้ที่ครอบคลุมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำทั้งระบบ และรัฐบาลให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาหรือจัดการกับปัญหาเฉพาะหน้ามากกว่าการจัดการกับปัญหาในระยะยาว

2. ปัจจุบันยังไม่มีมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติน้ำ แต่มีกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำหลายฉบับ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการบังคับใช้แตกต่างกัน ทำให้ข้อกำหนดในกฎหมายบางส่วนมีความซ้ำซ้อน ขัดแย้ง ไม่เชื่อมโยง อีกทั้งยังมีช่องว่างและไม่ครอบคลุมการปฏิบัติการที่จำเป็น รวมทั้งขาดการบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศไทยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมหลายหน่วยงาน ซึ่งส่วนใหญ่จะดำเนินงานภายใต้ความรับผิดชอบแบบต่างคนต่างทำ ทำให้หลายครั้งการปฏิบัติงานมีความซ้ำซ้อนกัน ขาดเอกภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ทำให้การใช้ทรัพยากรไม่มีประสิทธิภาพ และภาครัฐจัดสรรงบประมาณให้ไม่เพียงพอต่อการดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้

กรมชลประทาน

1. นโยบายของรัฐบาลในการสร้างแหล่งกักเก็บน้ำขนาดใหญ่ยังขาดความชัดเจนและไม่คืบหน้ามากนัก เนื่องจากการสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่มักมีผลกระทบต่อพื้นที่ป่าเป็นบริเวณกว้างทำให้ไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชน ส่งผลให้กรมชลประทานไม่สามารถสร้างแหล่งกักเก็บน้ำให้เพียงพอต่อความต้องการใช้น้ำของประชาชนได้

2. กรมชลประทานมีความจำเป็นที่จะต้องเพิ่มแหล่งกักเก็บน้ำ เพื่อให้การบริหารจัดการน้ำมีประสิทธิภาพ แต่ในการดำเนินงานมีอุปสรรคสำคัญ กล่าวคือ การสร้างอ่างเก็บน้ำ มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องหลายฉบับ ซึ่งแม้หลายครั้งที่รัฐบาลจะเห็นชอบในหลักการต่อโครงการที่กรมชลประทานเสนอ แต่ในการดำเนินงานกรมชลประทานจะต้องให้เป็นไปตามกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในส่วนนี้เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานของกรมชลประทานเป็นอย่างมาก เนื่องจากแต่ละหน่วยงานต่างพยายามรักษากฎหมายที่ถือปฏิบัติ โดยเฉพาะในกรณีการสร้างอ่างเก็บน้ำที่ล้ำเข้าไปในพื้นที่ป่าไม้ หรือพื้นที่อนุรักษ์

3. หน่วยงานประสบกับปัญหาการดำเนินมาตรการตามแผนของทางราชการที่ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากเกษตรกรไม่ให้ความร่วมมือทำให้ไม่สามารถดำเนินการได้ตามแผนการบริหารจัดการน้ำในช่วงฤดูแล้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ. 2482 เป็นกฎหมายที่ใช้มาอย่างยาวนาน ไม่ทันกับการพัฒนาในยุคปัจจุบัน ซึ่งกรมชลประทานได้มีการยกร่างปรับปรุงตั้งแต่ พ.ศ. 2554 แต่ปัจจุบันยังคงอยู่ในขั้นตอนการพิจารณาเนื้อหาร่างกฎหมาย

กรมฝนหลวงและการบินเกษตร

1. รัฐบาลเคยมีนโยบายปรับขนาดกำลังคนภาครัฐ ในช่วง พ.ศ. 2549 - 2551 ซึ่งนโยบายดังกล่าวได้ส่งผลกระทบถึงปัจจุบัน คือ เมื่อบุคลากรของกรมฝนหลวงและการบินเกษตรเริ่มเกษียณอายุทำให้เกิดปัญหาองค์กรไม่สามารถทดแทนบุคลากรใหม่ที่มีศักยภาพทัดเทียมกับบุคลากรเดิมได้ทัน

2. กรมฝนหลวงและการบินเกษตรมีหน่วยปฏิบัติการฝนหลวงเคลื่อนที่เร็ว ไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติการฝนหลวงเพื่อช่วยเหลือประชาชนและเกษตรกรที่ประสบปัญหาภัยแล้ง ครอบคลุมพื้นที่ทั้งประเทศ แม้จะมีความพยายามเพิ่มหน่วยปฏิบัติการฝนหลวงเคลื่อนที่เร็ว แต่ยังคงประสบปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนนักบิน และนักวิทยาศาสตร์ฝนหลวง รวมทั้งงบประมาณในการเพิ่มจำนวนเครื่องบิน และงบประมาณในการดำเนินการ

3. กรมฝนหลวงและการบินเกษตรมักจะได้รับภารกิจพิเศษในการทำฝนหลวงเพื่อแก้ปัญหาภัยธรรมชาติเฉพาะหน้า เช่น ไฟป่าและหมอกควัน ซึ่งบางครั้งมีใช้ช่วงเวลาที่มิสภาพการณ์เอื้อต่อการทำฝนหลวง เป็นเหตุให้การทำฝนหลวงในช่วงเวลาดังกล่าวมีโอกาสสูงที่จะไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงงบประมาณ

กรมทรัพยากรน้ำบาดาล

1. บางปีที่เกิดภาวะแห้งแล้งฉุกเฉินจนมีระดับความรุนแรงเกินกว่าที่รัฐบาลได้คาดการณ์ไว้ รัฐบาลจึงเร่งบรรเทาปัญหาให้กับประชาชน โดยเร่งรัดการสำรวจและขุดเจาะน้ำบาดาลจนเกินศักยภาพของหน่วยงานในการควบคุมประสิทธิภาพของการดำเนินงานได้

2. อุปกรณ์ที่ใช้ในการขุดเจาะน้ำบาดาลมีอายุการใช้งานมาอย่างยาวนานจนทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานลดลงอย่างมาก แต่เนื่องจากงบประมาณที่ได้รับจัดสรรสำหรับการซื้ออุปกรณ์ใหม่ทดแทนไม่เพียงพอ หน่วยงานจึงมีความจำเป็นต้องใช้อุปกรณ์เหล่านั้นในการดำเนินงาน ซึ่งทำให้ไม่สามารถควบคุมให้การขุดเจาะน้ำบาดาลเกิดประสิทธิภาพสูงสุดได้

3. ในบางภารกิจของกรมทรัพยากรน้ำบาดาลที่ถ่ายโอนให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบุคลากรที่ดำเนินงานจะต้องมีความเชี่ยวชาญ โดยเฉพาะด้านธรณีวิทยา และด้านธรณีฟิสิกส์ ประกอบกับการดำเนินงานจะต้องมีเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง ซึ่งบุคลากรที่ใช้เทคโนโลยีดังกล่าวจะต้องมีความเชี่ยวชาญสูงในส่วนนี้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังขาดแคลนบุคลากรที่มีศักยภาพเพียงพอต่อการรองรับภารกิจเกี่ยวกับงานเจาะน้ำบาดาลได้ ทำให้การดำเนินงานเกี่ยวกับน้ำบาดาลในหลายครั้งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของหลักการที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ทำให้มีความเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมตามมา

ข้อเสนอแนะของผู้ตรวจการแผ่นดินต่อการบริหารจัดการภัยแล้งของประเทศไทย

1. จากปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และการประกอบอาชีพทั้งในภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตรของประชาชนทั้งในและนอกเขตชลประทาน เพื่อจัดการกับปัญหาดังกล่าว หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรมีการวางแผนในการจัดการน้ำอย่างบูรณาการและเชื่อมโยงกัน โดยในการดำเนินงานอาจต้องมีการทำบันทึกความเข้าใจเกี่ยวกับการวางแผนและการดำเนินงาน เพื่อจัดการน้ำให้เพียงพอตลอดทั้งปี ทั้งโดยการวางแผนเพื่อเก็บกักน้ำในภาพรวม และการส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่เสี่ยงขาดแคลนน้ำได้สำรองน้ำไว้ใช้ในระดับชุมชนและระดับครัวเรือน โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจจะต้องให้ความรู้หรือสนับสนุนเกี่ยวกับอุปกรณ์ในการเก็บกักน้ำที่มีประสิทธิภาพ

2. การที่ประชาชนผู้ประสบปัญหาภัยแล้งส่วนใหญ่ไม่ทราบเกี่ยวกับแนวทางการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยของภาครัฐ และเข้าใจว่ารัฐไม่ให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนที่เดือดร้อน ซึ่งส่งผลให้การขอความร่วมมือจากประชาชนในการปฏิบัติตามมาตรการแก้ปัญหาก็ยังแล้งของภาครัฐมักไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากประชาชนเข้าใจว่ารัฐไม่ให้ความช่วยเหลือใดๆ แล้วจึงจะขอให้ดำเนินการตามแผนของรัฐซึ่งทำให้ประชาชนเสียประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการประกอบอาชีพ ในประเด็นนี้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด ควรประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบเกี่ยวกับการประกาศให้พื้นที่อาศัยหรือชุมชนเป็นเขตให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน รวมทั้งแจ้งแนวทางให้ความช่วยเหลือประชาชน เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานเพื่อให้ความช่วยเหลือผู้ที่ประสบภัย อีกทั้งในกรณีที่รัฐให้ความช่วยเหลือไม่ทั่วถึง ประชาชนที่เดือดร้อนจะได้สามารถขอรับความช่วยเหลือจากภาครัฐได้ ทั้งนี้ เพื่อจะได้ลดข้อครหาของประชาชนที่ว่าภาครัฐไม่ให้ความช่วยเหลือเมื่อเกิดปัญหาภัยแล้ง และเพื่อให้ภาครัฐสามารถวางแผนป้องกันผลกระทบที่เกิดจากภัยแล้งได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการขอความร่วมมือในการปฏิบัติตามแผนการจัดการภัยแล้ง

3. ประชาชนอาศัยอยู่ในพื้นที่ประสบภัยแล้งตามประกาศของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย แต่ไม่ได้รับความช่วยเหลือในการบรรเทาปัญหาภัยแล้งจากภาครัฐ ซึ่งในส่วนนี้มีความเป็นไปได้ว่าการให้ความช่วยเหลือของภาครัฐอาจจะไม่ทั่วถึงประชาชนที่ได้รับผลกระทบทุกระดับเรือน ดังนั้น ในการดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือและบรรเทาปัญหาภัยแล้งให้กับประชาชนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการสำรวจจำนวนครัวเรือนที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งอย่างถ้วนถี่รอบคอบ โดยต้อง

มีการตรวจสอบทุกครั้งว่าได้ให้ความช่วยเหลือครอบคลุมประชาชนทุกครัวเรือนในพื้นที่ประสบภัยแล้วโดยไม่ตกหล่น นอกจากนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเปิดช่องทางให้ประชาชนสามารถขอรับความช่วยเหลือจากภาครัฐได้โดยสะดวกด้วย

4. การให้ความช่วยเหลือของภาครัฐส่วนใหญ่เป็นมาตรการระยะสั้นเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเป็นหลัก ซึ่งไม่สามารถแก้ปัญหาได้ในระยะยาว ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐควรมีการดำเนินงานเพื่อจัดการกับปัญหาร้ายแรงในระยะยาวควบคู่กันไปด้วย โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการปัญหา เช่น ในการจัดหาพื้นที่และดำเนินการเพื่อขุดบ่อขนาดเล็กไว้กักเก็บน้ำ หรือการขุดเจาะน้ำบาดาลเพื่อแก้ปัญหาภัยแล้ง รวมถึงการร่วมกันวางแผนการเพาะปลูกกับประชาชนในพื้นที่เสี่ยงกับการเกิดภัยแล้ง โดยจะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐซึ่งจะต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวโน้มการเกิดภัยแล้งในพื้นที่ และให้ประชาชนบอกความต้องการในการปลูกพืชชนิดต่างๆ จากนั้นจึงค่อยร่วมกันวิเคราะห์ถึงแนวทางการเพาะปลูกที่เหมาะสมกับสถานการณ์น้ำในพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพ เป็นต้น

5. ตามที่ยุทธศาสตร์ของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย มีเป้าหมายเพื่อจัดการความเดือดร้อนอันเกิดจากภัยให้กับประชาชน แต่ในส่วนของยุทธศาสตร์การป้องกันและบรรเทาภัยแล้ง กลับมีเป้าหมายเพื่อจัดการกับปัจจัยที่ก่อให้เกิดภัยแล้ง จะเห็นได้ว่าการกำหนดยุทธศาสตร์ทั้ง 2 ส่วน มีความไม่สอดคล้องกัน ดังนั้น กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจึงควรกำหนดนโยบาย หรือแนวทางในการดำเนินงานให้อยู่ในกรอบของอำนาจหน้าที่หลักของตัวเอง โดยเฉพาะการดำเนินงานเพื่อป้องกันและบริหารจัดการความเดือดร้อนอันเกิดจากภัยให้กับประชาชน รวมทั้งควรทุ่มเท แสวงหาองค์ความรู้ และแนวทางในการดำเนินงานเพื่อลดผลกระทบจากการเกิดภัยแล้งให้กับประชาชนเป็นหลัก

6. ตามที่การบังคับใช้ระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยเงินทดรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน พ.ศ. 2556 เป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้การจัดการภัยแล้งของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยไม่มีประสิทธิภาพ ทั้งในแง่ของความไม่ชัดเจน คลุมเครือ การตีความ และการบังคับใช้ที่ไม่เหมือนกันทั้งในระดับพื้นที่และระดับหน่วยงาน ในส่วนนี้กระทรวงการคลังควรมีการจัดเวทีเพื่อรับฟังปัญหาของหน่วยงานที่ต้องใช้ระเบียบฉบับดังกล่าวในการดำเนินงาน รวมทั้งจะต้องร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามระเบียบฯ ให้ถูกต้องกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ทั้งนี้ เพื่อให้การบังคับใช้ระเบียบฯ มีประสิทธิภาพและเป็นมาตรฐานเดียวกัน

7. กรมทรัพยากรน้ำเป็นองค์กรที่ถูกจัดตั้งขึ้นมาเพื่อเพิ่มศักยภาพของกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในเชิงนโยบาย แต่ในทางปฏิบัติกลับต้องดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการน้ำในพื้นที่นอกเขตชลประทานด้วย ซึ่งหน้าที่ดังกล่าวทำให้บทบาทของกรมทรัพยากรน้ำในการบริหารจัดการน้ำในเชิงนโยบาย และการพัฒนาด้านการบริหารจัดการน้ำลดลงในเชิงวิชาการ ทำให้ในปัจจุบันการบริหารจัดการน้ำของประเทศยังไม่มีหน่วยงานทำหน้าที่กำกับดูแลนโยบายการบริหารจัดการน้ำทั้งระบบอย่างชัดเจน แต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างดำเนินงานไปตามนโยบายของตัวเอง ทำให้การจัดการน้ำของประเทศไทยขาดเอกภาพ ส่งผลให้โอกาสของความสำเร็จในการบริหารจัดการน้ำทั้งระบบลดลง ดังนั้น เพื่อใช้ประโยชน์จากหน่วยงานที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยไม่ต้องมีการจัดตั้งหน่วยงานขึ้นมาใหม่ให้เกิดความสิ้นเปลือง รัฐบาลควรให้กรมทรัพยากรน้ำได้ดำเนินงานตามเจตนารมณ์ของการจัดตั้งองค์กร โดยเฉพาะบทบาทในส่วนของการจัดทำนโยบายและแผนแม่บทในการจัดการน้ำของประเทศ การพัฒนางานวิชาการด้านการบริหารงานจัดการน้ำ การควบคุมดูแลองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ดำเนินงานร่วมกันได้อย่างมีเอกภาพ รวมทั้งบทบาทในการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงานที่ได้วางไว้แล้วนำเสนอข้อมูลป้อนกลับไปยังรัฐบาล เพื่อที่รัฐบาลจะได้ใช้ประโยชน์ข้อมูลดังกล่าวในการวางแผนบริหารจัดการน้ำที่เหมาะสมในระยะต่อไป

8. การที่กรมชลประทานไม่สามารถสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ได้ เนื่องจากความห่วงกังวลของประชาชนถึงผลกระทบจากโครงการจนทำให้กรมชลประทานไม่สามารถเพิ่มศักยภาพในการกักเก็บน้ำให้เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนได้ ดังนั้น กรมชลประทานควรหาแนวทางและศึกษาเกี่ยวกับการเก็บกักน้ำในรูปแบบอื่นๆ โดยไม่หวังพึ่งเพียงการสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่เพียงอย่างเดียว เช่น การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก การสร้างฝายชะลอน้ำ หรือการสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบขนาดใหญ่ต่อประชาชนและพื้นที่ป่า เป็นต้น นอกจากนี้ กรมชลประทานควรพยายามเพิ่มพื้นที่ชลประทานให้มากขึ้น โดยการใช้วิธีพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กแทนการสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่

9. ตามที่การดำเนินมาตรการของกรมชลประทานในการขอความร่วมมือจากประชาชนให้ปฏิบัติตามแผนบริหารจัดการภัยแล้งไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร จนทำให้ไม่สามารถจัดการน้ำในระบบชลประทานช่วงฤดูแล้งได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น รัฐบาลควรอนุญาตให้กรมชลประทานใช้มาตรการบังคับทางกฎหมายเพื่อควบคุมพฤติกรรมการใช้้ำของประชาชนในช่วงประสบภัยแล้งด้วยการออกกฎหมายหรือปรับปรุงกฎหมายให้มีโทษทางอาญา เช่น โทษปรับ มาบังคับใช้แทนมาตรการขอความร่วมมือ เพื่อให้กรมชลประทานสามารถบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในช่วงฤดูแล้งได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

10. กรมฝนหลวงและการบินเกษตรมีภารกิจในการจัดการน้ำในบรรยากาศ แต่ระเบียบที่เกี่ยวข้องกลับไม่มีบทบัญญัติในส่วนนี้ ดังนั้น เพื่อป้องกันการติดขัดในการปฏิบัติหน้าที่อันเนื่องมาจากระเบียบไม่ชัดเจนซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต รัฐควรบัญญัติระเบียบเกี่ยวกับบทบาทอำนาจหน้าที่ด้านการบริหารจัดการน้ำในบรรยากาศของกรมฝนหลวงและการบินเกษตรให้ชัดเจน เพื่อประสิทธิภาพในการดำเนินงานของกรมฝนหลวงและการบินเกษตร และเพื่อเป็นเกณฑ์การพิจารณาในกรณีที่จะเกิดข้อขัดแย้งด้านการบริหารจัดการน้ำในบรรยากาศได้ในอนาคต อีกทั้งการบัญญัติบทบาทอำนาจหน้าที่ดังกล่าว จะทำให้การบริหารจัดการน้ำ ทั้งน้ำใต้ดิน น้ำบนดิน และน้ำในบรรยากาศ สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

11. ปัจจุบันประชาชนมีความต้องการใช้น้ำบาดาลแต่การขุดหาน้ำบาดาลกลับทำได้ยากขึ้น ดังนั้น กรมทรัพยากรน้ำบาดาลควรเร่งรัดการจัดทำแผนที่น้ำบาดาลเพิ่มเติมให้ครอบคลุมพื้นที่ซึ่งมีโอกาสประสบภัยแล้งทั่วประเทศ โดยในเบื้องต้นอาจมีการจัดทำแผนที่ในพื้นที่แหล่งน้ำชาก่อนแล้วค่อยขยายไปยังพื้นที่อื่นๆ เพื่อที่ประชาชนจะได้ใช้ประโยชน์ข้อมูลในการขุดหาน้ำบาดาล และแม้ว่าการกึ่งเกี่ยวกับน้ำบาดาลในพื้นที่ส่วนใหญ่จะถูกถ่ายโอนไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว แต่ด้วยข้อจำกัดต่างๆ ที่ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ กรมทรัพยากรน้ำบาดาลจึงควรมีการร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อช่วยเหลือประชาชนในการขุดเจาะน้ำบาดาล ทั้งโดยการร่วมกันสำรวจพื้นที่เพื่อขุดเจาะน้ำบาดาล ตลอดจนให้การสนับสนุนเครื่องมือการขุดเจาะน้ำบาดาลที่มีประสิทธิภาพสูง เป็นต้น

12. หน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการน้ำและภัยแล้งมีหลายหน่วยงาน ทำให้มีการดำเนินงานซ้ำซ้อนกัน อีกทั้งมีบางหน่วยงานไม่ได้ดำเนินงานในภารกิจตามกฎหมายซึ่งเป็นหน้าที่หลักอย่างเต็มที่ แต่กลับให้ความสำคัญกับการดำเนินงานในภารกิจตามยุทธศาสตร์แทน ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวทำให้การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและภัยแล้งของประเทศไทยไม่มีประสิทธิภาพอย่างที่เราควรจะเป็น ดังนั้น รัฐควรได้กำกับดูแลให้แต่ละหน่วยงานปฏิบัติตามกฎหมายเป็นหลัก โดยการกำกับดูแลสามารถดำเนินการผ่านการใช้กลไกต่างๆ ของรัฐ เช่น การจัดสรรงบประมาณประจำปี ต้องเป็นไปตามภารกิจตามกฎหมายของหน่วยงาน และการตรวจสอบติดตามการปฏิบัติงานในภารกิจตามกฎหมายของแต่ละหน่วยงาน เป็นต้น

บทที่ 1

บทนำ

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

ามที่ประเทศไทยมีที่ตั้งอยู่ในเขตภูมิอากาศแบบชื้นและแห้ง (Wet Dry Climate) ซึ่งจะมีระยะเวลาแห้งแล้งเป็นช่วงสั้นๆ ในแต่ละรอบมรสุมตามระบบการจำแนกเขตภูมิอากาศของ Koppen จากสาเหตุดังกล่าวส่งผลให้ประเทศไทยมีความเสี่ยงตามธรรมชาติที่จะเกิดความแห้งแล้งได้เป็นปกติ ทั้งนี้ นอกจากปัจจัยดังกล่าวแล้ว ปรากฏการณ์เอลนีโญ - ลานีญา หรือที่เรียกว่า ปรากฏการณ์เอนโซ (El Niño and Southern Oscillation: ENSO) ยังเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อสภาพภูมิอากาศของประเทศใกล้เคียงเส้นศูนย์สูตรที่อยู่รอบมหาสมุทรแปซิฟิก รวมทั้งประเทศไทยและประเทศในแถบซีกโลกใต้ ซึ่งปรากฏการณ์นี้ก่อให้เกิดการแปรผันของภูมิอากาศ ทำให้เกิดสภาวะแล้งสลับฝน อย่างที่เป็นในปัจจุบัน (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, ม.ป.ป.) อนึ่ง ในรอบหลายปีที่ผ่านมา พบว่า การเกิดปัญหายากภัยแล้งในประเทศไทยมีแนวโน้มความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ทั้งในแง่ของความถี่ ระยะเวลาในการเกิดภัยที่ค่อนข้างยาวนานกว่าเดิม และการก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชน โดยเฉพาะผลกระทบต่อภาคการเกษตร (รายละเอียดดังตารางที่ 1.1) ซึ่งทำให้รัฐบาลต้องใช้ทรัพยากร เช่น อุปกรณ์ กำลังคน และงบประมาณในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบภัยแล้งในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก (รายละเอียดดังตารางที่ 1.2)

ตารางที่ 1.1 สถิติของสถานการณ์ภัยแล้งของประเทศไทย พ.ศ. 2546 - 2557

พ.ศ.	พื้นที่ประสบภัย (จังหวัด)	ความเสียหาย		
		ผู้ประสบภัย (ครัวเรือน)	พื้นที่เกษตร (ไร่)	มูลค่าความเสียหาย (บาท)
2546	63	1,399,936	484,189	174,329,410
2547	64	1,970,516	1,480,209	190,668,884
2548	71	2,768,919	13,736,660	7,565,861,139
2549	61	2,960,824	578,753	495,275,738
2550	66	4,378,225	1,350,118	198,304,732
2551	61	3,531,570	524,999	103,900,841
2552	62	4,500,861	594,434	108,346,716
2553	64	4,077,411	1,716,853	1,415,233,466
2554	55	4,835,321	811,680	131,864,730
2555	53	4,188,516	1,486,512	399,178,544
2556	58	2,677,091	4,272,297	2,914,986,854
2557	52	1,747,870	1,675,015	68,983,841

ที่มา: ศูนย์อำนวยการบรรเทาสาธารณภัย กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (2557)

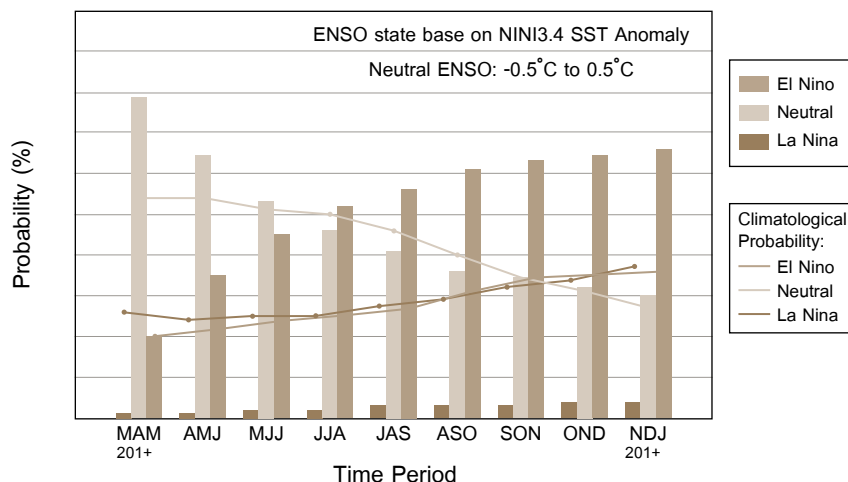
ตารางที่ 1.2 สถิติการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้งในประเทศไทย พ.ศ. 2546 - 2557

พ.ศ.	พื้นที่ ประสบภัย (จังหวัด)	การให้ความช่วยเหลือ			
		รถบรรทุกน้ำ (คัน)	เครื่องสูบน้ำ (เครื่อง)	แจกจ่ายน้ำ อุปโภค บริโภค (ลิตร)	การใช้เงิน อุดหนุนราชการ (บาท)
2546	63	863	765	488,326,610	54,147,210
2547	64	989	850	832,381,994	99,838,323
2548	71	2,509	8,837	3,439,029,169	2,843,523,311
2549	61	1,445	941	1,029,765,802	2,159,136,346
2550	66	2,637	2,923	970,786,964	1,697,767,851
2551	61	1,882	883	797,526,730	1,303,116,004
2552	62	3,246	862	956,475,951	2,081,900,440
2553	64	2,765	1,108	837,854,815	1,985,558,249
2554	55	1,027	21,678	209,095,833	1,728,968,073
2555	53	1,041	262	154,968,160	632,657,550
2556	58	954	389	146,158,626	270,923,217
2557	52	351	92	25,438,500	7,691,362

ที่มา: ศูนย์อำนวยการบรรเทาสาธารณภัย กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (2557)

จากการวิเคราะห์ความน่าจะเป็นของการเกิดปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ENSO (EL NINO/ SOUTHERN OSCILLATION) ด้วยวิธีการทางสถิติของกรมอุตุนิยมวิทยา (2557) พบว่า ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2557 สถานการณ์ของปรากฏการณ์ ENSO อยู่ในภาวะความเป็นกลาง (ENSO-neutral) แต่ใน ระยะครึ่งปีหลังมีแนวโน้มที่จะพัฒนาไปเป็นปรากฏการณ์เอลนีโญด้วยความน่าจะเป็นที่มากกว่าร้อยละ 50 ทั้งนี้ปรากฏการณ์ลานีญ่ามีโอกาสเกิดขึ้นน้อยมากโดยมีความน่าจะเป็นไม่ถึงร้อยละ 10 เท่านั้น ในขณะที่เดียวกันโอกาสของการเกิดความเป็นกลางมีแนวโน้มลดลงเมื่อเทียบกับปัจจุบัน ทั้งนี้ จากสถานการณ์ดังกล่าว มีความเป็นไปได้ว่าปริมาณฝนของประเทศไทยจะต่ำกว่าค่าปกติ ซึ่งจะทำให้ ความเสี่ยงในการเกิดภัยแล้งเพิ่มมากขึ้น (รายละเอียดดังภาพที่ 1.1)

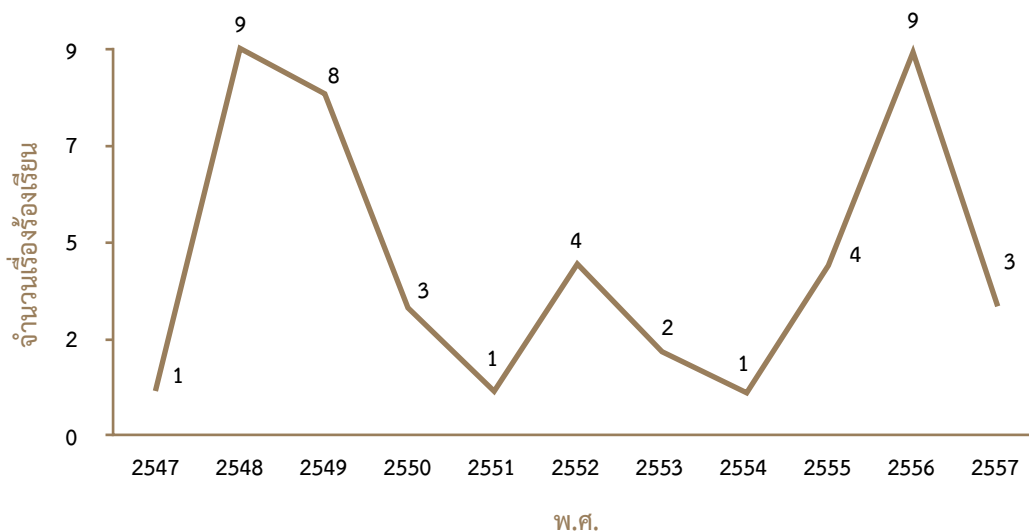
Early-Apr CPC/IRI Consensus Probabilistic ENSO Forecast

ภาพที่ 1.1 ความน่าจะเป็นของการเกิดปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ENSO

ที่มา: National Weather Service; Climate Prediction Centre: NOAA อ้างใน ศูนย์ภูมิอากาศ
สำนักพัฒนาอุตุนิยมวิทยา กรมอุตุนิยมวิทยา (2557)

อนึ่ง เมื่อพิจารณาจากสถิติเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับภัยแล้งที่ประชาชนเสนอต่อผู้ตรวจการแผ่นดิน ตั้งแต่ พ.ศ. 2547 - 2557 พบว่า มีประชาชนร้องเรียนเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดจากภัยแล้ง รวมทั้งสิ้น 45 เรื่อง ความถี่ของการเสนอเรื่องร้องเรียนแตกต่างกันไปตามความเดือดร้อนและการได้รับผลกระทบในแต่ละปี ทั้งนี้ สำหรับประเด็นในการร้องเรียนเกี่ยวกับภัยแล้งนั้น สามารถจำแนกได้ 4 ประเภท ได้แก่ (1) เรื่องร้องเรียนที่ขอให้ผู้ตรวจการแผ่นดินช่วยเหลือหรือประสานในการแก้ปัญหาภัยแล้ง ทั้งในส่วนของการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และการขาดแคลนน้ำในการทำการเกษตรและประกอบอาชีพ (2) เรื่องร้องเรียนที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับเงินช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้ง โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวกับเงินที่รัฐบาลจ่ายชดเชยให้กับเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง (3) เรื่องร้องเรียนที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเด็นเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้งโดยไม่เท่าเทียมกัน รวมทั้งการจัดทำรายชื่อผู้ประสบภัยตกหล่นทำให้ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐ และ (4) เรื่องร้องเรียนที่เป็นปัญหาจากการดำเนินงานเพื่อจัดการภัยแล้ง เช่น การแก้ปัญหาภัยแล้งล่าช้า การดำเนินงาน โดยเฉพาะโครงการก่อสร้างเพื่อป้องกันปัญหาภัยแล้งไม่โปร่งใส และโครงการก่อสร้างเพื่อแก้ปัญหาภัยแล้งไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ (รายละเอียดดังภาพที่ 1.2 และตารางที่ 1.3)

ภาพที่ 1.2 สถิติเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับภัยแล้งที่มีต่อผู้ตรวจการแผ่นดิน ระหว่าง พ.ศ. 2547 - 2557
ที่มา: ระบบสำนักงานอัตโนมัติ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน (2558)

ตารางที่ 1.3 ปัญหาเกี่ยวกับภัยแล้งที่มีการร้องเรียนต่อผู้ตรวจการแผ่นดิน จำแนกตามประเภทของการร้องเรียน ระหว่าง พ.ศ. 2547 - 2557

ประเภทของการร้องเรียน	จำนวนเรื่อง	ร้อยละ
ขอความช่วยเหลือในการแก้ปัญหาภัยแล้ง	12	26.70
ปัญหาเกี่ยวกับเงินช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้ง	12	26.70
ปัญหาเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้ง	7	15.60
ปัญหาจากการดำเนินงานเพื่อจัดการภัยแล้ง	14	31.00
รวม	45	100.00

ที่มา: ระบบสำนักงานอัตโนมัติ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน (2558)

ทั้งนี้ จากการพิจารณาเกี่ยวกับแนวทางในการจัดการกับปัญหาภัยแล้งของภาครัฐที่ผ่านมา แม้จะมีการจัดทำแผนในการป้องกันและบรรเทาปัญหาทั้งก่อนเกิดภัย ขณะเกิดภัย และหลังเกิดภัย ไว้อย่างครบถ้วน แต่กลับพบว่าในการดำเนินงานเพื่อจัดการกับปัญหาภัยแล้งนั้น โดยส่วนมากเป็นการ แก้ปัญหาเฉพาะหน้าให้กับประชาชนทั้งการจัดให้มีรถบรรทุกน้ำ เครื่องสูบน้ำ และการแจกจ่ายน้ำเพื่อการอุปโภค - บริโภค (ตารางที่ 1.2) ประกอบกับแนวโน้มของความน่าจะเป็นในการเกิดสถานการณ์ภัยแล้ง ข้างต้น หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรมีแนวทางที่ชัดเจนในการป้องกัน และวางแผนเพื่อรับมือกับ ปัญหาภัยแล้ง ทั้งนี้ เพื่อจะได้ช่วยบรรเทาปัญหาจากผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยสามารถลดความสูญเสีย ที่เกิดขึ้นกับประชาชน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเพื่อให้การดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ที่เกี่ยวข้องสามารถจัดการกับปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งตามพระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. 2552 มาตรา 13 วรรคท้าย ได้กำหนดให้ผู้ตรวจการแผ่นดิน มีอำนาจหน้าที่ในการหยิบยกเรื่องที่เกิดความเสียหายต่อประชาชนโดยรวม หรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์ สาธารณะขึ้นพิจารณาได้เองโดยไม่จำเป็นต้องมีเรื่องร้องเรียน ดังนั้น ผู้ตรวจการแผ่นดินจึงเห็นควรทำการ ศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบจากการเกิดภัยแล้งต่อประชาชนในประเทศไทย รวมทั้งปัญหาในการจัดการ ภัยแล้งของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะต่อรัฐบาลอย่างเป็นรูปธรรมในการพิจารณา ทบทวนแนวทางการจัดการปัญหาภัยแล้งและผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

1. ศึกษาผลกระทบจากการเกิดภัยแล้งต่อประชาชนในประเทศไทย
2. ศึกษาแนวทางในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการกับภัยแล้ง

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

รัฐบาลสามารถนำข้อเสนอแนะของผู้ตรวจการแผ่นดินที่ได้จากผลการศึกษาไปใช้เป็นข้อมูล ในการกำหนดแนวทางการบริหารจัดการปัญหาภัยแล้งได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืนต่อไป

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้มีขอบเขตของการศึกษา คือ จะศึกษาเฉพาะปัญหาในการจัดการภัยแล้งของ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในเชิงนโยบาย และเชิงปฏิบัติเท่านั้น

บทที่ 2

ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีและวรรณกรรม

ที่เกี่ยวข้อง

1

นการทบทวนทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการภัยแล้งในประเทศไทยประกอบด้วย 3 ส่วน คือ (1) แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง (2) แนวนโยบายในการปฏิบัติงานเพื่อจัดการภัยแล้งของรัฐบาล และ (3) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับความแห้งแล้ง รูปแบบในการบริหารจัดการภัยแล้งของประเทศไทย แนวทางการเลือกประเภทงานพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร

2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับความแห้งแล้ง

ความแห้งแล้ง (Drought) เป็นสถานการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศและอุณหภูมิของโลก ซึ่งมีผลกระทบต่อปริมาณฝน ความแห้งแล้งตามฤดูกาลเป็นสถานการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยความแห้งแล้งสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกสภาพภูมิอากาศและทุกพื้นที่ แต่มีลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ความแห้งแล้งมีสาเหตุสำคัญจากปริมาณน้ำฝนไม่เพียงพอเนื่องจากฝนทิ้งช่วงเป็นระยะเวลานาน ทำให้เกิดความไม่สมดุลทางอุทกวิทยา อนึ่ง สำหรับการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความแห้งแล้งในครั้งนี้จะประกอบด้วย สาเหตุของการเกิดความแห้งแล้ง ประเภทของความแห้งแล้ง ระดับความรุนแรงของการเกิดความแห้งแล้ง ผลกระทบของการเกิดความแห้งแล้ง และปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดภัยแล้ง ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1.1.1 สาเหตุของการเกิดความแห้งแล้ง

การเกิดความแห้งแล้งมีสาเหตุสำคัญใน 2 ประการ คือ สาเหตุจากธรรมชาติ และสาเหตุที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ โดยสาเหตุจากธรรมชาตินั้น เกิดจากการเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิของโลก การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ทำให้ฝนตกน้อยผิดปกติหรือไม่ตกต้องตามฤดูกาล มีการกระจายของฝนไม่สม่ำเสมอเมื่อฝนตกจะตกมากแล้วทั้งช่วง เช่น การผิดปกติของร่องมรสุม การขาดความสมดุลทางธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำทะเล ภัยธรรมชาติ เช่น วาตภัย แผ่นดินไหว หรือไฟป่า เป็นต้น ส่วนสาเหตุที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์นั้น โดยส่วนมากเกิดจากการทำลายชั้นโอโซน ภาวะเรือนกระจก การพัฒนาด้านอุตสาหกรรม การตัดไม้ทำลายป่า การสร้างเขื่อน อ่างเก็บน้ำ หรือการตัดถนน เนื่องมาจากการพัฒนารวมทั้งการเพิ่มขึ้นของประชากร ทั้งนี้ สำหรับสาเหตุการเกิดความแห้งแล้งโดยทั่วไปในประเทศไทยนั้น สามารถสรุปรายละเอียด ได้ดังต่อไปนี้

1) การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ และสิ่งแวดล้อม ในฤดูฝน ฝนไม่ตกตามฤดูกาล ตกน้อย ทั้งช่วง ไม่กระจายสม่ำเสมอ ทำให้มีน้ำเก็บกักในแหล่งน้ำน้อย น้ำและความชื้นในดินมีน้อย ในฤดูแล้งอากาศที่ร้อนจัดทำให้การสูญเสียน้ำจากการระเหยมีมาก ทำให้น้ำในแหล่งน้ำลดปริมาณลงจนถึงระดับที่เหือดแห้งไป

2) ปริมาณความต้องการใช้น้ำเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ทำให้ความต้องการปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพและการใช้ทรัพยากรจึงมีมาก ความต้องการน้ำเพื่อกิจกรรมต่างๆ จึงมีมากตามไปด้วย ในขณะที่แหล่งเก็บกักน้ำมีจำกัด ไม่ได้เพิ่มขึ้นตามจำนวนประชากร

3) แหล่งเก็บกักน้ำตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น มีน้อย ไม่เพียงพอต่อการเก็บกักน้ำไว้ใช้ประโยชน์ ซึ่งอาจเกิดจาก ข้อจำกัดของภูมิประเทศที่ไม่มีลำน้ำธรรมชาติ หรือไม่เหมาะสมที่จะพัฒนาเป็นแหล่งน้ำ หรือแหล่งน้ำได้รับการพัฒนาที่ไม่เหมาะสม มีขนาดเล็กเกินไป ใช้ประโยชน์ได้ไม่เพียงพอ

4) แหล่งเก็บกักน้ำตามธรรมชาติและที่สร้างขึ้นเสื่อมสภาพ ต้นเงิน ขำรุด ทำให้มีประสิทธิภาพต่ำ เก็บกักน้ำไว้ได้น้อยจนถึงไม่สามารถเก็บกักน้ำไว้ได้ อีกทั้งในการร่อนน้ำฝนเพื่อเก็บเอาไว้ใช้อุปโภคบริโภคไม่สามารถทำได้ เพราะแร่ใยหินที่ใช้ผลิตกระเบื้องมุงหลังคาเป็นสารก่อมะเร็ง และมลภาวะทางอากาศที่มีอยู่ทั่วไป อีกทั้งในเขตเมืองก็จะมีปัญหาฝุ่นควันจากเครื่องยนต์รถมา

5) การทำลายป่าต้นน้ำลำธาร ทำให้ไม่มีต้นไม้อุดหนุนน้ำที่คูดซับน้ำฝนลงสู่ใต้ผิวดิน อุดน้ำเอาไว้ และยึดดินให้มีความมั่นคง ก็จะขาดแคลนน้ำที่จะถูกปลดปล่อยออกมาสู่ลำธารและลำน้ำในช่วงฤดูแล้ง

6) คุณภาพน้ำไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ประโยชน์ได้ เช่น น้ำเค็ม น้ำขุ่น เป็นสนิม สกปรก หรือเน่าเสีย

7) การขาดจิตสำนึกในการใช้น้ำและการอนุรักษ์น้ำ เช่น ใช้น้ำไม่ประหยัด ใช้น้ำอย่างไม่ถูกต้องเหมาะสม การบุกรุกทำลายแหล่งน้ำ โดยการลงจับปลาในแหล่งน้ำทำให้น้ำขุ่น หรือการระบายน้ำออกจากแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อจับปลา

8) การวางผังเมืองไม่เหมาะสม โดยแบ่งแยกพื้นที่เพื่อการทำกิจกรรมไม่เหมาะสมสอดคล้องกับแหล่งน้ำที่จะนำมาใช้ประโยชน์ ขาดการวางแผนพัฒนาแหล่งน้ำที่เหมาะสมไว้ล่วงหน้า

9) การบริหารจัดการน้ำที่ขาดการวางแผน เช่น เกิดความผิดพลาดในการพร่องน้ำ ระบายน้ำ ทำให้มีน้ำเหลือเก็บกักไว้น้อย

10) การพัฒนาแหล่งน้ำที่ไม่เหมาะสม โดยการพัฒนาในระยะแรกมักเป็นการเร่งรัดการดำเนินการและมุ่งเน้นการก่อสร้าง โดยต้องการสร้างจำนวนมาก ใช้งบประมาณน้อยเสร็จเร็ว ซึ่งเป็นการเน้นปริมาณมากกว่าคุณภาพ ทำให้แหล่งน้ำจำนวนมากมีคุณลักษณะไม่เหมาะสมหรือไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้เต็มที่ เช่น มีขนาดเล็กทำให้เก็บกักน้ำได้น้อย และบางแห่งอยู่ไกลจากแหล่งชุมชนเกินไป

นอกจากนี้ ปัญหาสำคัญที่พบจากการพัฒนาแหล่งน้ำ คือ การก่อสร้างฝายแต่ไม่สร้างประตูระบายทราย ทำให้มีตะกอนตกถมด้านหน้าฝายมาก ทำให้ไม่สามารถระบายน้ำจากโครงการชลประทานขนาดใหญ่หรือขนาดกลาง ลงไปช่วยพื้นที่ตอนล่างที่อยู่ไกลออกไปที่มีฝายปิดกั้นลำน้ำอยู่เป็นระยะๆ ได้ เพราะจะต้องระบายน้ำลงไปปริมาณมาก เพื่อให้ล้นข้ามสันฝายที่มีระดับสูงออกไป เกิดการสูญเสียจากการระเหย รั่วซึม และการไหลล้นออกไปปริมาณสูง ซึ่งหากมีประตูระบายทรายก็จะระบายน้ำได้ในปริมาณน้อย ไม่ต้องให้แม่น้ำเต็มลำน้ำเพราะเปิดประตูระบายทรายได้

2.1.1.2 ประเภทของความแห้งแล้ง

ธนาคารโลก ได้แบ่งความแห้งแล้งออกเป็น 4 ประเภท (World Bank, 2006) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ความแห้งแล้งด้านอุตุนิยมวิทยา (Meteorological Drought)

เป็นความแห้งแล้งที่เกิดขึ้นจากสภาพฝนทิ้งช่วงหรือมีฝนตกน้อยกว่าระดับที่กำหนด (Threshold) โดยช่วงที่เกิดความแห้งแล้ง (Period of Drought) พิจารณาจากจำนวนวันที่มีฝนตกน้อยกว่าระดับที่กำหนด ความแห้งแล้งในทางอุตุนิยมวิทยาเป็นจุดเริ่มต้นของความแห้งแล้งประเภทอื่นๆ

2) ความแห้งแล้งทางการเกษตร (Agricultural Drought) เป็น

ความแห้งแล้งที่เป็นผลต่อเนื่องมาจากความแห้งแล้งด้านอุตุนิยมวิทยา โดยความแห้งแล้งทางการเกษตรจะมุ่งสนใจในเรื่องของการเกิดฝนทิ้งช่วงซึ่งทำให้ดินขาดความชุ่มชื้นและจะมีผลต่อผลผลิตทางการเกษตรในที่สุด อนึ่ง ความแห้งแล้งประเภทนี้จะขึ้นอยู่กับชนิด ความต้องการน้ำ และลำดับขั้นตอนการเจริญเติบโตของพืช ซึ่งมีความทนทานต่อสภาพภูมิอากาศได้แตกต่างกันอีกด้วย

3) ความแห้งแล้งด้านอุทกวิทยา (Hydrological Drought)

เป็นความแห้งแล้งที่เกิดจากช่วงฤดูกาลที่มีปริมาณฝนตกน้อยหรือไม่มีฝนตก ทำให้ระดับน้ำผิวดินและน้ำใต้ดิน คือ น้ำในแม่น้ำ อ่างเก็บน้ำ ทะเลสาบ และน้ำบาดาลลดระดับลง ความแห้งแล้งด้านอุทกวิทยานี้มักจะพิจารณาในระดับของกลุ่มน้ำเป็นสำคัญ โดยเป็นความแห้งแล้งที่เกิดขึ้นอย่างช้าๆ ต่างจากความแห้งแล้งด้านอุตุนิยมวิทยา และความแห้งแล้งด้านการเกษตร

4) ความแห้งแล้งทางเศรษฐกิจและสังคม (Socioeconomic Drought) เป็นความแห้งแล้งที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรที่มีอยู่ (Supply) และความต้องการต่อทรัพยากรนั้น (Demand) แต่เนื่องจากทรัพยากรมีอยู่อย่างจำกัด และน้อยเกินความต้องการที่มีอยู่ จึงทำให้เกิดความขาดแคลนขึ้นมา ทั้งนี้ ความแห้งแล้งทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างจากความแห้งแล้งประเภทอื่นๆ เนื่องจากเป็นเรื่องของการขาดแคลนทรัพยากรที่มีผลกระทบต่อประชาชน ซึ่งเป็นประเด็นเกี่ยวกับความต้องการใช้ทรัพยากรเป็นสำคัญ โดยความแห้งแล้งทางเศรษฐกิจและสังคมจะหมดไปได้ก็ต่อเมื่อสามารถควบคุมความต้องการในการบริโภคน้ำให้อยู่ภายใต้ศักยภาพในการผลิตน้ำของธรรมชาติได้

2.1.1.3 ระดับความรุนแรงของการเกิดความแห้งแล้ง

กรมอุตุนิยมวิทยา (2553) ได้กล่าวถึงความรุนแรงของความแห้งแล้งว่า มีความสัมพันธ์กับสภาวะฝนแล้ง ซึ่งเกิดจากการมีปริมาณฝนตกน้อยกว่าปกติทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำใช้ พืชต่างๆ ขาดน้ำหล่อเลี้ยง ขาดความชุ่มชื้น ทำให้ผลผลิตเกิดความเสียหาย โดยความรุนแรงของความแห้งแล้งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ระดับ ดังนี้

1) ความแห้งแล้งอย่างเบา หรือฝนทิ้งช่วง (Dry Spell) เป็นสภาวะความแห้งแล้งที่มีฝนตกเฉลี่ยไม่ถึงวันละ 1 มิลลิเมตร เป็นเวลาต่อเนื่องกันถึง 15 วัน ในช่วงฤดูฝนความแห้งแล้งแบบนี้เกิดขึ้นตามภาคต่างๆ ในประเทศไทยเสมอ

2) ความแห้งแล้งปานกลางหรือความแห้งแล้งชั่วคราว (Partial Drought) เป็นช่วงฝนแล้งที่มีฝนตกในฤดูฝนเฉลี่ยไม่เกินวันละ 0.25 มิลลิเมตร เป็นเวลานานต่อเนื่องกันไม่น้อยกว่า 29 วัน ความแห้งแล้งในลักษณะนี้อาจมีผลกระทบถึงขั้นขาดแคลนน้ำ ซึ่งจะมีผลต่อการทำการเกษตรและการกสิกรรม ความเป็นอยู่ของประชาชนและเศรษฐกิจของประเทศ โดยความแห้งแล้งประเภทนี้เกิดขึ้นไม่บ่อยมากนักในประเทศไทย

3) ความแห้งแล้งอย่างรุนแรง หรือความแห้งแล้งสมบูรณ์ (Absolute Drought) เป็นความแห้งแล้งที่ฝนไม่ตกในฤดูฝนต่อเนื่องกันไม่น้อยกว่า 15 วัน หรืออาจมีตกบ้างแต่ไม่มีวันใดที่มีฝนตกถึง 0.25 มิลลิเมตร นับเป็นภัยแล้งที่รุนแรงที่สุด พิษผลทางการเกษตรเสียหายอย่างรุนแรงจนถึงขั้นไม่มีผลผลิต โดยความแห้งแล้งในลักษณะนี้ยังไม่เคยเกิดขึ้นในประเทศไทย

2.1.1.4 ผลกระทบของการเกิดความแห้งแล้ง

ความแห้งแล้งที่เกิดขึ้นในประเทศไทยนั้น กระทบโดยตรงกับการเกษตร และแหล่งน้ำ โดยได้สร้างความเสียหายและผลกระทบในด้านต่างๆ ดังนี้

1) **ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม** การเกิดภัยแล้งอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้แหล่งน้ำตามธรรมชาติตื้นเขิน ระดับน้ำใต้ดินเปลี่ยนแปลง พื้นที่ที่เคยอุดมสมบูรณ์เกิดความแห้งแล้ง เกิดการกัดเซาะของหน้าดิน และการทิ้งร้างไม่ได้ใช้ประโยชน์ของที่ดิน

2) **ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ** ทำให้ผลผลิตด้านเกษตรกรรม และอุตสาหกรรมลดลง รวมทั้งกระทบต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ เช่น ผลผลิตทางการเกษตร คุณภาพต่ำ ทำให้ราคาผลผลิตลดลง เกษตรกรสูญเสียรายได้จนเกิดปัญหาความยากจน และเกิดการสูญเสียจากการทิ้งร้างที่ดิน

3) **ผลกระทบทางด้านสังคม** เกิดการละทิ้งถิ่นฐานเข้ามาทำงานในเมืองใหญ่ เกิดผลกระทบในด้านสุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิตที่แย่ลง และเกิดความขัดแย้งในการใช้น้ำ

2.1.1.5 ปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดภัยแล้ง

ภัยแล้งเป็นภัยธรรมชาติที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อผลผลิตทางการเกษตร รวมทั้งชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน โดยระดับความรุนแรงของการเกิดภัยจะมีความสัมพันธ์กับภาวะฝนทิ้งช่วง ซึ่งฝนนับเป็นปัจจัยที่สำคัญ และมีอิทธิพลต่อความแห้งแล้งชัดเจนกว่าข้อมูลอุตุนิยมวิทยา ด้านอื่นๆ ปัญหาภัยแล้งเกิดขึ้นเนื่องจาก ปริมาณน้ำฝนรวม และการกระจายตัวของฝนน้อยกว่าปกติ ความชื้นในดินมีน้อย ทำให้ระดับน้ำใต้ดินและแหล่งน้ำผิวดินลดลง (เศวตฉัตร ศรีสุรัตน์, 2553) โดยปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความแห้งแล้ง มีดังต่อไปนี้

- 1) ปัจจัยด้านอุตุนิยมวิทยา ได้แก่ ปริมาณน้ำฝน
- 2) ปัจจัยด้านอุทกวิทยา ได้แก่ เขตชลประทาน แหล่งน้ำผิวดิน และแหล่งน้ำใต้ดิน
- 3) ปัจจัยด้านกายภาพ ได้แก่ ข้อมูลภูมิประเทศ ข้อมูลดิน ข้อมูลพืชคลุมดิน หรือการใช้ที่ดิน

ในการวิเคราะห์พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งนั้น ศเวตฉัตร ศรีสุรัตน์ (2553) ได้กล่าวถึงการกำหนดปัจจัยที่ใช้วิเคราะห์ในแบบจำลอง และให้น้ำหนักของแต่ละปัจจัย เพื่อประเมินระดับของพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งไว้ดังนี้

1) ปริมาณน้ำฝน

กำหนดเป็นปัจจัยและตัวแปรหลักที่สำคัญที่สุดในการก่อให้เกิดความแห้งแล้ง เพราะหากปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย (Average Rainfall) มีค่าต่ำกว่าปกติ หรือเกิดภาวะฝนทิ้งช่วง โอกาสของการเกิดความแห้งแล้งจะมีมาก ดังนั้น ในการวิเคราะห์ภาวะฝนแล้ง ณ พื้นที่ใดๆ จะทำให้สามารถทราบถึงภาวะความแห้งแล้งของพื้นที่นั้นๆ ด้วย ในการวิเคราะห์และประเมินภาวะ

ฝนแล้ง สามารถทำได้ในหลายวิธี ซึ่งส่วนใหญ่ มักพิจารณาในรูปของดัชนีที่บ่งชี้ความรุนแรงของภาวะฝนแล้ง โดยใช้ตัวแปรเดียวเพียงตัวเดียว หรือหลายตัวแปรรวมกัน สำหรับประเทศไทยในปัจจุบัน การวิเคราะห์และประเมินภาวะฝนแล้งใช้ตัวแปรเดียวเพียงตัวเดียว คือ ปริมาณน้ำฝน ซึ่งเป็นตัวแปรหลักที่ดีที่สุดที่ใช้บ่งบอกภาวะการตกของฝน ได้โดยตรง ทั้งนี้ ในการวิเคราะห์และประเมินภาวะ

ฝนแล้ง กรมอุตุนิยมวิทยาได้ใช้ 2 วิธี คือ การวิเคราะห์ปริมาณฝนรายปี โดยใช้ Decile range และการวิเคราะห์ปริมาณฝนรายเดือน ในช่วงฤดูฝน หรือฤดูมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ โดยใช้ Generalized Monsoon Index (GMI) (นงคณารถ, 2537 อ้างใน ศเวตฉัตร ศรีสุรัตน์, 2553)

2) ชั้นข้อมูลดิน

ในการใช้ชั้นข้อมูลดินเพื่อประเมินระดับความเสี่ยงภัยในการเกิดภัยแล้ง นั้น จะพิจารณาจากคุณสมบัติการระบายน้ำของกลุ่มดินเป็นเกณฑ์ ซึ่งถ้าดินมีการระบายน้ำได้ดี ย่อมหมายความว่า ดินไม่สามารถเก็บกักน้ำไว้ได้ ทำให้ความชื้นในดินมีน้อย และอาจจะไม่เพียงพอต่อการเจริญเติบโตของพืช ทั้งนี้ บุญชุม เปี้ยแดง และคณะ (2526) ได้กล่าวถึงการจำแนกประเภทของเนื้อดินว่า สามารถจำแนกประเภทได้โดยคิดจากร้อยละโดยน้ำหนักของ หยาบ หยาบปาน และดินเหนียว ซึ่งเป็นส่วนประกอบของเนื้อดินมารวมกัน โดยสามารถแบ่ง ได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

(1) ดินเนื้อหยาบ (Coarse Textured Soils) เป็นดินที่มีปริมาณอนุภาคทราย มากกว่าอนุภาคทรายแป้งและดินเหนียว ดินชนิดนี้ไถพรวนได้ง่าย ไม่เหนียวเหนอะหนะ และไม่จับกันเป็นก้อน เรียกดินชนิดนี้ว่าดินเบา (light soil) เนื้อดินในกลุ่มนี้ ได้แก่ ทราย และทรายร่วน

(2) ดินเนื้อปานกลาง (Medium - Texture Soils) เป็นดินที่มีปริมาณอนุภาคทราย ทรายแป้ง และดินเหนียวไม่แตกต่างกันมากนัก ดินที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้ได้แก่ ดินร่วน ปนทราย ดินร่วน ดินร่วนปนดินทรายแป้ง ดินร่วนเหนียว ดินร่วนปนดินทรายแป้ง ดินร่วนปนดินทรายแป้ง และดินทรายแป้ง

(3) ดินเนื้อละเอียด (Fine - Texture Soils) หรือดินเหนียว เป็นดินที่มีปริมาณอนุภาคดินเหนียวมากกว่าอนุภาคทรายและดินทรายแป้งมีความเหนียวมากเมื่อได้รับความชื้น เนื้อดินละเอียด ปกติจับกันเป็นก้อน เมื่อแห้งจะแข็ง เวลาไถพรวนต้องใช้แรงมาก เราเรียกดินชนิดนี้ว่า ดินหนัก (Heavy Soil) โดยดินที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้ได้แก่ ดินเหนียวปนทราย ดินเหนียวปนดินทรายแป้ง และดินเหนียว

จากประเภทของเนื้อดินสามารถกำหนดระดับความเสี่ยงภัยแล้งจากสภาพการระบายน้ำของดินได้ ดังนี้

- ประเภทที่ 1 ดินที่มีการระบายน้ำได้ดีมาก
จะทำให้พื้นที่เสี่ยงที่จะเกิดภัยแล้งมาก
- ประเภทที่ 2 ดินที่มีการระบายน้ำได้ดี
จะทำให้พื้นที่เสี่ยงที่จะเกิดภัยแล้งปานกลาง
- ประเภทที่ 3 ดินที่มีการระบายน้ำได้น้อย
จะทำให้พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งน้อย
- ประเภทที่ 4 ดินที่มีการระบายน้ำได้น้อยมาก
จะทำให้พื้นที่ไม่เสี่ยงภัยแล้ง

3) ความลาดชันของพื้นที่ (Slope)

เส้นชั้นความสูง (Contour Line) นำเข้าจากแผนที่ภูมิประเทศ มาตราส่วน 1 : 50,000 ของกรมแผนที่ทหาร ประกอบด้วยเส้นชั้นความสูง 4 ประเภท ได้แก่ เส้นชั้นดัชนี (Index Contour) เส้นชั้นคั่นกลาง (Intermediate Contour) เส้นชั้นแทรก (Supplemental Contour) และเส้นชั้นบริเวณที่ต่ำ (Depression Contour) โดยเส้นชั้นความสูงนี้ สามารถสะท้อนถึงความลาดชันของพื้นที่ได้ นั่นคือ เส้นชั้นความสูงที่อยู่ใกล้กันแสดงว่าพื้นที่มีความลาดเอียงมาก หรือชันมาก และเส้นชั้นความสูงที่อยู่ห่างกันแสดงว่าพื้นที่มีความลาดชันน้อย ทั้งนี้ ในการวิเคราะห์พื้นที่เสี่ยงภัยแล้ง จากความลาดชันของพื้นที่ มีเกณฑ์สำหรับการวิเคราะห์ดังนี้

ระดับที่ 1 ความลาดชันของพื้นที่ตั้งแต่ ร้อยละ 0 - 5
จัดเป็นพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งมาก

ระดับที่ 2 ความลาดชันของพื้นที่ตั้งแต่ ร้อยละ 5 - 15
จัดเป็นพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งปานกลาง

ระดับที่ 3 ความลาดชันของพื้นที่ตั้งแต่ ร้อยละ 15 - 30
จัดเป็นพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งน้อย

ระดับที่ 4 ความลาดชันของพื้นที่มากกว่า ร้อยละ 30
จัดเป็นพื้นที่ไม่เสี่ยงภัยแล้ง

4) แหล่งน้ำใต้ดิน

ในการใช้แหล่งน้ำใต้ดินหรือน้ำบาดาลเพื่อประเมินระดับความเสี่ยงภัย ในการเกิดภัยแล้งจะพิจารณาจากอัตราการให้น้ำ (Yield) และคุณภาพของน้ำบาดาล ซึ่งพิจารณาจาก มวลสารละลายรวม (Total Dissolved Solid: TDS) ซึ่งอัตราการให้น้ำพิจารณาจากการจัดรูปแบบ มาตรฐานระบบประปาของกรมโยธาธิการ พ.ศ. 2534 ส่วนคุณภาพของน้ำบาดาลองค์การอนามัยโลก ได้กำหนดมาตรฐานไว้ดังนี้

- น้ำดื่ม ค่า TDS อยู่ระหว่าง 600 - 1,000 มิลลิกรัม/ลิตร
- น้ำสำหรับพืช ค่า TDS ไม่ควรเกิน 2,000 มิลลิกรัม/ลิตร

ทั้งนี้ในส่วนของการทรัพยากรธรณีวิทยาได้กำหนดค่าช่วงของข้อมูล TDS ไว้ในแผนที่แหล่งน้ำบาดาล 3 ช่วง ได้แก่

- TDS มากกว่า 1,500 มิลลิกรัม/ลูกบาศก์เมตร
- TDS อยู่ระหว่าง 750 - 1,500 มิลลิกรัม/ลูกบาศก์เมตร
- TDS น้อยกว่า 750 มิลลิกรัม/ลูกบาศก์เมตร

จากข้อมูลอัตราการให้น้ำ และมวลสารละลายรวม เขตฉัตร ศรีสุรัตน์ (2553) ได้กำหนดระดับความเสี่ยงภัยแล้งไว้ดังตารางที่ 2.1 และตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.1 การกำหนดระดับความเสี่ยงภัยแล้งของอัตราการให้น้ำของแหล่งน้ำใต้ดิน

อัตราการให้น้ำ	รูปแบบมาตรฐานระบบประปาชนบท	ระดับความเสี่ยงภัยแล้ง
น้อยกว่า 2 ลูกบาศก์เมตร/ชั่วโมง	ไม่เพียงพอสำหรับทำระบบประปาชนบท	4
2 -10 ลูกบาศก์เมตร/ชั่วโมง	มาตรฐาน ข สำหรับ 30 - 50 หลังคาเรือน	3
มากกว่า 10 - 20 ลูกบาศก์เมตร/ชั่วโมง	มาตรฐาน ก สำหรับ 50 - 120 หลังคาเรือน	2
มากกว่า 20 ลูกบาศก์เมตร/ชั่วโมง	มาตรฐานขนาดใหญ่สำหรับมากกว่า 120 หลังคาเรือน	1

ที่มา: เขตฉัตร ศรีสุรัตน์ (2553)

ตารางที่ 2.2 การกำหนดระดับความเสี่ยงภัยแล้งของมวลสารละลายรวม

มวลสารละลายรวม (TDS)	ระดับความเสี่ยงภัยแล้ง
มากกว่า 1,500 มิลลิกรัม/ลูกบาศก์เมตร	3
750 - 1,500 มิลลิกรัม/ลูกบาศก์เมตร	2
น้อยกว่า 750 มิลลิกรัม/ลูกบาศก์เมตร	1

ที่มา: เขตฉัตร ศรีสุรัตน์ (2553)

2.1.2 รูปแบบในการบริหารจัดการภัยแล้งของประเทศไทย

การศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบในการบริหารจัดการภัยแล้งของประเทศไทยนั้น จะประกอบด้วย แนวทางในการจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศไทย และแนวทางในการจัดการภัยแล้งของประเทศไทย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1.2.1 แนวทางในการจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศไทย

การจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศไทยสามารถแบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ การจัดการกับปริมาณน้ำต้นทุนตามธรรมชาติ และการจัดการกับความต้องการการใช้น้ำของประชาชน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) การจัดการกับปริมาณน้ำต้นทุนตามธรรมชาติ

(1) น้ำต้นทุนตามธรรมชาติ

ปริมาณน้ำต้นทุนตามธรรมชาติในประเทศไทยได้จาก 2 แหล่ง คือ แหล่งน้ำจืดผิวดิน (Surface Water) และแหล่งน้ำใต้ดิน (Ground Water) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- แหล่งน้ำจืดผิวดิน (Surface Water) ประเทศไทยมีพื้นที่ลุ่มน้ำหลัก 25 ลุ่มน้ำ มีจำนวนพื้นที่ทั้งหมด 512,000 ตารางกิโลเมตร มีปริมาณน้ำฝนทั่วประเทศ เฉลี่ยปีละประมาณ 800,000 ล้านลูกบาศก์เมตร โดยจะซึมลงใต้ดินและระเหยกลับไปสู่บรรยากาศ เหลือเพียงปริมาณน้ำท่าที่มีอยู่ในแม่น้ำลำคลอง หนอง บึง ประมาณ 213,423 ล้านลูกบาศก์เมตร

- แหล่งน้ำบาดาล (Ground Water) น้ำบาดาลหรือน้ำใต้ดิน เป็นน้ำที่เกิดจากปริมาณน้ำฝนบางส่วนได้ไหลซึมลงไปในดิน แล้วถูกกักเก็บในชั้นหินซึ่งมีลักษณะ แตกต่างกันในแต่ละลุ่มน้ำ ทั้งนี้จากการประเมินของกรมทรัพยากรน้ำบาดาล พบว่า ปริมาณฝนที่ถูกเก็บกัก ในชั้นหินใต้ดินมีประมาณ ร้อยละ 5 ของน้ำฝนทั้งหมด หรือประมาณปีละ 101,171 ล้านลูกบาศก์เมตร โดยมีต้นทุนน้ำที่จะนำไปใช้ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจประมาณปีละ 3,500 ล้านลูกบาศก์เมตร

(2) แนวทางการจัดการน้ำต้นทุนตามธรรมชาติสำหรับแนวทางที่ ภาครัฐใช้ในการจัดการน้ำต้นทุนตามธรรมชาตินั้น หล่มไทย พุณนิชย์ (2551) ได้สรุปไว้ว่า นโยบายและ มาตรการที่ภาครัฐของไทยใช้ในการจัดการทรัพยากรที่ผ่านมามีตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันนั้น เน้นไปในด้าน การจัดการอุปทานของทรัพยากร โดยเน้นการพัฒนาแหล่งน้ำ ซึ่งเป็นการจัดการน้ำด้วยวิธีการต่างๆ ที่เหมาะสมเพื่อนำน้ำจากแหล่งธรรมชาติ ได้แก่ แม่น้ำ ลำธาร ห้วย และคลอง เป็นต้น มาใช้ให้เกิดประโยชน์

มากที่สุด โดยเฉพาะเพื่อการสาธารณสุขและการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมต่างๆ ที่ต้องอาศัยน้ำเป็นพื้นฐานในการพัฒนา โดยในการพัฒนาแหล่งน้ำที่ผ่านมาส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาแหล่งน้ำผิวดิน โดยสร้างโครงการชลประทานแบบต่างๆ ซึ่งขึ้นกับความเหมาะสมทางภูมิประเทศ ขนาดของพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์ และงบประมาณ มีวัตถุประสงค์เพื่อการเกษตร อุตสาหกรรม และการบริโภค ส่วนการพัฒนาแหล่งน้ำใต้ดิน เป็นการพัฒนาเพื่อการบริโภคอุปโภคในพื้นที่ชนบท ทั้งนี้ การพัฒนาแหล่งน้ำผิวดินสามารถจำแนกโครงการตามลักษณะสิ่งปลูกสร้าง ซึ่งได้แก่ เขื่อนกักเก็บน้ำ ฝายทดน้ำ สระเก็บน้ำ คลองส่งน้ำ การขุดลอกแหล่งน้ำ หนอง หรือบึง และการสร้างระบบสูบน้ำด้วยไฟฟ้า ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- **เขื่อนกักเก็บน้ำ** เป็นสิ่งปลูกสร้างที่สร้างปิดกั้นลำน้ำธรรมชาติระหว่างหุบเขา หรือเนินสูง เพื่อกั้นน้ำที่มีปริมาณมากในฤดูฝนโดยจะเก็บน้ำไว้ทางเหนือเขื่อนทำให้เกิดเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดต่างๆ น้ำที่เก็บไว้นี้จะระบายออกมาทางอาคารที่ตัวเขื่อนได้ตลอดเวลาที่ต้องการ โดยอาจจะระบายไปตามลำน้ำให้แก่เขื่อนทดน้ำที่สร้างอยู่ทางตอนล่าง หรืออาจส่งเข้าคลองส่งน้ำสำหรับโครงการชลประทานที่มีคลองส่งน้ำรับน้ำจากเขื่อนเก็บกักนั้นโดยตรง

- **ฝายทดน้ำ** เป็นอาคารที่สร้างขวางทางน้ำเพื่อทำหน้าที่ทดน้ำ โดยจะสร้างขึ้นทางต้นน้ำของลำน้ำธรรมชาติ ทำหน้าที่ทดน้ำที่ไหลมาตามลำน้ำให้มีระดับสูงขึ้นจนน้ำสามารถไหลเข้าคลองส่งน้ำได้ตามปริมาณที่ต้องการในฤดูกาลเพาะปลูก ส่วนน้ำที่เหลือจะไหลล้นข้ามสันฝายไป ฝายทุกแห่งจึงจำเป็นต้องสร้างให้มีความสูงในระดับที่มากพอ เพื่อให้สามารถทดน้ำส่งเข้าคลองส่งน้ำได้ และจะต้องมีความยาวมากพอที่จะทำให้น้ำที่ไหลมาในฤดูน้ำหลากผ่านฝายไปได้อย่างปลอดภัย โดยไม่ทำให้เกิดน้ำท่วมตลิ่งสองฝั่งลำน้ำด้านเหนือฝายมากเกินไป

- **สระเก็บน้ำ** เป็นแหล่งเก็บกักน้ำฝน น้ำท่า หรือน้ำซับ โดยการขุดดินให้เป็นพื้นที่สำหรับเก็บกักน้ำเพื่อใช้ตลอดปี ทั้งนี้ การขุดสระนั้นส่วนใหญ่จะขุดในพื้นที่ที่ใกล้กับพื้นที่การเกษตร โดยมีขนาดความยาว ความกว้าง และความลึก ตามปริมาณน้ำที่ต้องการจะเก็บไว้ใช้และปริมาณน้ำที่ไหลเข้าสระเก็บน้ำ แล้วนำดินที่ขุดมาถมเป็นคันล้อมรอบขอบสระ โดยส่วนมากจะมีอาคารประกอบ คือ อาคารทางน้ำเข้า และอาคารระบายน้ำ ทั้งนี้ การขุดสระจะมีขนาดแตกต่างกันไปตามความต้องการ

- **คลองส่งน้ำ** เป็นทางน้ำที่ขุดหรือก่อสร้างขึ้น เพื่อนำน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ จากอ่างเก็บน้ำ และจากแหล่งน้ำด้านหน้าฝาย หรือหน้าเขื่อนระบายน้ำ แจกไปให้พื้นที่เพาะปลูก หรือบริเวณที่ต้องการน้ำ คลองส่งน้ำทุกสายจะมีแนวไปตามบริเวณที่สูง ซึ่งสามารถส่งน้ำให้กับพื้นที่ที่ต้องการน้ำทั้งหมดได้ โดยคลองที่สร้างจะมีขนาดและสัดส่วนพื้นที่รูปตัดขวางของตัวคลอง มีขนาดใหญ่น้อยพอที่จะส่งน้ำในปริมาณที่ต้องการ และมีระดับน้ำในคลองสูง เพื่อการส่งออกไปยังบริเวณที่ต้องการน้ำได้อย่างสะดวก นอกจากนี้ บริเวณคลองส่งน้ำทุกสาย จะต้องสร้างอาคารประเภทต่างๆ ตามความเหมาะสม เพื่อใช้ควบคุม และบังคับน้ำให้สามารถส่งไปตามคลอง จนถึงพื้นที่ทุกแห่งที่ต้องการ

- **การขุดลอกแหล่งน้ำ** การขุดลอกแหล่งน้ำตามธรรมชาติ นั้น เป็นการขุดลอกตะกอนที่ตกสะสมอยู่ในน้ำและทำให้เกิดการตื้นเขิน ซึ่งในแหล่งน้ำบางแห่งตะกอนที่สะสมถึงกับทำให้แหล่งน้ำหมดสภาพไป การขุดลอกจึงมีความจำเป็นเพื่อการดำรงสภาพของทางน้ำ ซึ่งเป็นแหล่งน้ำต้นทุนของหมู่บ้านที่ใช้เป็นทางระบายน้ำและกักเก็บน้ำไว้ใช้อุปโภคบริโภค และทำการเกษตรในฤดูแล้ง นอกจากนี้การขุดลอกทางน้ำยังสามารถดำเนินการเพื่อการเดินเรือ หรือเพื่อปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ได้อีกด้วย อย่างไรก็ตามในการดำเนินการเพื่อขุดลอกทางน้ำนั้น จะต้องดำเนินการภายใต้หลักเกณฑ์ของการขุดลอกแหล่งน้ำอย่างเคร่งครัด เนื่องจากอาจจะส่งผลกระทบต่อสภาพของทางน้ำ และอาจจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้

- **การใช้ระบบสูบน้ำด้วยไฟฟ้า** ระบบสูบน้ำด้วยไฟฟ้า เป็นการสร้างระบบส่งน้ำ โดยการสร้างเป็นท่อส่งน้ำ แล้วใช้เครื่องสูบน้ำด้วยระบบไฟฟ้าเป็นหลัก โดยสูบน้ำจากแหล่งธรรมชาติ หรือแหล่งน้ำของชลประทาน ไปยังพื้นที่การเกษตรเพื่อเป็นการเสริมน้ำให้กับเกษตรกรในช่วงฤดูแล้ง

2) การจัดการกับความต้องการการใช้น้ำของประชาชน

(1) ความต้องการใช้น้ำของประชาชน

กรมชลประทาน (2554) ได้สรุปเกี่ยวกับความต้องการใช้น้ำ โดยทั่วไปของประชาชน โดยแบ่งเป็น 4 ประเภท คือ ความต้องการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค ความต้องการใช้น้ำเพื่อการอุตสาหกรรม และการท่องเที่ยว ความต้องการใช้น้ำเพื่อการเกษตร ชลประทาน การปศุสัตว์ และความต้องการใช้น้ำเพื่อรักษาระบบนิเวศ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- **ความต้องการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค** ในการดำรงชีวิตประจำวันประชาชนต้องการน้ำสะอาดเพื่อดื่มกิน และใช้ในการประกอบอาหาร รวมทั้งยังต้องการใช้น้ำเพื่อการชำระร่างกาย ชะล้างสิ่งสกปรก และใช้ประโยชน์อื่นๆ ทั้งนี้ ความต้องการน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคของประชาชนทั้งหมดที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองและนอกเมือง มีความแตกต่างกัน ซึ่งกรมชลประทานได้มีการคำนวณหาความต้องการใช้น้ำเพื่ออุปโภคบริโภค โดยได้กำหนดอัตราการใช้น้ำของประชาชนในชุมชนลักษณะต่างๆ โดยประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลได้วิเคราะห์จากข้อมูลปริมาณน้ำจำหน่ายของการประปาส่วนภูมิภาค ส่วนอัตราการใช้น้ำของประชาชนนอกเขตเทศบาลได้พิจารณาตามมาตรฐานของการสำรวจความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ดังนี้

เทศบาลนคร	กำหนดอัตราการใช้น้ำเท่ากับ 250 ลิตร/คน/วัน
เทศบาลเมือง	กำหนดอัตราการใช้น้ำเท่ากับ 200 ลิตร/คน/วัน
เทศบาลตำบล	กำหนดอัตราการใช้น้ำเท่ากับ 120 ลิตร/คน/วัน
นอกเขตเทศบาล	กำหนดอัตราการใช้น้ำเท่ากับ 50 ลิตร/คน/วัน

- **ความต้องการใช้น้ำเพื่ออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว** ได้มีการกำหนดอัตราการใช้น้ำตามประเภทของโรงงานที่กรมโรงงานอุตสาหกรรมได้จำแนกเอาไว้ 10 ประเภท ดังนี้

ตารางที่ 2.3 อัตราการใช้น้ำตามประเภทของโรงงาน

ลำดับ	ประเภท	รายละเอียดประเภทอุตสาหกรรมหลัก	ปริมาณความต้องการน้ำ (ลบ.ม./ไร่/วัน)
1	Accessory	อุตสาหกรรมผลิตชิ้นส่วน อุปกรณ์ต่างๆ	6.00
2	Chemical	อุตสาหกรรมเคมีภัณฑ์	8.00
3	Food	อุตสาหกรรมอาหาร เครื่องดื่ม	12.00
4	Metal	อุตสาหกรรมถลุง หล่อ โลหะ	5.00
5	Other	อุตสาหกรรมทั่วไป	7.00
6	Outside	อุตสาหกรรมกลางแจ้ง เช่น โม-บดหิน ดูดทราย เเผ่ถ่าน หีบฝ้าย อบเมล็ดพืช ฯลฯ	4.00
7	Paper	อุตสาหกรรมกระดาษ เช่น ผลิตเยื่อกระดาษ ภาชนะกระดาษ	4.00
8	Textile	อุตสาหกรรมสิ่งทอ ฟอกหนัง ย้อมสี	5.00
9	Unmetal	ผลิตภัณฑ์โลหะ เช่น แก้ว กระเบื้องเคลือบ ปูน ฯลฯ	8.00
10	Wood	ผลิตภัณฑ์ไม้ เครื่องเรือน	3.00

ที่มา: กรมชลประทาน (2554)

สำหรับกรณีที่มีผู้ขอใช้น้ำเพื่ออุตสาหกรรม เช่น โรงงาน โรงไฟฟ้า ฯลฯ จะคิดความต้องการใช้น้ำตามปริมาณที่ขอใช้ อนึ่ง ในส่วนของความต้องการใช้น้ำเพื่อการท่องเที่ยว กำหนดให้นักท่องเที่ยวที่พักค้างคืนเฉลี่ย 3 วัน มีอัตราการใช้น้ำเฉลี่ย 350 ลิตร/คน/วัน ส่วนนักท่องเที่ยวที่ไม่พักค้างคืนกำหนดให้มีการใช้น้ำในอัตราเฉลี่ย 30 ลิตร/คน/วัน

- **ความต้องการใช้น้ำเพื่อการเกษตร** กรมชลประทาน จะพิจารณาจากพื้นที่เพาะปลูก และปริมาณความต้องการน้ำของพืชแต่ละชนิด โดยในการคำนวณความต้องการใช้น้ำเพื่อการเกษตรจะคำนวณจากค่าฝนใช้การ (Effective Rainfall: ER) ค่าการสูญเสียของน้ำ เช่น การรั่วซึม และค่าประสิทธิภาพการชลประทาน (IRR.EFF) ทั้งนี้ ในส่วนของการทำปศุสัตว์ กำหนดให้การใช้น้ำเพื่อการปศุสัตว์เป็นดังนี้

โค	มีอัตราการใช้น้ำ	80 ลิตร/ตัว/วัน
สุกร	มีอัตราการใช้น้ำ	20 ลิตร/ตัว/วัน
แพะ/แกะ	มีอัตราการใช้น้ำ	15 ลิตร/ตัว/วัน
สัตว์ปีก	มีอัตราการใช้น้ำ	0.5 ลิตร/ตัว/วัน

- **ความต้องการน้ำเพื่อรักษาระบบนิเวศ** ในการพิจารณาจากความต้องการน้ำเพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศ และความต้องการน้ำด้านปลายน้ำ เช่น ความต้องการน้ำเพื่อขับไล่ไนโตรเจนหรือน้ำเสีย ความต้องการน้ำเพื่อรักษาระดับน้ำเพื่อการเดินเรือ เป็นต้น ปริมาณน้ำต่ำสุดที่ปลายน้ำของแต่ละลุ่มน้ำจึงไม่เท่ากัน โดยในการคำนวณปริมาณน้ำเพื่อรักษาระบบนิเวศจะพิจารณาจาก Flow Duration Curve ของปริมาณน้ำท่ารายเดือน ส่วนความต้องการน้ำเพื่อรักษาระบบนิเวศเป็นปริมาณเท่าใดนั้นขึ้นอยู่กับพื้นที่ลุ่มน้ำที่มีความแตกต่างกัน

2.1.3 แนวทางการเลือกประเภทงานพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรของประเทศไทย

การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรนั้น จะต้องเลือกรูปแบบการก่อสร้างและพัฒนาแหล่งน้ำที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ รวมทั้งรูปแบบการของการพัฒนาแหล่งน้ำจะต้องมีความเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุดกับประชาชน โดยในการเลือกรูปแบบของการพัฒนาแหล่งน้ำนั้น จะต้องพิจารณาข้อมูลใน 3 ส่วน ได้แก่ ความต้องการใช้น้ำ สภาพแหล่งน้ำ และสภาพภูมิประเทศ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1.3.1 ความต้องการใช้น้ำ

ความต้องการใช้น้ำในภาคการเกษตรของประเทศไทยสามารถ แบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ ความต้องการน้ำเพื่อการเพาะปลูก ความต้องการน้ำเพื่อการเลี้ยงสัตว์ ความต้องการน้ำเพื่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และความต้องการน้ำของราษฎรในหมู่บ้าน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) **ความต้องการน้ำเพื่อการเพาะปลูก** เป็นปริมาณน้ำที่พืชต้องการเพื่อความเจริญเติบโต โดยพื้นที่เพาะปลูกอาจได้รับน้ำจากฝน หรือได้รับน้ำจากฝนรวมกับน้ำที่จัดหามาเพิ่มเติมจากการพัฒนาแหล่งน้ำที่สร้างขึ้น หรือน้ำที่มาจากการพัฒนาแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นเพียงอย่างเดียว ซึ่งปริมาณน้ำดังกล่าวเป็นน้ำที่พืชใช้เพื่อการเจริญเติบโตในแปลงเพาะปลูก รวมกับน้ำที่สูญเสียเนื่องจากซึมลงดิน และที่ไหลออกจากแปลงปลูกตามผิวดินด้วย ทั้งนี้ ความต้องการน้ำเพื่อการเพาะปลูกสามารถแบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ ความต้องการน้ำในนาข้าว และความต้องการน้ำสำหรับพืชไร่ ผัก และไม้ผล โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) ความต้องการน้ำในนาข้าว

การปลูกข้าวในระยะแรกต้องการน้ำในปริมาณไม่มาก แต่ความต้องการน้ำจะมีปริมาณเพิ่มมากขึ้น จนถึงระดับสูงสุดในระยะที่ต้นข้าวออกรวง จนถึงระยะที่เมล็ดข้าวเริ่มแก่ จึงจะระบายน้ำออกจากพื้นที่นา

(2) ความต้องการน้ำสำหรับพืชไร่ ผัก และผลไม้

พืชไร่ ผัก และไม้ผล แต่ละชนิดนั้น มีความต้องการน้ำในปริมาณที่ไม่เท่ากัน โดยในแต่ละช่วงของการเจริญเติบโตสำหรับพืชชนิดต่างๆ จะมีความต้องการน้ำในอัตราที่ไม่เท่ากันด้วย นั่นคือ ในระยะแรกปลูก พืชมีความต้องการน้ำในปริมาณน้อย และจะต้องการเพิ่มมากขึ้น จนถึงระดับสูงสุดในระยะที่พืชออกดอกและมีผล และเมื่อผลเริ่มแก่เต็มที่ ความต้องการน้ำจะลดลงมาก

2) ความต้องการน้ำเพื่อการเลี้ยงสัตว์

ในท้องถิ่นที่มีการทำปศุสัตว์หรือเลี้ยงสัตว์แล้วมีการขาดแคลนน้ำเป็นประจำ ในการดำเนินงานด้านการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ควรพิจารณาปริมาณน้ำสำหรับใช้เลี้ยงสัตว์ด้วย ตามเกณฑ์โดยประมาณคือ โคและกระบือ ต้องการน้ำประมาณตัวละ 50 ลิตร/วัน สุกร ต้องการน้ำประมาณตัวละ 20 ลิตร/วัน และเป็ดหรือไก่ต้องการน้ำประมาณตัวละ 0.15 ลิตร/วัน เป็นต้น

3) ความต้องการน้ำเพื่อเลี้ยงปลา

แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรโดยส่วนใหญ่ สามารถใช้เป็นแหล่งเลี้ยงปลาได้ เช่น อ่างเก็บน้ำ สระเก็บน้ำ รวมทั้งหนองและบึง ที่ขุดแล้วมีน้ำตลอดปี ทั้งนี้ ในช่วงฤดูแล้ง หรือก่อนที่จะมีน้ำท่าไหลลงมาให้เก็บกักใหม่ ควรกำหนดให้เหลือน้ำในแหล่งน้ำ โดยความลึกไม่น้อยกว่า 1 เมตร ทั้งนี้ เพื่อให้ปลาสามารถมีชีวิตและเจริญเติบโตได้

4) ความต้องการน้ำของราษฎรในหมู่บ้าน

ในพื้นที่ซึ่งขาดแคลนน้ำในหน้าแล้ง ประชาชนมักขาดน้ำอุปโภคบริโภคเป็นหลัก งานพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ที่จะสร้างในบริเวณใกล้กับหมู่บ้าน จึงมีประโยชน์อย่างยิ่งแก่ประชาชน ซึ่งจะทำให้มีน้ำเพื่อการใช้สอยได้ตลอดทั้งปี โดยทั่วไปประชาชนในพื้นที่ขาดแคลนน้ำ จะต้องการน้ำประมาณวันละ 60 ลิตรต่อคน

2.1.3.2 สภาพแหล่งน้ำ

แหล่งน้ำที่มีความเหมาะสมสำหรับงานพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรในแต่ละประเภท จะมีรายละเอียดที่แตกต่างกันดังต่อไปนี้

1) แหล่งน้ำที่ควรสร้างเป็นเขื่อนหรืออ่างกักเก็บน้ำ

ต้องเป็นแหล่งน้ำบนผิวดิน ประเภทลำน้ำ ได้แก่ ลำน้ำที่มีน้ำไหลตลอดปี มีน้ำไหลเฉพาะในฤดูฝน หรือไม่มีน้ำไหลในฤดูแล้งก็ได้ โดยเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำที่สร้างจะเก็บน้ำที่ไหลลงมากตอนช่วงฤดูฝน ให้เป็นแหล่งสำรองน้ำสำหรับใช้ในการเกษตร ทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้ง

2) แหล่งน้ำที่ควรสร้างเป็นฝายทดน้ำ

ควรเป็นลำน้ำ หรือลำห้วยที่มีน้ำไหลตลอดปี หรือเกือบตลอดทั้งปี โดยฝายจะสามารถทดและผันน้ำไปใช้เพื่อเพาะปลูกพืชได้ตลอดเวลาที่ต้องการ โดยเฉพาะในฤดูฝนที่มีน้ำไหล ส่วนในฤดูแล้ง เมื่อไม่มีน้ำไหล ฝายจะทำหน้าที่เก็บน้ำไว้ในลำน้ำ เพื่อการอุปโภคบริโภค หรืออาจแบ่งไปใช้ปลูกพืชผักสวนครัวได้บ้าง

3) แหล่งน้ำที่ควรสร้างเป็นสระเก็บน้ำ

เป็นแหล่งน้ำบนผิวดินเช่นเดียวกับอ่างเก็บน้ำ แต่สระเก็บน้ำเป็นงานขนาดเล็ก ซึ่งเก็บน้ำได้น้อย ตามจำนวนดินที่ขุดขึ้นไปจากสระ จึงไม่ต้องการแหล่งน้ำบนผิวดินที่เป็นลำธาร หรือลำห้วย เหมือนกับงานอ่างเก็บน้ำ แหล่งน้ำที่ควรเลือกสร้างงานสระเก็บน้ำ ได้แก่ ร่องน้ำขนาดเล็ก บริเวณพื้นที่ลาดเอียง ซึ่งมีน้ำไหลลงสู่ที่ต่ำ พื้นที่ราบ พื้นที่ลุ่มมีน้ำท่วมเป็นครั้งคราว ตลอดจนพื้นที่บริเวณที่มีระดับน้ำใต้ผิวดินอยู่ตื้น

4) แหล่งน้ำที่ควรสร้างเป็นคลองส่งน้ำ

เป็นแหล่งน้ำบนผิวดินประเภทต่างๆ เช่น อ่างเก็บน้ำ ซึ่งเป็นแหล่งน้ำถาวรมีน้ำให้ใช้ตลอดปี แหล่งน้ำด้านหน้าฝายหรือเขื่อนระบายน้ำ และลำน้ำขนาดใหญ่ที่มีน้ำไหลมามากในฤดูกาลเพาะปลูก จนมีระดับเสมอตลิ่งหรือใกล้เคียงกับตลิ่งทุกปี

5) แหล่งน้ำที่ควรขุดลอก

โดยส่วนใหญ่จะเป็นทางน้ำ คลองหรือบึงที่มีสภาพตื้นเขิน จนเก็บกักน้ำตอนช่วงฤดูฝนไว้ได้ไม่มากเท่าที่ควร และเป็นเหตุให้น้ำที่เก็บไว้มีไม่พอใช้ในฤดูแล้ง

6) แหล่งน้ำที่ควรใช้ระบบสูบน้ำด้วยไฟฟ้า

เป็นแหล่งน้ำที่มีน้ำตลอดปี หรือมีน้ำให้สูงขึ้นมาใช้เมื่อต้องการ เช่น อ่างเก็บน้ำ ในกรณีสูบน้ำขึ้น เพื่อใช้เพาะปลูกในบริเวณของอ่างเก็บน้ำ และลำน้ำต่างๆ ซึ่งมีน้ำไหลในฤดูกาลเพาะปลูก เป็นต้น

2.1.3.3 สภาพภูมิประเทศ

สภาพภูมิประเทศของบริเวณที่จะก่อสร้างงานพัฒนาแหล่งน้ำทุกประเภทมีความสำคัญที่จะต้องพิจารณา พร้อมกับสภาพแหล่งน้ำเสมอ ในบางท้องที่ แม้ว่าแหล่งน้ำจะเอื้ออำนวยให้ทำการพัฒนาได้ แต่หากภูมิประเทศไม่เหมาะสม อาจเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ต้นทุนในการก่อสร้างโครงการสูงเกินกว่าประโยชน์ที่ควรจะได้รับ ซึ่งที่สุดแล้วอาจจะต้องยกเลิกโครงการ เนื่องจากการก่อสร้างไม่คุ้มกับการลงทุน

2.2 แนวนโยบายในการปฏิบัติงานเพื่อจัดการภัยแล้งของรัฐบาล

2.2.1 มาตรการแก้ปัญหาภัยแล้งของรัฐบาล ในช่วงปี 2557 - 2558

การแก้ไขปัญหาภัยแล้งของรัฐบาลภายใต้การนำของ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้กำหนดมาตรการแก้ไขปัญหาผลกระทบจากภัยแล้ง ในช่วงปี 2557 - 2558 โดย คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอให้งดการส่งน้ำเพื่อการเพาะปลูก ข้าวนาปรังในพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาและลุ่มน้ำแม่กลอง โดยให้มีการออกประกาศทางราชการแจ้งพื้นที่ ที่ให้งดการส่งน้ำและงดการทำนาปรังในพื้นที่จังหวัดต่างๆ รวม 26 จังหวัด ซึ่งการช่วยเหลือเกษตรกร ผู้ประสบภัยในพื้นที่ดังกล่าวและงดทำนาปรังนั้น ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์การให้ความช่วยเหลือ ตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยเงินอุดหนุนราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. 2556 นอกจากนี้ คณะรัฐมนตรียังเห็นชอบแนวทางการดำเนินงานตามโครงการช่วยเหลือเกษตรกร ที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง ปี 2557/2558 ดังนี้

- 1) เกษตรกรที่ปลูกข้าวนาปรังในเขตชลประทานของลุ่มน้ำเจ้าพระยาและลุ่มน้ำแม่กลองจะไม่ได้รับการช่วยเหลือกรณีเกิดภัยพิบัติด้านการเกษตร
- 2) เกษตรกรทั้งในลุ่มน้ำเจ้าพระยาและลุ่มน้ำแม่กลองในเขตชลประทานและนอกเขตชลประทานได้รับมาตรการช่วยเหลือเหมือนกัน
- 3) มาตรการหลัก กรมชลประทานจะดำเนินการจ้างแรงงานเพื่อขุดลอกคูคลอง หรือขจัดอุปสรรคสิ่งกีดขวางเส้นทางน้ำไหลในช่วงฤดูแล้ง จำนวน 7.54 ล้านคนต่อวัน เป็นลักษณะของการมารวมกลุ่มช่วยกันขุดลอกคูคลองเหมือนในอดีต โดยได้รับค่าจ้างเป็นการเสริมรายได้ให้กับครอบครัว ในช่วงฤดูแล้ง ซึ่งเป็นมาตรการระยะสั้น

ส่วนมาตรการเสริม รัฐบาลได้ดำเนินการใน 6 มาตรการ ดังนี้

- 1) อบรมและสนับสนุนปัจจัยการผลิตเพื่อส่งเสริมอาชีพด้านประมง 3,574 ราย แบ่งเป็นเรื่องเลี้ยงปลา 2,702 ราย (รายละ 2,250 บาท) และกบ 872 ราย (รายละ 2,900 บาท)
- 2) อบรมและสนับสนุนปัจจัยการผลิตเพื่อส่งเสริมอาชีพด้านปศุสัตว์ 13,389 ราย แบ่งเป็นเรื่องเลี้ยงเป็ด 4,407 ราย (รายละ 4,000 บาท) และไก่ 8,982 ราย (รายละ 4,000 บาท)

3) ฝึกอบรมเกษตรกร โดยกรมส่งเสริมการเกษตรฝึกอบรมเกษตรกร จำนวน 17,804 ราย แบ่งเป็น 9 หลักสูตร ได้แก่ ปุ๋ยหมัก (รายละ 800 บาท) สารชีวอินทรีย์ (รายละ 800 บาท) ถังออก (รายละ 500 บาท) เพาะเห็ด (รายละ 800 บาท) ขยายพันธุ์ไม้ผล (รายละ 500 บาท) ผึ้ง (รายละ 2,950 บาท) แมลงเศรษฐกิจ (รายละ 1,200 บาท) ซ่อมเครื่องจักรกล (รายละ 3,000 บาท) และการแปรรูป/ถนอมอาหาร (รายละ 1,000 บาท)

4) สนับสนุนเมล็ดพันธุ์พืชตระกูลถั่วแก่เกษตรกรในพื้นที่ 2 กลุ่มน้ำ จำนวน 150,000 ไร่ โดยกรมส่งเสริมการเกษตรสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลือง ถั่วเขียว หรือถั่วลิสง แก่เกษตรกรที่มีความประสงค์จะปลูกพืชตระกูลถั่ว

5) ฝึกอบรมนอกภาคเกษตร โดยสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจำนวน 1,385 ราย แบ่งเป็น 5 ด้าน ได้แก่ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และบริหาร ความคิดสร้างสรรค์ และเฉพาะทาง (รายละ 900 บาท)

6) สนับสนุนให้ปลูกพืชปุ๋ยสด ในพื้นที่พักนาที่มีความชื้นเพียงพอ 150,000 ไร่ โดยกรมพัฒนาที่ดิน

นอกจากนี้ ยังให้เกษตรกร ได้เลือกมาตรการช่วยเหลือตามความสมัครใจ ได้อีกด้วย กล่าวคือ เมื่อเกษตรกรได้รับความช่วยเหลือตามมาตรการหลักแล้ว เกษตรกรสามารถเลือกรับความช่วยเหลือจากมาตรการเสริมได้อีกด้วย หรือหากไม่เลือกรับความช่วยเหลือจากมาตรการหลัก เกษตรกรยังมีสิทธิที่จะเลือกรับความช่วยเหลือจากมาตรการเสริม

โดยมาตรการเสริมเกษตรกรสามารถเลือกได้เพียงมาตรการเดียว เพื่อกระจายการช่วยเหลือไปให้เกษตรกรรายอื่นๆ อย่างเป็นธรรม โดยมอบหมายให้กรมส่งเสริมการเกษตรเร่งประชาสัมพันธ์และติดตาม กำกับการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการฯ

ส่วนมาตรการสนับสนุนอื่นๆ ประกอบด้วย การแจ้งเตือนภัยเกี่ยวกับสถานการณ์น้ำ ผ่านผู้ว่าราชการจังหวัด สภาเกษตรกรแห่งชาติ รวมถึงกลไกระดับพื้นที่ อาทิ องค์กรผู้ใช้น้ำของแต่ละโครงการ การกำหนดแผนปฏิบัติการฝนหลวง การสนับสนุนเครื่องสูบน้ำและรถบรรทุกน้ำ การเร่งรัดขุดลอกคลองระบายน้ำ การจัดทำแก้มลิงเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ รวมถึงการเตรียมสำรองเมล็ดพันธุ์พืช และการสนับสนุนเสบียงสัตว์และเวชภัณฑ์

2.2.2 แนวทางการจัดการภัยแล้ง ตามมติคณะรัฐมนตรี

1) มาตรการแก้ไขปัญหาผลกระทบจากภัยแล้งปี 2557/2558 ตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 14 ตุลาคม 2557

คณะรัฐมนตรีได้มีมติในวันที่ 14 ตุลาคม 2557 เกี่ยวกับมาตรการแก้ไขปัญหาผลกระทบจากภัยแล้งในปี 2557/2558 ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

(1) คณะรัฐมนตรีรับทราบสถานการณ์น้ำ ซึ่งเป็นการสรุปปริมาณฝนในช่วงฤดูฝนปี 2557 สถานการณ์น้ำในลุ่มน้ำเจ้าพระยา ลุ่มน้ำแม่กลอง และลุ่มน้ำอื่นๆ และเห็นชอบการงดส่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกข้าวนาปรังในพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาและลุ่มน้ำแม่กลอง โดยให้มีการออกประกาศทางราชการแจ้งพื้นที่ที่งดการส่งน้ำและงดการทำนาปรังในพื้นที่จังหวัดต่างๆ รวม 26 จังหวัด ทั้งนี้ การช่วยเหลือเกษตรกรผู้ประสบภัยในพื้นที่ที่งดส่งน้ำและงดทำนาปรังให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ให้ความช่วยเหลือตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยเงินอุดหนุนราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. 2556 ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ

(2) คณะรัฐมนตรีเห็นชอบแนวทางการดำเนินงานตามมาตรการแก้ปัญหาผลกระทบจากภัยแล้งปี 2557/2558 ในกรอบวงเงินรวมทั้งสิ้น 2,377,790 บาท และให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขอทำความตกลงในรายละเอียดกับสำนักงบประมาณโดยตรงต่อไปตามความเห็นของสำนักงบประมาณ ทั้งนี้ ให้ถือปฏิบัติตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2557 (เรื่อง มาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจไทยในระยะ 3 เดือนแรก) โดยให้ความสำคัญเป็นลำดับแรกกับการดำเนินโครงการเพื่อการปรับปรุง/ซ่อมแซมสิ่งก่อสร้างที่มีอยู่เดิมมากกว่าการก่อสร้างใหม่ รวมทั้งให้พิจารณาใช้แรงงานจากประชาชนในพื้นที่เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในพื้นที่นั้นๆ ด้วย

(3) ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ร่วมกับกระทรวงมหาดไทยติดตามสถานการณ์ที่มีเกษตรกรบางส่วนยังคงปลูกข้าวนาปรังในพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาและลุ่มน้ำแม่กลองที่หยุดการส่งน้ำเพื่อการเพาะปลูก และอาจได้รับความเสียหายจากการไม่มีน้ำเพียงพอได้

(4) ให้คณะกรรมการกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำแผนการบริหารจัดการน้ำของประเทศให้เหมาะสมสอดคล้องกับปริมาณน้ำที่กักเก็บได้ และความต้องการใช้น้ำในพื้นที่เกษตรกรรมทั้งที่อยู่ในเขตและนอกเขตชลประทาน รวมทั้งความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนการใช้พื้นที่เพาะปลูกให้เหมาะสม (Zoning) และประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้เกษตรกรและสาธารณชนผู้สนใจได้รับทราบโดยทั่วถึงกันด้วย

2) การเตรียมความพร้อมรับสถานการณ์ภัยแล้งปี 2558 ตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 18 พฤศจิกายน 2557

คณะรัฐมนตรีมีมติรับทราบการเตรียมความพร้อมรับสถานการณ์ภัยแล้งปี 2558 ตามที่ กระทรวงมหาดไทยได้รายงานเกี่ยวกับการคาดการณ์สถานการณ์ภัยแล้งจากข้อมูลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมอุตุนิยมวิทยา สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน) กรมชลประทาน การประปานครหลวง การประปาส่วนภูมิภาค และการประปาส่วนท้องถิ่น ว่ามีแนวโน้มที่จะเกิดสถานการณ์ภัยแล้งและภาวะฝนทิ้งช่วงในปี 2558 โดยจะเกิดขึ้นในหลายพื้นที่ของประเทศไทย ซึ่งการเกิดอาจจะเร็วขึ้น มีระยะเวลาที่ยาวนานขึ้น และมีความรุนแรงมากกว่าปีที่ผ่านมา เพื่อเป็นการเตรียมพร้อมรับมือสถานการณ์ภัยแล้งปี 2558 กระทรวงมหาดไทยจึงจัดทำคำชี้แจง ดังนี้

(1) การกำหนดพื้นที่เป้าหมายซึ่งคาดว่าจะประสบปัญหาภัยแล้ง มีการพิจารณาหลักเกณฑ์พื้นที่ซึ่งคาดว่าจะประสบปัญหาภัยแล้ง ดังนี้

1.1 ข้อมูลปริมาณน้ำฝนสะสมเฉลี่ย พบว่า ปริมาณฝนสะสมเฉลี่ยปี 2557 ต่ำกว่าค่าเฉลี่ย 30 ปี

1.2 ข้อมูลคาดการณ์ปริมาณน้ำฝนห้วง 3 และ 6 เดือน พบว่า เกณฑ์ปริมาณน้ำฝนอยู่ในระดับต่ำ ยกเว้นภาคใต้

1.3 ข้อมูลน้ำต้นทุนในอ่างเก็บน้ำ พบว่า ปริมาณน้ำในอ่างเก็บน้ำขนาดกลางและขนาดใหญ่ปี 2557 ต่ำกว่าปี 2556 ถึง 8,579 ล้านลูกบาศก์เมตร

1.4 ข้อมูลระบบประปาทุกระบบ ประเทศไทยมี 23 ล้านครัวเรือน มีครัวเรือนที่ไม่มีระบบประปาใช้ จำนวน ร้อยละ 17 มีระบบประปาใช้ ร้อยละ 83 ประกอบด้วย การประปานครหลวง ร้อยละ 9 การประปาส่วนภูมิภาค ร้อยละ 16 การใช้ระบบประปาท้องถิ่น ร้อยละ 58

1.5 ข้อมูลหมู่บ้านที่มีการประกาศเป็นเขตการให้ความช่วยเหลือกรณีประสบภัยพิบัติจากการขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคย้อนหลัง 3 ปี (พ.ศ. 2555 - 2557) จำนวน 74,963 หมู่บ้าน ปรากฏว่ามีหมู่บ้านที่ประสบภัยแล้งขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคต่อเนื่อง 3 ปี จำนวน 9,535 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 12.72 ซึ่งเป็นเป้าหมายที่ต้องเฝ้าระวังและติดตาม

(2) การเตรียมการเพื่อให้มีน้ำอุปโภคบริโภคใช้

2.1 การขุดลอกคูคลอง ได้ดำเนินการขุดลอกแหล่งน้ำ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่คาดการณ์ว่าจะเป็นพื้นที่ประสบภัยแล้ง 31 จังหวัด จำนวน 259 โครงการ

2.2 การผลิตน้ำประปา

- สนับสนุนการจัดสรรน้ำดิบเพื่อการผลิตให้กับการประปาส่วนภูมิภาคและการประปาท้องถิ่นได้ตลอดฤดูแล้ง โดยประสานกรมชลประทานให้จ่ายน้ำอย่างต่อเนื่อง ขุดลอกแหล่งน้ำดิบและซ่อมบ่อบาดาลที่เป็นแหล่งน้ำดิบ

- สนับสนุนน้ำประปาท้องถิ่นให้สามารถแจกจ่ายน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคแก่ประชาชนในพื้นที่ประสบภัยแล้งได้อย่างเพียงพอ

- เร่งรัดการก่อสร้างระบบประปาท้องถิ่นเพิ่มเติมในพื้นที่ที่คาดการณ์ว่าจะประสบภัยแล้ง 31 จังหวัด จำนวน 929 โครงการ

- วางระบบการกระจายน้ำโดยรถบรรทุกน้ำไปยังหมู่บ้านที่ไม่มีระบบประปาจำนวน 482 หมู่บ้าน และหมู่บ้านที่มีระบบประปาแล้วแต่ชำรุด จำนวน 1,183 หมู่บ้าน

2.3 การจัดการระบบน้ำบาดาล

- ข้อมูลบ่อบาดาล มีจำนวนบ่อบาดาล 152,849 บ่อ
- อยู่ในพื้นที่ซึ่งคาดว่าจะเป็พื้นที่ประสบภัยแล้ง 31 จังหวัด จำนวน 79,595 บ่อ ชำรุด 19,410 บ่อ สามารถซ่อมแซมให้ทันใช้งานในฤดูแล้งนี้ 14,623 บ่อ

(3) แผนเตรียมความพร้อมให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย

- 3.1 สำรวจพื้นที่ หมู่บ้าน ตำบล ที่คาดว่าจะประสบภัยแล้ง
- 3.2 จัดเตรียมบุคลากร เครื่องจักร และอุปกรณ์ให้พร้อมปฏิบัติงาน
- 3.3 สำรวจภาชนะรองรับน้ำ และจุดแจกน้ำกลางประจำหมู่บ้าน

พร้อมทำแผนแจกจ่าย

(4) แผนปฏิบัติการให้ความช่วยเหลือ

4.1 บูรณาการร่วมกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในการกำหนดจุดจ่าย
ท่อธารน้ำ ซึ่งเป็นจุดบริการน้ำอุปโภคบริโภคของสำนักงานประปาส่วนภูมิภาคทุกสาขาทั่วประเทศ
234 แห่ง รวมถึงระบบประปาของท้องถิ่น

4.2 นำรณราชการบรรทุกน้ำสะอาดไปยังจุดจ่ายน้ำกลางโดยกำหนด
รอบเวลาและประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบอย่างทั่วถึง

4.3 บูรณาการร่วมกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อแบ่งหน้าที่และพื้นที่
ความรับผิดชอบโดยประสานกระทรวงสาธารณสุขให้ดูแลรักษาสุขภาพประชาชน ให้ความรู้กรณี
โรคระบาดในช่วงฤดูแล้ง ให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติป้องกันและแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อน
ของประชาชนที่ได้รับจากอาชญากรรมในช่วงฤดูแล้ง ให้กระทรวงกลาโหม และศูนย์บรรเทาสาธารณภัย
ของทุกเหล่าทัพบูรณาการแผนปฏิบัติการช่วยเหลือประชาชนผู้ประสบภัยแล้ง ส่วนกระทรวงมหาดไทย
จะบูรณาการส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมรายได้แก่ประชาชนผู้ประสบความเดือดร้อนจากการ
ว่างงานทั้งในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร โดยการจ้างแรงงานเพื่อทำงานในโครงการของส่วนราชการ
ที่จัดสรรงบประมาณลงในพื้นที่

(5) แผนการสร้างความรู้เข้าใจในข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องแก่ประชาชน

5.1 นโยบายของรัฐบาล มติคณะรัฐมนตรี มาตรการและแผนปฏิบัติการ
ของส่วนราชการต่างๆ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอประชุมร่วมกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหาร
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นำไปชี้แจงทำความเข้าใจแก่ประชาชนโดยเฉพาะพื้นที่เสี่ยงภัยให้ปฏิบัติ
อย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสารให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูลที่ถูกต้อง
ในนโยบายการช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้ง ตลอดจนสร้างความตระหนักและขอความร่วมมือในการใช้น้ำ
อย่างประหยัด

5.2 การปฏิบัติหน้าที่ของศูนย์ดำรงธรรมจังหวัด/อำเภอ เพื่อรับข้อมูลปัญหาและข้อเรียกร้องจากประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อน ให้นำเสนอให้รัฐบาลเพื่อพิจารณาแนวทางในการช่วยเหลือต่อไป

3) โครงการสร้างรายได้และพัฒนาการเกษตรแก่ชุมชนเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้ง ตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 27 มกราคม 2558

คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เสนอให้ดำเนินโครงการสร้างรายได้และพัฒนาการเกษตรแก่ชุมชนเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้ง เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรผู้ประสบภัยแล้งให้มีรายได้และสร้างโอกาสให้ชุมชนเกษตรสามารถพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตรและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของชุมชน โดยชุมชนเป็นผู้กำหนดกิจกรรมการดำเนินงานที่สอดคล้องกับความต้องการ และเป็นผู้บริหารจัดการโครงการให้เกิดผลสำเร็จ อันจะนำไปสู่การพัฒนาการเกษตรของชุมชนอย่างยั่งยืน โดยโครงการดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรและชุมชนเกษตรในช่วงฤดูแล้ง พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตรและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของชุมชนเพื่อช่วยบรรเทาปัญหาความเดือดร้อนจากภัยแล้งในระยะยาว และมีเป้าหมายและพื้นที่ดำเนินการคือ พื้นที่เกษตรที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบภัยแล้งปี 2557/2558 จำนวน 3,052 ตำบล 58 จังหวัด จากบัญชีรายชื่อที่คาดการณ์ความแห้งแล้งในพื้นที่เกษตร ปี 2558 ตามแผนเตรียมการรับสถานการณ์ภัยพิบัติด้านการเกษตร ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2558 สำหรับแนวทางการดำเนินงาน มีรายละเอียดดังนี้

(1) ให้ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล (ศบกต.) ซึ่งเป็นองค์กรบริหารงานด้านการเกษตรระดับตำบลที่จัดตั้งขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2543 ทำหน้าที่เป็นองค์กรตัวแทนของชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย ขอรับการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยผ่านความเห็นชอบจากชุมชน

(2) กำหนดกลไกในการขับเคลื่อนและบริหารโครงการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ โดยการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการฯ ที่มีองค์ประกอบครอบคลุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่ ทำหน้าที่กลั่นกรอง อนุมัติโครงการ แนะนำตรวจสอบ ติดตาม กำกับการดำเนินงานโครงการ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

4) แผนบูรณาการจัดการแก้ไขปัญหายแล้ง ปี 2558 ตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2558

(1) รับทราบแผนบูรณาการจัดการแก้ไขปัญหายแล้งปี 2558 ตามที่กระทรวงมหาดไทยเสนอ และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระทรวงกลาโหม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงแรงงาน กระทรวงสาธารณสุข และสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ให้ความร่วมมือดำเนินการตามแผนบูรณาการดังกล่าวซึ่งสรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

1.1 การป้องกันและลดผลกระทบ เน้นมาตรการในเรื่องระบบเฝ้าระวังและคาดการณ์สถานการณ์ภัยแล้ง ตลอดจนการแจ้งเตือนล่วงหน้าให้ประชาชนทราบ โดยเฉพาะในพื้นที่ประสบภัยแล้งซ้ำซาก

1.2 การเตรียมพร้อมรับภัย เน้นมาตรการในเรื่องการเตรียมพร้อมสำหรับการจัดหาน้ำเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้ง โดยให้ความสำคัญเรื่องน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคเป็นอันดับแรก

1.3 การจัดการในภาวะฉุกเฉิน เน้นการดำเนินการตามมาตรการ คือ การจัดตั้งศูนย์บัญชาการเหตุการณ์ในแต่ละระดับ คือ ระดับภูมิภาคและระดับส่วนกลาง และการณรงค์ประชาสัมพันธ์ โดยกรมประชาสัมพันธ์ รวบรวมข่าวสาร การให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.4 การจัดการหลังการเกิดภัย เน้นการดำเนินการตามมาตรการในเรื่องของการให้ความช่วยเหลือประชาชนในด้านต่าง ๆ ให้เกิดความทั่วถึงให้มากที่สุด ทั้งในเรื่องเงินชดเชยตามระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง การจ้างแรงงาน และการส่งเสริมอาชีพให้กับประชาชนที่ได้รับผลกระทบ

(2) ให้กระทรวงมหาดไทยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับความเห็นของสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีและสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่เห็นควรให้จังหวัดเป็นศูนย์กลางการบริหารจัดการในพื้นที่ โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดในฐานะเป็นผู้อำนวยการจังหวัดเป็น Single Command ในการระดมทรัพยากรจากทุกหน่วยงานเข้าแก้ไขปัญหาอย่างบูรณาการ และให้ใช้กระบวนการตรวจราชการแบบบูรณาการร่วมติดตามผลการป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยแล้งดังกล่าว รวมทั้งให้รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีเข้าร่วมเพื่อกำกับและติดตามการปฏิบัติราชการในภูมิภาค นอกจากนี้ ควรให้ความสำคัญเรื่องน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค ซึ่งมาจากแหล่งน้ำผิวดินและแหล่งน้ำใต้ดิน โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเน้นมาตรการประหยัดน้ำ คือ การลดการใช้ (Reduce) การนำกลับมาใช้ใหม่ (Reuse) และการใช้อย่างหมุนเวียน (Recycle) ไปพิจารณาดำเนินการด้วย

(3) ให้กระทรวงมหาดไทยจัดทำฐานข้อมูลพื้นที่ภัยแล้งของประเทศให้ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาจัดสรรงบประมาณในการช่วยเหลือ เยียวยาให้สอดคล้องกับสถานการณ์และความจำเป็น และดำเนินการด้วยความถูกต้อง โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้

5) แนวทางการแก้ไขปัญหาและให้ความช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนจากภัยแล้ง ตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 21 กรกฎาคม 2558

คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบแนวทางการแก้ไขปัญหาและให้ความช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนจากภัยแล้ง และมอบหมายให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามที่สำคัญ เลขานุการคณะรัฐมนตรี เสนอแล้วนำเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อทราบต่อไป

สาระสำคัญของเรื่อง

เพื่อเตรียมการรองรับสถานการณ์ภัยแล้งในระยะต่อไป ขอให้ทุกหน่วยงานร่วมมือกันแก้ไขปัญหาและให้ความช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนจากภัยแล้ง ดังนี้

มาตรการ	ผู้รับผิดชอบ
1. การแก้ปัญหาและให้ความช่วยเหลือในระยะเร่งด่วน 1.1 การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการปล่อยน้ำจากเขื่อน โดยให้มีการชี้แจงให้ประชาชนทราบว่า รัฐบาลพยายามบริหารจัดการด้านชลประทานให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุดกับภาคการเกษตร โดยเฉพาะการทำนาที่ใกล้ออกรวงและพืชสวนหรือผลไม้ โดยจะต้องพิจารณาจากปริมาณน้ำต้นทุนที่มีอยู่ในขณะนี้ของแต่ละพื้นที่ด้วย 1.2 การรณรงค์เพื่อช่วยกันประหยัดน้ำ - ให้ใช้น้ำอย่างประหยัดและรณรงค์ให้ประชาชนใช้น้ำอย่างประหยัดและคุ้มค่า เช่น การซักล้าง การรดน้ำต้นไม้ และพิจารณาวิธีนำน้ำที่ใช้แล้วมาใช้ประโยชน์อย่างอื่นได้อีก - ให้ขอความร่วมมือจากสื่อต่างๆ ร่วมประชาสัมพันธ์และรณรงค์ให้ประชาชนใช้น้ำอย่างประหยัดผ่านสื่อทุกช่องทาง ทั้งโทรทัศน์และสื่อออนไลน์อย่างต่อเนื่องทุกช่วงเวลาด้วย 1.3 การบริจาคและจัดหาน้ำดื่ม - กรณีมีข่าวว่าจะมีการขาดแคลนน้ำดื่ม ให้เตรียมการในเรื่องดังกล่าว นอกจากนี้ รัฐบาลจะประกาศเชิญชวนให้บริจคน้ำดื่มให้แก่ผู้ประสบความเดือดร้อนเช่นเดียวกับที่ได้ระดมความช่วยเหลือกรณีภัยพิบัติไปต่างประเทศ - ในพื้นที่ต่างจังหวัดให้ขอความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการบริจคน้ำขวดสำหรับดื่มเพื่อเพิ่มเติมไปยังจุดจ่ายน้ำพระราชทานทุกจุด	 กระทรวงมหาดไทย และ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ทุกส่วนราชการ กรมประชาสัมพันธ์ ทุกส่วนราชการ ผู้ว่าราชการจังหวัด

มาตรการ	ผู้รับผิดชอบ
2. การดำเนินโครงการตามแผนบริหารจัดการน้ำ 2.1 การกำหนดให้ภัยแล้งเป็นวาระแห่งชาติ ให้กำหนดการแก้ไขปัญหายภัยแล้งเป็นวาระแห่งชาติตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป โดยให้มีการบูรณาการการทำงานของทุกกระทรวง 2.2 การจัดทำแผนงานโครงการระยะที่ 1 - 3 ให้รายงานความคืบหน้าการดำเนินงานตามแผนบริหารจัดการน้ำปี 2557 - 2559 ให้ชัดเจน ดังนี้ - ส่วนที่ดำเนินการเสร็จเรียบร้อยแล้วในปัจจุบัน - ส่วนที่ต้องดำเนินการในระยะต่อไปในปี 2559 - 2560, 2561 - 2564 และ 2565 - 2569 พร้อมทั้งประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบโดยทั่วกันด้วย 2.3 การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเพาะปลูก - ให้นำความรู้จากศูนย์เกษตรจังหวัด ปราชญ์ชาวบ้าน และประสบการณ์จากพื้นที่ซึ่งประสบความสำเร็จในการดูแลและพึ่งตนเองได้เผยแพร่ให้แก่ประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้ปรับเปลี่ยนการเพาะปลูกมาเป็นพืชที่ใช้น้ำน้อยที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ตามแนวทางของการจัดพื้นที่ทางการเกษตร (Zoning) ในระยะยาว - ให้จัดจำหน่ายผลผลิตที่ได้จากการปลูกพืชที่ใช้น้ำน้อยดังกล่าวข้างต้น เช่น จัดตลาดจำหน่ายในพื้นที่ รวบรวม และขนส่งผลผลิตไปยังตลาดนอกพื้นที่ ทั้งนี้ให้คำนึงถึงความต้องการใช้และความสามารถในการผลิตให้สมดุลกันด้วย	กระทรวงมหาดไทยเป็นเจ้าภาพ ทุกส่วนราชการที่มีโครงการตามแผนบริหารจัดการน้ำปี 2557 - 2559 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงมหาดไทยประสานองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กระทรวงพาณิชย์ และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

6) แผนงาน/โครงการตามมติคณะรัฐมนตรีนัดพิเศษ เมื่อวันที่ 16 กันยายน 2558 (โครงการแก้มลิงเพื่อเก็บกักน้ำในลุ่มน้ำชายแดนระหว่างประเทศ ระยะเร่งด่วนและโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำในลำน้ำเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้ง ตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 30 กันยายน 2558

คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติให้ดำเนินการโครงการสร้างที่เก็บน้ำที่สามารถดำเนินการได้ทันทีในการเก็บกักน้ำไว้ในฤดูแล้ง ตามที่สำนักงบประมาณ เสนอ จำนวน 2 โครงการ ดังนี้

(1) โครงการแก้มลิงเพื่อเก็บกักน้ำในลุ่มน้ำชายแดนระหว่างประเทศระยะเร่งด่วน งบประมาณ 604,500,000 บาท เพื่อก่อสร้างแก้มลิงที่มีความพร้อม จำนวน 30 แห่ง โดยมอบหมายให้กรมชลประทานเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินโครงการ

(2) โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำในลำน้ำเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้ง งบประมาณ 117,193,800 บาท เพื่อก่อสร้างฝายกระสอบทรายชั่วคราวในพื้นที่ลำน้ำขนาดเล็กที่มีศักยภาพ จำนวน 526 แห่ง โดยมอบหมายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินโครงการ

สาระสำคัญของโครงการฯ

1. โครงการแก้มลิงเพื่อเก็บกักน้ำในลุ่มน้ำชายแดนระหว่างประเทศ ระยะเร่งด่วน

วัตถุประสงค์	1) เก็บกักน้ำช่วงฤดูฝนไว้ในลุ่มน้ำภายในประเทศ และใช้น้ำที่เก็บกักไว้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด 2) บรรเทาปัญหาการขาดแคลนน้ำสำหรับการเกษตร อุปโภคบริโภค ที่คาดว่าจะรุนแรงขึ้นในปี 2559
ลักษณะโครงการ	สร้างแก้มลิงในพื้นที่ลุ่มน้ำหลักหรือลุ่มน้ำสาขาที่จะไหลลงสู่แม่น้ำโขง ซึ่งจะดำเนินการให้สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ ให้สามารถเก็บกักน้ำช่วงฤดูฝนไว้ในลุ่มน้ำภายในประเทศ
พื้นที่ดำเนินการ	แก้มลิงที่มีความพร้อมจำนวน 30 แห่ง (นครพนม 9 แห่ง หนองคาย 6 แห่ง เลย 3 แห่ง บึงกาฬ 4 แห่ง มุกดาหาร 8 แห่ง)

2. โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำในลำน้ำเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้ง

วัตถุประสงค์	เพื่อเก็บกักน้ำไว้ในแหล่งน้ำตามธรรมชาติให้ได้มากที่สุดก่อนจะไหลลงสู่พื้นที่ตอนล่างของแม่น้ำ ซึ่งปัจจุบันเป็นช่วงที่น้ำต่างๆ ยังอยู่ในสถานะที่มีปริมาณน้ำเพียงพอที่จะเก็บกักไว้ใช้ในฤดูแล้งได้
ลักษณะโครงการ	ก่อสร้างฝายกระสอบทรายชั่วคราวปิดกั้นลำน้ำ มีความสูงเฉลี่ยประมาณ 2 เมตร ซึ่งง่ายต่อการก่อสร้าง ท้องถิ่น/ชุมชนสามารถดำเนินการได้เองตามความพร้อมและศักยภาพของแต่ละพื้นที่ ระยะเวลาดำเนินการไม่เกิน 45 วัน
พื้นที่ดำเนินการ	ในพื้นที่ลำน้ำขนาดเล็กที่มีศักยภาพทั่วประเทศ จำนวน 526 แห่ง (ภาคเหนือ 100 แห่ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 384 แห่ง ภาคกลาง 10 แห่ง และภาคตะวันออก 32 แห่ง)

7) สถานการณ์น้ำและโครงการบูรณาการมาตรการช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง ปี 2558/59 ตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 6 ตุลาคม 2558

คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ ดังนี้

(1) เห็นชอบโครงการบูรณาการมาตรการช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งปี 2558/59

(2) เห็นชอบในหลักการโครงการจัดทำแผนชุมชนเพื่อแก้ไขวิกฤตภัยแล้งปี 2558/59 โดยให้กระทรวงมหาดไทยเป็นหน่วยงานหลักในการบูรณาการสำรวจความต้องการและจัดทำแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ให้แล้วเสร็จภายใน 30 วัน และรวบรวมส่งให้คณะกรรมการอำนวยการบูรณาการแก้ไขปัญหาวิกฤตภัยแล้งปี 2558/59 เพื่อพิจารณานำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาช่วยเหลือต่อไป

ทั้งนี้ สำหรับโครงการบูรณาการมาตรการช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งปี 2558/59 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการพื้นที่เพาะปลูกพืชฤดูแล้งให้สอดคล้องกับปริมาณน้ำต้นทุนและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง และเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งให้มีรายได้จากกิจกรรมอื่นทดแทน ส่วนพื้นที่เป้าหมาย คือ พื้นที่วิกฤตภัยแล้ง (พื้นที่ที่หากมีการใช้น้ำไม่เป็นไปตามแผน จะเกิดผลกระทบต่อการใช้น้ำของภาคส่วนอื่น) คือ พื้นที่การเกษตรในเขตชลประทานลุ่มน้ำเจ้าพระยา 22 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร กำแพงเพชร ฉะเชิงเทรา ชัยนาท ตาก นครนายก นครปฐม นครสวรรค์ นนทบุรี ปทุมธานี พิจิตร พิษณุโลก พระนครศรีอยุธยา ลพบุรี สมุทรปราการ สมุทรสาคร สระบุรี สิงห์บุรี สุโขทัย สุพรรณบุรี อ่างทอง อุตรดิตถ์ มีเกษตรกรที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบประมาณ 330,000 ครัวเรือน และพื้นที่ภัยแล้งทั่วไป 55 จังหวัด โดยมีระยะเวลาดำเนินโครงการ วันที่ 1 พฤศจิกายน 2558 - 30 เมษายน 2559 มี 8 มาตรการ 45 โครงการ ดังนี้

1.1 มาตรการส่งเสริมความรู้และการสนับสนุนปัจจัยการผลิต เพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน

- โครงการตามแผนชุมชนเพื่อแก้ไขวิกฤตภัยแล้งด้านการเกษตร โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ประกอบด้วย 1) โครงการสร้างรายได้จากพืชทดแทนนาปรัง 2) โครงการสร้างรายได้จากปศุสัตว์ในฤดูแล้ง 3) โครงการสร้างรายได้จากประมงในฤดูแล้ง 4) โครงการปรับปรุงและพัฒนาเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของดิน

- ลดค่าครองชีพโดยจำหน่ายสินค้าราคาเหมาะสม โดยกระทรวงพาณิชย์ ประกอบด้วย 1) โครงการช่วยเหลือค่าครองชีพประชาชนในเขตพื้นที่ประสบภัยแล้งลุ่มน้ำเจ้าพระยา ปี 2559 2) โครงการพัฒนาและส่งเสริมศูนย์จำหน่ายสินค้าเกษตรชุมชน Farm Outlet 3) โครงการเชื่อมโยงตลาดและจัดหาตลาดรองรับผลิตผลทางเกษตร/ผลิตภัณฑ์ชุมชนของเกษตรกร

1.2 มาตรการชะลอหรือขยายระยะเวลาชำระหนี้ที่เกษตรกรมีภาระหนี้กับสถาบันการเงิน

- การลดหรือยกเว้นการเก็บค่าเช่าที่ดิน จัดทำโครงการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งในเขตปฏิรูปที่ดินฯ (ค่าเช่าที่ดิน ค่าเช่าซื้อที่ดิน และเงินกู้) โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

- การให้สินเชื่อ

- สินเชื่อเพื่อปรับปรุงระบบการผลิตด้านการเกษตร วงเงินกู้รายละไม่เกิน 100,000 บาท ชำระไม่เกิน 10 ปี กรณีพิเศษไม่เกิน 12 ปีปลอดชำระเงินต้น 3 ปีแรก อัตราดอกเบี้ย MRR - 2% (MRR = 7%) โดยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

- สินเชื่อเพื่อสร้างงานในชุมชน วงเงินกู้รายละไม่เกิน 50,000 บาท กำหนดอัตราดอกเบี้ย MRR - 2% กำหนดชำระคืนในเวลาไม่เกิน 5 ปี ใช้เมนูทางเลือกอาชีพของกระทรวงแรงงาน โดยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

- สินเชื่อโครงการธนาคารประชาชน ให้สินเชื่อแก่ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งเพื่อเป็นทุนหมุนเวียนในการประกอบอาชีพ ค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพ และชำระหนี้สิน วงเงินไม่เกิน 200,000 บาทต่อราย โดยธนาคารออมสิน

- สินเชื่อธุรกิจห้องแถว สนับสนุนเงินทุนให้กับผู้ประกอบการขนาดเล็กในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งให้สามารถมีเงินทุนในการประกอบอาชีพ

- สินเชื่อองค์กรชุมชน สนับสนุนเงินทุนให้กับกลุ่มองค์กรชุมชนและกองทุนหมู่บ้านในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งให้สามารถมีเงินทุนในการประกอบอาชีพผ่านกลุ่ม

- สินเชื่อ SMEs สนับสนุนเงินทุนให้กับผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งให้สามารถมีเงินทุนในการประกอบอาชีพ

1.3 การชดเชยดอกเบี้ยให้แก่กลุ่มเกษตรกรและสมาชิกสหกรณ์

- การช่วยเหลือสมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรที่ประสบภัยแล้ง โดยขยายระยะเวลาการชำระหนี้ ให้สินเชื่อบริษัท และลดภาระดอกเบี้ย โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
  - ขยายระยะเวลาชำระหนี้ ปลอดดอกเบี้ย ให้แก่สมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร 6 เดือน รัฐชดเชยดอกเบี้ยแทนสมาชิกในอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี
  - ให้สินเชื่อบริษัทเพิ่มแก่สมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร รายละไม่เกิน 30,000 บาท ปลอดดอกเบี้ย 6 เดือน รัฐชดเชยดอกเบี้ยแทนสมาชิกในอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี
  - กองทุนพัฒนาสหกรณ์สนับสนุนเงินกู้ให้สหกรณ์ 300 ล้านบาท ปลอดดอกเบี้ย 6 เดือน

1.4 การขยายระยะเวลาชำระหนี้

- โครงการขยายระยะเวลาชำระหนี้เดิม ไม่เกิน 24 เดือน ให้แก่เกษตรกร ปลอดดอกเบี้ยให้ร้อยละ 3 วงเงินสินเชื่อที่รับขยายระยะเวลา 60,000 ล้านบาท รัฐชดเชยดอกเบี้ยแทนเกษตรกรร้อยละ 1.5 ต่อปี และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรรับภาระดอกเบี้ยแทนเกษตรกรร้อยละ 1.5 ต่อปี
- การบรรเทาความเดือดร้อนให้กับลูกค้าธนาคารออมสิน สำหรับลูกหนี้ปกติที่มีประวัติไม่มีหนี้ค้างชำระ โดยพักชำระเงินต้นเป็นเวลา 2 ปี โดยธนาคารออมสิน ใช้งบประมาณปี พ.ศ. 2559

1.5 มาตรการจ้างงานเพื่อสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร

- การจ้างงานภายใต้โครงการของกรมชลประทาน โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ประกอบด้วย 1) โครงการพัฒนาระบบบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและระบบขนส่งทางถนน ระยะเร่งด่วน พ.ศ. 2558 2) งานจัดการน้ำชลประทาน 3) งานก่อสร้างแหล่งน้ำและระบบส่งน้ำ/ก่อสร้างแหล่งน้ำพร้อมระบบส่งน้ำในพื้นที่หมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน
- การจ้างงานเร่งด่วนและการพัฒนาทักษะฝีมือ ประกอบด้วย 1) โครงการจ้างงานเร่งด่วนและพัฒนาทักษะฝีมือเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนด้านอาชีพ โดยกระทรวงแรงงาน 2) โครงการจ้างงานเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน โดยกระทรวงมหาดไทย

1.6 มาตรการเสนอโครงการตามความต้องการของชุมชนเพื่อบรรเทาผลกระทบภัยแล้ง โดยการจัดทำแผนชุมชน โครงการจัดทำแผนชุมชนเพื่อแก้ไขวิกฤตภัยแล้งปี 2558/59 โดยให้กระทรวงมหาดไทยเป็นหน่วยงานหลัก และรวบรวมส่งให้คณะกรรมการอำนวยการบูรณาการแก้ไขปัญหาวิกฤตภัยแล้งปี 2558/59 เพื่อพิจารณานำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาการช่วยเหลือต่อไป

1.7 มาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำ โดยการรณรงค์การใช้น้ำอย่างประหยัด

- ประชาสัมพันธ์ให้กับประชาชนรับรู้สถานการณ์น้ำของประเทศและร่วมกันใช้น้ำอย่างประหยัดและมีคุณค่า โดยสำนักนายกรัฐมนตรี (กรมประชาสัมพันธ์)
- การสื่อสารสู่เกษตรกร เพื่อจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับลูกค้า ธ.ก.ส. ในพื้นที่ โดยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
- โครงการส่งเสริมการปลูกข้าวโดยวิธีเปียกสลับแห้งเพื่อการประหยัดน้ำ (นาปรัง) ฤดูกาลผลิต 2558/59 โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

1.8 มาตรการเพิ่มปริมาณน้ำต้นทุน

- การปฏิบัติการฝนหลวง ประกอบด้วย 1) โครงการปฏิบัติการฝนหลวงและบริการด้านการบิน โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2) โครงการพระราชดำริฝนหลวง โดยกระทรวงกลาโหมร่วมกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- การสูบน้ำด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ จัดทำโครงการพลังงานชุมชนเพื่อชุมชนจัดการตนเองทางด้านพลังงาน โดยกระทรวงพลังงาน
- การพัฒนาแหล่งน้ำบาดาลเพื่อการเกษตร โดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 1) โครงการพัฒนาแหล่งน้ำบาดาลเพื่อการเกษตรในพื้นที่ประสบภัยแล้ง 2) โครงการพัฒนาแหล่งน้ำบาดาลเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค 3) โครงการพัฒนาแหล่งน้ำบาดาลเพื่อสนับสนุนน้ำดื่มสะอาดให้กับโรงเรียนทั่วประเทศ 4) โครงการพัฒนาแหล่งน้ำบาดาลเพื่อการเกษตรในพื้นที่ประสบภัยแล้งระยะเร่งด่วน
- การสนับสนุนน้ำในพื้นที่ประสบปัญหาภัยแล้ง โดยกระทรวงกลาโหม ประกอบด้วย 1) การจัดหาน้ำกินน้ำใช้ในพื้นที่เป้าหมาย 2) การขุดเจาะบ่อน้ำบาดาล 3) โครงการแก้ไขปัญหาภัยแล้งระยะเร่งด่วน

1.9 มาตรการเสริมสร้างสุขภาพและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

- การช่วยเหลือด้านการแพทย์และสาธารณสุขกับประชาชน ผู้ประสบภาวะภัยแล้งจัดเตรียมยา เวชภัณฑ์ช่วยเหลือผู้เจ็บป่วยอันเกิดจากโรคที่เกิดจากภัยแล้ง จัดหาภาชนะสำรองกักเก็บน้ำ ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เรื่องความสะอาดและอาหาร รวมทั้งจัดหน่วยแพทย์เคลื่อนที่เพื่อบรรเทาทุกข์แก่ผู้ประสบภัย โดยกระทรวงสาธารณสุข
- การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม โดยสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

1.10 มาตรการสนับสนุนอื่นๆ ประกอบด้วย

- การให้ความช่วยเหลือเกษตรกรผู้ประสบภัยพิบัติตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยเงินทดรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. 2556 โดยกระทรวงมหาดไทย
- แผนสินเชื่อสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน สนับสนุนวิสาหกิจชุมชน กลุ่มละไม่เกิน 1 ล้านบาท ระยะเวลาชำระหนี้ไม่เกิน 7 ปี อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 4 เพื่อเป็นเงินทุนหมุนเวียนให้วิสาหกิจชุมชน โดยชำระหนี้ไม่เกิน 12 เดือน และหากเป็นการลงทุนมีระยะเวลาชำระหนี้ไม่เกิน 5 ปี โดยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
- การบริการข้อมูลและบริการภาครัฐผ่านศูนย์กลางแอปพลิเคชันภาครัฐ ประชาสัมพันธ์ข้อมูลสถานการณ์น้ำผ่านศูนย์กลางแอปพลิเคชัน โดยกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
- การกำหนดแนวทางการจัดสรรน้ำแก่เกษตรกรผู้ปลูกไม้ผลยืนต้นที่ขาดแคลนน้ำภาคตะวันออก โดยกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
- ระบบสารสนเทศเพื่อติดตามและประเมินผลโครงการช่วยเหลือ
- การส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีเกษตรเพื่อกระจายรายได้ไปสู่ภาคการเกษตร โดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

8) สถานการณ์น้ำและการบริหารจัดการน้ำในช่วงฤดูแล้งปี 2558/2559 ครั้งที่ 1
ตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 24 พฤศจิกายน 2558

คณะรัฐมนตรีมีมติรับทราบสถานการณ์น้ำและการบริหารจัดการน้ำในช่วงฤดูแล้งปี 2558/2559 ครั้งที่ 1 ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เสนอ ดังนี้

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้รายงานสถานการณ์น้ำและการบริหารจัดการน้ำในช่วงฤดูแล้งปี 2558/2559 ตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน 2558 ถึง 30 เมษายน 2559 เพื่อให้ทุกภาคส่วนรับทราบและเพื่อเตรียมพร้อมรับสถานการณ์ข้อขัดแย้งของกลุ่มผู้ใช้น้ำในภาคส่วนต่างๆ หากมีการใช้น้ำไม่เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

(1) สถานการณ์น้ำ

1.1 อ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ทั่วประเทศ จำนวน 33 แห่ง ณ วันที่ 11 พฤศจิกายน 2558 มีปริมาณน้ำรวม 41,027 ล้านลูกบาศก์เมตร คิดเป็นร้อยละ 58 ของปริมาณน้ำกักเก็บทั้งหมด เป็นน้ำใช้ได้ 17,524 ล้านลูกบาศก์เมตร คิดเป็นร้อยละ 39 ของปริมาณน้ำใช้การทั้งหมด

1.2 อ่างเก็บน้ำในกลุ่มน้ำเจ้าพระยาและลุ่มน้ำแม่กลอง ณ วันที่ 11 พฤศจิกายน 2558

- ลุ่มน้ำเจ้าพระยา มีปริมาณน้ำใน 4 เขื่อน ได้แก่ เขื่อนภูมิพล เขื่อนสิริกิติ์ เขื่อนแควน้อยบำรุงแดน และเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ จำนวน 10,935 ล้านลูกบาศก์เมตร คิดเป็นร้อยละ 44 ของปริมาณน้ำกักเก็บทั้งหมด เป็นน้ำใช้ได้ 4,239 ล้านลูกบาศก์เมตร คิดเป็นร้อยละ 23 ของปริมาณน้ำใช้การทั้งหมด

- ลุ่มน้ำแม่กลอง มีปริมาณน้ำใน 2 เขื่อน ได้แก่ เขื่อนศรีนครินทร์ และเขื่อนวชิราลงกรณ์ จำนวน 18,483 ล้านลูกบาศก์เมตร คิดเป็นร้อยละ 69 ของปริมาณน้ำกักเก็บทั้งหมด เป็นน้ำใช้ได้ 5,206 ล้านลูกบาศก์เมตร คิดเป็นร้อยละ 39 ของปริมาณน้ำใช้การทั้งหมด

1.3 แหล่งน้ำอื่นของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ณ วันที่ 5 พฤศจิกายน 2558 แหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานทั่วประเทศ จำนวน 352,528 บ่อ ความจุรวม 352 ล้านลูกบาศก์เมตร มีปริมาณน้ำรวม 211 ล้านลูกบาศก์เมตร คิดเป็นร้อยละ 60 ของความจุทั้งหมด

(2) มาตรการควบคุมการใช้น้ำเพื่อให้สามารถบริหารจัดการน้ำในช่วงฤดูแล้งปี 2558/2559 กลุ่มน้ำเจ้าพระยาได้ทำตามแผนที่วางไว้ จึงจำเป็นต้องกำหนดมาตรการควบคุมการบริหารจัดการน้ำ ดังนี้

2.1 ประตุน้ำที่รับน้ำจากแม่น้ำในลุ่มน้ำเจ้าพระยาจะเปิดรับน้ำเฉพาะการอุปโภคบริโภคเป็นครั้งคราว ทั้งนี้ สำหรับอาคารเชื่อมต่อที่ดูแลโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ดำเนินการตามปฏิทินการรับน้ำที่ได้เสนอกรมชลประทานในการวางแผนรอบเวรการจัดสรรน้ำไว้แล้ว

2.2 ลำน้ำหรือคลองส่งน้ำที่มีความจำเป็นต้องรับน้ำเข้าเพื่อรักษาเสถียรภาพของตลิ่งลำน้ำให้รับน้ำเข้าในเกณฑ์ต่ำสุด ตามแผนการรับน้ำที่กรมชลประทานกำหนดไว้

2.3 ขอความร่วมมือไม่ให้สถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าเพื่อการเกษตรสูบน้ำเข้าพื้นที่เพาะปลูกและขอความร่วมมือไม่ให้เกษตรกรทำการปิดกั้นลำน้ำหรือสูบน้ำเข้าพื้นที่เพาะปลูกเช่นกัน ทั้งนี้ หากพื้นที่ใดมีความจำเป็นต้องสูบน้ำเพื่อใช้สำหรับการอุปโภคบริโภคให้ดำเนินการตามปฏิทินการสูบน้ำที่ได้เสนอกรมชลประทานในการวางแผนรอบเวรการสูบน้ำไว้แล้ว

2.4 สถานีสูบน้ำของการประปานครหลวง การประปาสวนภูมิภาค และการประปาสวนท้องถิ่น สามารถทำการสูบน้ำได้ตามปกติ ตามแผนการสูบน้ำที่ได้เสนอกรมชลประทานไว้แล้ว

2.5 ลดการเพาะเลี้ยงในบ่อปลา บ่อกุ้ง เขตโครงการชลประทานลุ่มน้ำเจ้าพระยา และลดการเพาะเลี้ยงปลาในกระชัง ในแม่น้ำปิง แม่น้ำน่าน แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำน้อย แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำท่าจีน และในระบบชลประทาน ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2558 ถึงวันที่ 30 เมษายน 2559

2.6 ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเฝ้าระวังและควบคุมไม่ให้มีการปล่อยน้ำเสียลงในแม่น้ำ คู คลอง และแหล่งน้ำต่างๆ เนื่องจากทำให้ต้องระบายน้ำเพิ่มขึ้นเพื่อเจือจางน้ำเสีย ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อปริมาณน้ำที่ต้องสำรองไว้ให้เพียงพอสำหรับการอุปโภคบริโภคและการรักษาระบบนิเวศตลอดฤดูแล้งและต้นฤดูฝนหน้า

สำหรับความต้องการใช้น้ำ 1,518 ล้านลูกบาศก์เมตร เพื่อสนับสนุนพื้นที่ปลูกข้าวนาปีและนาปีต่อเนื่องนั้น จากการประเมินปริมาณน้ำใช้การได้รวมกันของเขื่อนหลักทั้ง 4 แห่ง ที่มีอยู่อย่างจำกัด กรมชลประทานจำเป็นต้องบริหารจัดการน้ำอย่างรัดกุม โดยจะส่งน้ำเฉพาะเพื่อการอุปโภคบริโภค และรักษาระบบนิเวศเท่านั้น ไม่สามารถสนับสนุนพื้นที่ปลูกข้าวได้อย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งคณะกรรมการอำนวยการบูรณาการแก้ไขปัญหาวิกฤตภัยแล้งปี 2558/2559 จะติดตามและบริหารสถานการณ์โดยศูนย์อำนวยการเฉพาะกิจแก้ไขปัญหาวิกฤตภัยแล้งระดับชาติ (ศก.กช.) และศูนย์อำนวยการเฉพาะกิจแก้ไขปัญหาวิกฤตภัยแล้งระดับจังหวัด (ศก.กจ.)

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการภัยแล้ง พบงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

วิภาณุ (2543) ได้ศึกษาศักยภาพในการจัดการปัญหาสาธารณะตามวิถีชาวบ้าน กรณีศึกษา การจัดการภัยแล้งในตำบลเสือโก้ก อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการปัญหาภัยแล้งในฐานะที่เป็นปัญหาสาธารณะของกลุ่มชาวบ้านตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ในการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยแวดล้อมทางทรัพยากร สังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม รูปแบบการแก้ปัญหาเหล่านี้ตั้งอยู่บนองค์ประกอบหรือเงื่อนไขปัจจัยใดบ้าง ซึ่งจะนำไปสู่การอธิบายถึงศักยภาพและความเข้มแข็งของภาคประชาชนในการจัดการปัญหาสาธารณะ จากผลการศึกษา พบว่า รูปแบบการแก้ปัญหาภัยแล้งในตำบลเสือโก้ก สามารถแบ่งได้เป็น 4 รูปแบบ คือ 1) การแก้ปัญหาโดยวิธีเฉพาะหน้า 2) การแก้ปัญหาผ่านประเพณี ความเชื่อพื้นบ้าน 3) การแก้ปัญหาโดยความร่วมมือและพึ่งพากันเองภายในชุมชน 4) การแก้ปัญหาผ่านโครงการของรัฐหรือองค์กรภายนอกชุมชน ซึ่งกระบวนการและผลจากรูปแบบการแก้ปัญหาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ศักยภาพในการจัดการปัญหาสาธารณะร่วมกันของชาวบ้านในระดับชุมชนนั้น มีทั้งปัจจัยที่เป็นทุนหนุนเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ดังนี้ 1) ไม่ได้ใช้โครงสร้างการสื่อสารสาธารณะที่มีในการปรึกษาปัญหาสาธารณะมากนัก 2) ขาดการระดมทักษะคิด ใคร่ครวญ หาทางออก และตัดสินใจร่วมกันระดับชุมชน 3) ผู้นำมีความสำคัญในการกระตุ้นริเริ่มสร้างสรรค์การทำงานส่วนรวม 4) แม้กรอบความคิดของคนในชุมชนจะยังคาดหวังความช่วยเหลือในการแก้ปัญหาจากภายนอกแต่ก็เริ่มเรียนรู้ถึงพลังที่เกิดจากการรวมตัวกันของคนในชุมชน 5) สถาบันของชุมชน (เช่น วัด โรงเรียน) มีบทบาทเป็นศูนย์กลางของการทำงานส่วนรวม 6) สำนึกความเป็นชุมชนเป็นพื้นฐานสำคัญของความร่วมมือกัน

อรทัย (2550) ได้ศึกษาเกี่ยวกับภัยแล้งจังหวัดมหาสารคาม: สถานการณ์ความรุนแรงและแนวทางการแก้ปัญหาในระดับหมู่บ้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์และความรุนแรงของภัยแล้ง ยุทธศาสตร์ แผนงาน โครงการ และแนวทางการแก้ปัญหาภัยแล้ง และปัญหาภัยแล้งในระดับหมู่บ้าน รวมทั้งเปรียบเทียบการได้รับผลกระทบจากปัญหาภัยแล้งของครัวเรือนที่มีปัจจัยทางประชากร/เศรษฐกิจ สังคม บางประการแตกต่างกัน ผลการศึกษา พบว่า สถานการณ์ภัยแล้งจังหวัดมหาสารคามในปี พ.ศ. 2545 - 2548 มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะใน พ.ศ. 2548 มีอำเภอที่ประสบปัญหาภัยแล้งมากที่สุด คือ อำเภอน้ำโสม อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย และอำเภอเมืองมหาสารคาม สำหรับยุทธศาสตร์ และแผนงานการแก้ปัญหาภัยแล้งจังหวัดมหาสารคามได้จัดตั้งศูนย์อำนวยการเฉพาะกิจป้องกันและแก้ไข ปัญหาภัยแล้ง โดยมีการแจกจ่ายน้ำและบรรเทาความเดือดร้อนการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคและ บริโภค ซึ่งแผนงาน โครงการ และกิจกรรมดังกล่าว ยังขาดการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชน ส่วนสถานการณ์ภัยแล้งในระดับหมู่บ้าน พบว่า น้ำที่ขาดแคลนมากที่สุดในชุมชน คือ น้ำเพื่อการเกษตร และต้องการให้ราชการส่วนท้องถิ่นและ อบต. ดำเนินการให้ความช่วยเหลือ ชาวบ้าน เนื่องจากในปัจจุบัน อบต. มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาลดน้อยลง ซึ่งครัวเรือนส่วนใหญ่ ต้องการมีส่วนร่วมโดยเฉพาะในกิจกรรมการวางแผน โครงการแก้ปัญหาภัยแล้ง แนวทางการแก้ปัญหา ภัยแล้งในหมู่บ้าน ได้แก่ การเพิ่มแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค โดยการเพิ่มภาชนะกักเก็บน้ำ เพิ่มแหล่งน้ำบาดาล และแหล่งผลิตน้ำประปาหมู่บ้าน ส่งเสริมให้มีการขุดสระในนา ส่งเสริมอาชีพ จัดอบรมให้ความรู้ ส่งเสริมการปลูกพืชหมุนเวียนในพื้นที่ เพื่อเป็นการปรับปรุงสภาพของดิน

ธีรณิตย์ (2553) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในการจัดการกับปัญหาภัยแล้ง ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลสองดาว อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในการจัดการกับภัยแล้ง ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จในการพัฒนา ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในการจัดการกับปัญหาภัยแล้ง และแนวทางในการพัฒนาความร่วมมือ ระหว่างหน่วยงานในการจัดการกับปัญหาภัยแล้ง จากผลการศึกษาที่ได้แสดงให้เห็นว่า หน่วยงานต่างๆ ในการจัดทำโครงการแก้ไขปัญหาลดภัยแล้งร่วมกันมีน้อย การดำเนินงานส่วนใหญ่ต่างคนต่างทำไป ตามบทบาทอำนาจหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน ไม่มีการประสานแผนงานโครงการร่วมกัน ปัจจัยที่เป็น อุปสรรคต่อความสำเร็จในการพัฒนาความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในการจัดการกับปัญหาภัยแล้ง คือ การขาดองค์การความร่วมมือเพื่อประสานงาน การขาดการมีเครือข่าย การขาดการจัดการเชิงกลยุทธ์ และการขาดการกำหนดนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาลดภัยแล้ง แนวทางในการพัฒนาความร่วมมือ ระหว่างหน่วยงานในการจัดการกับปัญหาภัยแล้งคือ การสร้างความร่วมมือ หัวหน้าหน่วยงานแต่ละ

หน่วยงานต้องมีความจริงใจในการแก้ปัญหาและต้องเป็นผู้ประสานงานที่ดี โดยให้แต่ละหน่วยงานได้ตระหนักถึงหลักของความร่วมมืออย่างแท้จริง ควรจัดตั้งหน่วยงานหรือคณะทำงานร่วมกันในการรับผิดชอบการแก้ปัญหาภัยแล้ง การมีเครือข่าย ควรสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกันระหว่างหน่วยงานทั้งผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานให้ทุกคนเป็นภาคีหุ้นส่วน ในการจัดการเชิงกลยุทธ์และการกำหนดนโยบายสาธารณะ ผู้บริหารแต่ละหน่วยงานควรมีการกำหนดนโยบายและวิสัยทัศน์ในการแก้ปัญหาภัยแล้งอย่างชัดเจนพร้อมจัดทำแผนปฏิบัติการ รวมทั้งตั้งงบประมาณรองรับแผนงาน/โครงการและกิจกรรมนั้นๆ

สิริศักดิ์ (2553) ได้ศึกษายุทธศาสตร์แนวทางการแก้ปัญหาภัยแล้งขององค์การบริหารส่วนตำบลชัยสุนัน อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำแผนกลยุทธ์ระดับองค์การบริหารส่วนตำบล จากการศึกษา พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลชัยสุนันมีการแก้ปัญหาภัยแล้งอย่างไม่เป็นระบบ กล่าวคือ ใช้วิธีการแก้ไขเฉพาะหน้า ขาดฐานข้อมูล ขาดการวางแผนบูรณาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และโดยเฉพาะกับเกษตรกรในพื้นที่ ดังนั้นเพื่อให้การแก้ไขปัญหายุ่งยากเป็นไปอย่างมีระบบจึงกำหนดยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหายุ่งยาก ดังนี้ ด้านนโยบาย แผนงานหรือโครงการและงบประมาณ มีโครงการพัฒนาจัดหาระบบฐานข้อมูลผู้ประสบภัยแล้ง โครงการพัฒนาผู้นำและระบบชลประทาน โครงการก่อสร้างสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้า โครงการรณรงค์ปลูกป่า โครงการปลูกพืชใช้น้ำน้อย โครงการประกันราคาพืชผลการเกษตร และโครงการฝึกอบรมอาชีพสำหรับเกษตรกร ด้านการเตรียมความพร้อมและป้องกัน มีโครงการประชาสัมพันธ์ระบบไร้สาย โครงการเสริมสร้างประชาชนในตำบลด้านการใช้คอมพิวเตอร์และสารสนเทศ โครงการ อบต. เคลื่อนที่ ด้านบริหารจัดการ มีโครงการกองทุนช่วยเหลือเกษตรกรผู้ประสบภัยแล้ง โครงการอุดหนุนช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้ง โครงการลดขั้นตอนการเบิกจ่าย โครงการพัฒนาทีมงานแก้ปัญหาภัยแล้ง และโครงการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ธรรมาภิบาล สำหรับบุคลากร

สุชาติวุฒิ (2553) ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการปัญหาภัยแล้งขององค์การบริหารส่วนตำบลหินซ้อน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดสระบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยการบริหารจัดการภัยแล้งและปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากปัจจัยต่างๆ เพื่อเสนอแนวทางแก้ไขปัญหารูปแบบ วิธีการดำเนินการ และการบริหารจัดการแก้ไขปัญหายุ่งยาก และเพื่อให้ประชาชนสามารถมีน้ำใช้อย่างเพียงพอ ผลการศึกษาแบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านนโยบาย แผนงาน หรือโครงการและงบประมาณ ด้านการเตรียมความพร้อมและการป้องกัน และด้านวิธีการบริหารจัดการแก้ไขปัญหายุ่งยาก พบว่า ด้านนโยบาย แผนงาน หรือโครงการและงบประมาณ ประชาชนขาดสำนึกความเป็นพลเมืองหรือจิตสาธารณะ และงบประมาณมีจำนวนจำกัดในการแก้ไขปัญห ด้านการเตรียมความพร้อมและการป้องกัน ไม่มีแหล่งกักเก็บน้ำและ

ระบบชลประทานเพื่อการเกษตร ด้านการบริหารจัดการ ขาดแคลนปัจจัยในการบริหารจัดการแก้ไข ปัญหาช่วยเหลือผู้ประสบภัยอย่างเพียงพอ ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการปัญหายั่งยืน คือ ต้องเร่งสร้าง จิตสำนึกที่ดีมีคุณธรรมจริยธรรมของประชาชนทุกภาคส่วนให้มีความรับผิดชอบ และมีการบูรณาการ ในการแก้ไขปัญหา ต้องจัดหาปัจจัยในการบริหารงานให้ได้อย่างเพียงพอต่อการปฏิบัติงาน ต้องยึด ประโยชน์สุขของประชาชนเป็นหลักมากกว่าประโยชน์ทางการเมือง ต้องทำด้วยจิตวิญญาณและมุ่งมั่น ประชาชนผู้เดือดร้อนต้องได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง และให้พึงระลึกอยู่เสมอว่าน้ำเป็นทรัพยากร ธรรมชาติที่เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตมนุษย์ ไม่ควรทำร้ายธรรมชาติ ต้องมีโครงการปลูกต้นไม้ ในหัวใจคนไทยทุกคน ต้องมีการเตรียมความพร้อมในการป้องกันให้มากกว่าการแก้ไขปัญหายุ่งยากคิด หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลหินซ็อนเป็นตัวขับเคลื่อน

สุพจน์ (2553) ได้ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการงานป้องกันและบรรเทาภัยแล้งที่สอดคล้อง กับความต้องการของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลนาหว้าใหญ่ อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการรูปแบบการบริหารจัดการงานป้องกันและ บรรเทาภัยแล้ง และเพื่อสังเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการงานป้องกันและบรรเทาภัยแล้งที่สอดคล้อง กับความต้องการของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลนาหว้าใหญ่ ผลการศึกษา พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับ สภาพปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการงานป้องกันและบรรเทาภัยแล้งที่ สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนขาดการวางแผนงานป้องกันและบรรเทาภัยแล้ง ขาดบุคลากร ขาดงบประมาณ อุปกรณ์ วัสดุเก่าขาดประสิทธิภาพ ต้องการให้มี อบ.พร. ประจำหมู่บ้าน และระดับเพ็ลิ่ง ขนาดเล็กเพื่อใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รูปแบบที่ดีเกี่ยวกับการบริหารจัดการงานป้องกันและบรรเทา ภัยแล้งมีการวางแผนปฏิบัติงานเฉพาะ มีบุคลากรปฏิบัติหน้าที่ตลอด 24 ชั่วโมง มีการทำงานแบบบูรณาการ กับหน่วยงานอื่น การสังเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการงานป้องกันและบรรเทาภัยแล้งที่สอดคล้อง

กับความต้องการของประชาชนในเขตเทศบาล ตำบลนาหว้าใหญ่ มีแผนปฏิบัติการด้านการป้องกัน และบรรเทาภัยแล้งที่ชัดเจน ทั้งระยะสั้น และ ระยะยาว มีบุคลากรรับผิดชอบงานโดยเฉพาะ มีการ จัดตั้งศูนย์อำนวยการที่สามารถติดต่อประสานงาน ได้ตลอด 24 ชั่วโมง มีการสำรวจและจัดทำข้อมูล พื้นที่เสี่ยงภัย และร่วมบูรณาการกับหน่วยงานอื่น ในการจัดการป้องกันและบรรเทาภัยแล้ง

สนั่น (2555) ได้ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการภัยแล้งในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล บัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา โดยพิจารณาถึงวิธีการดำเนินงาน ปัญหา ข้อจำกัด ในการบริหารจัดการปัญหาภัยแล้ง และแนวทางการแก้ไขปัญหาภัยแล้ง พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบล บัวใหญ่สามารถแบ่งขั้นตอนการดำเนินการเป็น 3 ขั้นตอน คือ 1) การเตรียมการก่อนเกิดเหตุ 2) การดำเนินการขณะเกิดเหตุ 3) การดำเนินการหลังเกิดเหตุ ซึ่งการดำเนินการด้านการจัดการปัญหา ภัยแล้งที่ผ่านมาได้ประสบปัญหา ข้อจำกัดหลายด้าน เช่น ด้านการวางแผน ด้านงบประมาณ ด้านเครื่องจักร/เครื่องมือ/อุปกรณ์ และด้านการจัดการ ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จึงเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาภัยแล้ง ดังนี้ ผู้บริหารท้องถิ่นต้องให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาภัยแล้ง มีนโยบายเกี่ยวกับการจัดการภัยแล้งที่ชัดเจน โดยการจัดทำแผนแม่บทการจัดการแก้ไขปัญหา การขาดแคลนน้ำและภัยแล้งในพื้นที่อย่างยั่งยืน เน้นส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการใช้น้ำ ตลอดจนการจัดสรรและแสวงหางบประมาณให้เพียงพอแก่การแก้ไขปัญหา ในส่วน ของขั้นตอนการดำเนินการแก้ไขปัญหาภัยแล้งนั้น การเตรียมการก่อนเกิดเหตุ ควรเตรียมความพร้อม ด้านบุคลากร เครื่องจักร/เครื่องมือ ทั้งที่มีอยู่และที่ต้องประสานเพื่อขอรับการสนับสนุนจากภายนอก การดำเนินการขณะเกิดเหตุ ควรจัดตั้งศูนย์อำนวยการเฉพาะกิจป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยแล้ง เพื่อประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ในการช่วยเหลือประชาชนและใช้กลไกการทำงานเป็นทีม ทำงาน เชิงบูรณาการ และเน้นการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบถึงแผน และขั้นตอนการให้ความช่วยเหลือ ของทางราชการ การดำเนินการหลังเกิดเหตุ ควรมีการลงพื้นที่สำรวจ ประเมินผลความเสียหายจัดทำ บัญชีของผู้ประสบภัย เพื่อให้ความช่วยเหลือเยียวยาตามระเบียบและหลักเกณฑ์ของทางราชการ

ทนงศักดิ์ (2556) ศึกษาเกี่ยวกับมาตรการการช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้งของศูนย์ป้องกันและ บรรเทาสาธารณภัย เขต 10 กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผล โครงการตามมาตรการช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้ง และศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลต่อการให้ ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้ง จากผลการศึกษา พบว่า การประเมินโครงการตามมาตรการช่วยเหลือ ผู้ประสบภัยแล้งของศูนย์ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เขต 10 ลำปาง ตามความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ เห็นว่าโครงการฯประสบความสำเร็จในระดับปานกลาง ส่วนความคิดเห็นของชาวบ้านเห็นว่าโครงการฯ ประสบความสำเร็จในระดับมาก ทั้งนี้ สภาพปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลต่อมาตรการให้ความช่วยเหลือ ผู้ประสบภัยแล้งของเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ คือ การขาดแคลนบุคลากรที่ปฏิบัติงาน การขาดแคลนงบประมาณ และการขาดแคลนวัสดุและอุปกรณ์ในการปฏิบัติงาน การติดต่อประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่ล่าช้าและไม่ชัดเจน สำหรับความคิดเห็นของชาวบ้าน พบว่า สภาพการคมนาคมขนส่งในพื้นที่ที่ประสบ

ปัญหาภัยแล้งส่วนมากเป็นหุบเขาและเส้นทางทุรกันดารยากต่อการขนส่งวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาภัยแล้ง ความล่าช้าของระบบราชการในการปฏิบัติงานให้ความช่วยเหลือประชาชนที่มีขั้นตอนซับซ้อน โดยเฉพาะเรื่องการเบิกจ่ายงบประมาณ การขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาภัยแล้งของประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งไม่มีการบูรณาการความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานทั้งภาครัฐ หน่วยงานเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับชาวบ้านผู้ประสบปัญหาภัยแล้ง

ปิยศักดิ์ (2557) ได้ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการภัยแล้งขององค์การบริหารส่วนตำบลยางสักกระโพล่ม อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี โดยศึกษาสภาพการบริหารจัดการภัยแล้ง และหาแนวทางการบริหารจัดการภัยแล้ง ผลการศึกษา พบว่า สภาพการบริหารจัดการภัยแล้งขององค์การบริหารส่วนตำบลยางสักกระโพล่ม มีการบริหารจัดการอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน จะเห็นได้ว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการเตรียมความพร้อมและการป้องกัน รongลงมา คือ ด้านนโยบาย แผนงาน/โครงการ ด้านงบประมาณ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านวิธีการบริหารจัดการปัญหาภัยแล้ง สำหรับแนวทางการบริหารจัดการภัยแล้ง มีแนวทางการพัฒนาในด้านนโยบาย แผนงาน/โครงการ ควรจัดให้มีโครงการจัดอบรมบุคลากรในการบริหารจัดการปัญหาภัยแล้งอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมออย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง รongรับการเกิดปัญหาภัยแล้งในพื้นที่ที่เกิดปัญหาทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ควรมีการจัดเตรียมงบประมาณสำรอง มีการจัดตั้งศูนย์บริการเกี่ยวกับการบริหารจัดการภัยแล้งในท้องถิ่น ด้านการเตรียมความพร้อมและการป้องกัน ควรมีการสนับสนุนการจัดฝึกอบรมบุคลากรในการบรรเทาความเดือดร้อนให้แก่ผู้ประสบภัยปัญหาภัยแล้ง เพื่อสามารถให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบภัยแล้งอย่างรวดเร็วและทันทั่วถึง ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดอบรมบุคลากรและเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาภัยแล้งได้อย่างถูกต้องตามหลักการ ด้านวิธีการบริหารจัดการปัญหา ควรจัดให้มีการสำรวจความต้องการของประชาชนในการบริหารจัดการภัยแล้ง จัดประชุมในชุมชนเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและกำหนดวิธีการบริหารจัดการปัญหาภัยแล้ง รongรงค์และประชาสัมพันธ์การพัฒนาวิธีการบริหารจัดการปัญหาภัยแล้ง

Sivakumar and Wilhite (n.d.) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมและการจัดการปัญหาภัยแล้ง โดยการเตรียมความพร้อมและการจัดการปัญหาภัยแล้งถือเป็นยุทธวิธีที่มีประสิทธิผลในการลดความเสี่ยงและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการเกิดภัยแล้ง การเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือภัยแล้งจำเป็นต้องอาศัยการขับเคลื่อนของหน่วยงานองค์กรในทุกระดับรัฐบาลที่จำเป็นต้องประสานการทำงานกันอย่างมีประสิทธิภาพ การเตรียมความพร้อมยังหมายความว่าความถึงการเพิ่มขีด

ความสามารถของประชาชนและชุมชนในการเผชิญเหตุและจัดการกับภัยแล้งอีกด้วย ทั้งนี้ ในแผนการจัดการภัยแล้ง มักประกอบด้วย 3 ส่วนสำคัญ คือ การติดตามตรวจสอบและเตือนภัยล่วงหน้า การประเมินความเสี่ยง การบรรเทาภัย และการตอบสนองปัจจุบัน ด้วยเครื่องมือและเทคโนโลยีที่ทันสมัยช่วยให้การให้ข้อมูลภัยแล้งอันจะช่วยให้สามารถดำเนินการเพื่อเพิ่มโอกาสและลดความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นในการเพาะปลูกให้ประสบความสำเร็จ ดังนั้นสิ่งสำคัญ คือ การให้ข้อมูลในช่วงเวลาที่เกิดปัญหา ความรุนแรงจากภัยแล้ง ซึ่งระบบการเตือนภัยแล้งล่วงหน้าต้องให้ความสำคัญกับองค์ประกอบในสองมิติอย่างเท่าเทียมกัน คือ ประสิทธิภาพและการส่งมอบข้อมูลได้ทันเวลาให้แก่ผู้ที่มีอำนาจในการสั่งการ/ตัดสินใจ ดังนั้นจึงควรที่จะต้องปรับปรุงการประสานการทำงานระหว่างฝ่ายบริหารกับนักวิทยาศาสตร์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของเครือข่ายการเฝ้าระวัง การติดตามภัยแล้ง การพยากรณ์ การเกิดภัยแล้ง การให้ข้อมูล และการศึกษาวิจัยปัญหา ความร่วมมือดังกล่าวจะช่วยส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจของสาธารณชนและการเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือภัยแล้ง

Bauman et al. (2013) ได้ทำการศึกษาเรื่องการคาดการณ์ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมจากภัยแล้งในมลรัฐโคโลราโดตอนใต้ (Estimating the Economic and Social Impacts from the Drought in Southern Colorado) เมื่อปี 2013 โดยทำการศึกษาผลกระทบจากปัญหาภัยแล้งที่เกิดขึ้นใน 17 เขตทางตอนใต้ของมลรัฐโคโลราโดที่ถูกประกาศให้เป็นเขตพื้นที่ภัยพิบัติแล้งรุนแรงโดยใช้ตัวแบบระบบ (Input-Output model) และ Equilibrium Displacement Mathematical Programming model เพื่อศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจ การผสมผสานทั้งสองเทคนิคจะช่วยสะท้อนความจริงได้เป็นอย่างดีเกี่ยวกับผลกระทบโดยตรงต่อภาคเกษตรและผลกระทบทางอ้อมที่เกิดขึ้นนอกภาคการเกษตร ผลการศึกษา พบว่า ปัญหาภัยแล้งส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงต่อชุมชนในเขตชนบท ซึ่งไม่ใช่แต่เฉพาะผลกระทบโดยตรงต่อผู้ผลิต แต่ยังส่งผลกระทบทางอ้อมถึงผู้ประกอบการและสถาบันต่างๆ ตลอดห่วงโซ่อุปทาน (Supply chain) ทั้งนี้ มูลค่าผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากภัยแล้งในเขตตอนใต้ของมลรัฐโคโลราโดอยู่ระหว่าง 83 - 100 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการภัยแล้งดังกล่าวข้างต้น ทำให้ทราบถึงรูปแบบ วิธีการดำเนินการ ข้อจำกัด ปัจจัยที่เป็นปัญหาและอุปสรรค และการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาภัยแล้ง รวมไปถึงแนวทางการแก้ปัญหายุ่งยาก ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการภัยแล้งในประเทศไทย ดังนั้น จึงนำความรู้ที่ได้จากการตรวจเอกสารมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

วิธีการวิจัย

การศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการปัญหาภัยแล้งของประเทศไทย ซึ่งมีการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิ และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 การรวบรวมข้อมูล

โครงการวิจัยนี้มีการรวบรวมข้อมูล 2 ลักษณะ ดังนี้

3.1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ

ข้อมูลทุติยภูมิในการศึกษาครั้งนี้ เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาภัยแล้ง และการจัดการปัญหาภัยแล้ง ซึ่งรวบรวมข้อมูลจากเอกสารของหน่วยงานราชการต่างๆ ตำรา บทความวิชาการ บทความอื่นๆ การสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต รวมทั้งการรวบรวมข้อมูลจากรายงานวิชาการ รายงานวิจัย ตลอดจนกฎหมาย ระเบียบ และแนวทางปฏิบัติของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

3.1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ

ข้อมูลปฐมภูมิในการศึกษานี้เป็นข้อมูลได้จากการสำรวจ (Survey) โดยวิธีการสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยแล้งของประเทศไทย และกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาภัยแล้งในประเทศไทย ซึ่งจะใช้แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถามในการรวบรวมข้อมูล

3.1.2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาค้างนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังต่อไปนี้

1) หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยแล้ง ซึ่งในการศึกษาค้างนี้ จะสัมภาษณ์ผู้บริหารของทุกหน่วยงานหลักในระดับกรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยแล้ง ซึ่งได้แก่ กรมชลประทาน กรมทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำบาดาล กรมฝนหลวงและการบินเกษตร และ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

2) ประชากรที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาภัยแล้งในการศึกษาค้างนี้ คือครัวเรือนของประชาชนในประเทศไทยที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 ซึ่งจากข้อมูลของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2557 พบว่า มีจำนวนทั้งสิ้น 50 จังหวัด คิดเป็น 1,803,370 ครัวเรือนสามารถแบ่งออกตามภูมิภาคได้ดังภาคผนวก ก ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งเป็นตัวแทนประชากรของแต่ละภูมิภาค ซึ่งขั้นตอนการสุ่มตัวอย่าง มีแนวทางดังนี้

(1) คำนวณจำนวนตัวอย่างทั้งหมดในการเก็บข้อมูลตามหลักการของ Yamane (1973) เนื่องจากทราบจำนวนประชากรที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 โดยกำหนดค่าความเชื่อมั่นของการสุ่มตัวอย่างเท่ากับร้อยละ 95 (หรือมีความคลาดเคลื่อนได้ร้อยละ 5) จึงคำนวณจำนวนตัวอย่างโดยใช้สูตรดังสมการ (1)

$$n = N / (1 + N(e)^2) \quad (1)$$

โดย n คือ จำนวนตัวอย่าง

N คือ จำนวนประชากรในประเทศไทยที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 เท่ากับ 1,803,370 ครัวเรือน (กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย)

e คือ ค่าความคลาดเคลื่อนจากการสุ่มตัวอย่างที่ยอมรับได้ ซึ่งกำหนดที่ระดับ 0.05

$$\begin{aligned} \text{ดังนั้น } n &= 1,803,370 / (1 + 1,803,370 (0.05)^2) \\ &= 1,803,370 / 4,509.425 \\ &= 399.91 \end{aligned}$$

เมื่อแทนค่าในสมการ (1) จะได้ $n = 399.91$ ตัวอย่าง หรือประมาณ 400 ตัวอย่าง อย่างไรก็ตามเพื่อป้องกันปัญหาความคลาดเคลื่อนจากความไม่สมบูรณ์ของแบบสอบถามในการศึกษารั้วนี้จะสอบถามกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 600 ตัวอย่าง

(2) คำนวณจำนวนตัวอย่างตามสัดส่วนของจำนวนประชากรของแต่ละภูมิภาคที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 โดยประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามนับเป็นตัวแทนของครัวเรือนในการตอบแบบสอบถาม (ตารางที่ 3.1)

ตารางที่ 3.1 สัดส่วนการสุ่มตัวอย่างตามภูมิภาค

ภูมิภาค	จำนวนประชากรที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง (ครัวเรือน) ^{1/}	สัดส่วน (ร้อยละ)	จำนวนตัวอย่างที่ใช้ศึกษา 600 ชุด
ภาคเหนือ	371,303	21.24	127
ภาคกลาง	239,533	13.70	82
ภาคใต้	175,463	10.04	60
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	709,928	40.62	244
ภาคตะวันออก	181,880	10.41	63
ภาคตะวันตก	69,763	3.99	24
รวม	1,747,870	100.00	600

ที่มา: ^{1/} กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย (2557)

(3) ในการสุ่มตัวอย่างจะใช้การกำหนดสัดส่วน (Quota Sampling) ซึ่งแบ่งประชากรออกเป็น 6 กลุ่ม ตามภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก ภาคตะวันตก และภาคใต้ จากนั้นได้คำนวณกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของประชากรที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 ของแต่ละภูมิภาค แล้วจึงพิจารณาเลือกจังหวัดที่มีประชากรประสบปัญหาภัยแล้งมากที่สุด จังหวัดที่มีผู้ประสบภัยแล้งปานกลาง และจังหวัดที่มีผู้ประสบภัยแล้งน้อยที่สุด ภูมิภาคละ 3 จังหวัด โดยในจังหวัดที่ประสบภัยแล้งมากที่สุดจะใช้ขนาดตัวอย่างร้อยละ 50 ส่วนจังหวัดที่ประสบภัยแล้งปานกลาง และน้อยที่สุดจะใช้ขนาดตัวอย่างร้อยละ 25 ต่อกลุ่ม (รายละเอียดดังตารางที่ 3.2) ทั้งนี้สำหรับการสุ่มตัวอย่างจะใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling)

ตารางที่ 3.2 ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามจังหวัดในการเก็บข้อมูล

ประเภท	จำนวนครัวเรือนที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง (ครัวเรือน)	จำนวนตัวอย่าง (ครัวเรือน)
ภาคเหนือ	371,303	127
เชียงใหม่	170,409	63
ลำพูน	46,883	32
แพร่	8,869	32
ภาคกลาง	239,533	82
ชัยนาท	22,994	20
ปทุมธานี	112,229	42
สระบุรี	2,936	20
ภาคใต้	175,463	60
กระบี่	27,075	15
ชุมพร	51,074	30
สงขลา	1,515	15
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	709,928	244
ร้อยเอ็ด	1,121	61
หนองบัวลำภู	36,102	61
ชัยภูมิ	172,454	122
ภาคตะวันออก	181,880	63
ชลบุรี	1,920	16
สระแก้ว	129,464	31
จันทบุรี	45,805	16
ภาคตะวันตก	69,763	24
เพชรบุรี	10,288	12
กาญจนบุรี	23,377	6
ตาก	36,098	6
รวม	1,747,870	600

3.1.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเพื่อการศึกษาในครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาภัยแล้งในประเทศไทย และแบบสอบถามสำหรับเก็บข้อมูลจากประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาภัยแล้งในประเทศไทย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) แบบสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาภัยแล้งในประเทศไทย

แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาภัยแล้งในประเทศไทยนั้น ประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้

- (1) นโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและจัดการกับปัญหาเกี่ยวกับภัยแล้ง
- (2) แนวทางการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาภัยแล้ง

(3) ปัญหาเชิงนโยบายที่ส่งผลกระทบให้การจัดการภัยแล้งของหน่วยงาน
ไม่มีประสิทธิภาพ

(4) ปัญหาเชิงกฎหมายที่ส่งผลกระทบให้การจัดการภัยแล้งของหน่วยงาน
ไม่มีประสิทธิภาพ

(5) ปัญหาในการบริหารจัดการที่ส่งผลกระทบให้การจัดการภัยแล้งของ
หน่วยงานไม่มีประสิทธิภาพ

2) แบบสอบถามสำหรับเก็บข้อมูลจากประชาชนที่ได้รับผลกระทบจาก ปัญหาภัยแล้งในประเทศไทย

แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนที่ได้รับผลกระทบ
จากปัญหาภัยแล้งในประเทศไทยครั้งนี้ ประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้

(1) การได้รับผลกระทบจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 ซึ่งประกอบด้วย
ความรุนแรงของการเกิดผลกระทบที่ก่อให้เกิดความเสียหายในชีวิตประจำวันและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ
เป็นต้น

(2) การได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับ
การจัดการปัญหาภัยแล้ง ความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือของภาครัฐ และความต้องการให้
หน่วยงานภาครัฐช่วยเหลือในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับการป้องกันภัยแล้งของประชาชน

(3) การมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ปัญหามหาภัยแล้งของประชาชน
ที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง

(4) ข้อเสนอแนะหรือความต้องการอื่นๆ ที่มีต่อการบริหารจัดการ
การป้องกันปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

(5) ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ - สังคม ของผู้ถูกสัมภาษณ์

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลมีรายละเอียดดังนี้

3.2.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาผลกระทบจากการเกิดภัยแล้งต่อประชาชนในประเทศไทย (วัตถุประสงค์ข้อที่ 1)

การศึกษผลกระทบจากการเกิดภัยแล้งต่อประชาชนในประเทศไทยนั้น ใช้ข้อมูลปฐมภูมิที่รวบรวมจากแบบสอบถาม (ภาคผนวก ข) เพื่อวิเคราะห์ประเด็นที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1) การวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจ-สังคม ของกลุ่มตัวอย่างใช้ข้อมูลจากแบบสอบถามส่วนที่ 7 ซึ่งประกอบด้วย เพศ (gender) อายุ (age) สถานภาพสมรส (status) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (member) รายได้ของผู้ตอบแบบสอบถาม (inchu) รายได้รวมของครัวเรือน (incfam) การศึกษา (edu) อาชีพ (occ) สถานภาพการเป็นหัวหน้าครัวเรือน (head) และความคาดหวังต่อการเกิดภัยแล้งใน พ.ศ. 2558 (expect) มาวิเคราะห์โดยใช้ค่าสถิติความถี่ และร้อยละ

2) การวิเคราะห์การได้รับผลกระทบจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 ของกลุ่มตัวอย่างใช้ข้อมูลจากแบบสอบถามส่วนที่ 1 2 และ 3 โดยการใช้การพรรณนาด้วยค่าสถิติต่างๆ เช่น ร้อยละ ค่าเฉลี่ย เพื่ออธิบายถึงความรุนแรงของการเกิดผลกระทบที่ก่อให้เกิดความเสียหายในชีวิตประจำวันและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ และความต้องการให้หน่วยงานภาครัฐช่วยเหลือในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับการป้องกันภัยแล้งของประชาชน

ในส่วนของการวิเคราะห์ความพึงพอใจในการให้ความช่วยเหลือของภาครัฐต่อผู้ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งนั้น จะใช้ข้อมูลจากแบบสอบถามในส่วนที่ 2 ซึ่งมีระดับความพึงพอใจตั้งแต่ น้อย ค่อนข้างน้อย ปานกลาง ค่อนข้างมาก และมาก โดยให้คะแนนคำตอบ คือ 1 2 3 4 และ 5 ตามลำดับ จากนั้นนำคะแนนที่ได้มาจัดแบ่งระดับความพึงพอใจออกเป็น 5 กลุ่ม คือ มีความพึงพอใจน้อย ค่อนข้างน้อย ปานกลาง ค่อนข้างมาก และมาก โดยใช้วิธีการแจกแจงความถี่แบบจัดกลุ่มเพื่อคำนวณหาอันตรภาคชั้น ซึ่งคือจำนวนคะแนนในแต่ละชั้น ดังนี้

$$\begin{aligned}
 \text{จำนวนคะแนนในแต่ละชั้น} &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้นที่แบ่ง}} \\
 &= \frac{5 - 1}{5} \\
 &= 0.80
 \end{aligned}$$

ดังนั้น จึงกำหนดระดับความพึงพอใจจากคะแนนเฉลี่ยได้ดังนี้

ระดับความพึงพอใจน้อย	=	1.00 - 1.80
ระดับความพึงพอใจค่อนข้างน้อย	=	1.81 - 2.60
ระดับความพึงพอใจปานกลาง	=	2.61 - 3.40
ระดับความพึงพอใจค่อนข้างมาก	=	3.41 - 4.20
ระดับความพึงพอใจมาก	=	4.21 - 5.00

สำหรับการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ปัญหาภัยแล้งของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง จะใช้ข้อมูลจากแบบสอบถามในส่วนที่ 3 โดยมีคำตอบของการมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ปัญหาภัยแล้ง คือ ได้รับ/ทำ และไม่ได้รับ/ทำ ซึ่งมีคะแนนของคำตอบ คือ 1 และ 0 ตามลำดับ จากนั้นนำคะแนนที่ได้มาจัดแบ่งระดับการมีส่วนร่วม ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ มีส่วนร่วมในระดับน้อย ปานกลาง และ มาก โดยใช้วิธีการแจกแจงความถี่แบบจัดกลุ่มเช่นเดียวกับการวิเคราะห์ความพึงพอใจเพื่อคำนวณหาอันตรภาคชั้น ซึ่งคือจำนวนคะแนนในแต่ละชั้น ดังนี้

$$\begin{aligned}
 \text{จำนวนคะแนนในแต่ละชั้น} &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้นที่แบ่ง}} \\
 &= \frac{1 - 0}{3} \\
 &= 0.33
 \end{aligned}$$

ดังนั้น จึงกำหนดระดับการมีส่วนร่วมจากคะแนนเฉลี่ยได้ ดังนี้

การมีส่วนร่วมในระดับน้อย	=	0.00 - 0.33
การมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง	=	0.34 - 0.67
การมีส่วนร่วมในระดับมาก	=	0.68 - 1.00

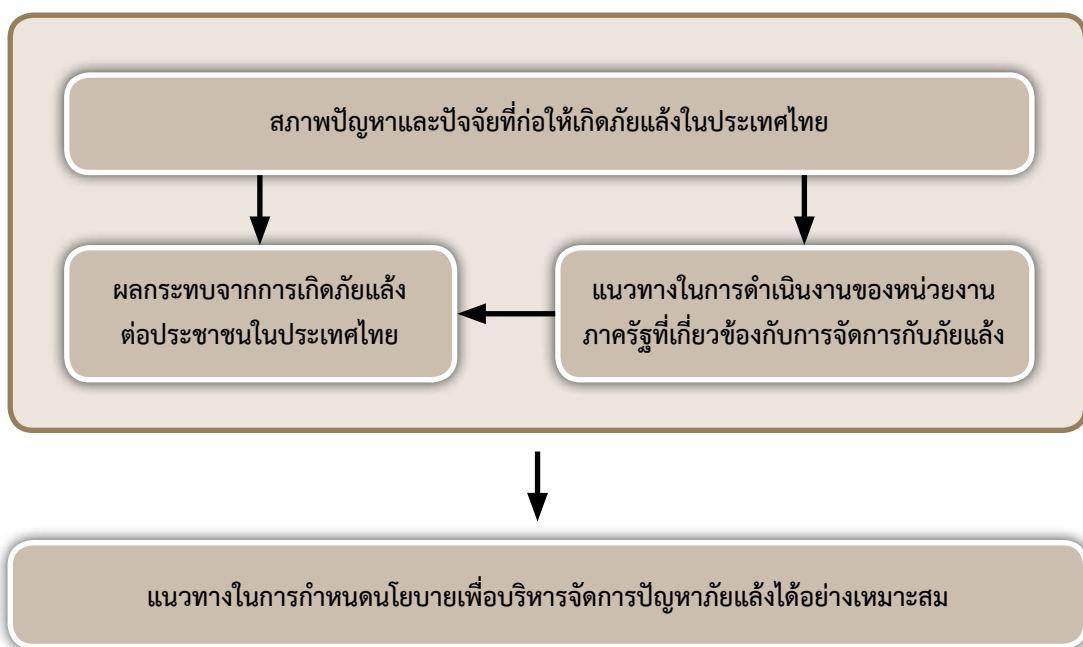

3.2.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาแนวทางในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยแล้ง (วัตถุประสงค์ข้อที่ 2)

การศึกษาในส่วนนี้จะใช้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาภัยแล้งในประเทศไทย ได้แก่ กรมชลประทาน กรมทรัพยากรน้ำ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรมทรัพยากรน้ำบาดาล และกรมฝนหลวงและการบินเขตร โดยจะทำการวิเคราะห์เกี่ยวกับนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและจัดการกับปัญหาเกี่ยวกับภัยแล้ง แนวทางการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาภัยแล้ง ปัญหาเชิงนโยบาย ปัญหาเชิงกฎหมาย และปัญหาในการบริหารจัดการที่ส่งผลกระทบให้การจัดการภัยแล้งของหน่วยงานไม่มีประสิทธิภาพ

3.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและการตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้อง สามารถนำมากำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาดังภาพที่ 3.1 กล่าวคือ การวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาและปัจจัยที่ก่อให้เกิดภัยแล้งซึ่งผลกระทบต่อประชาชน และแนวทางในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยแล้งนั้น สามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายเพื่อบริหารจัดการปัญหาภัยแล้งได้อย่างเหมาะสม

ภาพที่ 3.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

บทที่ 4

ผลการวิจัยและการวิเคราะห์

พลการวิจัยและการวิเคราะห์

การวิจัยและการวิเคราะห์ในการศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการปัญหาร้ายแรงของประเทศไทย แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ผลกระทบจากการเกิดภัยแล้งต่อประชาชนในประเทศไทย และแนวทางในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยแล้ง ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 ผลกระทบจากการเกิดภัยแล้งต่อประชาชนในประเทศไทย

การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับ ผลกระทบจากการเกิดภัยแล้งต่อประชาชนในประเทศไทย ประกอบด้วย (1) ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ - สังคม ของกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยแล้งของประเทศไทย (2) รูปแบบการใช้น้ำในชีวิตประจำวัน และการใช้น้ำเพื่อประกอบอาชีพ พ.ศ. 2557 (3) การได้รับผลกระทบจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 (4) การได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ (5) การมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ปัญหาร้ายแรงของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง (6) ข้อเสนอแนะหรือความต้องการที่มีต่อการป้องกันและจัดการภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1.1 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ - สังคม ของกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยแล้งของประเทศไทย

การศึกษาในส่วนนี้เป็นข้อมูลด้านเศรษฐกิจ-สังคมของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งจากการสัมภาษณ์พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 50.70 และเพศชาย ร้อยละ 49.30 ซึ่งมีอายุอยู่ในช่วง 26 - 35 ปี จำนวนมากที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ 29.90 รองลงมาคือ ช่วงอายุ 46 - 55 ปี ร้อยละ 26.40 และช่วงอายุ 56 - 65 ปี ร้อยละ 16.90 โดยกลุ่มตัวอย่างมีอายุเฉลี่ย 47.32 ปี ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ 79.20 รองลงมามีสถานภาพโสด ร้อยละ 14.50 และมีสถานภาพเป็นม่าย/หย่า/แยกกันอยู่ ร้อยละ 6.30 ส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวในช่วง 4 - 5 คน คิดเป็นร้อยละ 52.20 รองลงมามีจำนวนสมาชิก 2 - 3 คน ร้อยละ 35.0 และมีจำนวนสมาชิก 1 คน ร้อยละ 2.50 โดยมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ยประมาณ 4 คน ซึ่งมีครอบครัวที่มีจำนวนสมาชิกมากที่สุด คือ 10 คน และมีครอบครัวที่มีจำนวนสมาชิกน้อยที่สุด คือ 1 คน ด้านรายได้ส่วนบุคคล กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดมีรายได้อยู่ในช่วง 5,001 - 10,000 บาท/เดือน คิดเป็นร้อยละ 48.40 รองลงมาอยู่ในช่วงน้อยกว่าหรือเท่ากับ 5,000 บาท/เดือน คิดเป็นร้อยละ 26.40 และช่วง 10,001 - 15,000 บาท/เดือน คิดเป็นร้อยละ 11.70 โดยรายได้เฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 10,128.51 บาท/เดือน เมื่อพิจารณาในส่วนของรายได้ของครัวเรือน กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดมีรายได้ของครัวเรือนน้อยกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาท/เดือน โดยคิดเป็นร้อยละ 36.70 รองลงมาอยู่ในช่วง 10,001 - 20,000 บาท/เดือน คิดเป็นร้อยละ 32.90 และอยู่ในช่วง 20,001 - 30,000 บาท/เดือน โดยรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนประมาณ 20,110.08 บาท/เดือน ในส่วนของสถานภาพในครัวเรือนนั้น กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 52.40 ไม่ได้เป็นหัวหน้าครัวเรือน

ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดสำเร็จการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 45.50 รองลงมาสำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ร้อยละ 18.50 และสำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 15.50 สำหรับการประกอบอาชีพ พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นเกษตรกร โดยคิดเป็นร้อยละ 50.70 รองลงมา ทำอาชีพรับจ้าง ร้อยละ 17.40 และธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย ร้อยละ 12.60 สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพเป็นเกษตรกรนั้น ส่วนใหญ่จะทำการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 98.00 โดยการเกษตรที่กลุ่มตัวอย่างทำ เช่น ทำนา ทำสวนผลไม้ ทำสวนผัก ทำไร่ข้าวโพด และทำสวนยางพารา เป็นต้น ทั้งนี้ มีเกษตรกรที่ทำปศุสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 6.80 โดยการปศุสัตว์ที่กลุ่มตัวอย่างทำ ได้แก่ เลี้ยงไก่ เลี้ยงเป็ด รวมทั้งเลี้ยงโคเนื้อ และโคนม นอกจากนี้ยังมีเกษตรกรที่ทำประมงอีกร้อยละ 1.60 โดยเกษตรกรที่ทำประมงได้เลี้ยงปลาทั้งหมด (รายละเอียดดังตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ - สังคมของกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยแล้งของประเทศไทย
พ.ศ. 2558

รายการ	คน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	298	49.30
หญิง	307	50.70
รวม	605	100.00
อายุ		
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 25 ปี	15	2.50
26 - 35 ปี	95	15.70
36 - 45 ปี	181	29.90
46 - 55 ปี	160	26.40
56 - 65 ปี	102	16.90
มากกว่า 65 ปี ขึ้นไป	52	8.60
รวม	605	100.00
อายุเฉลี่ย 47.32 ปี		
สถานภาพสมรส		
โสด	88	14.50
สมรส	479	79.20
ม่าย/หย่า/แยกกันอยู่	38	6.30
รวม	605	100.00
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน		
1 คน	15	2.50
2 - 3 คน	212	35.00
4 - 5 คน	316	52.20
มากกว่า 5 คน ขึ้นไป	62	10.30
รวม	605	100.00
จำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 3.87 คน หรือประมาณ 4 คน		

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

รายการ	คน	ร้อยละ
รายได้ส่วนบุคคล		
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 5,000 บาท/เดือน	160	26.50
5,001 - 10,000 บาท/เดือน	293	48.40
10,001 - 15,000 บาท/เดือน	71	11.70
15,001 - 20,000 บาท/เดือน	50	8.30
มากกว่า 20,000 บาท/เดือน	31	5.10
รวม	605	100.00
รายได้ส่วนบุคคลเฉลี่ย 10,128.51 บาท/เดือน		
รายได้ของครัวเรือน		
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาท/เดือน	222	36.70
10,001 - 20,000 บาท/เดือน	199	32.90
20,001 - 30,000 บาท/เดือน	116	19.20
30,001 - 40,000 บาท/เดือน	32	5.30
40,001 - 50,000 บาท/เดือน	14	2.30
มากกว่า 50,000 บาท/เดือน ขึ้นไป	22	3.60
รวม	605	100.00
รายได้ของครอบครัวเฉลี่ย 20,110.08		
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	275	45.50
มัธยมศึกษาตอนต้น	94	15.50
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	112	18.50
อนุปริญญา/ปวส.	38	6.30
ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	72	11.90
ปริญญาโท	12	2.00
ปริญญาเอก	2	0.30
รวม	605	100.00
สถานภาพในครอบครัว		
เป็นหัวหน้าครัวเรือน	288	47.60
ไม่ได้เป็นหัวหน้าครัวเรือน	317	52.40
รวม	605	100.00

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

รายการ	คน	ร้อยละ
การประกอบอาชีพ		
พนักงานบริษัทเอกชน	48	7.90
ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย	76	12.60
พ่อบ้าน/แม่บ้าน	15	2.50
รับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	34	5.60
รับจ้าง	105	17.40
ว่างงาน/กำลังหางาน	4	0.70
พนักงาน/ข้าราชการเกษียณ	13	2.10
เกษตรกร ^{1/}	307	50.70
ทำการเกษตร เช่น ทำนา ทำสวนผักผลไม้ และทำสวนยางพารา เป็นต้น	301	98.00
ทำปศุสัตว์ เช่น เลี้ยงไก่ เลี้ยงเป็ด และเลี้ยงโค เป็นต้น	21	6.80
ทำประมง ได้แก่ การเลี้ยงปลา	5	1.60
ทำหัตถกรรม	3	0.50
รวม	605	100.00

หมายเหตุ: ^{1/} หมายถึง ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ (n = 307)

4.1.2 รูปแบบการใช้น้ำในชีวิตประจำวัน และการใช้น้ำเพื่อประกอบอาชีพ พ.ศ. 2557

การศึกษาในส่วนนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการใช้น้ำในชีวิตประจำวัน และการใช้น้ำเพื่อประกอบอาชีพของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และการใช้น้ำเพื่อการเกษตรและประกอบอาชีพ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1.2.1 การใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีแหล่งน้ำหลักในการอุปโภคบริโภค คือ น้ำประปา โดยคิดเป็นร้อยละ 77.50 รองลงมาคือ น้ำบาดาล คิดเป็นร้อยละ 11.10 และแหล่งน้ำธรรมชาติ 4.50 ซึ่งส่วนใหญ่ในชุมชนหรือพื้นที่อยู่อาศัยมีน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคเพียงพอตลอดทั้งปี โดยคิดเป็นร้อยละ 47.30 รองลงมาคือ มีน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคไม่เพียงพอตลอดทั้งปี คิดเป็นร้อยละ 34.20 และสถานการณ์เพื่อการอุปโภคบริโภคไม่แน่นอน คิดเป็นร้อยละ 18.50

โดยส่วนใหญ่ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนหรือพื้นที่ที่มีน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคไม่เพียงพอตลอดทั้งปี หรือมีสถานการณ์น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคไม่แน่นอนได้มีการจัดการกับปัญหาโดยใช้สระ/บ่อน้ำสาธารณะประจำหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 51.70 รองลงมาคือ สำรองน้ำไว้ใช้ล่วงหน้า คิดเป็นร้อยละ 49.20 และซื้อน้ำจากร้านค้าในชุมชน รถขายน้ำ และห้างสรรพสินค้า คิดเป็นร้อยละ 40.10 (รายละเอียดดังตารางที่ 4.2) จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า แม้กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดจะอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคเพียงพอตลอดทั้งปี แต่เมื่อพิจารณาในส่วนของกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในชุมชนหรือพื้นที่ที่มีน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคไม่เพียงพอตลอดทั้งปี และกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่สถานการณ์น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคไม่แน่นอนร่วมกัน จะเห็นได้ว่า สัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างของทั้งสองกลุ่มนี้มีมากกว่าครึ่ง นั่นย่อมสะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนส่วนใหญ่ยังอยู่ในสถานการณ์ที่มีความเสี่ยงต่อการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค (รายละเอียดดังตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการได้รับผลกระทบจากภัยแล้งต่อการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคใน พ.ศ. 2557

รายการ	คน	ร้อยละ
แหล่งน้ำหลักเพื่อการอุปโภคบริโภค		
น้ำประปา	469	77.50
แหล่งน้ำธรรมชาติ	27	4.50
การสำรองน้ำ/กักเก็บน้ำ	12	2.00
น้ำบาดาล	67	11.10
ระบบชลประทาน	4	0.60
น้ำฝน	23	3.80
แหล่งน้ำอื่นๆ ได้แก่ สระน้ำสาธารณะประจำหมู่บ้าน และน้ำจากการซื้อ	3	0.50
รวม	605	100.00
ความเพียงพอของน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคในพื้นที่อาศัย		
ไม่เพียงพอ	207	34.20
เพียงพอ	286	47.30
ไม่แน่นอน	112	18.50
รวม	605	100.00

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

รายการ	คน	ร้อยละ
วิธีจัดการปัญหาน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคไม่เพียงพอ ^{1/}		
ซื้อน้ำ	128	40.10
ใช้สระ/บ่อน้ำสาธารณะประจำหมู่บ้าน	165	51.70
รอรับการแจกน้ำจากหน่วยงานภาครัฐ	26	8.20
ขุดหาแหล่งน้ำ	67	21.00
ใช้น้ำจากระบบชลประทาน	5	1.60
สำรองน้ำไว้ใช้ล่วงหน้า	157	49.20
อื่นๆ คือ รอน้ำฝน	81	25.40

หมายเหตุ: ^{1/} หมายถึง ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ โดยค่าร้อยละคำนวณจากกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในชุมชนหรือพื้นที่ที่มีน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคไม่เพียงพอตลอดทั้งปี หรือมีสถานการณ์น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคไม่แน่นอน (n = 319)

4.1.2.2 การใช้น้ำเพื่อการเกษตรและการประกอบอาชีพ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการใช้น้ำเพื่อทำการเกษตรหรือประกอบอาชีพ โดยคิดเป็นร้อยละ 68.90 โดยน้ำที่ใช้สำหรับทำการเกษตรส่วนใหญ่ใช้น้ำฝน คิดเป็นร้อยละ 38.40 รองลงมาคือ แหล่งน้ำตามธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 31.40 และน้ำบาดาล คิดเป็นร้อยละ 11.30 ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีที่พักอาศัยตั้งอยู่นอกเขตชลประทาน คิดเป็นร้อยละ 83.20 สำหรับผู้ที่ที่พักอาศัยอยู่ในเขตชลประทาน ร้อยละ 16.80 นั้น ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์จากน้ำในระบบชลประทาน ร้อยละ 90.00 โดยใช้ประโยชน์น้ำจากระบบชลประทานเพื่อทำการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 93.70 รองลงมาคือ ทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 11.10 และใช้เพื่อการอุปโภคบริโภค คิดเป็นร้อยละ 7.90 ทั้งนี้ ยังพบว่า มีกลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 41.40 ที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ชลประทาน แต่มีน้ำเพื่อทำการเกษตรไม่เพียงพอ รองลงมา คือ มีน้ำเพื่อทำการเกษตรไม่แน่นอนร้อยละ 37.10 และมีเพียงร้อยละ 21.40 เท่านั้นที่มีน้ำเพื่อทำการเกษตรอย่างเพียงพอ โดยส่วนใหญ่วิธีการที่กลุ่มตัวอย่างจัดการกับปัญหาน้ำเพื่อทำการเกษตรไม่เพียงพอหรือไม่แน่นอน คือ ขุดหาแหล่งน้ำ คิดเป็นร้อยละ 51.40 รองลงมาคือ สำรองน้ำไว้ใช้ล่วงหน้า คิดเป็นร้อยละ 35.70 และเลื่อนเวลาในการทำเกษตร คิดเป็นร้อยละ 15.70

อนึ่ง จากการศึกษา ยังพบอีกว่า มีกลุ่มตัวอย่างที่มีที่พักอาศัยอยู่ในเขตชลประทานได้ใช้ประโยชน์น้ำในระบบชลประทานเพื่อประกอบอาชีพอื่นนอกเหนือจากการทำการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 27.10 โดยส่วนใหญ่จะใช้ทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 68.40 และใช้เพื่อการประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น การค้าขาย และทำหัตถกรรม คิดเป็นร้อยละ 31.60 ซึ่งความเพียงพอของน้ำในการประกอบอาชีพนั้น ส่วนใหญ่ไม่แน่นอน คิดเป็นร้อยละ 63.20 รองลงมาคือ มีน้ำในการประกอบอาชีพไม่เพียงพอ คิดเป็นร้อยละ 26.30 และมีเพียงร้อยละ 10.50 เท่านั้น ที่มีน้ำเพียงพอในการประกอบอาชีพทั้งปี ทั้งนี้ สำหรับวิธีการที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้ในการจัดการกับปัญหาน้ำเพื่อการประกอบอาชีพไม่เพียงพอหรือไม่แน่นอน คือ การสำรองน้ำไว้ใช้ล่วงหน้า โดยคิดเป็นร้อยละ 73.70 รองลงมาคือ ขุดหาแหล่งน้ำ และขอรับการแจกน้ำจากหน่วยงานภาครัฐในสัดส่วนที่เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 10.50 และใช้วิธีการอื่นๆ เช่น ใช้น้ำประปาภูเขา คิดเป็นร้อยละ 5.30 (รายละเอียดดังตารางที่ 4.3)

จากผลการศึกษาข้างต้นจะเห็นได้ว่าแม้กลุ่มตัวอย่างจะอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ชลประทาน แต่ส่วนใหญ่ยังคงประสบกับปัญหาน้ำในการประกอบอาชีพทั้งในภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตรไม่เพียงพอ หรือไม่แน่นอน ซึ่งจากสถานการณ์ดังกล่าวสามารถสะท้อนได้ถึงความเสี่ยง และปัญหาการขาดแคลนน้ำในประเทศไทยที่เกิดขึ้นได้แม้กระทั่งในพื้นที่ชลประทาน ซึ่งส่วนนี้อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อโครงสร้างการผลิตภาคการเกษตร ความมั่นคงด้านอาหาร รวมทั้งความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมต่อไป

ตารางที่ 4.3 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการได้รับผลกระทบจากภัยแล้งต่อการใช้น้ำเพื่อการเกษตรและการประกอบอาชีพใน พ.ศ. 2557

รายการ	คน	ร้อยละ
การใช้น้ำเพื่อทำการเกษตรหรือประกอบอาชีพ		
ใช้	417	68.90
ไม่ใช้	188	31.10
รวม	605	100.00

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

รายการ	คน	ร้อยละ
แหล่งน้ำหลักในการทำการเกษตร (n=417)		
น้ำประปา	14	3.30
แหล่งน้ำธรรมชาติ	131	31.40
การสำรองน้ำ/กักเก็บน้ำ	24	5.80
น้ำบาดาล	47	11.30
ระบบชลประทาน	31	7.40
น้ำฝน	160	38.40
แหล่งน้ำอื่นๆ เช่น ประปาภูเขา บ่อ/สระน้ำของครอบครัว เป็นต้น	10	2.40
รวม	417	100.00
เขตที่ตั้งของที่พักอาศัย (n=417)		
อยู่นอกเขตชลประทาน	347	83.20
อยู่ในเขตชลประทาน	70	16.80
รวม	417	100.00
การใช้ประโยชน์จากน้ำในระบบชลประทาน (n = 70)		
ไม่ได้ใช้ประโยชน์	7	10.00
ใช้ประโยชน์ ^{1/}	63	90.00
ทำการเกษตร	59	93.70
ทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน	7	11.10
อุปโภคบริโภค	5	7.90
อื่นๆ คือ ทำปศุสัตว์	2	3.20
รวม	70	100.00
ความเพียงพอของน้ำเพื่อทำการเกษตรในพื้นที่อาศัย (n = 70)		
ไม่เพียงพอ	29	41.40
เพียงพอ	15	21.40
ไม่แน่นอน	26	37.10
รวม	70	100.00

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

รายการ	คน	ร้อยละ
วิธีจัดการน้ำเพื่อทำการเกษตรไม่เพียงพอ^{2/}		
รอรับการแจกน้ำจากหน่วยงานภาครัฐ	4	5.70
ขุดหาแหล่งน้ำ	36	51.40
สำรองน้ำไว้ใช้ล่วงหน้า	25	35.70
อื่นๆ คือ เลื่อนเวลาการทำนาและเพาะปลูก	11	15.70
การใช้น้ำเพื่อประกอบอาชีพอื่นนอกเหนือจากการทำการเกษตร		
ไม่ใช้	51	72.90
ใช้	19	27.10
ทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน	13	68.40
ประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น ค้าขาย และทำหัตถกรรม เป็นต้น	6	31.60
รวม	70	100.00
ความเพียงพอของน้ำในการประกอบอาชีพอื่นนอกเหนือจากการทำการเกษตร		
ไม่เพียงพอ	5	26.30
เพียงพอ	2	10.50
ไม่แน่นอน	12	63.20
รวม	19	100.00
วิธีจัดการน้ำเพื่อประกอบอาชีพอื่นนอกเหนือจากการทำการเกษตรไม่เพียงพอ (n = 19)		
ซื้อน้ำ	0	0.00
รอรับการแจกน้ำจากหน่วยงานภาครัฐ	2	10.50
สำรองน้ำไว้ใช้ล่วงหน้า	14	73.70
ขุดหาแหล่งน้ำ	2	10.50
อื่นๆ คือ ใช้ประปาภูเขา	1	5.30
รวม	19	100.00

หมายเหตุ: ^{1/} หมายถึง ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ ดังนั้นค่าร้อยละคำนวณจากคำตอบที่กลุ่มตัวอย่างเลือกตอบ (n = 63)

^{2/} หมายถึง ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ ดังนั้นค่าร้อยละคำนวณจากคำตอบที่กลุ่มตัวอย่างเลือกตอบ (n = 70)

4.1.3 การได้รับผลกระทบจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557

ผลการศึกษาในส่วนนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การประสบปัญหาภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 และระดับความรุนแรงของผลกระทบจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1.3.1 การประสบปัญหาภัยแล้งใน พ.ศ. 2557

จากการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในพื้นที่ประสบภัยแล้ง โดยคิดเป็นร้อยละ 63.80 แต่ส่วนใหญ่ไม่ทราบเกี่ยวกับการประกาศให้พื้นที่อาศัยเป็นเขตให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน กรณีเกิดภัยแล้ง คิดเป็นร้อยละ 51.60 รองลงมาคือ ทราบว่าได้รับการประกาศให้พื้นที่อาศัยเป็นเขตให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน กรณีเกิดภัยแล้ง คิดเป็นร้อยละ 28.60 และทราบว่าไม่ได้รับการประกาศให้พื้นที่อาศัยเป็นเขตให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน กรณีเกิดภัยแล้ง คิดเป็นร้อยละ 19.80 ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่รับรู้และเข้าใจว่าองค์กรบริหารส่วนตำบล/อำเภอ/จังหวัด เป็นหน่วยงานที่ประกาศให้พื้นที่อาศัยของตนเองเป็นเขตให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน กรณีเกิดภัยแล้ง คิดเป็นร้อยละ 89.00 รองลงมาคือ รับรู้และเข้าใจว่ากรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เป็นหน่วยงานที่ประกาศให้พื้นที่อาศัยของตนเองเป็นเขตให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน กรณีเกิดภัยแล้ง คิดเป็นร้อยละ 9.80 และรับรู้และเข้าใจว่ากรมชลประทาน เป็นหน่วยงานที่ประกาศให้พื้นที่อาศัยของตนเองเป็นเขตให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน กรณีเกิดภัยแล้ง คิดเป็นร้อยละ 6.90 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในแง่ของการได้รับผลกระทบ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 คิดเป็นร้อยละ 58.20 และไม่ได้รับผลกระทบ คิดเป็นร้อยละ 41.80

อนึ่ง ในการประกาศให้พื้นที่เป็นเขตให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน กรณีเกิดภัยแล้ง นั้น เป็นหน้าที่ของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเพียงหน่วยงานเดียวเท่านั้น จากนั้นหน่วยงานอื่นๆ จะใช้ประกาศดังกล่าวเป็นแนวทางในการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบ แต่จากผลการศึกษาเป็นที่น่าสนใจว่า มีกลุ่มตัวอย่างในสัดส่วนน้อยมากที่ทราบว่าหน่วยงานที่ประกาศให้พื้นที่เป็นเขตให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน กรณีเกิดภัยแล้ง คือ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ซึ่งได้ดำเนินงานผ่านคณะกรรมการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติระดับจังหวัด ซึ่งมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน อย่างไรก็ตาม ในส่วนนี้อาจจะสามารถสะท้อนถึงความสามารถในการเข้าถึงประชาชนของหน่วยงานได้ เพราะถึงแม้ไม่ได้เป็นหน่วยงานหลักในการประกาศให้พื้นที่เป็นเขตให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน กรณีเกิดภัยแล้ง แต่กลับสื่อสารให้ประชาชนรับรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานด้านภัยแล้งได้มาก (รายละเอียดดังตารางที่ 4.4)

ตารางที่ 4.4 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการได้รับผลกระทบจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557

รายการ	คน	ร้อยละ
การอาศัยอยู่ในพื้นที่ประสบปัญหาภัยแล้ง		
ไม่ได้อาศัยอยู่ในพื้นที่ประสบภัย	219	36.20
อาศัยอยู่ในพื้นที่ประสบภัย	386	63.80
รวม	605	100.00
การได้รับการประกาศเป็นเขตให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ ฉุกเฉิน กรณีเกิดภัยแล้งของพื้นที่อาศัย		
ไม่ทราบ	312	51.60
ไม่ได้รับการประกาศ	120	19.80
ได้รับการประกาศ	173	28.60
รวม	605	100.00
หน่วยงานที่ประกาศให้พื้นที่อาศัยเป็นเขตให้ความช่วยเหลือผู้ประสบ ภัยพิบัติฉุกเฉิน กรณีเกิดภัยแล้ง ^{1/} (n = 173)		
กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย	17	9.80
กรมชลประทาน	12	6.90
องค์การบริหารส่วนตำบล/อำเภอ/จังหวัด	154	89.00
การได้รับผลกระทบจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557		
ได้รับผลกระทบ	352	58.20
ไม่ได้รับผลกระทบ	253	41.80
รวม	605	100.00

หมายเหตุ: ^{1/} หมายถึง ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ โดยค่าร้อยละคำนวณจากกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ได้รับการประกาศเป็นเขตให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน กรณีเกิดภัยแล้ง (n = 173)

4.1.3.2 ระดับความรุนแรงของผลกระทบจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557

ผลจากการศึกษาความรุนแรงของผลกระทบจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 ประกอบด้วย การศึกษาใน 4 ส่วน ได้แก่ ผลกระทบด้านสังคม ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และผลกระทบในภาพรวม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ผลกระทบด้านสังคม

ผลจากการศึกษาความรุนแรงของผลกระทบจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 ด้านสังคม พบว่า ปัญหาที่เป็นผลกระทบจากภัยแล้งแต่ไม่มีความรุนแรงกับกลุ่มตัวอย่างมากที่สุด คือ ปัญหาการเกิดความขัดแย้งในการใช้น้ำ คิดเป็นร้อยละ 36.60 รองลงมาคือ ปัญหาผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย/โรคระบาด/สุขภาพจิต คิดเป็นร้อยละ 28.70 และปัญหาการละทิ้งถิ่นฐานภูมิลำเนา คิดเป็นร้อยละ 22.20 (รายละเอียดดังตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.5 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความรุนแรงของผลกระทบด้านสังคมจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557

หน่วย: คน (ร้อยละ)

ผลกระทบ	ความรุนแรง		รวม
	ไม่มีความรุนแรง	มีความรุนแรง	
ขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค	25 (7.10)	327 (92.90)	352 (100.00)
เกิดความขัดแย้งในการใช้น้ำ	129 (36.60)	223 (63.40)	352 (100.00)
การละทิ้งถิ่นฐานภูมิลำเนา	78 (22.20)	274 (77.80)	352 (100.00)
ผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย/โรคระบาด/สุขภาพจิต	101 (28.70)	251 (71.30)	352 (100.00)

ผลการศึกษาระดับความรุนแรงของผลกระทบด้านสังคมจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 (ตารางที่ 4.6) พบว่า ในภาพรวม กลุ่มตัวอย่างได้รับผลกระทบด้านสังคมจากภัยแล้งที่ความรุนแรงระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 2.67) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยใช้คะแนนเฉลี่ยความรุนแรงของผลกระทบด้านสังคมจากภัยแล้ง พบว่า ปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค

เป็นผลกระทบรุนแรงที่กลุ่มตัวอย่างได้รับมากเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ ปัญหาเกิดความขัดแย้งในการใช้น้ำ ปัญหาผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย/โรคระบาด/สุขภาพจิต และปัญหาการละทิ้งถิ่นฐานภูมิลำเนา ตามลำดับ

ทั้งนี้ เมื่อทำการวิเคราะห์โดยแยกผลกระทบด้านสังคมจากภัยแล้งออกเป็นรายประเด็น (ตารางที่ 4.6) ปรากฏผลการศึกษาดังต่อไปนี้

ประเด็นการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค กลุ่มตัวอย่างได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 3.37) และเมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบ พบว่ากลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับค่อนข้างมาก โดยคิดเป็นร้อยละ 29.10 รองลงมาคือ ได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 26.90 และได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 19.60

ประเด็นการเกิดความขัดแย้งในการใช้น้ำ กลุ่มตัวอย่างได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับค่อนข้างน้อย (คะแนนเฉลี่ย 2.58) และเมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบ พบว่ากลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 29.60 รองลงมาคือ ได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 24.20 และได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับค่อนข้างน้อย คิดเป็นร้อยละ 23.30

ประเด็นการละทิ้งถิ่นฐานภูมิลำเนา กลุ่มตัวอย่างได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับค่อนข้างน้อย (คะแนนเฉลี่ย 2.22) และเมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบ พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 31.80 รองลงมาคือ ได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับค่อนข้างน้อย คิดเป็นร้อยละ 30.30 และได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 24.50

ประเด็นผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย/โรคระบาด/สุขภาพจิต กลุ่มตัวอย่างได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับค่อนข้างน้อย (คะแนนเฉลี่ย 2.49) และเมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบ พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 28.30 รองลงมาคือ ได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับค่อนข้างน้อย คิดเป็นร้อยละ 25.50 และได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 24.30

จากการศึกษาผลกระทบด้านสังคม พบว่า ประเด็นปัญหาที่ผลกระทบมีความรุนแรงต่อกลุ่มตัวอย่างมากที่สุด คือ ปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค ซึ่งเป็นผลกระทบทางตรงของการเกิดภัยแล้ง โดยประเด็นปัญหานี้เป็นสาเหตุหรือตัวกระตุ้นสำคัญให้ปัญหาหรือผลกระทบอื่นๆ เกิดขึ้นตามมา เช่น ปัญหาความขัดแย้งในการใช้น้ำ ปัญหาการละทิ้งถิ่นฐานภูมิลำเนาเนื่องจากประชาชนไม่สามารถประกอบอาชีพในพื้นที่อาศัยได้ รวมทั้งปัญหาผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย โรคระบาด และสุขภาพจิตของประชาชนที่อาศัยในพื้นที่ภัยแล้ง ดังนั้นในการจัดการกับปัญหาจึงควรให้ความสำคัญกับต้นเหตุของปัญหา

ตารางที่ 4.6 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับความรุนแรงของผลกระทบด้านสังคมจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557

ผลกระทบ	ระดับความรุนแรง					รวม	คะแนนเฉลี่ย	ระดับ	อันดับ
	น้อย	ค่อนข้างน้อย	ปานกลาง	ค่อนข้างมาก	มาก				
ขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค	22 (6.70)	58 (17.70)	88 (26.90)	95 (29.10)	64 (19.60)	327 (100.00)	3.37	ปานกลาง	1
เกิดความขัดแย้งในการใช้น้ำ	54 (24.20)	52 (23.30)	66 (29.60)	36 (16.20)	15 (6.70)	223 (100.00)	2.58	ค่อนข้างน้อย	2
การละทิ้งถิ่นฐานภูมิลำเนา	87 (31.80)	83 (30.30)	67 (24.50)	30 (10.90)	7 (2.60)	274 (100.00)	2.22	ค่อนข้างน้อย	4
ผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย/ โรคระบาด/สุขภาพจิต	71 (28.30)	64 (25.50)	61 (24.30)	32 (12.70)	23 (9.20)	251 (100.00)	2.49	ค่อนข้างน้อย	3
ระดับความรุนแรงของผลกระทบด้านสังคมจากภัยแล้งที่มีต่อประชาชนใน พ.ศ. 2557 ในภาพรวมเฉลี่ย 2.67									

หมายเหตุ:	ความรุนแรงระดับน้อย	=	1.00 - 1.80 คะแนน
	ความรุนแรงระดับค่อนข้างน้อย	=	1.81 - 2.60 คะแนน
	ความรุนแรงระดับปานกลาง	=	2.61 - 3.40 คะแนน
	ความรุนแรงระดับค่อนข้างมาก	=	3.41 - 4.20 คะแนน
	ความรุนแรงระดับมาก	=	4.21 - 5.00 คะแนน

2) ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ

ผลจากการศึกษาความรุนแรงของผลกระทบจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 ด้านเศรษฐกิจ พบว่า ปัญหาที่เป็นผลกระทบจากภัยแล้งแต่ไม่มีความรุนแรงกับกลุ่มตัวอย่างมากที่สุด คือ ปัญหาการสัญจรทางน้ำเป็นไปด้วยความลำบาก โดยคิดเป็นร้อยละ 40.90 รองลงมาคือ ปัญหาการขาดแคลนน้ำในการทำประมง/เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ คิดเป็นร้อยละ 17.00 และปัญหาการเกิดโรคหรือความผิดปกติในพืชและสัตว์น้ำ คิดเป็นร้อยละ 16.20 (รายละเอียดดังตารางที่ 4.7) ซึ่งจากผลการศึกษานี้มีส่วนที่น่าสังเกต คือ ปัจจุบันการสัญจรทางน้ำไม่เป็นที่แพร่หลายเหมือนในอดีต เนื่องจากการคมนาคมทางบกได้พัฒนาไปเป็นอย่างมากซึ่งจากสาเหตุนี้ ทำให้ผลจากภัยแล้งที่กระทบต่อการจราจรทางน้ำไม่มีความรุนแรงกับกลุ่มตัวอย่างมากนัก

ตารางที่ 4.7 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความรุนแรงของผลกระทบด้านเศรษฐกิจจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557

หน่วย: คน (ร้อยละ)

ผลกระทบ	ความรุนแรง		รวม
	ไม่มีความรุนแรง	มีความรุนแรง	
การขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรกรรม	16 (4.50)	336 (95.50)	352 (100.00)
การขาดแคลนน้ำในการทำปศุสัตว์	39 (11.10)	313 (88.90)	352 (100.00)
การขาดแคลนน้ำในการทำประมง/ เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	60 (17.00)	292 (83.00)	352 (100.00)
ผลผลิตทางการเกษตรมีคุณภาพต่ำ	18 (5.10)	334 (94.90)	352 (100.00)
ปริมาณผลผลิตทางการเกษตรลดลง	17 (4.80)	335 (95.20)	352 (100.00)
การสัญจรทางน้ำเป็นไปด้วยความลำบาก	144 (40.90)	208 (59.10)	352 (100.00)
การเกิดโรค/ความผิดปกติในพืช และสัตว์น้ำ	57 (16.20)	295 (83.80)	352 (100.00)
เกิดความเสียหายจากการที่ที่ดินถูกทิ้งร้าง	53 (15.10)	299 (84.90)	352 (100.00)
การว่างงาน	39 (11.10)	313 (88.90)	352 (100.00)

ผลการศึกษาระดับความรุนแรงของผลกระทบด้านเศรษฐกิจจากภัยแล้ง ใน พ.ศ. 2557 (ตารางที่ 4.8) พบว่า ในภาพรวม กลุ่มตัวอย่างได้รับผลกระทบด้านเศรษฐกิจจากภัยแล้ง ที่ความรุนแรงระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 3.27) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยใช้คะแนนเฉลี่ย ความรุนแรงของผลกระทบด้านสังคมจากภัยแล้ง พบว่า ปัญหาการขาดแคลนน้ำในการทำ การเกษตรกรรม เป็นผลกระทบที่รุนแรงซึ่งกลุ่มตัวอย่างได้รับมากเป็นอันดับแรก รองลงมาในสัดส่วนที่ เท่ากัน คือ ปัญหาผลผลิตทางการเกษตรมีคุณภาพต่ำ ปัญหาปริมาณผลผลิตทางการเกษตรลดลง และ ปัญหาการสัญจรทางน้ำเป็นไปด้วยความลำบาก ตามลำดับ

ทั้งนี้ เมื่อทำการวิเคราะห์โดยแยกผลกระทบด้านเศรษฐกิจจากภัยแล้ง ออกเป็นรายประเด็น (ตารางที่ 4.8) ปรากฏผลการศึกษาดังต่อไปนี้

ประเด็นการขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรกรรม กลุ่มตัวอย่างได้รับ ผลกระทบที่รุนแรงในระดับค่อนข้างมาก (คะแนนเฉลี่ย 4.03) และเมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบ พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับมาก โดยคิดเป็นร้อยละ 42.90 รองลงมาคือ ได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับค่อนข้างมาก คิดเป็นร้อยละ 28.20 และได้รับผลกระทบ ที่รุนแรงในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 20.20

ประเด็นการขาดแคลนน้ำในการทำปศุสัตว์ กลุ่มตัวอย่างได้รับผลกระทบ ที่รุนแรงในระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 3.12) และเมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง จำนวนมากที่สุดได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับปานกลาง โดยคิดเป็นร้อยละ 24.60 รองลงมาคือ ได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับค่อนข้างมาก คิดเป็นร้อยละ 23.00 และได้รับผลกระทบที่รุนแรง ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 18.90

ประเด็นการขาดแคลนน้ำในการทำประมง/เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ กลุ่มตัวอย่าง ได้รับผลกระทบที่ความรุนแรงในระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 3.08) และเมื่อพิจารณาความถี่ ของคำตอบ พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับปานกลาง โดยคิดเป็น ร้อยละ 23.60 รองลงมาคือ ได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับค่อนข้างมาก คิดเป็นร้อยละ 22.60 และ ได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 21.60

ประเด็นผลผลิตทางการเกษตรมีคุณภาพต่ำ กลุ่มตัวอย่างได้รับผลกระทบที่ความรุนแรงระดับค่อนข้างมาก (คะแนนเฉลี่ย 3.85) และเมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบ พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับมาก โดยคิดเป็นร้อยละ 36.50 รองลงมาคือ ได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับค่อนข้างมาก คิดเป็นร้อยละ 29.00 และได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 23.10

ประเด็นปริมาณผลผลิตทางการเกษตรลดลง กลุ่มตัวอย่างได้รับผลกระทบที่ความรุนแรงระดับค่อนข้างมาก (คะแนนเฉลี่ย 3.85) และเมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบ พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับมาก โดยคิดเป็นร้อยละ 35.80 รองลงมาคือ ได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับค่อนข้างมาก คิดเป็นร้อยละ 30.10 และได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 22.40

ประเด็นการสัญจรทางน้ำเป็นไปด้วยความลำบาก กลุ่มตัวอย่างได้รับผลกระทบที่ความรุนแรงระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 3.34) และเมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบ พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับมาก โดยคิดเป็นร้อยละ 27.90 รองลงมาคือ ได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 24.50 และได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับค่อนข้างมาก คิดเป็นร้อยละ 22.10

ประเด็นการเกิดโรคหรือความผิดปกติในพืชและสัตว์น้ำ กลุ่มตัวอย่างได้รับผลกระทบที่ความรุนแรงระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 3.13) และเมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบ พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับค่อนข้างมาก โดยคิดเป็นร้อยละ 26.80 รองลงมาคือ กลุ่มตัวอย่างได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับมาก และน้อยในสัดส่วนที่เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 20.30 และได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 18.70

ประเด็นการเกิดความเสียหายจากการที่ที่ดินถูกทิ้งร้าง กลุ่มตัวอย่างได้รับผลกระทบที่ความรุนแรงระดับค่อนข้างน้อย (คะแนนเฉลี่ย 2.51) และเมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบ พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับค่อนข้างน้อย โดยคิดเป็นร้อยละ 31.10 รองลงมาคือ ได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 24.10 และได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 22.10

ประเด็นการว่างงาน กลุ่มตัวอย่างได้รับผลกระทบที่ความรุนแรงระดับค่อนข้างน้อย (คะแนนเฉลี่ย 2.53) และเมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบ พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับปานกลาง โดยคิดเป็นร้อยละ 30.70 รองลงมาได้รับผลกระทบที่รุนแรงระดับน้อย และค่อนข้างน้อยในสัดส่วนที่เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 25.20 และได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 9.60

จากผลการศึกษาในส่วนนี้เป็นที่น่าสังเกตว่า ประเด็นปัญหาที่มีความรุนแรงในระดับค่อนข้างมากนั้น เป็นประเด็นปัญหาทางด้านการทำเกษตรกรรม ได้แก่ การขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรกรรม ผลผลิตทางการเกษตรมีคุณภาพต่ำ และปริมาณผลผลิตทางการเกษตรลดลง ซึ่งอาจเป็นเพราะว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรรม ผลกระทบทางการเกษตร นอกจากกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตรในทางตรงแล้ว ยังกระทบต่อรายได้ ความเป็นอยู่ หรืออาจกล่าวได้ว่ากระทบต่อคุณภาพชีวิตของ

กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรนั่นเอง ดังนั้นผลกระทบของภัยแล้งต่อการเกษตรจึงมีความรุนแรงมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับประเด็นอื่นๆ

ตารางที่ 4.8 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับความรุนแรงของผลกระทบด้านเศรษฐกิจจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557

ผลกระทบ	ระดับความรุนแรง					รวม	คะแนนเฉลี่ย	ระดับ	อันดับ
	น้อย	ค่อนข้างน้อย	ปานกลาง	ค่อนข้างมาก	มาก				
ขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรกรรม	9 (2.70)	20 (6.00)	68 (20.20)	95 (28.20)	144 (42.90)	336 (100.00)	4.03	ค่อนข้างมาก	1
ขาดแคลนน้ำในการทำปศุสัตว์	47 (15.00)	58 (18.50)	77 (24.60)	72 (23.00)	59 (18.90)	313 (100.00)	3.12	ปานกลาง	5
ขาดแคลนน้ำในการทำประมง/เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	63 (21.60)	35 (12.00)	69 (23.60)	66 (22.60)	59 (20.20)	292 (100.00)	3.08	ปานกลาง	6
ผลผลิตทางการเกษตรมีคุณภาพต่ำ	19 (5.70)	19 (5.70)	77 (23.10)	97 (29.00)	122 (36.50)	334 (100.00)	3.85	ค่อนข้างมาก	2
ปริมาณผลผลิตทางการเกษตรลดลง	16 (4.80)	23 (6.90)	75 (22.40)	101 (30.10)	120 (35.80)	335 (100.00)	3.85	ค่อนข้างมาก	2
การสัญจรทางน้ำเป็นไปด้วยความลำบาก	39 (18.80)	14 (6.70)	51 (24.50)	46 (22.10)	58 (27.90)	208 (100.00)	3.34	ปานกลาง	3
การเกิดโรค/ความผิดปกติในพืช และสัตว์น้ำ	60 (20.30)	41 (13.90)	55 (18.70)	79 (26.80)	60 (20.30)	295 (100.00)	3.13	ปานกลาง	4
เกิดความเสียหายจากการที่ที่ดินถูกทิ้งร้าง	72 (24.10)	93 (31.10)	66 (22.10)	47 (15.70)	21 (7.00)	299 (100.00)	2.51	ค่อนข้างน้อย	8
การว่างงาน	79 (25.20)	79 (25.20)	96 (30.70)	29 (9.30)	30 (9.60)	313 (100.00)	2.53	ค่อนข้างน้อย	7

ระดับความรุนแรงของผลกระทบด้านเศรษฐกิจจากภัยแล้งที่มีต่อประชาชนใน พ.ศ. 2557 ในภาพรวมเฉลี่ย 3.27

หมายเหตุ:	ความรุนแรงระดับน้อย	=	1.00 - 1.80 คะแนน
	ความรุนแรงระดับค่อนข้างน้อย	=	1.81 - 2.60 คะแนน
	ความรุนแรงระดับปานกลาง	=	2.61 - 3.40 คะแนน
	ความรุนแรงระดับค่อนข้างมาก	=	3.41 - 4.20 คะแนน
	ความรุนแรงระดับมาก	=	4.21 - 5.00 คะแนน

3) ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม

ผลจากการศึกษาความรุนแรงของผลกระทบจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ปัญหาที่เป็นผลกระทบจากภัยแล้งแต่ไม่มีความรุนแรงกับกลุ่มตัวอย่างมากที่สุด คือ ปัญหาการเกิดไฟฟ้า โดยคิดเป็นร้อยละ 49.70 รองลงมาคือ ปัญหาดินเค็ม คิดเป็นร้อยละ 27.80 และปัญหาศัตรูพืชเพิ่มจำนวนมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 13.60 (รายละเอียดดังตารางที่ 4.9)

ตารางที่ 4.9 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความรุนแรงของผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557

หน่วย: คน (ร้อยละ)

ผลกระทบ	ความรุนแรง		รวม
	ไม่มีความรุนแรง	มีความรุนแรง	
ดินเค็ม	98 (27.80)	254 (72.20)	352 (100.00)
เกิดไฟฟ้า	175 (49.70)	177 (50.30)	352 (100.00)
ศัตรูพืชเพิ่มจำนวนมากขึ้น	48 (13.60)	304 (86.40)	352 (100.00)
ดินแน่นเนื่องจากความแห้งแล้ง	25 (7.10)	327 (92.90)	352 (100.00)
น้ำใต้ดินลดน้อยลง/ขุดหายากมากขึ้น	24 (6.80)	328 (93.20)	352 (100.00)

ผลการศึกษาระดับความรุนแรงของผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากภัยแล้ง ใน พ.ศ. 2557 (ตารางที่ 4.10) พบว่า ในภาพรวม กลุ่มตัวอย่างได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากภัยแล้งที่ความรุนแรงระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 3.09) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยใช้คะแนนเฉลี่ยความรุนแรงของผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากภัยแล้ง พบว่า ปัญหาน้ำใต้ดินลดลง/ขุดหายากมากขึ้น เป็นผลกระทบที่รุนแรงซึ่งกลุ่มตัวอย่างได้รับมากเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ ปัญหาศัตรูพืชเพิ่มจำนวนมากขึ้น ปัญหาดินแน่นเนื่องจากความแห้งแล้ง ปัญหาดินเค็ม และปัญหาการเกิดไฟฟ้า ตามลำดับ

ทั้งนี้ เมื่อทำการวิเคราะห์โดยแยกผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากภัยแล้งออกเป็นรายประเด็น (ตารางที่ 4.10) ปรากฏผลการศึกษาดังต่อไปนี้

ประเด็นปัญหาดินเค็ม กลุ่มตัวอย่างได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 2.73) และเมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบ พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับค่อนข้างน้อย โดยคิดเป็นร้อยละ 24.40 รองลงมาคือ ได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับค่อนข้างมาก คิดเป็นร้อยละ 22.80 และได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 22.50

ประเด็นปัญหาการเกิดไฟป่า กลุ่มตัวอย่างได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 2.62) และเมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบ พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับน้อย โดยคิดเป็นร้อยละ 32.20 รองลงมาคือ ได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 20.90 และได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับค่อนข้างน้อย คิดเป็นร้อยละ 17.50

ประเด็นปัญหาศัตรูพืชเพิ่มจำนวนมากขึ้น กลุ่มตัวอย่างได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 3.37) และเมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบ พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับมาก โดยคิดเป็นร้อยละ 30.90 รองลงมาคือ ได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับค่อนข้างมาก คิดเป็นร้อยละ 22.10 และได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับปานกลาง และระดับน้อย ในสัดส่วนที่เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 17.40

ประเด็นปัญหาดินแน่นเนื่องจากความแห้งแล้ง กลุ่มตัวอย่างได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 3.23) และเมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบ พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับค่อนข้างมาก โดยคิดเป็นร้อยละ 27.50 รองลงมาคือ ได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 22.90 และได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 20.20

ประเด็นปัญหาน้ำใต้ดินลดลง/ขุดหาลากมากขึ้น กลุ่มตัวอย่างได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับค่อนข้างมาก (คะแนนเฉลี่ย 3.48) และเมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบ พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับค่อนข้างมาก โดยคิดเป็นร้อยละ 33.80 รองลงมาคือ ได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 25.30 และได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 17.40

ตารางที่ 4.10 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับความรุนแรงของผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากภัยแล้ง
ใน พ.ศ. 2557

ผลกระทบ	ระดับความรุนแรง					รวม	คะแนนเฉลี่ย	ระดับ	อันดับ
	น้อย	ค่อนข้างน้อย	ปานกลาง	ค่อนข้างมาก	มาก				
ดินเค็ม	57 (22.50)	62 (24.40)	52 (20.50)	58 (22.80)	25 (9.80)	254 (100.00)	2.73	ปานกลาง	4
เกิดไฟป่า	50 (32.20)	31 (17.50)	37 (20.90)	26 (14.70)	26 (14.70)	177 (100.00)	2.62	ปานกลาง	5
ศัตรูพืชเพิ่มจำนวนมากขึ้น	53 (17.40)	37 (12.20)	53 (17.40)	67 (22.10)	94 (30.90)	304 (100.00)	3.37	ปานกลาง	2
ดินแน่นเนื่องจากความแห้งแล้ง	51 (15.60)	45 (13.80)	75 (22.90)	90 (27.50)	66 (20.20)	327 (100.00)	3.23	ปานกลาง	3
น้ำใต้ดินลดลง/ขุดหายากมากขึ้น	44 (13.40)	33 (10.10)	57 (17.40)	111 (33.80)	83 (25.30)	328 (100.00)	3.48	ค่อนข้างมาก	1
ระดับความรุนแรงของผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากภัยแล้งที่มีต่อประชาชนใน พ.ศ. 2557 ในภาพรวมเฉลี่ย 3.09									

หมายเหตุ:	ความรุนแรงระดับน้อย	=	1.00 - 1.80 คะแนน
	ความรุนแรงระดับค่อนข้างน้อย	=	1.81 - 2.60 คะแนน
	ความรุนแรงระดับปานกลาง	=	2.61 - 3.40 คะแนน
	ความรุนแรงระดับค่อนข้างมาก	=	3.41 - 4.20 คะแนน
	ความรุนแรงระดับมาก	=	4.21 - 5.00 คะแนน

4) ผลกระทบจากภัยแล้งที่มีต่อประชาชนในภาพรวม

จากผลการศึกษาความรุนแรงของผลกระทบจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 ที่มีต่อประชาชนในภาพรวม พบว่า ความรุนแรงของผลกระทบจากภัยแล้งอยู่ในระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 3.01) โดยผลกระทบด้านเศรษฐกิจมีความรุนแรงมากที่สุด รองลงมาคือ ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และผลกระทบด้านสังคม (รายละเอียดดังตารางที่ 4.11) จากผลการศึกษาส่วนนี้อาจอธิบายได้ว่า แม้ประชาชนจะได้รับผลกระทบจากภัยแล้งในมิติต่างๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม แต่ผลกระทบด้านเศรษฐกิจอาจจะสะท้อนความรุนแรงของปัญหาได้ชัดเจนที่สุด เนื่องจากเป็นผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของกลุ่มตัวอย่างโดยตรง โดยเฉพาะในแง่ของผลกระทบต่อ การเกษตรทั้งในส่วนของการผลิต และผลผลิต ที่ส่งผลกระทบต่อรายได้ของกลุ่มตัวอย่าง ทั้งนี้ เพราะส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ดังนั้น ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงทำให้โอกาสของการสะท้อนความรุนแรงของผลกระทบด้านเศรษฐกิจจึงมีมากกว่าผลกระทบด้านอื่นๆ

ตารางที่ 4.11 ระดับความรุนแรงของผลกระทบจากภัยแล้งในภาพรวมที่มีต่อประชาชนใน พ.ศ. 2557

ผลกระทบ	คะแนนเฉลี่ย	ระดับความรุนแรง
ด้านสังคม	2.67	ปานกลาง
ด้านเศรษฐกิจ	3.27	ปานกลาง
ด้านสิ่งแวดล้อม	3.09	ปานกลาง
ภาพรวม	3.01	ปานกลาง

4.1.4 การได้รับความช่วยเหลือในการบรรเทาปัญหาภัยแล้งจากหน่วยงานภาครัฐ

ผลการศึกษาในส่วนของการได้รับความช่วยเหลือในการบรรเทาปัญหาภัยแล้งจากหน่วยงานภาครัฐ ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ (1) การได้รับความช่วยเหลือในการบรรเทาปัญหาภัยแล้งจากหน่วยงานภาครัฐ และ (2) ความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งจากหน่วยงานภาครัฐ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1.4.1 การได้รับความช่วยเหลือในการบรรเทาปัญหาภัยแล้งจากหน่วยงานภาครัฐ

จากการศึกษาเกี่ยวกับการได้รับความช่วยเหลือในการบรรเทาปัญหาภัยแล้งจากหน่วยงานภาครัฐ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ได้รับความช่วยเหลือในการบรรเทาปัญหาภัยแล้งจากหน่วยงานภาครัฐ โดยคิดเป็นร้อยละ 54.00 และมีกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับความช่วยเหลือในการบรรเทาปัญหาภัยแล้งจากหน่วยงานภาครัฐ คิดเป็นร้อยละ 46.00 สำหรับความช่วยเหลือในการบรรเทาปัญหาภัยแล้ง นั้น ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างจะได้รับเป็นเงินช่วยเหลือ โดยคิดเป็นร้อยละ 67.60 รองลงมาได้รับการแจกจ่ายน้ำเพื่อการบริโภค โดยคิดเป็นร้อยละ 22.30 และได้รับการจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 11.20

ในส่วนของการที่หน่วยงานภาครัฐได้มีการก่อสร้างหรือดำเนินการใดๆ เพื่อป้องกันและจัดการปัญหาภัยแล้งในบริเวณชุมชนที่พักอาศัย พบว่า ในบริเวณชุมชนที่พักอาศัยของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่มีการก่อสร้างหรือดำเนินการใดๆ เพื่อป้องกันและจัดการปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐ โดยคิดเป็นร้อยละ 50.20 และมีการก่อสร้างหรือดำเนินการใดเพื่อป้องกันและจัดการปัญหาภัยแล้ง คิดเป็นร้อยละ 49.80 ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่เห็นว่า รัฐได้ดำเนินการเพื่อป้องกันและจัดการปัญหาภัยแล้งนั้น ได้ระบุว่า ส่วนใหญ่เป็นการขุดลอกแหล่งน้ำเพื่อให้มีศักยภาพในการเก็บน้ำได้มากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 58.50 รองลงมา คือ ขุดหรือสร้างแหล่งกักเก็บน้ำ เช่น บ่อ สระ และเจาะบ่อบาดาล เป็นต้น ตลอดจนทำฝนเทียม คิดเป็นร้อยละ 11.30 (รายละเอียดดังตารางที่ 4.12)

จากผลการศึกษาในส่วนนี้จะเห็นได้ว่า แนวทางการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาภัยแล้งของภาครัฐ ส่วนใหญ่เป็นการใช้มาตรการเฉพาะหน้า เช่น การให้เงินช่วยเหลือหรือการขุดลอกแหล่งน้ำเพื่อให้มีศักยภาพในการเก็บน้ำได้มากขึ้น เป็นต้น และมีประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งบางส่วนไม่ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐทั้งที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ประสบภัยแล้ง

ตารางที่ 4.12 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการได้รับความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งจากหน่วยงานภาครัฐ พ.ศ. 2557

รายการ	คน	ร้อยละ
การได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ เนื่องจากสถานการณ์ภัยแล้งใน พ.ศ. 2557		
ไม่ได้รับ	327	54.00
ได้รับ ^{1/}	278	46.00
ได้รับการจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตร	31	11.20
ได้รับการแจกจ่ายน้ำเพื่อการบริโภค	62	22.30
ได้รับเงินช่วยเหลือ	188	67.60
ได้รับอุปกรณ์ในการบรรเทาทุกข์ เช่น โองหรือถังเก็บน้ำ เป็นต้น	24	8.60
อื่นๆ ได้แก่ เมล็ดพันธุ์พืชเพื่อปลูกทดแทนข้าว และการเลื่อนชำระหนี้ธนาคารเพื่อการเกษตร เป็นต้น	10	3.60
รวม	605	100.00
การก่อสร้างหรือดำเนินการใดๆ ของหน่วยงานภาครัฐเพื่อป้องกันและจัดการปัญหาภัยแล้งในบริเวณชุมชนที่พักอาศัย		
ไม่มี	304	50.20
มี ^{2/}	301	49.80
ขุดหรือสร้างแหล่งกักเก็บน้ำ เช่น บ่อ สระ และเจาะบ่อบาดล เป็นต้น	154	51.20
ขุดลอกแหล่งน้ำเพื่อให้มีศักยภาพในการเก็บน้ำได้มากขึ้น	176	58.50
ทำฝนเทียม	30	11.30
รวม	605	100.00

หมายเหตุ: ^{1/} หมายถึง ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ ดังนั้นค่าร้อยละคำนวณจากคำตอบที่กลุ่มตัวอย่างเลือกตอบ (n = 278)

^{2/} หมายถึง ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ ดังนั้นค่าร้อยละคำนวณจากคำตอบที่กลุ่มตัวอย่างเลือกตอบ (n = 301)

4.1.4.2 ความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งจากหน่วยงานภาครัฐ

ผลจากการศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 5 ส่วน คือ ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ก่อนเกิดภัยแล้ง ระหว่างเกิดภัยแล้ง หลังเกิดภัยแล้ง ความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐในภาพรวม และความต้องการของประชาชนต่อการบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ก่อนเกิดภัยแล้ง

จากผลการศึกษาความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ก่อนเกิดภัยแล้ง พบว่า รูปแบบการให้ความช่วยเหลือที่ประชาชนไม่มีความพึงพอใจมากที่สุด คือ การแจกอุปกรณ์ในการเก็บกักสำรองน้ำ เช่น ถัง/โอ่งน้ำ เป็นต้น โดยคิดเป็นร้อยละ 41.30 รองลงมาคือ การสำรวจแหล่งน้ำใหม่ๆ ให้กับประชาชน คิดเป็นร้อยละ 39.80 และการปรับปรุง/พัฒนาสายพันธุ์พืชทนแล้ง คิดเป็นร้อยละ 37.90 (รายละเอียดดังตารางที่ 4.13)

ตารางที่ 4.13 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ก่อนเกิดภัยแล้ง พ.ศ. 2557

หน่วย: คน (ร้อยละ)

การให้ความช่วยเหลือ	ความพึงพอใจ		รวม
	ไม่มีความพึงพอใจ	มีความพึงพอใจ	
การประกาศเตือนภัยเพื่อให้ประชาชนเตรียมรับมือภัยแล้ง	128 (21.20)	477 (78.80)	605 (100.00)
การให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตระหว่างเกิดภัยแล้ง	108 (17.90)	497 (82.10)	605 (100.00)
การให้ความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรในพื้นที่เสี่ยงเกิดภัยแล้ง	132 (21.80)	473 (78.20)	605 (100.00)
การปรับปรุง/พัฒนาสายพันธุ์พืชทนแล้ง	229 (37.90)	376 (62.10)	605 (100.00)
การแจกอุปกรณ์ในการเก็บกักสำรองน้ำ เช่น ถัง/โอ่งน้ำ เป็นต้น	250 (41.30)	355 (58.70)	605 (100.00)
การสร้างแหล่งเก็บน้ำถาวรในชุมชน เช่น การสร้างฝาย/อ่างเก็บน้ำ/บ่อน้ำ เป็นต้น	199 (32.90)	406 (67.10)	605 (100.00)
การบำรุงรักษาแหล่งเก็บน้ำถาวรในชุมชน หรือการปรับปรุงและดูแลรักษาระบบชลประทาน เช่น การขุดลอกอ่างเก็บน้ำ/ฝาย/บ่อน้ำ ในชุมชนให้สามารถเก็บกักน้ำได้เต็มศักยภาพ เป็นต้น	122 (20.20)	483 (79.80)	605 (100.00)
การสำรวจแหล่งน้ำใหม่ๆ ให้กับประชาชน	241 (39.80)	364 (60.20)	605 (100.00)

ทั้งนี้ เมื่อศึกษาถึงระดับความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ก่อนเกิดภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 (ตารางที่ 4.14) พบว่า ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย (คะแนนเฉลี่ย 2.59) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยใช้คะแนนความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ก่อนเกิดภัยแล้ง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือด้านการสร้างแหล่งเก็บน้ำถาวรในชุมชน เช่น การสร้างอ่างเก็บน้ำ/ฝาย/บ่อน้ำ เป็นต้น มากที่สุด รองลงมาในคะแนนเฉลี่ยที่เท่ากันมีความพึงพอใจในด้านการประกาศเตือนภัยเพื่อให้ประชาชนเตรียมรับมือภัยแล้ง ด้านการปรับปรุง/พัฒนาสายพันธุ์พืชทนแล้ง และด้านการบำรุงรักษาแหล่งเก็บน้ำถาวรในชุมชน หรือการปรับปรุงและดูแลรักษาระบบชลประทาน เช่น การขุดลอกอ่างเก็บน้ำ/ฝาย/บ่อน้ำในชุมชนให้สามารถเก็บกักน้ำได้เต็มศักยภาพ เป็นต้น ต่อมาคือ ด้านการแจกอุปกรณ์ในการเก็บกักสำรองน้ำ เช่น ถัง/โอ่งน้ำ เป็นต้น ด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรในพื้นที่เสี่ยงเกิดภัยแล้ง ด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตระหว่างเกิดภัยแล้ง และด้านการสำรวจแหล่งน้ำใหม่ๆ ให้กับประชาชน ตามลำดับ

โดยเมื่อทำการวิเคราะห์แยกความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ก่อนเกิดภัยแล้งออกเป็นรายประเด็น (ตารางที่ 4.14) ปรากฏผลการศึกษาดังต่อไปนี้

ประเด็นการประกาศเตือนภัยเพื่อให้ประชาชนเตรียมรับมือภัยแล้ง กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 2.62) และเมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบพบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง โดยคิดเป็นร้อยละ 43.20 รองลงมาคือ มีความพึงพอใจในระดับค่อนข้างน้อย คิดเป็นร้อยละ 22.90 และมีความพึงพอใจในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 17.80

ประเด็นการให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตระหว่างเกิดภัยแล้ง กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในระดับค่อนข้างน้อย (คะแนนเฉลี่ย 2.50) แต่เมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบกลับพบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุด มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง โดยคิดเป็นร้อยละ 38.20 รองลงมาคือ มีความพึงพอใจในระดับค่อนข้างน้อย คิดเป็นร้อยละ 24.50 และมีความพึงพอใจในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 22.10

ประเด็นการให้ความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรในพื้นที่เสี่ยงภัยแล้ง กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในระดับค่อนข้างน้อย (คะแนนเฉลี่ย 2.60) แต่เมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบกลับพบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุด มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง โดยคิดเป็นร้อยละ 37.40 รองลงมาคือ มีความพึงพอใจในระดับค่อนข้างน้อย คิดเป็นร้อยละ 24.10 และมีความพึงพอใจในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 19.50

ประเด็นการปรับปรุง/พัฒนาสายพันธุ์พืชทนแล้ง กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 2.62) และเมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบ พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดมีความพึงพอใจในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน โดยคิดเป็นร้อยละ 33.50 รองลงมา มีความพึงพอใจในระดับค่อนข้างน้อย คิดเป็นร้อยละ 23.10 และมีความพึงพอใจน้อย คิดเป็นร้อยละ 21.30

ประเด็นการแจกอุปกรณ์ในการเก็บกักสำรองน้ำ เช่น ถัง/โอ่งน้ำ เป็นต้น กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 2.61) และเมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบพบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง โดยคิดเป็นร้อยละ 36.30 รองลงมาคือ มีความพึงพอใจในระดับค่อนข้างน้อย คิดเป็นร้อยละ 28.70 และมีความพึงพอใจในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 16.90

ประเด็นการสร้างแหล่งเก็บน้ำถาวรในชุมชน เช่น การสร้างอ่างเก็บน้ำ/ฝาย/บ่อน้ำ เป็นต้น กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 2.63) และเมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบ พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง โดยคิดเป็นร้อยละ 33.50 รองลงมา มีความพึงพอใจในระดับค่อนข้างน้อย คิดเป็นร้อยละ 23.90 และมีความพึงพอใจในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 20.40

ประเด็นการบำรุงรักษาแหล่งเก็บน้ำถาวรในชุมชน หรือการปรับปรุงและดูแลรักษาระบบชลประทาน เช่น การขุดลอกฝาย / อ่างเก็บน้ำ / บ่อน้ำ ในชุมชนให้สามารถเก็บกักน้ำได้เต็มศักยภาพ เป็นต้น กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 2.62) และเมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบ พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง โดยคิดเป็นร้อยละ 34.20 รองลงมา มีความพึงพอใจในระดับค่อนข้างน้อย คิดเป็นร้อยละ 21.70 และมีความพึงพอใจในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 21.40

ประเด็นการสำรวจแหล่งน้ำใหม่ๆ ให้กับประชาชน กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในระดับค่อนข้างน้อย (คะแนนเฉลี่ย 2.49) แต่เมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบกลับพบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง โดยคิดเป็นร้อยละ 32.70 รองลงมา มีความพึงพอใจอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย คิดเป็นร้อยละ 28.00 และมีความพึงพอใจในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 22.30

ตารางที่ 4.14 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ก่อนเกิดภัยแล้ง พ.ศ. 2557

ผลกระทบ	ระดับความพึงพอใจ					รวม	คะแนนเฉลี่ย	ระดับ	อันดับ
	น้อย	ค่อนข้างน้อย	ปานกลาง	ค่อนข้างมาก	มาก				
การประกาศเตือนภัยเพื่อให้ประชาชนเตรียมรับมือภัยแล้ง	85 (17.80)	109 (22.90)	206 (43.20)	55 (11.50)	22 (4.60)	477 (100.00)	2.62	ปานกลาง	2
การให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตระหว่างเกิดภัยแล้ง	110 (22.10)	122 (24.50)	190 (38.20)	58 (11.70)	17 (3.50)	497 (100.00)	2.50	ค่อนข้างน้อย	5

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

ผลกระทบ	ระดับความพึงพอใจ					รวม	คะแนนเฉลี่ย	ระดับ	อันดับ
	น้อย	ค่อนข้างน้อย	ปานกลาง	ค่อนข้างมาก	มาก				
การให้ความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรในพื้นที่เสี่ยงภัยแล้ง	92 (19.50)	114 (24.10)	177 (37.40)	72 (15.20)	18 (3.80)	473 (100.00)	2.60	ค่อนข้างน้อย	4
การปรับปรุง/พัฒนาสายพันธุ์พืชทนแล้ง	80 (21.30)	87 (23.10)	126 (33.50)	62 (16.50)	21 (5.60)	376 (100.00)	2.62	ปานกลาง	2
การแจกอุปกรณ์ในการเก็บกักสำรองน้ำ เช่น ถัง/โอ่งน้ำ เป็นต้น	60 (16.90)	102 (28.70)	129 (36.30)	45 (12.70)	19 (5.40)	355 (100.00)	2.61	ปานกลาง	3
การสร้างแหล่งเก็บน้ำถาวรในชุมชน เช่น การสร้างฝาย/อ่างเก็บน้ำ/บ่อน้ำ เป็นต้น	83 (20.40)	97 (23.90)	136 (33.50)	66 (16.30)	24 (5.90)	406 (100.00)	2.63	ปานกลาง	1
การบำรุงรักษาแหล่งเก็บน้ำถาวรในชุมชน หรือ การปรับปรุงและดูแลรักษาระบบชลประทาน เช่น การขุดลอกอ่างเก็บน้ำ/ฝาย/บ่อน้ำ ในชุมชนให้สามารถเก็บกักน้ำได้เต็มศักยภาพ เป็นต้น	104 (21.40)	105 (21.70)	165 (34.20)	87 (18.00)	22 (4.60)	483 (100.00)	2.62	ปานกลาง	2
การสำรวจแหล่งน้ำใหม่ๆ ให้กับประชาชน	81 (22.30)	102 (28.00)	119 (32.70)	44 (12.10)	18 (4.90)	364 (100.00)	2.49	ค่อนข้างน้อย	6
ระดับความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องก่อนเกิดภัยแล้ง พ.ศ. 2557 ในภาพรวมเฉลี่ย 2.59									

หมายเหตุ:	ความพึงพอใจระดับน้อย	=	1.00 - 1.80 คะแนน
	ความพึงพอใจระดับค่อนข้างน้อย	=	1.81 - 2.60 คะแนน
	ความพึงพอใจระดับปานกลาง	=	2.61 - 3.40 คะแนน
	ความพึงพอใจระดับค่อนข้างมาก	=	3.41 - 4.20 คะแนน
	ความพึงพอใจระดับมาก	=	4.21 - 5.00 คะแนน

2) ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทา ปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ระหว่างเกิดภัยแล้ง

จากผลการศึกษาความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ระหว่างเกิดภัยแล้ง พบว่า รูปแบบการให้ความช่วยเหลือที่ประชาชนไม่มีความพึงพอใจมากที่สุด คือ ประชาชนได้รับการแจกจ่ายน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างเพียงพอ โดยคิดเป็นร้อยละ 32.90 รองลงมาคือ ประชาชนทุกคนรอบครัวในชุมชนได้รับการแจกจ่ายน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างเท่าเทียมกัน คิดเป็นร้อยละ 32.70 และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้จัดสรรน้ำเพื่อการเกษตรให้ประชาชนอย่างเป็นธรรม คิดเป็นร้อยละ 29.80 (รายละเอียดดังตารางที่ 4.15)

ตารางที่ 4.15 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ระหว่างเกิดภัยแล้ง พ.ศ. 2557

หน่วย: คน (ร้อยละ)

การให้ความช่วยเหลือ	ความพึงพอใจ		รวม
	ไม่มีความพึงพอใจ	มีความพึงพอใจ	
ประชาชนได้รับการแจกจ่ายน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างเพียงพอ	199 (32.90)	406 (67.10)	605 (100.00)
ประชาชนทุกคนรอบครัวในชุมชนได้รับการแจกจ่ายน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างเท่าเทียมกัน	198 (32.70)	407 (67.30)	605 (100.00)
หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้จัดสรรน้ำเพื่อการเกษตรให้ประชาชนอย่างเป็นธรรม	180 (29.80)	425 (70.20)	605 (100.00)
หน่วยงานภาครัฐให้ความช่วยเหลือตรงตามความต้องการของประชาชน	165 (27.30)	440 (72.70)	605 (100.00)

เมื่อทำการศึกษาถึงระดับความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ระหว่างเกิดภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 (ตารางที่ 4.16) พบว่า ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย (คะแนนเฉลี่ย 2.52) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยใช้คะแนนความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ระหว่างเกิดภัยแล้ง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือประชาชนทุกครอบครัวในชุมชนให้ได้รับการแจกจ่ายน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างเท่าเทียมกันมากที่สุด รองลงมาในคะแนนเฉลี่ยที่เท่ากันมีความพึงพอใจในประเด็นที่ประชาชนได้รับการแจกจ่ายน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างเพียงพอ และประเด็นที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้จัดสรรน้ำเพื่อการเกษตรให้ประชาชนอย่างเป็นธรรม และสุดท้ายคือ ประเด็นหน่วยงานภาครัฐให้ความช่วยเหลือตรงตามความต้องการของประชาชน ตามลำดับ

โดยเมื่อทำการวิเคราะห์แยกความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ระหว่างเกิดภัยแล้งออกเป็นรายประเด็น (ตารางที่ 4.16) ปรากฏผลการศึกษาดังต่อไปนี้

ประเด็นประชาชนได้รับการแจกจ่ายน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างเพียงพอ กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในระดับค่อนข้างน้อย (คะแนนเฉลี่ย 2.52) แต่เมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบกลับพบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง โดยคิดเป็นร้อยละ 43.10 รองลงมา มีความความพึงพอใจในระดับค่อนข้างน้อย คิดเป็นร้อยละ 29.00 และมีความพึงพอใจในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 16.50

ประเด็นประชาชนทุกครอบครัวในชุมชนได้รับการแจกจ่ายน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างเท่าเทียมกัน กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในระดับค่อนข้างน้อย (คะแนนเฉลี่ย 2.57) แต่เมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบกลับพบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง โดยคิดเป็นร้อยละ 42.20 รองลงมา มีความความพึงพอใจในระดับค่อนข้างน้อย คิดเป็นร้อยละ 30.00 และมีความพึงพอใจในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 15.00

ประเด็นหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้จัดสรรน้ำเพื่อการเกษตรให้ประชาชนอย่างเป็นธรรม กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในระดับค่อนข้างน้อย (คะแนนเฉลี่ย 2.52) แต่เมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบกลับพบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง โดยคิดเป็นร้อยละ 37.40 รองลงมา มีความความพึงพอใจในระดับค่อนข้างน้อย คิดเป็นร้อยละ 32.50 และมีความพึงพอใจในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 16.70

ประเด็นหน่วยงานภาครัฐให้ความช่วยเหลือตรงตามความต้องการของประชาชน กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในระดับค่อนข้างน้อย (คะแนนเฉลี่ย 2.47) แต่เมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบกลับพบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง โดยคิดเป็นร้อยละ 38.20 รองลงมา มีความความพึงพอใจในระดับค่อนข้างน้อย คิดเป็นร้อยละ 30.00 และมีความพึงพอใจในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 19.50

ตารางที่ 4.16 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ระหว่างเกิดภัยแล้ง พ.ศ. 2557

ผลกระทบ	ระดับความพึงพอใจ					รวม	คะแนนเฉลี่ย	ระดับ	อันดับ
	น้อย	ค่อนข้างน้อย	ปานกลาง	ค่อนข้างมาก	มาก				
ประชาชนได้รับการแจกจ่ายน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างเพียงพอ	67 (16.50)	118 (29.00)	175 (43.10)	34 (8.40)	12 (3.00)	406 (100.00)	2.52	ค่อนข้างน้อย	2
ประชาชนทุกครอบครัวในชุมชนได้รับการแจกจ่ายน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างเท่าเทียมกัน	61 (15.00)	122 (30.00)	172 (42.20)	35 (8.60)	17 (4.20)	407 (100.00)	2.57	ค่อนข้างน้อย	1
หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้จัดสรรน้ำเพื่อการเกษตรให้ประชาชนอย่างเป็นธรรม	71 (16.70)	138 (32.50)	159 (37.40)	40 (9.40)	17 (4.00)	425 (100.00)	2.52	ค่อนข้างน้อย	2
หน่วยงานภาครัฐให้ความช่วยเหลือตรงตามความต้องการของประชาชน	86 (19.50)	132 (30.00)	168 (38.20)	36 (8.20)	18 (4.10)	440 (100.00)	2.47	ค่อนข้างน้อย	3
ระดับความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องระหว่างเกิดภัยแล้ง พ.ศ. 2557 ในภาพรวมเฉลี่ย 2.52									

หมายเหตุ:	ความพึงพอใจระดับน้อย	=	1.00 - 1.80 คะแนน
	ความพึงพอใจระดับค่อนข้างน้อย	=	1.81 - 2.60 คะแนน
	ความพึงพอใจระดับปานกลาง	=	2.61 - 3.40 คะแนน
	ความพึงพอใจระดับค่อนข้างมาก	=	3.41 - 4.20 คะแนน
	ความพึงพอใจระดับมาก	=	4.21 - 5.00 คะแนน

3) ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง หลังเกิดภัยแล้ง

จากผลการศึกษาความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง หลังเกิดภัยแล้ง พบว่า รูปแบบการให้ความช่วยเหลือที่ประชาชนไม่มีความพึงพอใจมากที่สุด คือ การวางแผนเพื่อป้องกันปัญหาภัยแล้งในระยะยาว โดยคิดเป็นร้อยละ 34.00 รองลงมาคือ การปล่อยสินเชื่อเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง คิดเป็นร้อยละ 22.30 และการจ่ายเงินชดเชยความเสียหายจากภัยแล้งมีความเหมาะสมและเป็นธรรม คิดเป็นร้อยละ 21.20 (รายละเอียดดังตารางที่ 4.17)

ตารางที่ 4.17 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง หลังเกิดภัยแล้ง พ.ศ. 2557

หน่วย: คน (ร้อยละ)

การให้ความช่วยเหลือ	ความพึงพอใจ		รวม
	ไม่มีความพึงพอใจ	มีความพึงพอใจ	
การจ่ายเงินชดเชยความเสียหายจากภัยแล้งมีความเหมาะสมและเป็นธรรม	128 (21.20)	477 (78.80)	605 (100.00)
การปล่อยสินเชื่อเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง	135 (22.30)	470 (77.70)	605 (100.00)
การวางแผนเพื่อป้องกันปัญหาภัยแล้งในระยะยาว	206 (34.00)	399 (66.00)	605 (100.00)

เมื่อทำการศึกษาถึงระดับความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง หลังเกิดภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 (ตารางที่ 4.18) พบว่า ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย (คะแนนเฉลี่ย 2.39) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยใช้คะแนนความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง หลังเกิดภัยแล้ง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือในประเด็นการวางแผนเพื่อป้องกันปัญหาภัยแล้งในระยะยาวมากที่สุด รองลงมาคือ ประเด็นการจ่ายเงินชดเชยความเสียหายจากภัยแล้งมีความเหมาะสมและเป็นธรรม และประเด็นการปล่อยสินเชื่อเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง ตามลำดับ

โดยเมื่อทำการวิเคราะห์แยกความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง หลังเกิดภัยแล้งออกเป็นรายประเด็น (ตารางที่ 4.18) ปรากฏผลการศึกษาดังต่อไปนี้

ประเด็นการจ่ายเงินชดเชยความเสียหายจากภัยแล้งมีความเหมาะสมและเป็นธรรม กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย (คะแนนเฉลี่ย 2.31) แต่เมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบกลับพบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดมีความพึงพอใจในระดับน้อย โดยคิดเป็นร้อยละ 30.60 รองลงมามีความพึงพอใจในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 28.50 และมีความพึงพอใจในระดับค่อนข้างน้อย คิดเป็นร้อยละ 26.60

ประเด็นการปล่อยสินเชื่อเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย (คะแนนเฉลี่ย 2.30) แต่เมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบกลับพบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง โดยคิดเป็นร้อยละ 31.30 รองลงมา มีความพึงพอใจในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 30.60 และมีความพึงพอใจในระดับค่อนข้างน้อย คิดเป็นร้อยละ 25.30

ประเด็นการวางแผนเพื่อป้องกันปัญหาภัยแล้งในระยะยาว กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย (คะแนนเฉลี่ย 2.56) แต่เมื่อพิจารณาความถี่ของคำตอบกลับพบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง โดยคิดเป็นร้อยละ 39.30 รองลงมา มีความพึงพอใจในระดับค่อนข้างน้อย คิดเป็นร้อยละ 27.10 และมีความพึงพอใจในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 18.80

ตารางที่ 4.18 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง หลังเกิดภัยแล้ง พ.ศ. 2557

ผลกระทบ	ระดับความพึงพอใจ					รวม	คะแนนเฉลี่ย	ระดับ	อันดับ
	น้อย	ค่อนข้างน้อย	ปานกลาง	ค่อนข้างมาก	มาก				
การจ่ายเงินชดเชยความเสียหายจากภัยแล้งมีความเหมาะสมและเป็นธรรม	146 (30.60)	127 (26.60)	136 (28.50)	45 (9.50)	23 (4.80)	477 (100.00)	2.31	ค่อนข้างน้อย	2
การปล่อยสินเชื่อเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง	144 (30.60)	119 (25.30)	147 (31.30)	43 (9.20)	17 (3.60)	470 (100.00)	2.30	ค่อนข้างน้อย	3
การวางแผนเพื่อป้องกันปัญหาภัยแล้งในระยะยาว	75 (18.80)	108 (27.10)	157 (39.30)	37 (9.30)	22 (5.50)	399 (100.00)	2.56	ค่อนข้างน้อย	1

ระดับความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง หลังเกิดภัยแล้ง พ.ศ. 2557 ในภาพรวมเฉลี่ย 2.39

หมายเหตุ:	ความพึงพอใจระดับน้อย	=	1.00 - 1.80 คะแนน
	ความพึงพอใจระดับค่อนข้างน้อย	=	1.81 - 2.60 คะแนน
	ความพึงพอใจระดับปานกลาง	=	2.61 - 3.40 คะแนน
	ความพึงพอใจระดับค่อนข้างมาก	=	3.41 - 4.20 คะแนน
	ความพึงพอใจระดับมาก	=	4.21 - 5.00 คะแนน

4) ความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐในภาพรวม

จากผลการศึกษาเกี่ยวกับความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างต่อการให้ความช่วยเหลือ เพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐในภาพรวม พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐในภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย (คะแนนเฉลี่ย 2.50) ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐ ก่อนการเกิดภัยแล้งมากที่สุด รองลงมา มีความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐระหว่างที่เกิดภัย และมีความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐหลังเกิดภัยตามลำดับ (รายละเอียดดังตารางที่ 4.19)

จากผลการศึกษาเป็นที่น่าสนใจพบว่า ความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐ อยู่ในระดับค่อนข้างน้อยในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านหลังเกิดภัยแล้งนั้น นับว่าเป็นด้านที่กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐน้อยที่สุด ซึ่งในส่วนนี้มีความสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับภัยแล้ง นั่นคือ ที่ผ่านมามีแนวทางการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการภัยแล้งโดยมุ่งเน้นแนวทางการจัดการก่อนเกิดภัย และระหว่างเกิดภัยเป็นหลัก อีกทั้งการดำเนินการดังกล่าวได้ส่งผลถึงประชาชนส่วนใหญ่ที่ประสบปัญหาภัยแล้ง หรือมีความเสี่ยงที่จะประสบปัญหาภัยแล้ง ส่วนการดำเนินการหลังการเกิดภัยแล้งถึงแม้ในบางประเด็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการแล้วเช่นกัน แต่ผลของการดำเนินการนั้นได้เกิดขึ้นกับประชาชนบางกลุ่มเท่านั้น เช่น ในกรณีการจ่ายเงินชดเชยความเสียหายจากภัยแล้งมีความเป็นธรรมและเหมาะสม รวมทั้งประเด็นการปล่อยสินเชื่อเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง เป็นการให้ความช่วยเหลือที่เกิดกับประชาชนบางกลุ่ม เช่น เกษตรกรเท่านั้น ส่วนประเด็นการวางแผนเพื่อป้องกันปัญหาภัยแล้งในระยะยาวนั้น เป็นแนวทางการบริหารจัดการในทางนโยบายที่ไม่ได้ส่งผลกับประชาชนในทางตรงอย่างชัดเจน ทำให้การรับรู้ถึงประโยชน์ของการดำเนินงานในประเด็นนี้อาจไม่ชัดเจนในความรู้สึกของประชาชนมากนัก ซึ่งจากสาเหตุนี้บางส่วนสำคัญที่ทำให้ความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐ หลังเกิดภัยแล้งน้อยกว่าด้านอื่นๆ

ตารางที่ 4.19 ระดับความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้ง
ของหน่วยงานภาครัฐ ใน พ.ศ. 2557

ผลกระทบ	คะแนนเฉลี่ย	ระดับความพึงพอใจ
ก่อนเกิดภัยแล้ง	2.59	ค่อนข้างน้อย
ระหว่างเกิดภัยแล้ง	2.52	ค่อนข้างน้อย
หลังเกิดภัยแล้ง	2.39	ค่อนข้างน้อย
ภาพรวม	2.50	ค่อนข้างน้อย

หมายเหตุ:	ความพึงพอใจระดับน้อย	=	1.00 - 1.80 คะแนน
	ความพึงพอใจระดับค่อนข้างน้อย	=	1.81 - 2.60 คะแนน
	ความพึงพอใจระดับปานกลาง	=	2.61 - 3.40 คะแนน
	ความพึงพอใจระดับค่อนข้างมาก	=	3.41 - 4.20 คะแนน
	ความพึงพอใจระดับมาก	=	4.21 - 5.00 คะแนน

5) ความต้องการของประชาชนต่อการบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐ

จากสถานการณ์ภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้มีการดำเนินงานเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งให้กับประชาชนที่ประสบภัย ซึ่งจากการศึกษาเกี่ยวกับความเหมาะสมในการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งของภาครัฐ พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าแนวทางการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบภัยแล้งของภาครัฐมีความเหมาะสม โดยคิดเป็นร้อยละ 59.90 และมีกลุ่มตัวอย่างอีกร้อยละ 43.10 ที่มีความคิดเห็นว่า แนวทางการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบภัยแล้งของภาครัฐไม่มีความเหมาะสม โดยกลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้ร้อยละ 13.40 มีความคิดเห็นว่า การช่วยเหลือของหน่วยงานภาครัฐไม่ครอบคลุมประชาชนที่ประสบภัยทั้งหมด รองลงมา ร้อยละ 11.50 มีความคิดเห็นว่าแนวทางการแก้ปัญหาของภาครัฐไม่เหมาะสม และมีความคิดเห็นว่าการจัดสรรงบประมาณในการช่วยเหลือประชาชนไม่มีประสิทธิภาพ ร้อยละ 5.70 (รายละเอียดดังตารางที่ 4.20)

ในส่วนของการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งของภาครัฐนั้น กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 53.40 มีความคิดเห็นว่ายังมีไม่เพียงพอ และมีกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 46.60 เท่านั้นที่มีความคิดเห็นว่าภาครัฐให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งเพียงพอแล้ว ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างที่มีความคิดเห็นว่าภาครัฐให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับ

ผลกระทบจากภัยแล้งไม่เพียงพอส่วนใหญ่ไม่ได้ดำเนินการใดๆ เพื่อจัดการปัญหาภัยแล้งด้วยตัวเอง คิดเป็นร้อยละ 65.30 และมีกลุ่มตัวอย่างที่ได้ดำเนินการเพื่อจัดการปัญหาภัยแล้งด้วยตัวเอง คิดเป็นร้อยละ 34.70 โดยวิธีที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้ในการจัดการปัญหาภัยแล้ง คือ การขุดหาแหล่งน้ำใหม่ เช่น ขุดบ่อบาดาล และสระ คิดเป็นร้อยละ 52.50 รองลงมาคือ การใช้น้ำอย่างประหยัด คิดเป็นร้อยละ 12.30 และการสำรองน้ำไว้ใช้ คิดเป็นร้อยละ 11.50 (รายละเอียดดังตารางที่ 4.20)

อนึ่ง ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการให้หน่วยงานภาครัฐช่วยเหลือในการป้องกันและจัดการปัญหาภัยแล้ง คิดเป็นร้อยละ 93.10 และมีเพียงร้อยละ 6.90 เท่านั้น ที่ไม่ต้องการให้หน่วยงานภาครัฐช่วยเหลือในการป้องกันและจัดการปัญหาภัยแล้ง ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาในแง่ของการต้องการความช่วยเหลือนั้น พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ต้องการให้ภาครัฐพัฒนาแหล่งน้ำหรือจัดหาแหล่งน้ำเพื่อประโยชน์ต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 84.40 รองลงมา มีความต้องการให้ภาครัฐจัดสรรและใช้ทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพและยุติธรรม คิดเป็นร้อยละ 67.00 และต้องการให้มีการอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร ทรัพยากร และแหล่งน้ำ คิดเป็นร้อยละ 66.10 (รายละเอียดดังตารางที่ 4.20)

ตารางที่ 4.20 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความต้องการต่อการบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐ
พ.ศ. 2557

รายการ	คน	ร้อยละ
ความเหมาะสมของการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งของภาครัฐ		
เหมาะสม	344	59.90
ไม่เหมาะสม เนื่องจาก ^{1/}	261	43.10
การจัดสรรงบประมาณในการช่วยเหลือประชาชนไม่มีประสิทธิภาพ	15	5.70
การแจ้งเตือนภัยล่าช้า	4	1.50
การช่วยเหลือไม่ครอบคลุมประชาชนที่ประสบภัยทั้งหมด	35	13.40
การจัดสรรน้ำของภาครัฐไม่เหมาะสม	3	1.10
แนวทางการแก้ปัญหาของภาครัฐไม่เหมาะสม	30	11.50
รวม	605	100.00
ความเพียงพอของการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งของภาครัฐ		
เพียงพอ	282	46.60
ไม่เพียงพอ	323	53.40
รวม	605	100.00

ตารางที่ 4.20 (ต่อ)

รายการ	คน	ร้อยละ
การดำเนินการเพื่อจัดการปัญหาภัยแล้งด้วยตัวเอง กรณีภาครัฐให้ความช่วยเหลือไม่เพียงพอ (n = 323)		
ไม่ทำ	211	65.30
ทำ ด้วยวิธี ^{2/}	122	34.70
สำรองน้ำไว้ใช้	14	11.50
สร้างฝายชะลอน้ำ	3	2.50
ขุดหาแหล่งน้ำใหม่ เช่น ขุดบ่อบาดาล และสระ เป็นต้น	64	52.50
ขุดลอกแหล่งน้ำเดิม	2	1.60
ซื้อน้ำกักตุนเอาไว้	7	5.70
ใช้น้ำอย่างประหยัด	15	12.30
เปลี่ยนจากอาชีพเกษตรชั่วคราว	2	1.60
รวม	323	100.00
ความต้องการให้หน่วยงานภาครัฐช่วยเหลือในการป้องกันและจัดการปัญหาภัยแล้ง		
ไม่ต้องการ	42	6.90
ต้องการ ^{3/}	563	93.10
พัฒนาแหล่งน้ำหรือจัดหาน้ำเพื่อประโยชน์ต่างๆ	475	84.40
จัดสรรและใช้ทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพและยุติธรรม	377	67.00
การอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร ทรัพยากร และแหล่งน้ำ	372	66.10
อื่นๆ เช่น สร้างอ่างเก็บน้ำในชุมชน สร้างฝายกั้นน้ำ	32	5.70
และอนุรักษ์ต้นน้ำลำธารอย่างจริงจัง เป็นต้น		
รวม	605	100.00

หมายเหตุ: ^{1/} หมายถึง ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ โดยค่าร้อยละคำนวณจากกลุ่มตัวอย่างที่มีความคิดเห็นว่าการให้ความช่วยเหลือของภาครัฐต่อประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งไม่เหมาะสม (n = 261) และในข้อคำถามนี้กลุ่มตัวอย่างไม่ได้บอกสาเหตุของความไม่เหมาะสมครบทั้ง 261 คน

^{2/} หมายถึง ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ โดยค่าร้อยละคำนวณจากกลุ่มตัวอย่างที่ได้ดำเนินการใดๆ เพื่อจัดการกับปัญหาภัยแล้ง กรณีที่รัฐให้ความช่วยเหลือไม่เพียงพอ (n = 122) และในข้อคำถามนี้กลุ่มตัวอย่างไม่ได้บอกวิธีจัดการภัยแล้งครบทั้ง 122 คน

^{3/} หมายถึง ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ โดยค่าร้อยละคำนวณจากกลุ่มตัวอย่างที่มีความต้องการให้หน่วยงานภาครัฐช่วยเหลือในการป้องกันและจัดการปัญหาภัยแล้ง (n = 563)

4.1.5 การมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ปัญหาภัยแล้งของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง

การศึกษาถึงการมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ปัญหาภัยแล้งของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง มีคำถามจำนวน 4 ข้อ ซึ่งเป็นไปตามระดับขั้นของการมีส่วนร่วม ดังนี้

ข้อคำถามที่ 1 ที่ว่า “ท่านหรือสมาชิกในครอบครัวได้รับการชี้แจงเกี่ยวกับแนวทางการป้องกันและจัดการปัญหาภัยแล้งในบริเวณชุมชนของท่านจากเจ้าหน้าที่ หน่วยงานภาครัฐ หรือหน่วยงานท้องถิ่น” และข้อคำถามที่ 2 ที่ว่า “ท่านหรือสมาชิกในครอบครัวเข้าร่วมประชุมที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและจัดการภัยแล้งในชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ หรือหน่วยงานท้องถิ่น” เป็นการมีส่วนร่วมในระดับขั้นของการให้ข้อมูล

ข้อคำถามที่ 3 ที่ว่า “ท่านหรือสมาชิกในครอบครัวได้ร่วมแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหา เสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการป้องกันและจัดการปัญหาภัยแล้งในชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ หรือหน่วยงานท้องถิ่น” เป็นการมีส่วนร่วมในระดับขั้นของการปรึกษาหารือ

ข้อคำถามที่ 4 ที่ว่า “ท่านหรือสมาชิกในครอบครัวได้ร่วมกันวางแผนกับหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานในท้องถิ่นในการป้องกันและจัดการปัญหาภัยแล้งในชุมชน” เป็นการมีส่วนร่วมในระดับขั้นของการวางแผนร่วมกัน

ข้อคำถามที่ 5 ที่ว่า “ท่านหรือสมาชิกในครอบครัวให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับภัยแล้ง เช่น ทำการเกษตรที่เหมาะสมและเป็นไปตามคำแนะนำของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ งดทำนาปรัง ร่วมขุดลอกแม่น้ำ และดูแลรักษาป่าต้นน้ำ เป็นต้น” เป็นการมีส่วนร่วมในระดับขั้นของการร่วมปฏิบัติ

ในการศึกษาการมีส่วนร่วมนี้ข้อคำถามจะมีคำตอบให้เลือก 2 ข้อ คือ ได้รับ/ทำ และ ไม่ได้รับ/ไม่ทำ หากตอบ “ได้รับ/ทำ” ให้ 1 คะแนน และคำตอบ “ไม่ได้รับ/ไม่ทำ” ให้ 0 คะแนน ปรากฏผลของการศึกษา ดังนี้

คะแนนต่ำสุด (Min)	0	คะแนน
คะแนนสูงสุด (Max)	5	คะแนน
คะแนนเฉลี่ย (Mean)	1.94	คะแนน
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	2.06	คะแนน

เมื่อนำคะแนนที่ได้มาปรับเป็นค่าเฉลี่ยแล้วนำมาจัดกลุ่มระดับการมีส่วนร่วมเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ระดับการมีส่วนร่วมน้อย ระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง และระดับการมีส่วนร่วมมาก โดยใช้เกณฑ์ช่วงชั้นในการวัดระดับการมีส่วนร่วม ซึ่งจากการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ปัญหาภัยแล้งในระดับน้อย โดยคิดเป็นร้อยละ 54.20 รองลงมาคือ มีส่วนร่วมในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 29.10 และมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 16.70 (รายละเอียดดังตารางที่ 4.21)

ตารางที่ 4.21 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ปัญหาภัยแล้ง พ.ศ. 2557

ระดับการมีส่วนร่วม	คน	ร้อยละ
ระดับการมีส่วนร่วมน้อย (0.00 - 0.33 คะแนน)	328	54.20
ระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง (0.34 - 0.67 คะแนน)	101	16.70
ระดับการมีส่วนร่วมมาก (0.68 - 1.00 คะแนน)	176	29.10
รวม	605	100.00

อนึ่ง เมื่อพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการป้องกันและแก้ปัญหาภัยแล้งของกลุ่มตัวอย่าง (ตารางที่ 4.22) พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีส่วนร่วมน้อยที่สุด (ตอบ “ไม่ได้รับ/ไม่ได้ทำ”) ในข้อคำถามที่ 3 ซึ่งถามว่า “ท่านหรือสมาชิกในครอบครัวได้ร่วมแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหา เสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการป้องกันและจัดการปัญหาภัยแล้งในชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานท้องถิ่น” ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมในระดับขั้นของการปรึกษาหารือ โดยคิดเป็นร้อยละ 69.30 รองลงมาคือ ข้อคำถามที่ 4 ซึ่งถามว่า “ท่านหรือสมาชิกในครอบครัวได้ร่วมกันวางแผนกับหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานในท้องถิ่นในการป้องกันและจัดการปัญหาภัยแล้งในชุมชน” ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมในระดับขั้นของการวางแผนร่วม คิดเป็นร้อยละ 69.10 และข้อคำถามที่ 5 ซึ่งถามว่า “ท่านหรือสมาชิกในครอบครัวให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับภัยแล้ง เช่น ทำการเกษตรที่เหมาะสม และเป็นไปตามคำแนะนำของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ งดทำนาปรัง ร่วมขุดลอกแม่น้ำ และดูแลรักษาป่าต้นน้ำ เป็นต้น” ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมในระดับขั้นของการร่วมปฏิบัติ คิดเป็นร้อยละ 57.70

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในด้านของการมีส่วนร่วม (ตอบ “ได้รับ/ทำ”) พบว่า ข้อคำถามที่ 1 ซึ่งถามว่า “ท่านหรือสมาชิกในครอบครัวได้รับการชี้แจงเกี่ยวกับแนวทางการป้องกันและจัดการปัญหาภัยแล้งในบริเวณชุมชนของท่านจากเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ หรือหน่วยงานท้องถิ่น” ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมในระดับขั้นของการให้ข้อมูล เป็นข้อคำถามที่กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 46.80 รองลงมาคือ ข้อคำถามที่ 2 ซึ่งถามว่า “ท่านหรือสมาชิกในครอบครัวเข้าร่วมประชุมที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและจัดการภัยแล้งในชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ หรือหน่วยงานท้องถิ่น” ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมในระดับขั้นของการให้ข้อมูล คิดเป็นร้อยละ 43.30 และข้อคำถามที่ 5 ซึ่งถามว่า “ท่านหรือสมาชิกในครอบครัวให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับภัยแล้ง เช่น ทำการเกษตรที่เหมาะสม และเป็นไปตามคำแนะนำของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ งดทำนาปรัง ร่วมขุดลอกแม่น้ำ และดูแลรักษาป่าต้นน้ำ เป็นต้น” ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมในระดับขั้นของการร่วมปฏิบัติ คิดเป็นร้อยละ 42.30

จากผลการศึกษาเป็นที่น่าสนใจว่ากลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมมากที่สุดในระดับขั้นของการให้ข้อมูล ซึ่งส่วนนี้สอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและแก้ปัญหาภัยแล้ง ที่มีการชี้แจงข้อมูลในกรณีที่จะเกิดปัญหาภัยแล้งให้กับประชาชนที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบ เป็นแนวทางการทำงานในเบื้องต้น เพื่อให้ประชาชนได้วางแผนในการทำเกษตร และเตรียมรับมือกับปัญหาที่จะเกิดขึ้นได้ ทั้งนี้ การที่กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในระดับขั้นของการปฏิบัติในสัดส่วนที่รองลงมา นั้น แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ปัญหาภัยแล้งแบบกระโดด คือ มีส่วนร่วมในระดับขั้นของการให้ข้อมูล ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมในระดับต้น แล้วกระโดดมามีส่วนร่วม

ในระดับชั้นของการปฏิบัติ ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมในระดับสูง ในส่วนนี้อาจเป็นเพราะว่า การป้องกันหรือแก้ปัญหาภัยแล้งนั้น เป็นสิ่งที่กลุ่มตัวอย่างได้ดำเนินการเพื่อช่วยเหลือตัวเองอยู่เดิมก่อนแล้ว ต่อมาเมื่อหน่วยงานภาครัฐได้ขอความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องภัยแล้ง โอกาสของการให้ความร่วมมือ หรือเข้าไปมีส่วนร่วมจึงมีมากกว่าการมีส่วนร่วมในระดับชั้นอื่นๆ ซึ่งต้องเข้าสู่กระบวนการประชุมรวมกลุ่ม ซึ่งต้องใช้เวลา อีกทั้งมีรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่ค่อนข้างเป็นระบบและขั้นตอน ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงน่าจะเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ปัญหาภัยแล้งแบบกระโดด

ตารางที่ 4.22 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ปัญหาภัยแล้ง พ.ศ. 2557

ระดับการมีส่วนร่วม	ไม่ได้รับ/ ไม่ได้ทำ	ได้รับ/ทำ	รวม
1. ท่านหรือสมาชิกในครอบครัวได้รับการชี้แจงเกี่ยวกับแนวทางการป้องกันและจัดการปัญหาภัยแล้งในบริเวณชุมชนของท่านจากเจ้าหน้าที่ หน่วยงานภาครัฐ หรือหน่วยงานท้องถิ่น	322 (53.20)	283 (46.80)	605 (100.00)
2. ท่านหรือสมาชิกในครอบครัวเข้าร่วมประชุมที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและจัดการภัยแล้งในชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ หรือหน่วยงานท้องถิ่น	343 (56.70)	262 (43.30)	605 (100.00)
3. ท่านหรือสมาชิกในครอบครัวได้ร่วมแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหา เสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการป้องกัน และจัดการปัญหาภัยแล้งในชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ หรือหน่วยงานท้องถิ่น	419 (69.30)	186 (30.70)	605 (100.00)
4. ท่านหรือสมาชิกในครอบครัวได้ร่วมกันวางแผนกับหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานในท้องถิ่นในการป้องกันและจัดการปัญหาภัยแล้งในชุมชน	418 (69.10)	187 (30.90)	605 (100.00)
5. ท่านหรือสมาชิกในครอบครัวให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับภัยแล้ง เช่น ทำการเกษตรที่เหมาะสม และเป็นไปตามคำแนะนำของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ งดทำนาปรัง ร่วมขุดลอกแม่น้ำ และดูแลรักษาป่าต้นน้ำ เป็นต้น	349 (57.70)	256 (42.30)	605 (100.00)

4.1.6 ข้อเสนอแนะหรือความต้องการอื่นๆ ที่มีความต้องการป้องกันและจัดการภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาครั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างได้มีข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานของภาครัฐในด้านการป้องกันและจัดการภัยแล้ง ด้านการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย หรือผู้ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง และด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1.6.1 ข้อเสนอแนะจากกลุ่มตัวอย่างต่อการป้องกัน และจัดการปัญหาภัยแล้ง

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างได้มีข้อเสนอแนะด้านการป้องกัน และจัดการปัญหาภัยแล้ง ต่อหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการภัยแล้ง ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

- ควรให้ความสำคัญในการอนุรักษ์และเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ โดยเฉพาะพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธาร เพื่อเพิ่มความชุ่มชื้นให้กับพื้นดิน รวมทั้งควรมีบทลงโทษที่รุนแรงสำหรับผู้ที่บุกรุก ทำลาย หรือเผาป่า เป็นต้น
- ควรสร้างแหล่งกักเก็บน้ำเพิ่มเติม เช่น การสร้างอ่างเก็บน้ำ การขุดสระ/บ่อน้ำ การเจาะบ่อบาดาล และการสร้างฝายน้ำล้น เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อการกักเก็บน้ำไว้ใช้ประโยชน์ในฤดูแล้งที่เพียงพอกับความต้องการของประชาชน
- ควรปรับปรุงและพัฒนาแหล่งน้ำที่มีอยู่เดิมให้มีศักยภาพพร้อมที่จะกักเก็บน้ำ เช่น การขุดลอกสระ และคูคลอง หรือการซ่อมแซม คูบ่อบาดาลให้อยู่ในสภาพที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ เป็นต้น
- หน่วยงานภาครัฐควรมีการสำรวจความต้องการใช้น้ำของประชาชนเป็นประจำทุกปี ทั้งในกรณีของความต้องการใช้น้ำเพื่อทำเกษตร หรือการประกอบอาชีพอื่นๆ และความต้องการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค ทั้งนี้ เพื่อจะได้นำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ประกอบการวางแผนในการบริหารจัดการน้ำให้มีความเหมาะสม
- ภาครัฐควรดำเนินการให้ระบบชลประทานเข้าถึงในทุกพื้นที่
- ภาครัฐควรแจ้งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสถานการณ์ภัยแล้งกับประชาชน โดยเฉพาะเกษตรกรแต่เนิ่นๆ เพื่อที่จะได้วางแผนทำการเกษตรให้เหมาะสมกับสถานการณ์น้ำ โดยหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องอาจจะต้องร่วมวางแผนกับเกษตรกรในการเลือกทำการเกษตรที่เหมาะสม
- ควรมีการจัดสรรงบประมาณสำหรับการพัฒนาแหล่งน้ำให้เพียงพอ

4.1.6.2 ข้อเสนอแนะจากกลุ่มตัวอย่างต่อการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย หรือผู้ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างได้มีข้อเสนอแนะด้านการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย หรือผู้ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง ต่อหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการภัยแล้ง ซึ่งมีข้อเสนอแนะที่น่าสนใจสรุปได้ดังนี้

- ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการจัดการปัญหาภัยแล้งอย่างยั่งยืน ซึ่งจะสามารถช่วยเหลือประชาชนได้ในระยะยาว มากกว่าจัดการปัญหาภัยแล้งเฉพาะหน้า ซึ่งสามารถช่วยเหลือประชาชนได้ในระยะสั้นเท่านั้น
- หน่วยงานภาครัฐควรจะต้องให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย หรือผู้ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งอย่างทั่วถึง และเท่าเทียมกันทุกกลุ่ม ทุกคน
- ภาครัฐควรให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย หรือผู้ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งด้วยความรวดเร็วและทันต่อสถานการณ์ ทั้งนี้ที่ผ่านมาการให้ความช่วยเหลือประชาชนมีความล่าช้าเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการช่วยเหลือที่เกี่ยวข้องกับการให้เงินชดเชยกับเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง อีกทั้ง การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย หรือผู้ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง ไม่เพียงพอกับผลกระทบที่ได้รับ
- การให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบภัยแล้ง หรือได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง นั้น นอกจากการแจกจ่ายอุปกรณ์ในการจัดเก็บน้ำ การแจกจ่ายน้ำ และจ่ายเงินชดเชยกับเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งแล้ว ภาครัฐควรแจกจ่ายเมล็ดพันธุ์พืชที่เหมาะสมกับการปลูก โดยใช้น้ำน้อยให้กับเกษตรกร เพื่อจูงใจให้เกษตรกรทำเกษตรที่เหมาะสมกับสถานการณ์น้ำในฤดูแล้ง
- หน่วยงานภาครัฐควรให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชใช้น้ำน้อยซึ่งเหมาะสมกับสถานการณ์ขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งกับเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงจะเกิดภัยแล้งอย่างจริงจัง
- หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรควบคุมดูแลการจำหน่ายน้ำในพื้นที่ประสบภัยแล้ง โดยเฉพาะน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคให้มีการจำหน่ายในราคาที่เป็นธรรมกับประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง
- หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรให้ความรู้เกี่ยวกับการทำอาชีพเสริมอื่นๆ นอกเหนือจากการทำเกษตร แก่เกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัยแล้ง

4.1.6.3 ข้อเสนอแนะอื่นๆ จากกลุ่มตัวอย่าง

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างได้มีข้อเสนอแนะอื่นๆ นอกเหนือจากด้านการป้องกัน และการจัดการปัญหาภัยแล้ง และด้านการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย หรือผู้ได้รับผลกระทบจาก ภัยแล้ง ต่อหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการภัยแล้ง ซึ่งมีข้อเสนอแนะที่น่าสนใจ สรุปได้ดังนี้

- หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมให้มีการประชุม ปรึกษาหารือ เกี่ยวกับปัญหา ภัยแล้งระหว่างสมาชิกในชุมชน และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการภัยแล้ง เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการปัญหาภัยแล้ง
- ภาครัฐควรให้ความรู้เกี่ยวกับภัยแล้ง และแนวทางในการจัดการปัญหา ภัยแล้ง แก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัยแล้ง เพื่อประชาชนจะได้เข้าใจถึงแนวทางในการจัดการ ภัยแล้งอย่างถูกต้อง และจะได้ให้ความร่วมมือกับภาครัฐในการรับมือและแก้ปัญหา

4.2 แนวทางในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยแล้ง

การศึกษาแนวทางในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยแล้งในประเทศไทย นั้น จะศึกษาใน 5 หน่วยงาน ซึ่งได้แก่ (1) กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย (2) กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (3) กรมทรัพยากรน้ำบาดาล กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (4) กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และ (5) กรมฝนหลวงและการบินเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยมีรายละเอียดของการศึกษาดังต่อไปนี้

4.2.1 กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เป็นหน่วยงานของรัฐซึ่งมีหน้าที่ในการดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยของประเทศ โดยมีภารกิจสำคัญเกี่ยวกับการจัดทำแผนแม่บท วางมาตรการ ส่งเสริมสนับสนุนการป้องกัน บรรเทาและฟื้นฟูจากสาธารณภัย โดยการกำหนดนโยบายด้านความปลอดภัย สร้างระบบป้องกัน เตือนภัย ฟื้นฟูหลังเกิดภัย และการติดตามประเมินผลเพื่อให้หลักประกันในด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (ราชกิจจานุเบกษา, 2551) สำหรับบทบาทของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการภัยแล้งนั้น นับว่าเป็นหน่วยงานกลางของรัฐบาลที่ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการภัยแล้ง ทั้งในด้านของกำลังคน และทรัพยากรเพื่อจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น อีกทั้งยังทำหน้าที่ในการอำนวยความสะดวก ประสานการปฏิบัติระหว่างหน่วยงานต่างๆ ทั้งฝ่ายพลเรือน ฝ่ายทหาร ตลอดจนองค์กรปกครองท้องถิ่น และองค์กรการกุศล ในการควบคุมสถานการณ์ในพื้นที่เกิดเหตุได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็วและทั่วถึง

อนึ่ง สำหรับหน้าที่ของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการภัยแล้ง ตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยเงินอุดหนุนราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. 2556 นั้น (ภาคผนวก ง) ได้กำหนดไว้ว่า หากเกิดภัยแล้งฉุกเฉินขึ้นในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของอธิบดีกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเป็นผู้มีอำนาจในการประกาศเป็นเขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน แต่หากเกิดภัยแล้งฉุกเฉินในจังหวัดอื่น ให้เป็นอำนาจของผู้ว่าราชการจังหวัด ร่วมกับคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติจังหวัด (ก.ช.ภ.จ.) ในการประกาศเป็นเขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน โดย ก.ช.ภ.จ. ประกอบด้วยผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานกรรมการ ปลัดจังหวัด พาณิชย์จังหวัด โยธาธิการและผังเมืองจังหวัด ผู้แทนกระทรวง

พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์หนึ่งคน ผู้แทนกระทรวงกลาโหมหนึ่งคน ผู้แทนกระทรวงเกษตรและสหกรณ์หนึ่งคน ผู้แทนกระทรวงสาธารณสุขหนึ่งคน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหนึ่งคน ผู้แทนส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินไม่เกินสี่คน ประธานหอการค้าจังหวัด หรือสภาอุตสาหกรรมจังหวัด หรือผู้แทนในเขตจังหวัดนั้นหนึ่งคน เป็นกรรมการ และมีหัวหน้าหน่วยกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด เป็นกรรมการและเลขานุการ (ราชกิจจานุเบกษา, 2556)

4.2.1.1 นโยบายของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและจัดการภัยพิบัติภัยแล้ง

การศึกษาในส่วนนี้จะแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ ประเด็นแนวนโยบายในการจัดการภัยแล้งของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย และประเด็นแนวทางในการดำเนินงานของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในการจัดการภัยแล้ง ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) แนวนโยบายในการจัดการภัยแล้งของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ม.ป.ป.) ได้จัดทำแผนแม่บทป้องกันและบรรเทาภัยแล้ง โดยได้กำหนดนโยบายในการจัดการเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำและภัยแล้งใน 3 นโยบายที่สำคัญให้มีความสอดคล้อง และมีการดำเนินงานแบบบูรณาการร่วมกัน ดังนี้

(1) การมุ่งแก้ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนและกิจการต่างๆ อันเนื่องมาจากการขาดแคลนน้ำและภัยแล้ง โดยการพัฒนาและจัดหาแหล่งน้ำต่างๆ ที่เหมาะสม ได้แก่ น้ำในบรรยากาศ แหล่งน้ำผิวดิน และแหล่งน้ำบาดาล ดำเนินการในพื้นที่และลุ่มน้ำที่มีศักยภาพ โดยวิธีการที่หลากหลายและเหมาะสม ทั้งในระยะเร่งด่วนและระยะยาว

(2) เน้นการจัดการน้ำให้เหมาะสมและมีความเป็นธรรม จัดลำดับความสำคัญของการใช้น้ำในแต่ละพื้นที่โดยประชาชนมีส่วนร่วม เพื่อให้มีการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ และยั่งยืน ภายใต้กติกาการจัดสรรที่ชัดเจน

(3) เร่งรัดให้มีการอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร ปรับปรุงฟื้นฟู และบูรณะรักษาแหล่งน้ำที่มีอยู่ตามธรรมชาติ รวมทั้งแหล่งน้ำที่รัฐสร้างไว้ไม่ให้มีสภาพเสื่อมโทรม ทั้งโดยการเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและโดยการกระทำของมนุษย์

ทั้งนี้ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยได้มีการกำหนดแนวนโยบายในการป้องกัน และลดผลกระทบจากภัยแล้ง ได้มีการกำหนดไว้ดังต่อไปนี้

(1) มีการศึกษาวิเคราะห์เพื่อหาสาเหตุของความอ่อนแอ หรือความเปราะบางในการรับมือกับภัยพิบัติต่างๆ

(2) สร้างความชัดเจนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ และความเกี่ยวข้องระหว่างการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ (Disaster Risk Reduction) กับการปรับตัวต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ (Climate Change Adaptation)

(3) กำหนดให้การลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ และการปรับตัวสภาพการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศอยู่ในแผนการพัฒนาประเทศ

(4) จัดตั้งองค์กร หรือพัฒนากลไก สำหรับเป็นแหล่งข้อมูล จัดเตรียมความพร้อม และฝึกทักษะในการลดความเสี่ยง และจัดการภัยพิบัติ (Disaster Risk Reduction and Management) รวมทั้งการปรับตัวต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ

(5) นำหลักการลดความเสี่ยงและจัดการภัยพิบัติมาปฏิบัติ

(6) จัดเตรียมความพร้อมให้กับประชาชนและหน่วยงานต่างๆ

(7) นำประสบการณ์จากภัยแล้งที่ผ่านมา เป็นบทเรียนเพื่อสร้างระบบป้องกันภัยให้ดีขึ้นกว่าเดิม (Building back better)

2) แนวทางในการดำเนินงานของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ในการจัดการภัยแล้ง

สำหรับแนวทางในการดำเนินงานของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย นั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนก่อนเกิดภัย ขั้นตอนขณะเกิดภัย และขั้นตอนหลังเกิดภัย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) ขั้นตอนการปฏิบัติก่อนเกิดภัย ซึ่งในขั้นตอนนี้ประกอบด้วย 2 ส่วน คือการป้องกันและลดผลกระทบ และการเตรียมความพร้อม ดังนี้

- การป้องกันและลดผลกระทบ มีแนวทางในการดำเนินงานดังต่อไปนี้

- การประเมินความเสี่ยงภัยแล้ง โดยการประเมินภัยและความล่อแหลม เพื่อประเมินโอกาสหรือความเป็นไปได้ที่จะเกิดภัยแล้งและผลกระทบที่อาจเป็นอันตรายต่อสาธารณชน ทรัพย์สินและสิ่งแวดล้อม เพื่อกำหนดมาตรการที่เหมาะสมในการป้องกันและลดผลกระทบจากภัยแล้ง

- ตรวจสอบและปรับปรุงข้อมูลพื้นที่เสี่ยงภัย และจัดทำแผนที่เสี่ยงภัยแล้ง รวมทั้งข้อมูลแหล่งน้ำ

- จัดทำฐานข้อมูลกำลังเจ้าหน้าที่ อาสาสมัคร เครื่องมือเครื่องจักร เพื่อให้พร้อมเรียกใช้งานได้ทันทีเมื่อเกิดภัยแล้ง

- พัฒนาระบบเครือข่ายฐานข้อมูลสารสนเทศด้านภัยแล้ง ให้มีความเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงาน

- พัฒนาระบบพยากรณ์และเฝ้าระวังเพื่อการเตือนภัยจากภัยแล้ง

- เสริมสร้างความรู้และความตระหนักแก่ประชาชน นักเรียน นักศึกษา และเยาวชนเกี่ยวกับการเตรียมรับสถานการณ์ภัยแล้ง ซึ่งประกอบด้วย การกำหนดมาตรการเพื่อประหยัดน้ำ การลดปริมาณการปลูกพืชที่ต้องใช้น้ำมากในฤดูแล้ง

- จัดทำสรุปบทเรียน (Lesson Learnt) ของการเกิดภัยแล้งครั้งสำคัญ เพื่อประโยชน์ของการจัดการปัญหาในอนาคต

- การเตรียมความพร้อม มีแนวทาง ดังนี้

- จัดตั้งและฝึกอบรมอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลืองานเจ้าหน้าที่ เช่น อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) เป็นต้น
- จัดทำแผนปฏิบัติการป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยแล้ง รวมทั้งการกำหนดมาตรการประหยัดน้ำแบบบูรณาการในทุกระดับ ทั้งในระดับจังหวัด/ระดับอำเภอ/ระดับท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
- เตรียมความพร้อมเครื่องจักร เครื่องมือ ยานพาหนะ วัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็น เพื่อให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยได้ทันทีเมื่อเกิดภัย
- จัดทำแผนการปลูกพืชฤดูแล้งให้สอดคล้องกับแผนบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรในฤดูแล้ง เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้อย่างต่อเนื่อง
- วางแผนจัดเตรียมพันธุ์พืช ปุ๋ย และอื่นๆ ที่จำเป็น เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรเมื่อผลผลิตการเกษตรได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง
- รณรงค์ และส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำ เก็บกักน้ำ และใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างประหยัด ถูกวิธี ถูกสุขลักษณะ รวมทั้งทำความเข้าใจ และแนะนำให้เกษตรกรปลูกพืชที่ใช้น้ำน้อย หรือพืชชนิดอื่นทดแทนในช่วงฤดูแล้ง ตลอดจนการบริหารจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ และแจ้งเตือนประชาชนในพื้นที่เตรียมรับสถานการณ์ภัยแล้ง

(2) ขั้นตอนการปฏิบัติขณะเกิดภัย

- จัดตั้งศูนย์อำนวยการเฉพาะกิจป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยแล้ง ตามระดับความรุนแรง พร้อมทั้งจัดเจ้าหน้าที่รับผิดชอบประจำศูนย์อำนวยการประสานการปฏิบัติ ระหว่างหน่วยงานต่างๆ ทั้งฝ่ายพลเรือน และทหาร ตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรการกุศล ในการควบคุมสถานการณ์ในพื้นที่เกิดเหตุได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็วและทั่วถึง
- ประชาสัมพันธ์แจ้งให้ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง ทราบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อประหยัดการใช้น้ำอุปโภคบริโภค และเพื่อการเกษตร
- พิจารณาให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยเงินทดรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. 2556

(3) ขั้นตอนการปฏิบัติหลังเกิดภัย

- เร่งสำรวจความเสียหายจากภัยแล้งทั้งในภาครัฐและเอกชน รวมทั้งปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน และความต้องการของประชาชนในด้านต่างๆ เพื่อให้การช่วยเหลือตามอำนาจหน้าที่โดยด่วนหากงบประมาณไม่เพียงพอให้ขอรับการสนับสนุนจากคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติอำเภอ/จังหวัด (ก.ช.ภ.อ. / ก.ช.ภ.จ.) ตามลำดับ
- ประสานงานกับสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการให้ความช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ โดยจัดระเบียบและกำหนดพื้นที่การช่วยเหลือตามความจำเป็นเร่งด่วนอย่างเป็นธรรมและเสมอภาคมิให้เกิดความซ้ำซ้อน
- เฝ้าระวังเรื่องสุขลักษณะและสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นการป้องกันโรคระบาดและโรคติดต่อที่อาจเกิดขึ้นได้
- จัดให้มีการศึกษาผลกระทบจากภัยแล้งที่มีต่อชีวิต และทรัพย์สินของประชาชนอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นข้อมูลในการบริหารจัดการภัยแล้งในอนาคต

อนึ่ง สำหรับแนวทางในการดำเนินงานในการจัดการภัยแล้ง นอกจากแนวทางที่กล่าวมาแล้วในช่วงต้น กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยยังได้มีความพยายามที่จะสร้างความเข้มแข็งในภาคประชาชนโดยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานเพื่อแก้ปัญหาภัยแล้ง ในลักษณะของการเป็นภาคีเครือข่าย หรืออาสาสมัคร โดยกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย จะทำหน้าที่ในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ และความตระหนักเกี่ยวกับการจัดการภัยแล้งให้กับเครือข่ายและอาสาสมัคร จากนั้นเครือข่ายและอาสาสมัครจะทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางให้ความรู้ และความตระหนักในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยให้กับประชาชนต่อไป ทั้งนี้ เครือข่ายและอาสาสมัครยังทำหน้าที่ในการบูรณาการการบริหารจัดการภัยแล้งระหว่างกัน ซึ่งแนวทางดังกล่าวอาจเรียกได้ว่า เป็นการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการภัยแล้งในระดับพื้นที่

4.2.1.2 แนวทางการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาภัยแล้งของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยได้ให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาภัยแล้ง โดยใช้แนวทางตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยเงินอุดหนุนราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. 2556 (ราชกิจจานุเบกษา, 2556) ซึ่งมีรายละเอียดสรุปได้ดังต่อไปนี้

1) การประกาศเขตให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้ง

ในการประกาศเขตให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้ง กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจะดำเนินการตามประกาศกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เรื่อง หลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขการประกาศ เขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน (รายละเอียดดังภาคผนวก ค) ซึ่งสรุปได้ดังนี้

(1) เมื่อเกิดภัยพิบัติขึ้นในกรุงเทพมหานครหรือจังหวัดอื่น หากเป็นกรณีฉุกเฉินและจำเป็นต้องให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติจากเงินอุดหนุนราชการตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยเงินอุดหนุนราชการเพื่อให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน ให้อธิบดีกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย หรือผู้ว่าราชการจังหวัด ร่วมกับ ก.ช.ภ.จ. แล้วแต่กรณี ดำเนินการประกาศเขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน เพื่อให้ส่วนราชการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ โดยการประกาศเขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินให้มีรายการดังนี้

- ประเภทของภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน
- วัน เดือน ปี ที่เกิดภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน และวัน เดือน ปี ที่สิ้นสุดภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน ในกรณีที่สถานการณ์ของภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินยังไม่ยุติ ให้ระบุในประกาศว่า “ภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินยังไม่ยุติ” และเมื่อภัยพิบัติดังกล่าวได้ยุติแล้ว ให้ดำเนินการประกาศวันสิ้นสุดของภัยด้วย
- พื้นที่ที่เกิดภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน ให้ระบุเฉพาะพื้นที่หมู่บ้าน ตำบล อำเภอที่เกิดภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินเท่านั้น หากภัยพิบัติส่งผลกระทบเป็นวงกว้างขึ้น ก็ให้ประกาศเพิ่มเติมตามความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง และให้ระบุให้ชัดเจนว่า เป็นการประกาศเขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินเพิ่มเติม

- ประเภทความเสียหาย ให้ระบุประเภทความเสียหาย อาทิ ชีวิต ทรัพย์สิน ที่อยู่อาศัย พื้นที่การเกษตร หรือสิ่งสาธารณประโยชน์ เป็นต้น

- เวลาเริ่มต้นและเวลาสิ้นสุดของการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน ทั้งนี้ต้องไม่เกิน 3 เดือน นับแต่วันที่เกิดภัย

(2) กรณีที่ไม่สามารถดำเนินการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติได้ ภายในระยะเวลาที่กำหนดตามข้อที่ 1 (5) ให้ยื่นขอขยายระยะเวลาการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินก่อนระยะเวลาการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินสิ้นสุดลง ไม่น้อยกว่า 15 วัน

2) การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้ง

ในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้ง นั้น กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยได้ให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบภัย โดยใช้แนวทางตามระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยเงินอุดหนุนราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. 2556 (รายละเอียดดัง ภาคนวก ง) ซึ่งมุ่งหมายที่จะบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้าของผู้ประสบภัย แต่มิได้มุ่งหมายที่จะ ชดใช้ความเสียหายให้แก่ผู้ใด ซึ่งแนวทางการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ (รวมถึงภัยแล้ง) ที่เกี่ยวข้อง กับกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยตามระเบียบดังกล่าว สามารถสรุปรายละเอียดได้ดังนี้

(1) การช่วยเหลือประชาชนที่ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน (รวมถึงภัยแล้ง) โดยการใช้จ่ายเงินอุดหนุนราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน นั้น ต้องเป็นค่าใช้จ่าย ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน หรือเป็นการซ่อมแซมให้คืนสู่สภาพเดิม อันเป็นการบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้า โดยไม่สามารถใช้จ่ายเงินอุดหนุนราชการเพื่อสร้าง สิ่งก่อสร้างหรือสาธารณูปโภคที่ถาวร หรือก่อสร้างขึ้นใหม่ได้

(2) เมื่อเป็นที่คาดหมายว่าจะเกิดภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน (รวมถึงภัยแล้ง) ขึ้นในเวลาอันใกล้ และต้องรีบดำเนินการโดยฉับพลัน ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องอาจใช้จ่ายเงินอุดหนุน ราชการในเชิงป้องกันหรือยับยั้งภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินนั้นได้โดยไม่ต้องประกาศเขตการให้ความช่วยเหลือ ผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน ภายในวงเงินไม่เกิน 10,000,000 บาท โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- กรณีกรุงเทพมหานคร เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย โดยอธิบดีกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเป็นผู้มีอำนาจอนุมัติจ่ายเงิน

- กรณีจังหวัดอื่นๆ ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด โดยผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้มีอำนาจอนุมัติจ่ายเงินโดยการดำเนินการดังกล่าวเป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกำหนด โดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง ทั้งนี้ หากดำเนินการแล้วยังไม่สามารถป้องกันหรือยับยั้งภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินได้ (รวมถึงภัยแล้ง) ก็ให้ประกาศเขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน

(3) การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินในพื้นที่กรุงเทพมหานคร มีการดำเนินการดังต่อไปนี้

- กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย จะดำเนินการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติในทุกด้าน เว้นแต่การให้ความช่วยเหลือด้านสังคมสงเคราะห์และฟื้นฟูผู้ประสบภัย การให้ความช่วยเหลือด้านการเกษตร หรือการให้ความช่วยเหลือด้านการแพทย์ และการสาธารณสุข ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข แล้วแต่กรณี

- กรณีส่วนราชการหรือหน่วยงานอื่นของรัฐซึ่งไม่มีเงินอุดหนุนจากราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินได้รับการร้องขอให้ช่วยเหลือ หรือถูกสั่งการให้ช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ สามารถขอรับการสนับสนุนจากกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เว้นแต่การให้ความช่วยเหลือด้านสังคมสงเคราะห์และฟื้นฟูผู้ประสบภัย การให้ความช่วยเหลือด้านการเกษตร หรือการให้ความช่วยเหลือด้านการแพทย์และการสาธารณสุข ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข แล้วแต่กรณี

- กรณีที่มีเหตุจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ ให้สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี หรือสำนักปลัดกระทรวง กระทรวงมหาดไทย ให้การสนับสนุนเงินอุดหนุนจากราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินแก่สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข และกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย โดยที่ไม่ต้องให้ส่วนราชการดังกล่าวขอรับการสนับสนุนก่อนได้

(4) การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินในจังหวัดอื่น
มีการดำเนินการดังนี้

- อำเภอหรือกิ่งอำเภอ แล้วแต่กรณี กรมป้องกันและบรรเทา
สาธารณภัยรวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ สามารถดำเนินการให้ความช่วยเหลือตามมติของ ก.ช.ภ.อ.
หรือ ก.ช.ภ.กอ. แล้วแต่กรณี ภายในวงเงินพระราชทานเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน
(รวมถึงภัยแล้ง) ที่ผู้ว่าราชการจังหวัดจัดสรรให้ และในกรณีที่มีความจำเป็นต้องใช้เงินเพื่อดำเนินการ
ช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติมากกว่าวงเงินที่ได้รับการจัดสรร อำเภอหรือกิ่งอำเภอสามารถขอรับการสนับสนุน
โดยตรงจากจังหวัด โดยผู้ว่าราชการจังหวัดเป็น
ผู้อนุมัติการจ่ายเงินพระราชทานเพื่อช่วยเหลือ
ผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉินของจังหวัด เพื่อสนับสนุน
การดังกล่าวหรือดำเนินการให้ความช่วยเหลือ
ตามมติของ ก.ช.ภ.จ. ทั้งนี้ ในกรณีที่ไม่สามารถ
ประชุม ก.ช.ภ.อ. ก.ช.ภ.กอ. หรือ ก.ช.ภ.จ. แล้วแต่
กรณี ได้ทันทั่วทั้งที่ ถ้านายอำเภอหรือปลัดอำเภอ
ผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอหรือผู้ว่าราชการ
จังหวัด แล้วแต่กรณี เห็นว่าความเสียหายดังกล่าวเป็นตามระเบียบนี้ ก็สามารถอนุมัติการให้ความช่วยเหลือ
ไปก่อนได้โดยไม่ต้องขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการดังกล่าว

- ในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ (รวมถึง
ภัยแล้ง) และกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยหรือกระทรวงกลาโหม แล้วแต่กรณี ได้รับการร้องขอ
หรือถูกสั่งการ ทั้งสองหน่วยงานสามารถดำเนินการให้ความช่วยเหลือได้โดยตรง และรายงานให้ ก.ช.ภ.อ.
ก.ช.ภ.กอ. หรือ ก.ช.ภ.จ. ทราบต่อไป เว้นแต่ในกรณีการให้การสนับสนุนและช่วยเหลือในด้านวัสดุ
อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ ยานพาหนะ และสิ่งอื่นๆ เพื่อใช้ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยสามารถดำเนินการให้ความช่วยเหลือได้โดยไม่ต้องร้องขอ

3) รูปแบบการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้ง

สำหรับรูปแบบในการให้ความช่วยเหลือประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน กรณี
ภัยแล้ง นั้น กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ได้มีแนวทางในการดำเนินงานใน 2 รูปแบบ คือ
การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้งในระยะสั้น และการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้งในระยะยาว
ซึ่งมีแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้

(1) การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้งในระยะสั้น

การให้ความช่วยเหลือในระยะสั้น นับเป็นส่วนหนึ่งของแผนการดำเนินงานในขั้นตอนของการปฏิบัติขณะเกิดภัย โดยที่ผ่านมามีกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยมีแนวทางในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้งในระยะสั้น โดยพิจารณาให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบภัยจากปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นปัญหาจากการขาดแคลนน้ำ โดยการให้ความช่วยเหลือนั้น แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร และการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค ซึ่งมีรายละเอียดของความช่วยเหลือ ดังนี้

- การขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร ในส่วนนี้จะให้ความช่วยเหลือโดยการจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตรให้กับประชาชนที่ประสบภัย ซึ่งมีวิธีการจัดสรรน้ำที่สำคัญ ดังนี้

- การแจกจ่ายน้ำเพื่อการเกษตร โดยการจัดรถบรรทุกน้ำออกให้บริการแจกจ่ายน้ำแก่เกษตรกร โดยเฉพาะเกษตรกรที่ปลูกพืชซึ่งต้องใช้เวลานาน แต่มีความอ่อนไหวต่อความแห้งแล้งสูง เช่น ไม้ผล เป็นต้น

- การสนับสนุนน้ำดิบแก่พื้นที่ประสบปัญหาภัยแล้ง โดยการจัดเครื่องสูบน้ำ เพื่อสูบน้ำจากแหล่งน้ำดิบไปยังถังเก็บน้ำกลางประจำหมู่บ้าน หรือพื้นที่เกษตรของเกษตรกร ทั้งนี้ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจะให้ความช่วยเหลือเกษตรกรทั้งในส่วนของการคำนวณค่าใช้จ่ายกับเครื่องสูบน้ำเข้าสู่พื้นที่การเกษตร และในกรณีที่เกษตรกรไม่มีเครื่องสูบน้ำของตัวเอง จะให้ความช่วยเหลือเพิ่มเติมเกี่ยวกับค่าเช่าเครื่องสูบน้ำ หรือให้ยืมเครื่องสูบน้ำจากหน่วยงานของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เช่น สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด เป็นต้น

- การสนับสนุนเครื่องจักรกลสาธารณภัยในการแก้ไขปัญหาภัยแล้ง โดยเฉพาะการสนับสนุนการซ่อม/สร้างทำนบและฝายเก็บน้ำ เพื่อเพิ่มพื้นที่กักเก็บและสำรองน้ำไว้ใช้ในช่วงฤดูแล้ง

- การดำเนินโครงการบริหารจัดการน้ำ โดยเร่งขุดลอกสระน้ำ - บ่อน้ำ เป่าล้างบ่อบาดาล และปรับปรุงลำน้ำที่ตื้นเขินในพื้นที่ประสบภัยแล้งและอุทกภัยซ้ำซาก เพื่อเพิ่มศักยภาพในการกักเก็บน้ำของแหล่งน้ำ

- การขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค การให้ความช่วยเหลือในส่วนนี้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้งโดยการแจกจ่ายน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค โดยการจัดรถบรรทุกน้ำออกให้บริการแจกจ่ายน้ำแก่ประชาชนทั้งในรูปแบบของการแจกจ่ายเป็นคร้วเรือน และการแจกจ่ายโดยการสำรองน้ำไว้ในแหล่งเก็บน้ำกลางของหมู่บ้าน เช่น ถึงประปาหมู่บ้าน เพื่อให้ประชาชนสามารถนำน้ำไปใช้ในครัวเรือนได้ในภายหลัง

อนึ่ง การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้งของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยนั้น มีลักษณะเป็นการให้ความช่วยเหลือเฉพาะหน้า มีความแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ตามลักษณะความเดือดร้อนของประชาชนผู้ประสบภัยแล้ง รูปแบบในการให้ความช่วยเหลือมีความยืดหยุ่นสูง ซึ่งส่วนนี้นับว่าเป็นจุดแข็งของการเยียวยาและบรรเทาทุกข์ให้กับผู้ประสบภัยแล้ง เนื่องจากจะทำให้สามารถให้ความช่วยเหลือได้ตามความต้องการของผู้ประสบภัยมากที่สุด

(2) การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้งในระยะยาว

แนวทางในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้งในระยะยาวของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย นั้น มีลักษณะเป็นแผนการดำเนินงานเพื่อพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กให้มีกระจายครอบคลุมอยู่ทุกจังหวัดทั่วประเทศ นอกจากนี้การให้ความช่วยเหลือในระยะยาวอื่นๆ นั้น ส่วนใหญ่เป็นลักษณะการดำเนินงานในเรื่องของการพัฒนาแหล่งน้ำต้นทุน ซึ่งจะอยู่ในแผนยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการน้ำของประเทศ โดยมีการจัดการแผนและดำเนินงานผ่านคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำ ซึ่งในส่วนนี้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยได้เข้าไปมีบทบาทร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ในการบริหารจัดการน้ำ เพื่อป้องกันภัยในอนาคต

จากการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้งของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจะเห็นได้ว่า มีบทบาทหลักในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้งในระยะสั้น หรือการช่วยเหลือเฉพาะหน้า แต่ในการส่วนของการจัดการหรือการให้ความช่วยเหลือในระยะยาวนั้นส่วนใหญ่เป็นบทบาทของการให้ความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ทั้งนี้ในส่วนของการมาตรการที่กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยใช้ในการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบภัยส่วนใหญ่เป็นมาตรการบรรเทาและเยียวยาความเดือดร้อนในเบื้องต้น แต่กลับไม่มีการดำเนินงานในมาตรการด้านการป้องกันความเสียหายจากการเกิดภัยที่ชัดเจนมากนัก ซึ่งส่วนนี้มีความเป็นไปได้ว่าเป็นผลมาจากการที่ไม่มีกฎหมายกำหนดหน้าที่และบทบาทของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยไว้ให้ชัดเจน ทำให้แนวทางการดำเนินงานของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจึงเป็นเพียงการให้ความช่วยเหลือขึ้นพื้นฐานเท่านั้น

4.2.1.3 ปัญหาที่เป็นอุปสรรคและส่งผลกระทบต่อการจัดการภัยแล้งของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

การศึกษาถึงปัญหาที่เป็นอุปสรรคและส่งผลกระทบต่อการจัดการภัยแล้งของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย ปัญหาในเชิงนโยบาย ปัญหาในเชิงกฎหมาย และปัญหาในการบริหารจัดการ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ปัญหาเชิงนโยบาย

จากแผนยุทธศาสตร์ของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ทั้ง 4 ยุทธศาสตร์ ซึ่งได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาองค์กรสู่การเป็นองค์กรที่มีขีดสมรรถนะสูงในด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ยุทธศาสตร์ที่ 2 การเพิ่มขีดความสามารถในการบูรณาการการบริหารจัดการสาธารณภัยในระดับประเทศ ยุทธศาสตร์ที่ 3 การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างเครือข่ายในการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการสาธารณภัยในระดับพื้นที่ และยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาระบบการส่งเคราะห์ผู้ประสบภัยตามมาตรฐาน

ส่วนยุทธศาสตร์การป้องกันและบรรเทาภัยแล้งประกอบด้วย 3 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

(1) มุ่งแก้ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนและกิจการต่างๆ อันเนื่องมาจากการขาดแคลนน้ำและภัยแล้ง โดยการพัฒนาและจัดหาแหล่งน้ำจากแหล่งต่างๆ ที่เหมาะสม ได้แก่ น้ำบรรยากาศ แหล่งน้ำผิวดิน และแหล่งน้ำบาดาล ดำเนินการในพื้นที่และลุ่มน้ำที่มีศักยภาพโดยวิธีการที่หลากหลายและเหมาะสม ทั้งในระยะเร่งด่วนและระยะยาว

(2) เน้นการจัดสรรน้ำให้เหมาะสมและมีความเป็นธรรม จัดลำดับความสำคัญของการใช้น้ำในแต่ละพื้นที่โดยประชาชนมีส่วนร่วม เพื่อให้มีการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ภายใต้กติกาการจัดสรรที่ชัดเจน

(3) เร่งรัดให้มีการอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร ปรับปรุงฟื้นฟูและบูรณะรักษาแหล่งน้ำที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และแหล่งน้ำที่รัฐสร้างไว้ไม่ให้มีสภาพเสื่อมโทรมทั้งที่อาจเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และโดยการกระทำของมนุษย์

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า แผนยุทธศาสตร์ของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ได้ให้ความสำคัญกับการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยให้กับประชาชน โดยมุ่งจัดการกับความเดือดร้อนของประชาชนที่เกิดขึ้นหรืออาจจะเกิดจากภัย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยที่เกิดกับประชาชนในทางตรง แต่ในส่วนของยุทธศาสตร์การป้องกันและบรรเทาภัยแล้งกลับมีลักษณะของการให้ความสำคัญในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยโดยมุ่งบริหาร

จัดการปัจจัยที่ก่อให้เกิดภัยแล้ง ซึ่งเป็นการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในทางอ้อมจากการกำหนดยุทธศาสตร์ทั้งสองส่วนดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ยุทธศาสตร์ในการป้องกันและบรรเทาภัยแล้ง และยุทธศาสตร์ของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในภาพรวม มีทิศทางในการดำเนินนโยบายเพื่อป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (รวมทั้งภัยแล้ง) ไม่สอดคล้องกัน กล่าวคือ เป้าหมาย

ของยุทธศาสตร์ในการป้องกันและบรรเทาภัยแล้ง คือ การจัดการกับปัจจัยที่ก่อให้เกิดภัยแล้ง แต่ยุทธศาสตร์ของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในภาพรวมมีเป้าหมายเพื่อจัดการความเดือดร้อนอันเกิดจากภัย จากความไม่สอดคล้องดังกล่าว อาจส่งผลให้การกำหนดแนวทางในการดำเนินงานเพื่อจัดการกับปัญหาไม่มีทิศทางที่แน่นอน และจะส่งผลต่อโอกาสของการบรรลุความสำเร็จในนโยบายหรือยุทธศาสตร์ที่วางไว้

อนึ่ง ในการดำเนินนโยบายป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย โดยมุ่งบริหารจัดการปัจจัยที่ก่อให้เกิดภัยแล้ง ของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยนั้น ยังมีความสับสนเสี่ยงที่จะเป็นการดำเนินงานที่ซ้ำซ้อนกับหน่วยงานซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เช่น กรมชลประทาน กรมทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำบาดาล หรือแม้แต่หน่วยงานที่สังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น กรมป่าไม้ และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม หากเป็นการดำเนินงานในลักษณะของการให้ความร่วมมือกันนั้นอาจสามารถดำเนินการได้ แต่ไม่ควรกำหนดเป็นยุทธศาสตร์หลักของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เนื่องจากกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยควรเป็นองค์กรที่มีแนวทางในการดำเนินงานเพื่อจัดการความเดือดร้อนอันเกิดจากภัยให้กับประชาชนเป็นหลัก

2) ปัญหาเชิงกฎหมาย

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เกี่ยวกับปัญหาในเชิงกฎหมายที่ส่งผลกระทบต่อให้การจัดการภัยแล้งของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นประเด็นซึ่งเกี่ยวข้องกับระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยเงินอุดหนุนราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน พ.ศ. 2556 ซึ่งกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเคยสะท้อนให้คณะกรรมการการป้องกันและบรรเทาผลกระทบจากภัยธรรมชาติและสาธารณภัย สภาผู้แทนราษฎร ได้รับทราบแล้วในการประชุมครั้งที่ 64 วันที่ 17 ตุลาคม 2556 ซึ่งมีประเด็นปัญหาดังต่อไปนี้

(1) ประเด็นเกี่ยวกับบทบัญญัติของระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยเงินอุดหนุนราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน พ.ศ. 2556 ไม่ชัดเจน คลุมเครือ อีกทั้งมีการตีความและบังคับใช้ไม่เหมือนกันทั้งในระดับพื้นที่และระดับหน่วยงาน เช่น ในกรณีของการตีความคำว่าสาธารณภัยของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ตรงกันทำให้เกิดความล่าช้าในการช่วยเหลือผู้ประสบภัย หรือการที่กำหนดหลักเกณฑ์ในการใช้เงินอุดหนุนราชการในเชิงการป้องกันหรือยับยั้งภัยพิบัติไว้กว้างและไม่ละเอียดชัดเจน ทำให้ผู้ปฏิบัติงานต้องใช้เวลาในการพิจารณาให้เกิดความรอบคอบและถูกต้องก่อนการใช้เงินอุดหนุนราชการ ซึ่งทำให้เกิดความล่าช้าในการให้ความช่วยเหลือประชาชนผู้ประสบภัยรวมทั้งการไม่ได้รับความช่วยเหลืออย่างทันทั่วถึงที่ทำให้ประชาชนที่ประสบภัยยังทวิความเดือดร้อนมากขึ้น

(2) ประเด็นเกี่ยวกับวงเงินอุดหนุนราชการ ตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยเงินอุดหนุนราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน พ.ศ. 2556 ซึ่งเดิมได้กำหนดให้มีวงเงินอุดหนุนราชการ 50 ล้านบาท สำหรับแต่ละภัย แต่ปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงวงเงินอุดหนุนราชการลดลงเหลือ 20 ล้านบาท สำหรับทุกภัย ทำให้วงเงินอุดหนุนราชการในอำนาจผู้ว่าราชการจังหวัดลดลงและมีผลให้วงเงินอุดหนุนราชการในอำนาจนายอำเภอลดลงตามไปด้วย ซึ่งส่วนนี้ทำให้การดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยไม่ทั่วถึง และไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ทั้งนี้ ในส่วนของการกำหนดวงเงินอุดหนุนราชการในเชิงป้องกันหรือยับยั้งภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินไว้ไม่เกิน 10 ล้านบาท นั้น ไม่เพียงพอต่อการป้องกันหรือยับยั้งภัยพิบัติของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

(3) ประเด็นการใช้ระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยเงินทดรองราชการ เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน พ.ศ. 2556 ในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กล่าวคือ ตามพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 “มาตรา 21 บัญญัติว่า เมื่อเกิดหรือคาดว่าจะเกิดสาธารณภัยขึ้นในเขตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แห่งพื้นที่ใด ให้ผู้อำนวยการท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งพื้นที่นั้น มีหน้าที่เข้าดำเนินการ ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยโดยเร็ว และแจ้งให้ผู้อำนวยการอำเภอที่รับผิดชอบในเขตพื้นที่นั้นและ ผู้อำนวยการจังหวัดทราบทันที...” ซึ่งจากพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวไม่ได้ระบุเกี่ยวกับการประกาศเขต การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน แต่ในทางปฏิบัติองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังมีปัญหาในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน เนื่องจากการใช้เงินในการช่วยเหลือ ผู้ประสบภัยต้องอ้างอิงกับระเบียบกระทรวงการคลังฯ ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกิดความสับสน ในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 และระเบียบขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นเอง เช่น การให้ความช่วยเหลือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถให้ความช่วยเหลือ ได้ทันที โดยไม่ต้องประกาศเป็นเขตภัยพิบัติฯ (หนังสือกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ที่ มท 0891.2/ ว2536 ลงวันที่ 12 ธันวาคม 2551) แต่ในทางปฏิบัติองค์กรปกครองท้องถิ่นยังต้องขอให้จังหวัดประกาศ เขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน ก่อนที่จะดำเนินการให้ความช่วยเหลือ เนื่องจาก สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินยังต้องให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแนบประกาศเป็นเขตภัยพิบัติทุกครั้ง ซึ่งจากเหตุนี้ทำให้เกิดปัญหาการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในเบื้องต้นไม่มีประสิทธิภาพ

3) ปัญหาในการบริหารจัดการ

สำหรับประเด็นปัญหาในด้านการบริหารจัดการที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการ ภัยแล้งของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) ในการตรวจสอบหรือสำรวจเกี่ยวกับการเกิดภัยพิบัติแล้งและความเสียหายอันเนื่องมาจากการเกิดภัยพิบัติแล้ง กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยไม่ได้ทำหน้าที่ ในการตรวจสอบหรือสำรวจพื้นที่เองโดยตรง แต่ให้เป็นหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยไม่สามารถเข้าไปควบคุมดูแลการดำเนินงานขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นได้ ส่งผลให้ในหลายครั้งเกิดปัญหาเกี่ยวกับมาตรฐานที่ไม่เท่าเทียมกันในการตรวจสอบหรือ สำรวจเกี่ยวกับการเกิดภัยพิบัติแล้งและความเสียหายอันเนื่องมาจากการเกิดภัยพิบัติแล้ง

(2) ตามที่พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 ได้มีการกำหนดแนวทางปฏิบัติเพื่อการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยของประเทศ โดยพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดให้หน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลมีหลายหน่วยงานกระจายอยู่ในหลายกระทรวงได้ปฏิบัติงานเพื่อป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยร่วมกัน ทั้งในส่วนของความเตรียมความพร้อมก่อนเกิดภัย การจัดการภาวะฉุกเฉินขณะเกิดภัย และการช่วยเหลือเยียวยาหลังเกิดภัยพิบัติ ซึ่งในขั้นตอนของการปฏิบัติงานเพื่อป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยดังกล่าว พบว่า ยังมีปัญหาในประเด็นของการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยในหลายครั้งที่แต่ละหน่วยงานต่างคนต่างดำเนินงานเพื่อจัดการภัยแล้งตามอำนาจหน้าที่ของตนเอง ทำให้การบริหารจัดการภัยแล้งในบางพื้นที่ไม่เกิดประสิทธิภาพเท่าที่ควร

4.2.2 กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กรมทรัพยากรน้ำ มีภารกิจเกี่ยวกับการเสนอแนะในการจัดทำนโยบายและแผน และมาตรการที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำ บริหารจัดการ พัฒนา อนุรักษ์ พื้นฟู รวมทั้งควบคุม ดูแล กำกับ ประสาน ติดตาม ประเมินผล และแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ พัฒนาวิชาการ กำหนดมาตรฐาน และถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านทรัพยากรน้ำ ทั้งระดับภาพรวมและระดับลุ่มน้ำ เพื่อการจัดการทรัพยากรน้ำที่เป็นเอกภาพและยั่งยืน (ราชกิจจานุเบกษา, 2545) จากภารกิจของกรมทรัพยากรน้ำ จะเห็นได้ว่า เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อเพิ่มศักยภาพของกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในเชิงนโยบาย อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติกรมทรัพยากรน้ำยังคงต้องดำเนินกิจกรรมด้านการจัดการน้ำโดยเฉพาะในพื้นที่นอกเขตชลประทานควบคู่กันไปด้วย ดังนั้น บทบาทของกรมทรัพยากรน้ำ

ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการภัยแล้ง จึงมีทั้งส่วนของการวางแผนเพื่อป้องกันการเกิดภัยแล้งในระดับนโยบาย รวมทั้งการพัฒนาองค์ความรู้ ระบบข้อมูล กำหนดมาตรฐานด้านการบริหารจัดการน้ำ (รวมถึงภัยแล้ง) และระบบเตือนภัย ส่วนในทางปฏิบัติกรมทรัพยากรน้ำมีการจัดหาแหล่งน้ำผิวดิน/แหล่งน้ำบาดาล พัฒนาประปาชนบทหรือประปาหมู่บ้าน และฟื้นฟูแหล่งน้ำธรรมชาติ โดยเฉพาะแหล่งน้ำต้นทุนเพื่อการอุปโภคบริโภค และแหล่งน้ำต้นทุนเพื่อการเกษตรนอกเขตชลประทาน เป็นต้น

4.2.2.1 นโยบายของกรมทรัพยากรน้ำที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและจัดการปัญหายุ้งน้ำ

สำหรับนโยบายของกรมทรัพยากรน้ำที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและจัดการปัญหายุ้งน้ำ นั้น สามารถสะท้อนได้จากพันธกิจในการจัดตั้งหน่วยงานตามกฎหมาย ซึ่งมีดังต่อไปนี้

- 1) จัดทำนโยบายและแผน ส่งเสริมความร่วมมือการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการอย่างเป็นระบบทั้งในระดับประเทศ และระหว่างประเทศ
- 2) ส่งเสริม สนับสนุน และเพิ่มศักยภาพการขับเคลื่อนองค์กร และเครือข่ายลุ่มน้ำ
- 3) อนุรักษ์ฟื้นฟู พัฒนาประสิทธิภาพแหล่งน้ำ และรักษาความสมดุลระหว่างระบบนิเวศของแหล่งน้ำและพื้นที่ชุ่มน้ำ
- 4) พัฒนาน้องความรู้ ระบบข้อมูล กำหนดมาตรการด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และระบบเตือนภัยแบบบูรณาการ เพื่อให้เกิดการนำไปใช้ในทุกภาคส่วน ตลอดจนสนับสนุนการพัฒนาน้ำอุปโภคบริโภค

อีกทั้ง เมื่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) มีคำสั่งที่ 85/2557 ลงวันที่ 3 กรกฎาคม 2557 แต่งตั้งคณะกรรมการกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เพื่อกำหนดกรอบนโยบายและแผนงานการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ การป้องกันและแก้ไขปัญหายุ้งน้ำ ยุ้งน้ำ และคุณภาพน้ำของประเทศให้เป็นไปอย่างมีเอกภาพและบูรณาการ จึงได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำขึ้นเพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศ มีแนวทางในการดำเนินงานทั้งใช้สิ่งก่อสร้าง และไม่ใช้สิ่งก่อสร้าง ทั้งมาตรการเชิงรุกและเชิงรับเพื่อแก้ไขปัญหาย่างตามความจำเป็นเร่งด่วนและบริบทของพื้นที่ ประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์การจัดการน้ำอุปโภคบริโภค
2. ยุทธศาสตร์การสร้างความมั่นคงของน้ำภาคการผลิต (เกษตรและอุตสาหกรรม)
3. ยุทธศาสตร์การจัดการน้ำท่วมและอุทกภัย
4. ยุทธศาสตร์การจัดการคุณภาพน้ำ
5. ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำที่เสื่อมโทรมและป้องกันการพังทลายของดิน
6. ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ

ทั้งนี้ คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2558 ให้ความเห็นชอบแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ (พ.ศ. 2558 - 2569) ตามที่คณะกรรมการกำหนด

นโยบายและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเสนอ เพื่อให้หน่วยงานที่รับผิดชอบนำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศ ภายใต้แผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวมีแผนงานที่ดำเนินการโดยกรมทรัพยากรน้ำ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การจัดการน้ำอุปโภคบริโภค

- แผนงานจัดหาน้ำสะอาดเพื่ออุปโภคบริโภคให้แก่ชุมชนครอบคลุมทุกหมู่บ้าน

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความมั่นคงของน้ำเพื่อการผลิต

- แผนงานฟื้นฟูแหล่งน้ำธรรมชาติ

ยุทธศาสตร์ที่ 6 การบริหารจัดการน้ำ

- แผนงานจัดทำ/เสนอ (ร่าง) พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. ...
- ปรับปรุงโครงสร้างองค์กรทั้งระดับชาติและระดับลุ่มน้ำ
- สนับสนุนองค์กรชุมชน องค์กรลุ่มน้ำ และเครือข่ายระหว่างลุ่มน้ำให้มีความเข้มแข็ง
- จัดทำแผนยุทธศาสตร์/แผนปฏิบัติการลุ่มน้ำ
- การศึกษา วิจัย แนวทางการจัดการทรัพยากรน้ำ/ลุ่มน้ำสาขา
- พัฒนาระบบฐานข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจ

4.2.2.2 แนวทางการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาภัยแล้งของกรมทรัพยากรน้ำ

การศึกษาในส่วนนี้ได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ แนวทางในการดำเนินงานเพื่อแก้ไขและบรรเทาภัยแล้งให้กับประชาชนของกรมทรัพยากรน้ำ และภารกิจในการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาภัยแล้งของกรมทรัพยากรน้ำ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) แนวทางในการดำเนินงานเพื่อแก้ไขและบรรเทาภัยแล้งให้กับประชาชนของกรมทรัพยากรน้ำ

สำหรับแนวทางในการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาภัยแล้ง นั้น กรมทรัพยากรน้ำได้มีการกำหนดแนวทางในการดำเนินงานเพื่อแก้ไขและบรรเทาภัยแล้งให้กับประชาชน (สาธิต สื่อประเสริฐสุข และชนาวีชร อรุณรัตน์, 2558) ไว้ดังนี้

(1) การป้องกันและลดผลกระทบ (Prevention & Mitigation)

กรมทรัพยากรน้ำได้ดำเนินการโครงการปรับปรุง อนุรักษ์ พื้นฟูแหล่งน้ำ แหล่งน้ำธรรมชาติที่เสื่อมสภาพ ให้เป็นแหล่งกักเก็บน้ำไว้ในฤดูแล้ง เพิ่มปริมาณน้ำต้นทุน และวางระบบการกระจายน้ำเพื่อตอบสนอง ต่อความต้องการใช้น้ำ บรรเทาและแก้ไขปัญหาภัยแล้งในพื้นที่

(2) การเตรียมความพร้อม (Preparedness) การเตรียมการโดยการ

เตรียมความพร้อมในการรับมือกับสถานการณ์ภัยแล้งที่จะเกิดขึ้นเพื่อป้องกันและบรรเทาความรุนแรง ของปัญหา โดยการจัดตั้งศูนย์ติดตามสถานการณ์น้ำทั้งในส่วนกลาง (ศูนย์ป้องกันวิกฤติน้ำ กรมทรัพยากรน้ำ) และส่วนภูมิภาค (สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 1 - 11) เพื่อรวบรวมข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำมาบริหารจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง รวดเร็ว และทันต่อเหตุการณ์อย่างมีประสิทธิภาพ

(3) การเผชิญเหตุหรือการจัดการภาวะฉุกเฉิน (Emergency Response)

กรมทรัพยากรน้ำได้ดำเนินการแก้ไขสถานการณ์เบื้องต้นจากภาวะภัยแล้งและการขาดแคลนน้ำ โดยได้ จัดเตรียมชุดเครื่องสูบน้ำเคลื่อนที่ (Mobile pump Unit) สูบน้ำจากแหล่งน้ำสายหลักหรือลำน้ำสาขา ไปเก็บไว้ในแหล่งน้ำธรรมชาติเพื่อผลิตน้ำประปา และช่วยเหลือเกษตรกร พร้อมทั้งแจกจ่ายน้ำเพื่อ การอุปโภคบริโภค พร้อมทั้งบูรณาการทำงานร่วมกันกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เพื่อให้สามารถ เข้าไปช่วยเหลือและบรรเทาปัญหาการขาดแคลนน้ำและภัยแล้งให้กับประชาชนที่เดือดร้อนได้อย่าง รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ

(4) การฟื้นฟู (Recovery) นอกจากการดำเนินงานในด้านการป้องกัน

การเผชิญเหตุ และการเตรียมความพร้อมแล้ว กรมทรัพยากรน้ำได้ดำเนินการในการตรวจสอบ ซ่อมแซม และบำรุงรักษาเครื่องมือและอุปกรณ์เพื่อให้สามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพในการตรวจสอบ ติดตาม การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์น้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำ รวมถึงการบูรณาการร่วมกับหน่วยงานภายใต้ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในการเยียวยาช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้ง ตามลำดับ อย่างเร่งด่วน การเร่งขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เพื่อแก้ไขปัญหา การขาดแคลนน้ำและภัยแล้งในพื้นที่แล้งซ้ำซาก การอนุรักษ์ พื้นฟู และการพัฒนาแหล่งน้ำให้เหมาะสม กับศักยภาพของพื้นที่ เพื่อเพิ่มปริมาณน้ำต้นทุน บรรเทา และแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำและภัยแล้ง

2) การกึ่งในการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาภัยแล้งของกรมทรัพยากรน้ำ

กรมทรัพยากรน้ำมีการดำเนินการเพื่อให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาภัยแล้ง โดยพิจารณาจากข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2ค.) ใน พ.ศ. 2556 ซึ่งพบว่า มีหมู่บ้านที่ไม่มีระบบประปาจำนวน 7,490 หมู่บ้าน และพื้นที่เสี่ยงขาดแคลนน้ำระดับปานกลาง - สูง 26.55 ล้านไร่ อีกทั้งแหล่งน้ำธรรมชาติมีสภาพเสื่อมโทรมตื้นเขินไม่สามารถเก็บกักและระบายน้ำได้ รวมทั้งมีการบุกรุกพื้นที่แหล่งน้ำธรรมชาติ กรมทรัพยากรน้ำจึงมีแนวทางในการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาด้านภัยแล้ง ดังนี้

(1) กรมทรัพยากรน้ำพิจารณาสำรวจและออกแบบแหล่งน้ำพร้อมทั้งระบบประปาให้ครอบคลุมทุกหมู่บ้านทั่วประเทศจากผลการสำรวจ กชช. 2 ค. และแบบสำรวจทางเว็บไซต์ โดยกรมทรัพยากรน้ำ โดยการดำเนินการจากปีงบประมาณ พ.ศ. 2558 (เพิ่มเติม) และให้แล้วเสร็จภายใน พ.ศ. 2559 พร้อมทั้งดำเนินการปรับปรุงแหล่งน้ำธรรมชาติสำหรับใช้เป็นแหล่งน้ำดิบสำหรับการทำระบบประปา

(2) ดำเนินการอนุรักษ์ พื้นฟูแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีสภาพเสื่อมโทรม โดยดำเนินการขุดลอกเพื่อรักษาระบบนิเวศ และให้มีปริมาณน้ำต้นทุนเพิ่มมากขึ้น เหมาะสมสำหรับเป็นแหล่งน้ำสำหรับอุปโภคบริโภค ตลอดจนสามารถระบายน้ำลงสู่แหล่งน้ำอื่นได้เป็นอย่างดี เพื่อแก้ไขปัญหากรณีเกิดอุทกภัยและภัยแล้ง ซึ่งแผนการดำเนินงาน 12 ปี จะได้ปริมาณน้ำ 1,900 ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่รับประโยชน์ 2.3 ล้านไร่ ประชาชนรับประโยชน์ 2.5 ล้านครัวเรือน

(3) จัดตั้งศูนย์อำนวยการติดตามและแก้ไขปัญหาภัยแล้ง พ.ศ. 2558 ทั้งในส่วนกลาง (ศูนย์ป้องกันวิกฤติน้ำ กรมทรัพยากรน้ำ) และศูนย์อำนวยการติดตามและแก้ไขปัญหาภัยแล้ง ส่วนหน้า (สำนักงานทรัพยากรน้ำ ภาค 1 - 11) เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2557

(4) จัดเตรียมชุดเครื่องสูบน้ำเคลื่อนที่ (Mobile Pump Unit) รถบรรทุกน้ำ เครื่องผลิตน้ำประปา เครื่องมือและอุปกรณ์ พร้อมบุคลากรประจำศูนย์ฯ ส่วนหน้า ให้พร้อมรับมือกับปัญหาภัยแล้ง พร้อมทั้งได้แจ้งผู้ว่าราชการจังหวัดทั่วประเทศให้ทราบถึง อุปกรณ์ เครื่องมือ ที่พร้อมสนับสนุนการแก้ไขปัญหาภัยแล้ง พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ผู้ประสานงานแต่ละจังหวัด

4.2.2.3 ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการภัยแล้งของกรมทรัพยากรน้ำ

การศึกษาถึงปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการภัยแล้งของกรมทรัพยากรน้ำ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย ปัญหาในเชิงนโยบาย ปัญหาในเชิงกฎหมาย และปัญหาในการบริหารจัดการ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ปัญหาเชิงนโยบาย

สำหรับปัญหาในเชิงนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการภัยแล้งของกรมทรัพยากรน้ำนั้น มีดังนี้

(1) ปัจจุบันหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการบริหารจัดการน้ำของประเทศไม่มีความเป็นเอกภาพทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ ไม่มีกฎหมายที่ครอบคลุมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำทั้งระบบและการบังคับใช้ อีกทั้งคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (กนช.) ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2550 มีอำนาจไม่เพียงพอในการสร้างเอกภาพและการผลักดันนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ไม่มีอำนาจในการกำหนดนโยบายกลั่นกรองแผนงาน/โครงการเกี่ยวกับน้ำก่อนเสนอคณะรัฐมนตรี

(2) มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 7 พฤษภาคม 2558 ได้มอบหมายให้คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (กนช.) นำแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ (พ.ศ. 2558 - 2569) ไปปฏิบัติ ตลอดจนเร่งรัดดำเนินการตามข้อเสนอแผนการปรับปรุงองค์กร เพื่อให้มีบทบาทเป็นหน่วยงานรับผิดชอบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในประเทศ (National Water Board) ที่สามารถบริหารจัดการและสั่งหน่วยงานด้านทรัพยากรน้ำของประเทศได้อย่างเป็นเอกภาพ เพื่อปรับปรุงกลไกการบูรณาการระหว่างหน่วยงานและระหว่างพื้นที่เพื่อลดความซ้ำซ้อน และให้การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำมีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบเท่าเทียม และเป็นธรรม รวมทั้งสนับสนุนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

(3) ที่ผ่านมาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศไทยนั้น รัฐบาลมักให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาหรือจัดการกับปัญหาเฉพาะหน้ามากกว่าการจัดการกับปัญหาในระยะยาว โดยในส่วนของนโยบายเพื่อการจัดการน้ำระยะยาวมักเป็นแผนงานที่จัดทำเอาไว้แต่ได้รับการนำมาปฏิบัติน้อย อีกทั้งนโยบายในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำยังมีการเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของรัฐบาล ทำให้การดำเนินงานค่อนข้างขาดความต่อเนื่อง และส่งผลให้การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำขาดประสิทธิภาพในที่สุด

2) ปัญหาเชิงกฎหมาย

ปัจจุบันยังไม่มีพระราชบัญญัติน้ำ แต่มีกฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำจำนวนหลายฉบับ ซึ่งต่างมีวัตถุประสงค์ในการบังคับใช้แตกต่างกัน ทำให้ข้อกำหนดในกฎหมายบางส่วนมีความซ้ำซ้อน ขัดแย้ง ไม่เชื่อมโยงกัน อีกทั้งยังคงมีช่องว่าง และไม่ครอบคลุมการปฏิบัติการที่จำเป็น รวมทั้งขาดการบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่ผ่านมาขาดเอกภาพและทิศทางที่ชัดเจน เพื่อจัดการกับปัญหาดังกล่าว กรมทรัพยากรน้ำจึงได้พิจารณาเสนอร่าง พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. ... ซึ่งสาระสำคัญประกอบด้วย หลักการที่ควรมีกฎหมายแม่บทสำหรับการใช้ การพัฒนา การบริหารจัดการ การบำรุงรักษา การฟื้นฟู และการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ โดยกำหนดให้มีองค์กรที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำทั้งในระดับชาติ ระดับลุ่มน้ำ และระดับผู้ใช้น้ำ ภายใต้แนวคิดการกระจายอำนาจไปสู่ชุมชนในระดับลุ่มน้ำ และมุ่งเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำอย่างแท้จริง ตลอดจนกำหนดหลักเกณฑ์การจัดสรรน้ำที่เป็นธรรมและเหมาะสมตามประเภทการใช้ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำอย่างเป็นระบบ เกิดความเป็นเอกภาพ และควมมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการน้ำของประเทศอย่างยั่งยืน รวมทั้งในร่างพระราชบัญญัตินี้ได้มีการกำหนดความรับผิดชอบทางอาญา และความรับผิดชอบทางแพ่ง กรณีทำให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรน้ำ

อนึ่ง คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2558 เห็นชอบอนุมัติหลักการร่างพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ... ตามที่กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอ และได้ส่งให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งขณะนี้ อยู่ระหว่างการพิจารณาของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา นั้นจึงหมายถึงว่า ในปัจจุบันยังไม่มี การประกาศใช้กฎหมายว่าทรัพยากรน้ำแต่อย่างใด

3) ปัญหาในการบริหารจัดการ

สำหรับประเด็นปัญหาในด้านการบริหารจัดการที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการภัยแล้งของกรมทรัพยากรน้ำ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) ปัจจุบันการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ (รวมทั้งภัยแล้ง) ของประเทศไทย มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมหลายหน่วยงาน ซึ่งส่วนใหญ่จะดำเนินงานภายใต้ความรับผิดชอบแบบต่างคนต่างทำ ทำให้หลายครั้งการปฏิบัติงานมีความซ้ำซ้อนกัน ขาดเอกภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ทำให้การใช้ทรัพยากร เช่น งบประมาณ บุคลากร หรือเครื่องมืออุปกรณ์ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำไม่มีประสิทธิภาพ และไม่สามารถสร้างความสำเร็จได้เท่าที่ควร

(2) การบริหารทรัพยากรน้ำในประเทศไทย นับเป็นแผนงานที่มีขนาดใหญ่ มีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การที่จะดำเนินงานตามแผนที่วางไว้จะต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก ซึ่งที่ผ่านมารัฐมักจะจัดสรรเงินให้ไม่เพียงพอเพื่อจะดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้

4.2.3 กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

กรมชลประทาน เป็นหน่วยงานสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีภารกิจเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งน้ำตามศักยภาพของลุ่มน้ำให้เพียงพอ และจัดสรรน้ำให้กับผู้ใช้น้ำทุกประเภท เพื่อให้ผู้ใช้น้ำได้รับน้ำอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ตลอดจนเพื่อป้องกันความเสียหายที่เกิดจากน้ำ โดยกรมชลประทาน มีหน้าที่ดังต่อไปนี้

1) ดำเนินการจัดให้ได้มาซึ่งน้ำ หรือกักเก็บ รักษา ควบคุม ส่ง ระบายหรือจัดสรรน้ำเพื่อเกษตรกรรม การพลังงาน การสาธารณสุข โภค หรือการอุตสาหกรรม ตามกฎหมายว่าด้วยการชลประทาน กฎหมายว่าด้วยคันและคูน้ำ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

2) ดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกันความเสียหายอันเกิดจากน้ำ ความปลอดภัยของเขื่อน และอาคารประกอบ และการคมนาคมทางน้ำที่อยู่ในเขตชลประทาน ตลอดจนดำเนินการเกี่ยวกับกิจกรรมพิเศษต่างๆ ที่ไม่ได้เป็นแผนงานประจำปีของกรมชลประทาน

3) ดำเนินการจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมตามกฎหมายว่าด้วยการจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

4) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมชลประทาน หรือตามที่รัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย ตามกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมชลประทาน

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. 2554 กรมชลประทานสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 ตามมาตรา 7

4.2.3.1 นโยบายของกรมชลประทานที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและจัดการปัญหาภัยแล้ง

กรมชลประทานมีนโยบายในการบริหารจัดการภัยแล้ง โดยการวางแผนจัดสรรน้ำให้สอดคล้องกับน้ำต้นทุน ตามแผนและรอบเวรการส่งน้ำของโครงการชลประทาน เน้นให้มีการใช้น้ำอย่างประหยัดเพื่อให้กระจายน้ำได้ทั่วถึงและเป็นธรรม ตามลำดับความสำคัญของกิจกรรมการใช้น้ำ ดังนี้

- 1) เพื่อการอุปโภค-บริโภค และการประปา เป็นลำดับแรก
- 2) เพื่อการรักษาระบบนิเวศ เช่น ผลักดันน้ำเค็มบริเวณปากแม่น้ำ และการชลประทานเสีย เป็นต้น
- 3) เพื่อการเกษตรกรรม
- 4) เพื่อการอุตสาหกรรม เป็นลำดับสุดท้าย

ทั้งนี้ สำหรับกิจกรรมการใช้น้ำเพื่อเกษตรกรรม นั้น กรมชลประทานได้จัดลำดับความสำคัญในการจัดสรรน้ำในช่วงฤดูแล้ง ไว้ดังต่อไปนี้

- 1) จัดสรรน้ำให้กับพื้นที่เกษตรกรรมซึ่งได้รับความเสียหายจากอุทกานปี และสวนผลไม้
- 2) จัดสรรน้ำให้กับพื้นที่เกษตรกรรมที่อยู่ในบริเวณการส่งน้ำ
- 3) จัดสรรน้ำให้พื้นที่เกษตรกรรมที่ใช้น้ำน้อย เช่น การปลูกพืชไร่ - พืชผัก
- 4) การจัดสรรน้ำให้พื้นที่นาปรังเพื่อเพิ่มพูนรายได้

ในปัจจุบัน มีความต้องการใช้น้ำรวมประมาณ 73,788 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี แยกเป็นความต้องการน้ำเพื่อการเกษตรมากที่สุดจำนวน 55,735 ล้านลูกบาศก์เมตร (ร้อยละ 76) การอุปโภค - บริโภค 2,876 ล้านลูกบาศก์เมตร (ร้อยละ 4) อุตสาหกรรม 2,798 ล้านลูกบาศก์เมตร (ร้อยละ 3) และการรักษาระบบนิเวศลำน้ำ 12,378 ล้านลูกบาศก์เมตร (ร้อยละ 17) ในขณะที่สามารถเก็บกักน้ำได้ประมาณ 76,103 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี ซึ่งเป็นปริมาณน้ำที่สามารถควบคุมได้อย่างมั่นคงเพียงประมาณ 52,741 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี เท่านั้น (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์อธิบดีกรมชลประทาน) ซึ่งนั่นหมายความว่า ความเสี่ยงของการขาดแคลนน้ำในประเทศไทยมีอยู่ในระดับมาก

4.2.3.2 แนวทางการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาภัยแล้งของกรมชลประทาน

การบริหารจัดการน้ำของกรมชลประทานนั้น มีเป้าหมายในการดำเนินงานหลักอยู่ในเขตพื้นที่ชลประทาน ดังนั้น เมื่อเกิดปัญหาอันเนื่องมาจากน้ำ ทั้งในส่วนของน้ำท่วม และน้ำแล้ง การแก้ปัญหาจึงมุ่งที่จะจัดการปัญหาในพื้นที่ชลประทานเป็นหลัก แต่อย่างไรก็ตามในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยเกี่ยวกับน้ำ (รวมถึงภัยแล้ง) นั้น นอกจากกรมชลประทานจะให้ความช่วยเหลือประชาชนในเขตพื้นที่ชลประทานแล้ว ยังคงให้ความช่วยเหลือประชาชนที่อยู่นอกเขตพื้นที่ชลประทานอีกด้วยเช่นเดียวกัน ทั้งนี้สำหรับในพื้นที่เขตชลประทาน นั้น หากปริมาณน้ำในอ่างเก็บน้ำมีน้อย กรมชลประทานจะจัดสรรน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค และรักษาระบบนิเวศเพียงเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามกรมชลประทานยังได้มีมาตรการในการดำเนินงานเพื่อลดความเสียหายอันเกิดจากผลกระทบของความแห้งแล้งที่จะเกิดแก่ประชาชน โดยเฉพาะเกษตรกร ไว้ดังต่อไปนี้

1) **ด้านการจัดสรรน้ำ** ในเขตลุ่มน้ำที่สถานการณ์น้ำอยู่ในเกณฑ์น้อย ให้มีการวางแผนจัดสรรน้ำให้สอดคล้องกับปริมาณน้ำต้นทุนที่มีอยู่ และส่งน้ำตามแผนการส่งน้ำของโครงการ และให้มีการเพาะปลูกข้าวนาปรังในพื้นที่เป้าหมายที่กำหนดไว้เท่านั้น นอกเหนือจากพื้นที่ที่ได้กำหนดไว้ได้ขอความร่วมมือจากเกษตรกรให้งดปลูกข้าว และควบคุมการใช้น้ำในกิจกรรมอื่นๆ เพื่อให้สามารถใช้น้ำได้อย่างเหมาะสมตลอดฤดูแล้ง อนึ่งในส่วนของการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ นั้น จะดำเนินการโดยขอให้เกษตรกรลดปริมาณการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำลง และให้มีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำได้เฉพาะบริเวณพื้นที่ร่องน้ำลึกเท่านั้น (สำนักบริหารจัดการน้ำและอุทกวิทยา, 2557)

อนึ่ง มาตรการด้านการจัดสรรน้ำในพื้นที่ชลประทานของกรมชลประทาน เพื่อบรรเทาปัญหาอันเนื่องมาจากความแห้งแล้งให้กับประชาชนนั้น โดยส่วนมากเป็นไปในลักษณะของการบริหารจัดการน้ำต้นทุน และการป้องกันไม่ให้เป็นประชาชนประสบความเสียหายหรือความเดือดร้อนจากผลกระทบของภัยแล้ง มากกว่าการบรรเทาความเดือดร้อนจากภัยแล้ง โดยแนวทางหลักที่กรมชลประทานใช้ในการดำเนินงาน คือ การบริหารจัดการน้ำต้นทุนในความรับผิดชอบของกรมชลประทาน และการส่งเสริมรวมทั้งขอความร่วมมือจากประชาชนในการทำกิจกรรมทางการเกษตรที่เหมาะสมกับภาวะแห้งแล้ง เช่น การปลูกพืชทนแล้ง การกำหนดพื้นที่เลี้ยงสัตว์น้ำที่เหมาะสม เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อป้องกันความเสียหายที่จะเกิดกับผลผลิตทางการเกษตรของประชาชน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการดำเนินงานดังกล่าวถือเป็นการให้ความช่วยเหลือประชาชนไม่ได้รับความเสียหายจากภัยแล้งในรูปแบบหนึ่ง โดยการช่วยเหลือในรูปแบบนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นการช่วยเหลือโดยการป้องกันการได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง

2) **ด้านการเกษตร** ในส่วนของการป้องกันความเสียหายด้านการเกษตร อันเนื่องมาจากการเกิดภัยแล้งให้กับเกษตรกรในเขตพื้นที่ชลประทาน นั้น กรมชลประทานมีแนวทางสำคัญของการดำเนินงาน คือ การส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชทนแล้ง โดยมีแนวทางส่งเสริมการปลูกข้าวนาปรัง พืชไร่ และพืชผักที่สอดคล้องกับปริมาณน้ำต้นทุน รวมทั้งการกำหนดให้มีการเพาะปลูกข้าวนาปรังในพื้นที่เป้าหมายที่กำหนดไว้เท่านั้น และได้กำหนดมาตรการในการส่งเสริมการเพาะปลูกพืชฤดูแล้ง (สำนักบริหารจัดการน้ำและอุทกวิทยา, 2557) ไว้ดังต่อไปนี้

(1) ข้าวนาปรัง ใช้มาตรการในการส่งเสริม

- ใช้พันธุ์ข้าวดีและเมล็ดพันธุ์ในอัตราที่เหมาะสม
- ใช้ปุ๋ยเคมีตามค่าการวิเคราะห์ดินและส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีย์และสารชีวภาพ
- ลดการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช

(2) เพิ่มคุณภาพผลผลิต

- ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม
- ฝักระวังการระบาดของศัตรูข้าว เช่น เพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล โรคข้าว ข้าววัชพืชและวัชพืชในนาข้าว
- รณรงค์ให้เกษตรกรงดการเผาตอซัง

(3) พืชไร่ พืชผัก ให้ส่งเสริม

- การเพิ่มผลผลิต โดยส่งเสริมให้เกษตรกรมีความรู้ในกระบวนการหลังการเก็บเกี่ยว
- การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชไร่ พืชผัก ที่มีู่ทางการตลาดดี

จากมาตรการด้านการเกษตรที่กรมชลประทานใช้เป็นแนวทางในการป้องกันความเสียหายจากการเกิดภัยแล้งให้กับเกษตรกรจะเห็นได้ว่า เป็นแนวทางการป้องกันความเสียหายที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำโดยตรง แต่เป็นแนวทางที่ส่งเสริมให้เกษตรกรเพิ่มผลผลิตต่อไร่แทนที่จะเพิ่มพื้นที่การผลิต ซึ่งแนวทางดังกล่าวเกษตรกรสามารถประหยัดน้ำในการทำการเกษตรได้ รวมทั้งหากเป็นพืชพันธุ์ทนแล้งการใช้น้ำเพื่อการเพาะปลูกจะยิ่งลดลง ในขณะที่โอกาสของความเสียหายของผลผลิตอันเนื่องมาจากความแห้งแล้งจะลดลงด้วย จะเห็นได้ว่าแนวทางดังกล่าวของกรมชลประทาน

แม้ได้เป็นการจัดหาน้ำให้เกษตรกรโดยตรง แต่เป็นการช่วยเหลือเกษตรกรให้รอดพ้นจากความเสียหาย ความแห้งแล้งในทางอ้อม เนื่องจาก การเพิ่มผลผลิตในขนาดพื้นที่เดิมย่อมทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น เช่นเดียวกับการขยายพื้นที่เพาะปลูกแต่ผลผลิตต่อไร่ยังคงเดิม

3) แผนการให้ความช่วยเหลือฉุกเฉิน ซึ่งกรมชลประทานได้มีแนวทางในการให้ความช่วยเหลือฉุกเฉินแก่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง โดยได้มีการจัดเตรียมเครื่องสูบน้ำ และรถยนต์บรรทุกน้ำ ไว้ดังนี้

(1) เครื่องสูบน้ำเคลื่อนที่ กรมชลประทานได้ถ่ายโอนเครื่องสูบน้ำขนาด 6 - 8 นิ้ว จำนวนรวม 1,000 เครื่อง ให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัดต่างๆ เป็นผู้ดูแล ดังนั้น เกษตรกรในพื้นที่นอกเขตชลประทานสามารถขอรับการสนับสนุนเครื่องสูบน้ำได้จากองค์การบริหารส่วนจังหวัดทุกจังหวัด ทั้งนี้ในช่วงฤดูแล้งปี 2556/2557 กรมชลประทานได้จัดเตรียมเครื่องสูบน้ำเคลื่อนที่รวมทั้งสิ้น 1,900 เครื่อง กระจายอยู่ตามสำนักชลประทานต่างๆ ทั่วประเทศ รวม 1,500 เครื่อง และสำรองที่ส่วนกลาง จำนวน 400 เครื่อง ซึ่งพร้อมให้ความช่วยเหลือประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตส่งน้ำของกรมชลประทาน ทั้งเพื่อการเกษตรและการอุปโภคบริโภค โดยเกษตรกรสามารถขอความช่วยเหลือได้โดยส่งข้อมูลความต้องการให้กับโครงการชลประทานที่รับผิดชอบ ซึ่งการพิจารณาให้ความช่วยเหลือ นั้น จะพิจารณาพื้นที่การเกษตรที่ประสบภัยในช่วงฤดูนาปีที่ผ่านมาเป็นลำดับแรก และหากมีเครื่องสูบน้ำเคลื่อนที่เหลือจึงจะพิจารณาช่วยเหลือกรณีอื่นๆ โดยการให้ความช่วยเหลือนี้จะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ระเบียบกรมชลประทานว่าด้วยการใช้เครื่องสูบน้ำเคลื่อนที่ พ.ศ. 2544

(2) รถยนต์บรรทุกน้ำ กรมชลประทานได้มีการสำรองรถยนต์บรรทุกน้ำไว้คอยช่วยเหลือประชาชนในกรณีที่เกิดปัญหาขาดแคลนน้ำ ทั้งในพื้นที่ในเขตและนอกเขตชลประทาน หากได้รับการร้องขอจากประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยในช่วงฤดูแล้ง พ.ศ. 2556/2557 กรมชลประทานได้สำรองรถยนต์บรรทุกน้ำไว้ที่สำนักชลประทานที่ 9 (จังหวัดชลบุรี) จำนวน 55 คัน เพื่อให้ความช่วยเหลือในการบรรทุกน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และการบรรทุกน้ำเพื่อใช้ในพื้นที่สวนผลไม้ของเกษตรกรในภาคตะวันออก ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดระยอง จันทบุรี ตราด ชลบุรี ปราจีนบุรี นครนายก ฉะเชิงเทรา และสระแก้ว นอกจากนี้ กรมชลประทานยังมีรถบรรทุกที่ใช้ในงานก่อสร้างของกรมชลประทานที่กระจายอยู่ตามหน่วยงานในพื้นที่ทั่วประเทศอีกประมาณ 240 คัน ซึ่งรถบรรทุกในส่วนนี้มีความพร้อมที่จะให้การสนับสนุนในกรณีที่เกิดวิกฤตการณ์ขาดแคลนน้ำขึ้นในพื้นที่ใกล้เคียงกับหน่วยก่อสร้างนั้นๆ

4.2.3.3 ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการภัยแล้งของกรมชลประทาน

การศึกษาถึงปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการภัยแล้งของกรมชลประทาน แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย ปัญหาในเชิงนโยบาย ปัญหาในเชิงกฎหมาย และปัญหาในการบริหารจัดการ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ปัญหาเชิงนโยบาย

สำหรับปัญหาในเชิงนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการภัยแล้งของกรมชลประทาน นั้น มีดังนี้

(1) แหล่งน้ำมีไม่เพียงพอ ไม่สอดคล้องกับการเพิ่มความต้องการใช้น้ำ ในภาคส่วนต่างๆ โดยเฉพาะรอบการผลิตทางการเกษตร กล่าวคือ ในปัจจุบันการเพิ่มพื้นที่ชลประทานค่อนข้างทำได้ยาก โดยเฉพาะการสร้างแหล่งกักเก็บน้ำ หรืออ่างเก็บน้ำ เนื่องจากในการสร้างอ่างเก็บน้ำนั้น จะต้องอพยพประชาชนออกจากพื้นที่ และส่วนใหญ่พื้นที่ที่จะใช้สร้างอ่างเก็บน้ำมักเป็นบริเวณต้นน้ำ

ซึ่งในส่วนนี้มีความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนพื้นที่ป่าให้เป็นอ่างเก็บน้ำ ซึ่งจากสาเหตุดังกล่าวทำให้การสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ในปัจจุบันไม่เป็นที่ยอมรับของสาธารณชนส่วนใหญ่ ดังนั้น แหล่งน้ำต้นทุนที่กรมชลประทานใช้เพื่อกักเก็บน้ำในปัจจุบันจึงเป็นแหล่งน้ำที่มีอยู่เดิม ซึ่งสร้างมานานแล้ว อย่างไรก็ตาม ในส่วนของความต้องการใช้น้ำ นั้น

กลับมีเพิ่มมากขึ้นตามจำนวนประชากรที่เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น ประกอบกับมีการพัฒนาเทคโนโลยีการเกษตรให้เกษตรกรสามารถทำการเพาะปลูกโดยเฉพาะ การทำนา ได้มากกว่า 1 รอบการผลิตต่อปี ซึ่งจากสาเหตุเหล่านี้ทำให้มีความต้องการใช้น้ำเพิ่มมากขึ้น แต่ปริมาณน้ำที่สามารถกักเก็บไว้ได้โดยระบบชลประทานยังคงมีเท่าเดิม จึงทำให้มีความเสี่ยงที่จะเกิดปัญหาปริมาณน้ำมีไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้น้ำของประชาชน หรืออาจกล่าวได้ว่ามีความเสี่ยงที่จะเกิดการขาดแคลนน้ำได้ในแทบทุกปี ซึ่งจากปัญหาดังกล่าวรัฐบาลยังไม่มียุทธศาสตร์ที่จะจัดการกับปัญหาที่ชัดเจน

(2) มาตรการบังคับให้ประชาชนปฏิบัติตามแผนของทางราชการไม่ได้ผล กล่าวคือ หลายครั้งที่เกิดปัญหาความแห้งแล้ง น้ำมีไม่เพียงพอให้เกษตรกรทำนาปรัง กรมชลประทาน ได้เสนอให้ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบออกประกาศสงวนน้ำเพื่อทำนาปรัง และ กรมชลประทานได้ขอความร่วมมือเกษตรกรให้งดทำนาปรังในรอบการผลิตที่เกิดความแห้งแล้ง นั้น แต่ที่สุดแล้วปรากฏว่า เกษตรกรไม่ให้ความร่วมมือและได้ทำนาปรังในช่วงเวลาที่แห้งแล้งนั้น ซึ่งส่วนนี้ ทำให้กรมชลประทานไม่สามารถดำเนินการได้ตามแผนการบริหารจัดการน้ำในช่วงฤดูแล้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) ปัญหาเชิงกฎหมาย

สำหรับปัญหาในเชิงกฎหมายที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการภัยแล้งของ กรมชลประทาน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) ในปัจจุบันกรมชลประทานมีกฎหมายหลักที่บังคับใช้ในการดำเนินงาน คือ พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ. 2485 ซึ่งเป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นมาเพื่อให้ได้มาซึ่งน้ำ จากการกัก เก็บ รักษา ควบคุม ระบาย ส่งระบายหรือแบ่งปันน้ำเพื่อการเกษตรกรรม การพลังงาน การสาธารณสุข หรือการอุตสาหกรรม และส่งเสริมการชลประทานหลวงให้ดำเนินไปด้วยดี เป็นประโยชน์ กับประชาชนผู้ต้องพึ่งพาน้ำจากการชลประทาน ทั้งนี้ พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ. 2485 นั้น เป็นกฎหมายที่ใช้มาอย่างยาวนาน ไม่ทันกับการพัฒนาในยุคปัจจุบัน ซึ่งในส่วนนี้กรมชลประทานได้มีการยกร่างปรับปรุงตั้งแต่ พ.ศ. 2554 แต่ปัจจุบันยังอยู่ในระหว่างการศึกษาเนื้อหาร่างกฎหมายใน รายละเอียดของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

(2) เพื่อให้การบริหารจัดการน้ำในฤดูแล้งมีประสิทธิภาพ กรมชลประทาน มีความจำเป็นต้องเพิ่มแหล่งกักเก็บน้ำ แต่ในการดำเนินงานมีอุปสรรคสำคัญในประเด็นของกฎหมาย กล่าวคือ การสร้างอ่างเก็บน้ำนั้น มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 เป็นต้น ซึ่งแม้จะมีหลายครั้งที่รัฐบาลจะเห็นชอบในหลักการต่อโครงการที่กรมชลประทาน เสนอ แต่ในการดำเนินงานกรมชลประทานจะต้องให้เป็นไปตามกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในส่วนนี้เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานของกรมชลประทานเป็นอย่างมาก เนื่องจากแต่ละหน่วยงาน ต่างพยายามรักษากฎหมายที่ถือปฏิบัติ โดยเฉพาะในกรณีการสร้างอ่างเก็บน้ำที่ลำเข้าไปในพื้นที่ป่าไม้

หรือพื้นที่อนุรักษ์ อีกทั้ง ในปัจจุบันการดำเนินโครงการพัฒนาขนาดใหญ่อย่างการสร้างอ่างเก็บน้ำ นั้น กฎหมายได้กำหนดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องทำการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมก่อนการดำเนินโครงการ ซึ่งการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมต้องใช้ระยะเวลาที่ค่อนข้างมาก ซึ่งในระหว่างที่หน่วยงานดำเนินการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีหลายครั้งที่กฎหมายเปลี่ยนแปลงไปโดยเฉพาะรายละเอียดของแนวทางการวิเคราะห์ ทำให้หน่วยงานต้องกลับไปเริ่มต้นกระบวนการของการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมใหม่ หรือต้องทำการวิเคราะห์เพิ่มเติมในส่วนของรายละเอียดที่เพิ่มขึ้น ส่วนนี้ทำให้การดำเนินงานของกรมชลประทานค่อนข้างล่าช้ามาก

อนึ่ง นอกจากนี้ โฆสิต ล้อศิริรัตน์ (2558) ได้สรุปเกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายซึ่งส่งผลกระทบต่อการจัดการน้ำ (รวมถึงภัยแล้ง) ของกรมชลประทาน ไว้ดังนี้

- ปัญหาอำนาจของเจ้าหน้าที่ชลประทานหรือนายช่างชลประทาน

ไม่ชัดเจนเพียงพอ ปัจจุบันมีการขยายพื้นที่เพื่อทำการเกษตร ประกอบการอุตสาหกรรม หรือแม้กระทั่งการปลูกสร้างที่อยู่เพิ่มมากขึ้น โดยกิจกรรมดังกล่าวเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ทางน้ำชลประทานถูกบุกรุก หรือมีการละเมิดเกิดขึ้น ดังกรณีตัวอย่างต่อไปนี้

(1) การปลูกสร้างอาคาร หรือที่อยู่ในทางน้ำชลประทาน (ร้านค้าที่สร้างในคลองรังสิต ปลูกบ้านบนคันคลองชลประทาน) เหล่านี้ก่อให้เกิดการขัดขวางทางน้ำชลประทาน การไหลของน้ำจึงเป็นไปโดยไม่สะดวก เมื่อฤดูน้ำหลากก็ระบายน้ำได้ช้า ทั้งนี้ เมื่อคนอาศัยอยู่ในทางน้ำหรือคันคลองชลประทานมากขึ้นยังทำให้เกิดการทิ้งสิ่งปฏิกูลและขยะเพิ่มมากขึ้น รวมถึงการทิ้งเศษหรือกากของเน่าเสียจากโรงงานหรืออุตสาหกรรมต่างๆ เหล่านี้ล้วนทำให้มลพิษทางน้ำ น้ำเน่าเสียไม่สามารถจัดการน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคได้อย่างที่ควรจะเป็น ทำให้เห็นว่าการบังคับใช้กฎหมายไม่มีประสิทธิภาพ

(2) การขุดทางน้ำเชื่อมต่อกับทางน้ำชลประทาน ซึ่งตามพระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ. 2485 มาตรา 26 “ห้ามมิให้ผู้ใดขุดคลองหรือทางน้ำมาเชื่อมกับทางน้ำชลประทาน หรือมาเชื่อมกับทางน้ำอื่นที่เชื่อมกับทางน้ำชลประทาน หรือการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดให้น้ำในทางน้ำชลประทานรั่วไหล อันอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่การชลประทานเว้นแต่จะได้รับอนุญาต....” เป็นหนังสือจากอธิบดี หรือผู้ที่อธิบดีมอบหมาย

โดยการดำเนินการขุดทางน้ำดังกล่าวจะต้องมีลักษณะที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่การชลประทานด้วย แต่ถ้านการขุดนั้นได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดีกรมชลประทานไม่ถือว่าเป็นความผิด และหากมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น อธิบดีกรมชลประทานมีอำนาจในการที่จะสั่งให้มีการแก้ไขการขุดทางน้ำมาเชื่อมกับทางน้ำชลประทานนั้น ดังนั้น ไม่อาจนำพระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ. 2485 ไปใช้บังคับได้

- ปัญหาเกี่ยวกับโทษ และบทกำหนดโทษไม่สอดคล้องกับสภาพความร้ายแรงของการกระทำความผิด และสภาพเศรษฐกิจ-สังคมในปัจจุบัน กล่าวคือ บทกำหนดโทษทางอาญาในบางกรณีกำหนดอัตราโทษไว้ต่ำเกินไป เช่น โรงงานหนึ่งได้กำไรจากการประกอบกิจการ

ประมาณวันละ 100,000 บาท ต้องทิ้งน้ำเสียลงในทางน้ำชลประทานซึ่งมีโทษปรับไม่เกิน 2,000 บาท ผู้ประกอบการจึงยังคงทิ้งน้ำเสียในทางน้ำชลประทาน เนื่องจากผลตอบแทนที่ได้รับสูงกว่าต้นทุนค่าปรับมาก หรือในกรณีการปลูกสร้าง ปลูกปัก หรือทำการเพาะปลูกกรุกกล้าทางน้ำชลประทาน (ผู้กระทำความผิดฐานนี้มีเพียงโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน หรือปรับไม่เกิน 2,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ) เช่นเดียวกัน อนึ่ง นอกจากนี้ไม่มีบทบัญญัติที่ให้เจ้าพนักงานมีอำนาจเปรียบเทียบปรับการดำเนินการจึงต้องส่งให้เจ้าพนักงานสอบสวนทำการเปรียบเทียบปรับตามประมวลกฎหมายอาญา

- ปัญหาการกำหนดอัตราค่าชลประทาน และการเรียกเก็บค่าชลประทาน เพื่อให้มีการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพตามพระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ. 2485 อนุญาตให้มีการเก็บค่าชลประทานได้ตามมาตรา 8 โดยการเก็บค่าชลประทานต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ใน 2 ส่วน คือ เพื่อการเกษตรกรรม และเพื่อการอื่น แต่ตั้งแต่บังคับใช้กฎหมายยังไม่เคยมีการเรียกเก็บค่าชลประทานที่นำไปใช้เพื่อการเกษตรกรรม เมื่อไม่มีการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมทำให้เกษตรกรใช้น้ำฟุ่มเฟือย และผู้ที่อยู่ต้นน้ำใช้น้ำมาก ส่งผลให้ผู้ที่อยู่ปลายน้ำไม่มีน้ำใช้อย่างเพียงพอ สำหรับอัตราค่าชลประทานเพื่อการอื่น นั้น ปัจจุบันมีการเรียกเก็บในอัตราตายตัว และเก็บเต็มอัตราที่กฎหมายกำหนดแล้ว ทำให้ไม่สามารถเรียกเก็บเพิ่มเติมได้

- ปัญหาการถ่ายโอนอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติตามกฎหมายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้กรมชลประทานกระจายอำนาจตามกฎหมายว่าด้วยการชลประทานหลวงให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นั้น ได้เกิดอุปสรรคขึ้น คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ขาดความพร้อมทั้งทางด้านบุคลากรและงบประมาณในการบำรุงรักษาระบบชลประทานที่กรมชลประทานได้ถ่ายโอนให้ รวมทั้งขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารที่มาจากการเลือกตั้ง และบางภารกิจที่กรมชลประทานถ่ายโอนให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เกิดปัญหาในการบริหารจัดการทำให้ทางน้ำที่ถ่ายโอนขาดความเชื่อมโยงกับการบริหารจัดการของกรมชลประทาน ซึ่งได้ก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติเป็นอย่างมาก

3) ปัญหาในการบริหารจัดการ

ในการดำเนินงานเพื่อบริหารจัดการน้ำ (รวมถึงภัยแล้ง) ของกรมชลประทานเกิดปัญหาในหลากหลายประเด็น ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

(1) ประเด็นปัญหาด้านข้อจำกัดในการบริหารจัดการน้ำ

- การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันส่งผลกระทบให้ปริมาณน้ำต้นทุนไม่มีความแน่นอน
- แหล่งน้ำตามธรรมชาติและแหล่งน้ำที่กรมชลประทานสร้างไว้ไม่สามารถเก็บกักน้ำในปริมาณที่เพียงพอต่อความต้องการใช้น้ำที่เพิ่มมากขึ้น ตามการเพิ่มขึ้นของประชากร และการขยายตัวของชุมชนเมือง
- อาคารควบคุมบังคับใช้น้ำของกรมชลประทานมีอายุการใช้งานที่ยาวนาน มีสภาพชำรุดทรุดโทรม ต้องได้รับการปรับปรุงซ่อมแซม หรือบางแห่งจะต้องทำการก่อสร้างใหม่
- อาคารควบคุมบังคับน้ำมีปริมาณไม่เพียงพอ ไม่สามารถเก็บกักน้ำในช่วงฤดูฝนส่งผลให้เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้ง
- ระบบส่งน้ำและระบายน้ำมีไม่เพียงพอและไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ ทำให้การส่งน้ำและระบายน้ำมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

(2) ประเด็นปัญหาอื่นๆ

- เมื่อปริมาณน้ำมีไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้น้ำที่เพิ่มมากขึ้น ทั้งทางด้านการเกษตร การอุปโภคบริโภค การอุตสาหกรรม และอื่นๆ ส่งผลให้มีปัญหาการแย่งชิงน้ำเกิดขึ้น
- เกษตรกรไม่ดำเนินการตามแผนที่วางไว้โดยเฉพาะพื้นที่ในลุ่มน้ำเจ้าพระยา เช่น ในฤดูแล้ง พ.ศ. 2556/2557 ได้มีการกำหนดพื้นที่เพาะปลูกไว้ทั้งหมด 5.09 ล้านไร่ แต่ปลูกจริง 9.84 ล้านไร่ มากกว่าที่กำหนดในแผนของกรมชลประทานถึง 4.75 ล้านไร่ ทั้งนี้ กรมชลประทานได้วางแผนจัดสรรน้ำทั้งหมด 5,300 ล้านลูกบาศก์เมตร แต่มีการใช้น้ำจริงถึง 7,265 ล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งมากกว่าที่กำหนดในแผนของกรมชลประทานถึง 1,965 ล้านลูกบาศก์เมตร ส่วนในฤดูแล้งของ พ.ศ. 2557/2558 กรมชลประทานได้กำหนดพื้นที่เพาะปลูกข้าวนาปรังไว้ทั้งหมด 2.03 ล้านไร่ แต่มีการปลูกข้าวจริง 6.26 ล้านไร่ มากกว่าที่กำหนดในแผนของกรมชลประทาน 4.23 ล้านไร่ ในส่วนของกรมชลประทานได้วางแผนจัดสรรน้ำทั้งหมด 2,900 ล้านลูกบาศก์เมตร แต่มีการใช้น้ำจริงถึง 4,113 ล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งมากกว่าที่กำหนดในแผนของกรมชลประทานถึง 1,213 ล้านลูกบาศก์เมตร จากปัญหาที่เกษตรกรไม่ดำเนินการตามแผนที่กรมชลประทานวางไว้นั้น เป็นปัจจัยสำคัญของปัญหาน้ำไม่เพียงพอซึ่งทำให้เกิดความเสี่ยงต่อความเสียหายกับผลผลิตของเกษตรกร

4.2.4 กรมฝนหลวงและการบินเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

กรมฝนหลวงและการบินเกษตร เป็นหน่วยงานสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีภารกิจเกี่ยวกับการปฏิบัติการฝนหลวงและการบินเกษตรทั้งระบบ โดยการทำฝน กำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนแม่บทเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำในชั้นบรรยากาศ และมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการของประเทศ รวมทั้งการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการทำฝนและการดัดแปรสภาพอากาศ ตลอดจนการให้บริการด้านการบินและการสื่อสารเพื่อสนับสนุนภารกิจด้านการเกษตรและอื่นๆ (รวมทั้งปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรม หรือตามที่รัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย)

4.2.4.1 นโยบายของกรมฝนหลวงและการบินเกษตรที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและจัดการปัญหาภัยแล้ง

กรมฝนหลวงและการบินเกษตร มีนโยบายที่แบ่งตาม 3 แผนงานหลัก ได้แก่ (1) ปฏิบัติการฝนหลวงในการป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยธรรมชาติ (2) วิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีฝนหลวงและการตัดแปรสภาพอากาศ และ (3) การให้บริการด้านการบิน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) นโยบายในการปฏิบัติการฝนหลวงเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยธรรมชาติ มีรายละเอียดดังนี้

(1) กรมฝนหลวงและการบินเกษตร ต้องมีส่วนร่วมในการป้องกันและการแก้ไขปัญหาภัยธรรมชาติของประเทศที่การปฏิบัติการฝนหลวงสามารถแก้ไขปัญหาได้ เช่น ภัยแล้ง ไฟป่า หมอกควัน และพายุลูกเห็บ เป็นต้น

(2) การป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นในแต่ละภูมิภาคของประเทศโดยให้อยู่ในการดูแลรับผิดชอบของศูนย์ปฏิบัติการประจำภาค ซึ่งประกอบด้วย

- ศูนย์ปฏิบัติการฝนหลวงภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่
- ศูนย์ปฏิบัติการฝนหลวงภาคกลาง จังหวัดนครสวรรค์
- ศูนย์ปฏิบัติการฝนหลวงภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น
- ศูนย์ปฏิบัติการฝนหลวงภาคใต้ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

(3) ให้มีการดำเนินงานเชิงรุก ได้แก่ การจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี การเตรียมความพร้อมด้านบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ และงบประมาณ การลงพื้นที่สำรวจและติดตามสถานการณ์ของภัยธรรมชาติอย่างใกล้ชิด

(4) ประสานและบูรณาการงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งในระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติในพื้นที่ เช่น กรมชลประทาน กรมอุตุนิยมวิทยา กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรมควบคุมมลพิษ ผู้ว่าราชการจังหวัด รวมไปถึงหน่วยงานราชการทหาร ตำรวจ และภาคเอกชน

(5) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้รับบริการ โดยเร่งสร้างเครือข่ายอาสาสมัครฝนหลวงที่มาจากตัวแทนเกษตรกรในระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล

(6) เร่งรัดพัฒนาระบบสารสนเทศ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ การดำเนินการ และการประสานราชการ เช่น การวางระบบเครือข่ายการสื่อสารข้อมูล การจัดทำฐานข้อมูล การพัฒนาระบบอำนวยความสะดวกและระบบปฏิบัติการ

(7) เพิ่มประสิทธิภาพในการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างการรับรู้ของประชาชนในเรื่องข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการดำเนินงานแก้ปัญหาธรรมชาติของกรมฝนหลวงและการบินเกษตร

2) นโยบายในการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีฝนหลวงและการดัดแปรสภาพอากาศ มีรายละเอียดดังนี้

(1) กรมฝนหลวงและการบินเกษตร ต้องเป็นองค์กรที่ได้รับการยอมรับให้เป็นศูนย์กลางการดัดแปรสภาพอากาศในภูมิภาคอาเซียน ภายใต้การเป็นผู้นำในด้านวิทยาศาสตร์ การพัฒนาเทคโนโลยีฝนหลวงและการดัดแปรสภาพอากาศ

(2) เร่งรัดการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยี โดยเน้นหนักไปที่การเพิ่มประสิทธิภาพของการปฏิบัติการฝนหลวงในแต่ละภูมิภาค ภูมิภาคประเทศ และฤดูกาล เพื่อให้เท่าทันความผันแปรของบรรยากาศและภูมิอากาศ ซึ่งเป็นผลมาจากปัญหาโลกร้อนและความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม

(3) ปรับปรุงและพัฒนาเทคโนโลยีที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนและสิ่งแวดล้อม

(4) เข้าร่วมกิจกรรมระหว่างประเทศและนานาชาติ เพื่อให้เกิดโครงการความร่วมมือระหว่างประเทศ ทั้งในด้านการแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการดัดแปรสภาพอากาศ ซึ่งเป็นการพัฒนาบุคลากรและประสิทธิภาพของเทคโนโลยีฝนหลวง

3) นโยบายในการให้บริการด้านการบิน

(1) กรมฝนหลวงและการบินเกษตรต้องพัฒนาประสิทธิภาพและขีดความสามารถในการให้บริการด้านการบินเพื่อสนับสนุนภารกิจด้านการเกษตร เช่น การบินเพื่อทำฝนหลวง การบินเพื่อวิจัยและเทคโนโลยีฝนหลวง และการบินเพื่อสำรวจในกิจกรรมต่างๆ ของหน่วยงานในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เช่น การบินตรวจประเมินชายฝั่ง การบินสำรวจแหล่งน้ำและระบบชลประทาน การบินสำรวจสภาพการเพาะปลูกและผลกระทบจากภัยธรรมชาติต่างๆ เป็นต้น

(2) ต้องจัดทำแผนและดำเนินการจัดหาเครื่องบินและอุปกรณ์ประกอบการบินให้เพียงพอต่อความต้องการของผู้รับบริการ

(3) ห้ามมาตรการแก้ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรในด้านการบิน เช่น นักบิน และช่างเครื่องบิน

(4) พัฒนามาตรฐานระบบงานการบินทั้งในด้านการจัดการสนามบิน นิรภัยการบิน การซ่อมบำรุงเครื่องบินและอุปกรณ์ และการอำนวยความสะดวกในการให้บริการด้านการบิน

4.2.4.2 แนวทางการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาภัยแล้งของกรมฝนหลวง และการบินเกษตร

สำหรับแนวทางการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาภัยแล้งของกรมฝนหลวงและการบินเกษตร มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการฝนหลวงประจำภาค

ใน พ.ศ. 2556 มีการปรับปรุงโครงสร้างโดยจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการฝนหลวง ซึ่งเป็นหน่วยงานกลางที่ไปปฏิบัติงานในภูมิภาค จำนวน 5 ศูนย์ (ภูมิภาคละ 1 ศูนย์) และกระจายอำนาจในการใช้งบประมาณ การบริหารจัดการ และการประสานงานกับส่วนราชการและประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบทำให้การบริการประชาชนที่ประสบภัยแล้งมีความคล่องตัวและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น โดยรายละเอียดมีดังต่อไปนี้

(1) มีอาคารที่ทำการและสถานที่เก็บวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ในพื้นที่ ทำให้สามารถจัดเตรียมความพร้อมในการปฏิบัติการฝนหลวงได้รวดเร็วและตลอดทั้งปี

(2) มีหัวหน้าหน่วยงานและบุคลากรประจำศูนย์ ทำให้การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่มีความคล่องตัว รวมทั้งเกษตรกรหรือประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงการขอรับบริการได้สะดวกและรวดเร็ว

(3) มีการวางเครือข่ายการสื่อสารและติดตามข้อมูลต่างๆ อย่างเป็นระบบ ทำให้การวางแผนปฏิบัติการฝนหลวงช่วยเหลือประชาชนดำเนินการได้รวดเร็ว ทันเหตุการณ์ และเหมาะสมกับสภาพปัญหา

(4) บุคลากร โดยเฉพาะนักวิชาการที่มีหน้าที่วางแผนปฏิบัติการฝนหลวง จะมีความคุ้นเคยกับภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และสภาพปัญหาในพื้นที่รับผิดชอบทำให้สามารถวางแผน ได้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

(5) ในแต่ละศูนย์ปฏิบัติการฝนหลวงประจำภาคจะมีการจัดตั้ง หน่วยปฏิบัติการฝนหลวงเคลื่อนที่เร็ว 2 หน่วย เพื่อหมุนเวียนไปตั้งฐานในพื้นที่จังหวัดต่างๆ ที่อยู่ใน ความรับผิดชอบ ทั้งนี้เพื่อทำฝนหลวงช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ที่ร้องขอฝน

2) จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของแต่ละศูนย์ปฏิบัติการฝนหลวง

เนื่องจากสถานการณ์ภัยแล้งและความต้องการใช้น้ำของประชาชน ในภูมิภาคเดียวกันมีความคล้ายคลึงกันในแต่ละปีทำให้ศูนย์ปฏิบัติการฝนหลวงแต่ละศูนย์สามารถ วางแผนปฏิบัติการฝนหลวงในรอบปีได้อย่างเหมาะสม โดยเป็นแผนปฏิบัติการเชิงรุกในการป้องกัน ภัยแล้งก่อนที่จะเกิดปัญหา โดยไม่ต้องรอให้ประชาชนร้องขอ ซึ่งแผนปฏิบัติการดังกล่าวจะแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังต่อไปนี้

- (1) แผนปฏิบัติการฝนหลวงในช่วงฤดูแล้ง
ต้นเดือนมีนาคม ถึง กลางเดือนพฤษภาคม
- (2) แผนปฏิบัติการฝนหลวงในช่วงฤดูฝน
กลางเดือนพฤษภาคม ถึง เดือนตุลาคม
- (3) แผนปฏิบัติการฝนหลวงเติมน้ำให้เขื่อน
ต้นเดือนสิงหาคม ถึงเดือนตุลาคม

3) จัดตั้งสถานีตรวจอากาศฝนหลวงประจำภาค

สถานีตรวจอากาศฝนหลวง มีหน้าที่สนับสนุนข้อมูลให้ศูนย์ปฏิบัติการ ฝนหลวงเกี่ยวกับสภาพอากาศ และผลจากการติดตามกลุ่มฝนที่ตกในพื้นที่รับผิดชอบของแต่ละวัน โดยมีการตรวจวัดข้อมูลอุตุนิยมวิทยาของชั้นบรรยากาศ และการแจ้งตำแหน่งของกลุ่มฝนที่ตรวจด้วย เรดาร์อุตุนิยมวิทยา ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะถูกส่งผ่านระบบสื่อสารข้อมูลและคอมพิวเตอร์ที่มีความรวดเร็ว ทำให้การวางแผนปฏิบัติการฝนหลวงเพื่อให้มีฝนตกในพื้นที่เป้าหมายที่กำหนดในแต่ละวันมีความรวดเร็ว และแม่นยำมากยิ่งขึ้น

4) เพิ่มช่องทางให้ประชาชนสามารถเข้าถึงหน่วยงานเพื่อขอรับบริการฝนหลวง

มีการจัดตั้งหน่วยรับเรื่องร้องทุกข์ประจำศูนย์ปฏิบัติการฝนหลวง เพื่อให้ประชาชนติดต่อขอฝนหลวงได้โดยตรงและรวดเร็ว นอกจากนี้ยังเพิ่มช่องทางอื่นๆ ในการร้องขอฝนหลวง เช่น ร้องขอผ่านอาสาสมัครฝนหลวงประจำตำบล อำเภอ หรือจังหวัด ร้องขอผ่านทางสำนักงานเกษตร

และสหกรณ์จังหวัด ร้องขอผ่านผู้ว่าราชการจังหวัด ร้องขอไปยังศูนย์รับเรื่องร้องเรียนของรัฐบาล กระทรวง หรือกรมฝนหลวงและการบินเกษตรทั้งโดยการทำหนังสือถึงอธิบดี และการร้องขอผ่านระบบเว็บไซต์ของกรมฝนหลวงและการบินเกษตร นอกจากนี้ประชาชนยังสามารถแจ้งทางโทรศัพท์กับผู้อำนวยการศูนย์ปฏิบัติการฝนหลวงได้โดยตรง ทั้งนี้แนวทางปฏิบัติของ

กรมฝนหลวงและการบินเกษตรหลังจากที่ประชาชนได้ร้องขอฝนหลวง นั้น กรมฝนหลวงและการบินเกษตรมีระเบียบปฏิบัติว่าจะต้องแจ้งตอบรับและแจ้งผลการพิจารณาให้ผู้ร้องขอฝนหลวงทราบภายใน 3 วันทำการ นับจากวันที่รับทราบการร้องขอฝนหลวงจากประชาชน

5) สร้างเครือข่ายอาสาสมัครฝนหลวง

เครือข่ายอาสาสมัครฝนหลวง เป็นตัวแทนของเกษตรกรในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด โดยมีหน้าที่เป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างศูนย์ปฏิบัติการฝนหลวงประจำภาค หน่วยปฏิบัติการฝนหลวงเคลื่อนที่เร็ว และประชาชน และยังมีหน้าที่รายงานสภาพการเพาะปลูกและความต้องการน้ำในพื้นที่ รวมถึงรายงานสภาพเมฆและการตกของฝนในพื้นที่ ตลอดจนกระจายข้อมูลข่าวสารการทำฝนหลวงของศูนย์ปฏิบัติการฝนหลวงประจำภาค หรือหน่วยปฏิบัติการฝนหลวงเคลื่อนที่เร็วไปยังประชาชนและเกษตรกร

4.2.4.3 ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการภัยแล้งของกรมฝนหลวงและการบินเกษตร

การศึกษาถึงปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อจัดการภัยแล้งของกรมฝนหลวง และการบินเกษตร แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย ปัญหาในเชิงนโยบาย ปัญหาในเชิงกฎหมาย และปัญหาในการบริหารจัดการ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ปัญหาเชิงนโยบาย

สำหรับปัญหาในเชิงนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการภัยแล้งของกรมฝนหลวงและการบินเกษตร นั้น มีดังนี้

(1) ตามที่รัฐบาลได้มีนโยบายปรับขนาดกำลังคนภาครัฐในช่วง พ.ศ. 2549 - 2551 โดยมีแนวคิดที่ว่า “ทรัพยากรบุคคล” ในระบบราชการที่มีจำนวนมากจะส่งผลกระทบต่อค่าใช้จ่ายด้านบุคลากรภาครัฐและเป็นภาระด้านงบประมาณ ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อการพัฒนาศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ โดยในการบริหารประเทศภาครัฐจะต้องมีกำลังคนในขนาดและคุณภาพที่เหมาะสม และใช้กำลังคนอย่างคุ้มค่า ประหยัด เต็มศักยภาพ ดังนั้น จึงมีกลยุทธ์ในการปรับขนาดกำลังคนภาครัฐที่เป็นระบบ และครอบคลุมทุกมิติในเชิงลึกอย่างชัดเจน โดยสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ และสอดคล้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลแนวใหม่ที่ยึดหลักสมรรถนะ (Competency Based) หลักผลงาน (Performance Based) และหลักคุณธรรม (Merit Based) เพื่อใช้คนให้น้อยลง แต่มีประสิทธิภาพสูงขึ้น (สำนักงานข้าราชการพลเรือน, 2558) จากนโยบายดังกล่าวของรัฐบาลได้ส่งผลกระทบต่อการสร้างบุคลากรรุ่นใหม่ของกรมฝนหลวงและการบินเกษตร กล่าวคือ เมื่อรัฐบาลในอดีตมีนโยบายปรับลดจำนวนข้าราชการ ทำให้ในระหว่างนั้นกรมฝนหลวงและการบินเกษตรได้รับการจัดสรรตำแหน่งบุคลากรใหม่ในจำนวนน้อยมาก อัตราการสร้างบุคลากรรุ่นใหม่จึงมีน้อยตามไปด้วย ซึ่งปัญหานี้ได้ส่งผลกระทบในปัจจุบันเมื่อบุคลากรของกรมฝนหลวงและการบินเกษตรเริ่มเกษียณอายุทำให้เกิดปัญหาองค์กรไม่สามารถทดแทนบุคลากรใหม่ที่มีศักยภาพทัดเทียมกับบุคลากรเดิมได้ทัน ส่วนนี้ส่งผลกระทบให้การดำเนินงานในปัจจุบันเป็นอย่างมาก

(2) โดยปกติกรมฝนหลวงและการบินเกษตรจะมีกำหนดการเกี่ยวกับช่วงเวลาในการทำฝนหลวงที่แน่นอน โดยมีการกำหนดเป็นแผนปฏิบัติการใน 3 ระยะ ดังรายละเอียดที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยในช่วงเวลาที่นอกเหนือจากที่ได้กำหนดไว้จะไม่มีการทำฝนหลวงด้วยสาเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำฝนหลวง โดยเฉพาะความชื้นไม่เหมาะสม แต่อย่างไรก็ตาม กลับมีหลายครั้งที่รัฐบาลขอให้มีการทำฝนหลวงในช่วงเวลาที่ไม่ได้กำหนดไว้ เนื่องจากการเกิดปัญหาเกี่ยวกับภัยธรรมชาติต่างๆ เช่น ปัญหาไฟป่า และหมอกควัน ซึ่งการทำฝนหลวงในลักษณะดังกล่าวมีโอกาสสูงที่จะไม่ประสบความสำเร็จในการก่อให้เกิดฝน และทำให้เกิดการสิ้นเปลืองงบประมาณ

2) ปัญหาเชิงกฎหมาย

กรมฝนหลวงและการบินเกษตร ไม่ได้ประสบปัญหาเชิงกฎหมายที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานเพื่อจัดการภัยแล้งอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นไปได้ว่า การดำเนินงานของกรมฝนหลวงและการบินเกษตรในปัจจุบันเป็นไปตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้ในแต่ละปี รวมทั้งเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเมื่อเกิดภัยตามคำสั่งของรัฐบาล อุปสรรคทางกฎหมายต่อการดำเนินงานจึงไม่เกิดขึ้นในสถานการณ์ปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในส่วนของกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง พบว่า ส่วนใหญ่เป็นระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการบินเป็นหลัก แต่ในส่วนของการบริหารจัดการน้ำในบรรยากาศกลับไม่ได้มีการกำหนดขอบเขตของอำนาจหน้าที่กรมฝนหลวงและการบินเกษตรที่ชัดเจน ซึ่งในส่วนนี้อาจกลายเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานในอนาคตได้

3) ปัญหาในการบริหารจัดการ

ปัจจุบันกรมฝนหลวงและการบินเกษตรมีหน่วยปฏิบัติการฝนหลวงเคลื่อนที่เร็วจำนวน 10 หน่วย ซึ่งไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติการฝนหลวงเพื่อช่วยเหลือประชาชนและเกษตรกรที่ประสบปัญหาภัยแล้งครอบคลุมพื้นที่ทั้งประเทศ ประกอบกับพื้นที่ที่ประสบปัญหาภัยแล้งมีความรุนแรง และแผ่ขยายออกไปในหลายพื้นที่ ดังนั้น กรมฝนหลวงและการบินเกษตรจึงมีความพยายามที่จะเพิ่มหน่วยปฏิบัติการฝนหลวงเคลื่อนที่เร็วให้เพียงพอกับความต้องการ แต่ประสบปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนนักบิน และนักวิทยาศาสตร์ฝนหลวง รวมทั้งงบประมาณในการเพิ่มจำนวนเครื่องบิน และงบประมาณในการดำเนินการ

4.2.5 กรมทรัพยากรน้ำบาดาล กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กรมทรัพยากรน้ำบาดาล เป็นหน่วยงานสังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มี 3 ภารกิจสำคัญ คือ (1) การเสนอแนะนโยบาย กฎหมาย กฎระเบียบ กำหนดมาตรฐานและจัดทำแผนบริหารจัดการทรัพยากรน้ำบาดาลแบบบูรณาการเป็นเขตน้ำบาดาล/แอ่งน้ำบาดาลทั่วประเทศ (2) สำรวจประเมินศักยภาพ พัฒนา อนุรักษ์ฟื้นฟู ควบคุมดูแล ส่งเสริมสนับสนุนเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรน้ำบาดาลอย่างยั่งยืนโดยประชาชนมีส่วนร่วม (3) พัฒนางองค์กร บุคลากร และถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านทรัพยากรน้ำบาดาลเพื่อการจัดการที่เป็นเอกภาพและยั่งยืน (กรมทรัพยากรน้ำบาดาล, 2558)

4.2.5.1 นโยบายของกรมทรัพยากรน้ำบาดาลที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและจัดการปัญหาภัยแล้ง

กรมทรัพยากรน้ำบาดาลมีนโยบายเร่งด่วนในการปฏิบัติงานให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบภัยแล้งทั่วประเทศในช่วง พ.ศ. 2557/2558 โดยมีการกำหนดเป็น 4 มาตรการ ดังนี้

มาตรการที่ 1 เร่งรัดการดำเนินงานในโครงการ 3 โครงการหลักของกรมทรัพยากรน้ำบาดาลเพื่อแก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำในพื้นที่ประสบภัยแล้ง ซึ่งได้แก่ โครงการพัฒนาแหล่งน้ำบาดาลเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค โครงการพัฒนาแหล่งน้ำบาดาลเพื่อสนับสนุนน้ำดื่มสะอาดให้กับโรงเรียนทั่วประเทศ และโครงการพัฒนาแหล่งน้ำบาดาลเพื่อการเกษตรในพื้นที่ประสบภัยแล้ง โดยแบ่งการดำเนินงานเป็น 2 ระยะ คือ ระยะแรกจะเร่งดำเนินการแก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำในพื้นที่ที่คาดว่าจะประสบภัยแล้ง 31 จังหวัด จำนวน 1,321 หมู่บ้าน ให้แล้วเสร็จก่อน ส่วนระยะที่สอง จะเร่งดำเนินการในพื้นที่อื่นๆ อีก 1,347 หมู่บ้าน เพื่อให้ครบตามเป้าหมายทั้งสิ้น 2,668 หมู่บ้าน ทั้งนี้ เมื่อดำเนินการแล้วเสร็จจะสามารถให้บริการประชาชนได้กว่า 500,000 คน คิดเป็นปริมาณน้ำประมาณ 50 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี

มาตรการที่ 2 ดำเนินการพัฒนาแหล่งน้ำบาดาลพื้นที่ทั่วประเทศ โดยมีเป้าหมายรวม 2,668 หมู่บ้าน ซึ่งมีผลดำเนินการดังนี้

- โครงการพัฒนาแหล่งน้ำบาดาลเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค สำหรับการดำเนินโครงการนี้ คาดว่าหากแล้วเสร็จจะสามารถนำน้ำบาดาลมาใช้ประโยชน์ได้ในปริมาณ 65,568 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน จะมีจำนวนครัวเรือนที่ได้รับประโยชน์ 136,600 ครัวเรือน มีพื้นที่เป้าหมายในการดำเนินงาน 683 หมู่บ้าน

- โครงการพัฒนาแหล่งน้ำบาดาลเพื่อสนับสนุนน้ำดื่มสะอาดให้กับโรงเรียนทั่วประเทศ เป็นโครงการที่คาดว่าหากดำเนินการเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จะสามารถนำน้ำบาดาลมาใช้ประโยชน์ได้ในปริมาณ 67,200 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน จะมีจำนวนครัวเรือนที่ได้รับประโยชน์ 140,000 ครัวเรือน มีพื้นที่เป้าหมายในการดำเนินงาน 700 หมู่บ้าน

- โครงการพัฒนาแหล่งน้ำบาดาลเพื่อการเกษตรในพื้นที่ประสบภัยแล้ง เป็นโครงการที่คาดว่าหากดำเนินการเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จะสามารถนำน้ำบาดาลมาใช้ประโยชน์ได้ในปริมาณ 106,000 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน จะมีจำนวนครัวเรือนที่ได้รับประโยชน์ 12,610 ครัวเรือน มีพื้นที่เป้าหมายในการดำเนินงาน 1,285 หมู่บ้าน

มาตรการที่ 3 การดำเนินโครงการ “ราษฎร์ รัฐ ร่วมใจ ช่วยภัยแล้ง” ปี 2557/2558 ซึ่งมีหน่วยงานที่ร่วมดำเนินการ 5 หน่วยงาน ได้แก่ กองทัพบก การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค การประปาส่วนภูมิภาค บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) และกรมทรัพยากรน้ำบาดาล โดยจะทำการเปิดจุดจ่ายน้ำถาวรทั่วประเทศ 87 แห่ง ทั้งนี้ เพื่อบรรเทาปัญหาขาดแคลนน้ำให้กับประชาชน

มาตรการที่ 4 การดำเนินโครงการบรรเทาปัญหาภัยแล้งให้กับประชาชน นอกแผนงบประมาณ โดยกรมทรัพยากรน้ำบาดาลได้มีการเปลี่ยนแผนงบประมาณประจำปี โดยได้ขอรับการสนับสนุนงบประมาณ ประจำปี พ.ศ. 2558 เพิ่มเติม จำนวน 1,576 ล้านบาท เพื่อใช้การดำเนินโครงการบรรเทาปัญหาภัยแล้งให้กับประชาชนใน 5 โครงการ ดังนี้

- โครงการพัฒนาแหล่งน้ำบาดาลเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค ซึ่งมีพื้นที่ในการดำเนินโครงการ 892 แห่ง ใช้งบประมาณเพื่อดำเนินโครงการเฉลี่ย 713.60 ล้านบาท คาดว่าเมื่อดำเนินโครงการแล้วเสร็จประชาชนจะสามารถใช้ประโยชน์น้ำบาดาลได้ 85,632 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน จะมีประชาชนที่ได้ประโยชน์ประมาณ 178,400 ครัวเรือน

- โครงการจัดหาแหล่งน้ำบาดาลที่มีคุณภาพเพื่อใช้ในการบรรเทาและแก้ไขปัญหาความขาดแคลนน้ำของประชาชนในพื้นที่แล้งซ้ำซากและมีปัญหาคุณภาพน้ำเค็มในภาคตะวันออก เฉียงเหนือ มีพื้นที่ดำเนินโครงการจำนวน 15 แห่ง ใช้งบประมาณเพื่อดำเนินโครงการเฉลี่ย 291.01 ล้านบาท คาดว่าเมื่อดำเนินโครงการแล้วเสร็จประชาชนจะสามารถใช้ประโยชน์น้ำบาดาลได้ 12,000 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน จะมีประชาชนที่ได้ประโยชน์ประมาณ 15,000 ครัวเรือน

- โครงการศึกษาสำรวจและจัดทำแผนที่น้ำบาดาลชั้นรายละเอียดมาตราส่วน 1: 50,000 ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง โดยมีจำนวน 87 ระวัง ใช้งบประมาณเพื่อดำเนินโครงการเฉลี่ย 242.06 ล้านบาท ทั้งนี้ เมื่อดำเนินงานแล้วเสร็จ คาดว่าจะสามารถแสดงศักยภาพแหล่งน้ำบาดาลทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยการดำเนินโครงการนี้จะครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของ 9 จังหวัด ได้แก่ เพชรบูรณ์ นครราชสีมา บุรีรัมย์ ลพบุรี สระบุรี ปราจีนบุรี สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี ซึ่งจะใช้เป็นฐานข้อมูลสำคัญสำหรับประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการน้ำบาดาล ในพื้นที่และวางแผนแก้ไขปัญหาภัยแล้งในอนาคต

- โครงการสำรวจและศึกษาค่าพื้นฐานโลหะหนักในน้ำบาดาลในพื้นที่ภาคกลางและตะวันออก โดยพื้นที่ในการดำเนินโครงการ 28 แห่ง ใช้งบประมาณเพื่อดำเนินโครงการเฉลี่ย 314.52 ล้านบาท ทั้งนี้ เมื่อดำเนินงานแล้วเสร็จ คาดว่ากรมทรัพยากรน้ำบาดาลจะมีแนวทางการบริหารจัดการน้ำบาดาล และแผนงานด้านสิ่งแวดล้อมที่พร้อมดำเนินการเพื่ออนุรักษ์คุณภาพน้ำบาดาล ครอบคลุมพื้นที่ภาคกลางและภาคตะวันออก จำนวน 28 จังหวัด

- โครงการพัฒนาระบบสารสนเทศทรัพยากรน้ำบาดาลเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจใช้งบประมาณเพื่อดำเนินโครงการเฉลี่ย 15 ล้านบาท เมื่อดำเนินการแล้วเสร็จคาดว่า ระบบสารสนเทศดังกล่าว จะสามารถพัฒนาการเชื่อมโยงข้อมูลสารสนเทศของกรมทรัพยากรน้ำบาดาลกับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ระบบคลังข้อมูลน้ำแห่งชาติ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4.2.5.2 แนวทางการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาภัยแล้งของกรมทรัพยากรน้ำบาดาล

กรมทรัพยากรน้ำบาดาล มีแนวทางการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาภัยแล้ง ผ่าน 2 โครงการหลัก คือ (1) โครงการบรรเทาปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และ (2) โครงการบรรเทาปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) โครงการบรรเทาปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค

สำหรับโครงการในการบรรเทาปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคของกรมทรัพยากรน้ำบาดาล นั้น เป็นการนำน้ำใต้ดินหรือน้ำบาดาลซึ่งนับเป็นแหล่งน้ำสำรองมาใช้ประโยชน์เพื่อบรรเทาปัญหาในกรณีที่น้ำผิวดินมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน โดยเฉพาะในกรณีที่เกิดปัญหาความแห้งแล้ง โดยกรมทรัพยากรน้ำบาดาล (2558) ได้กล่าวถึงจุดเด่นของน้ำบาดาลไว้ดังนี้

- (1) น้ำบาดาลสามารถหาได้ทุกพื้นที่แม้แต่พื้นที่ที่ไม่มีแหล่งน้ำผิวดิน
- (2) แหล่งน้ำบาดาลนั้น มีความเชื่อถือได้ว่าจะไม่มีวันหมดไปจากอุทกวัฏจักร

(Realizable resources)

(3) การพัฒนาแหล่งน้ำบาดาลเพื่อใช้ประโยชน์ จะไม่ก่อให้เกิดการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรม เนื่องจากการก่อสร้างบ่อบาดาลแต่ละบ่อใช้พื้นที่ เพียง 1 ตารางเมตรเท่านั้น

(4) คุณภาพ และอุณหภูมิของน้ำบาดาล ค่อนข้างคงที่ รวมถึงคุณภาพน้ำ อยู่ในเกณฑ์ที่ดี ไม่จำเป็นต้องปรับปรุงคุณภาพน้ำมาก

(5) หากมีการสำรวจ ออกแบบก่อสร้างบ่อบาดาลที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ โอกาสที่น้ำบาดาลจะเกิดการปนเปื้อนจากมลภาวะภายนอกค่อนข้างน้อย หรืออาจจะกล่าวได้ว่าแทบไม่มีการปนเปื้อนเลย

ดังนั้น เพื่อเป็นการบรรเทาปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค ให้กับประชาชน โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้ง กรมทรัพยากรน้ำบาดาลจึงมีนโยบายที่จะจัดหาแหล่งน้ำ โดยการก่อสร้างบ่อน้ำบาดาล หรือประปาบาดาลที่มีคุณภาพตามหลักวิชาการออกแบบระบบส่งน้ำ และ ส่วนปรับปรุงคุณภาพน้ำ (ในกรณีที่ต้องมี) ให้ชุมชนที่ขาดแคลนแหล่งน้ำ โดยเฉพาะหมู่บ้านที่ไม่มี น้ำประปา หรือไม่มีแหล่งน้ำผิวดิน หรือแหล่งน้ำผิวดินแห้งในฤดูแล้ง โดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วม ในการดำเนินงาน ทั้งในแง่ของการก่อสร้างที่คำนึงถึงความต้องการของประชาชนเป็นหลัก การจัดฝึกอบรม ถ่ายทอดเทคโนโลยีการบำรุงรักษาบ่อบาดาล และระบบส่งน้ำทั้งระบบให้กับประชาชนในพื้นที่ ทั้งนี้ กรมทรัพยากรน้ำบาดาลมีเป้าหมายดำเนินการในโครงการพัฒนาแหล่งน้ำบาดาลเพื่อแก้ไขปัญหา การขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค 1,836 แห่งทั่วประเทศ ซึ่งจะต้องใช้งบประมาณ 1,468 ล้านบาท โดยงบประมาณจะนำไปใช้ในการจัดหาแหล่งน้ำบาดาลพร้อมทั้งก่อสร้างระบบประปาบาดาล และระบบ กระจายน้ำให้แก่หมู่บ้านที่ไม่มีระบบประปา ซึ่งส่วนนี้จะช่วยให้ประชาชนมีน้ำอุปโภคบริโภคอย่างเพียงพอ ตลอดฤดูแล้ง

2) โครงการบรรเทาปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร

สำหรับโครงการพัฒนาแหล่งน้ำบาดาลเพื่อการเกษตร นั้น เกิดขึ้นจากการที่ ประเทศไทยมีพื้นที่การเกษตรนอกเขตชลประทานมากถึง 95 ล้านไร่ ซึ่งในพื้นที่ดังกล่าวเกษตรกร ได้พึ่งพาน้ำฝนเป็นหลัก ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรมีความเสี่ยงต่อความเสียหายที่จะเกิดขึ้น เนื่องจากความไม่แน่นอนของน้ำฝน เพื่อจัดการกับปัญหาความไม่มั่นคงของปริมาณน้ำฝน กรมทรัพยากร น้ำบาดาลจึงได้ศึกษาและสำรวจ พบว่า ประเทศไทยมีปริมาณน้ำที่เกิดจากฝนโดยเฉลี่ยประมาณ 730,000 ล้านลูกบาศก์เมตร/ปี ในจำนวนนี้ได้ไหลซึมสู่ใต้ดินกลายเป็นน้ำบาดาลประมาณ 100,000 ล้านลูกบาศก์เมตร/ปี โดยในปัจจุบันศักยภาพของน้ำบาดาลที่กักเก็บอยู่ใต้ดินของประเทศไทยมีประมาณ 1.13 ล้านล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งมีปริมาณมากกว่าแหล่งน้ำผิวดินถึง 24 เท่า และในแต่ละปียังมีการ ปริมาณการไหลลงใต้ดินอีกประมาณ 100,000 ล้านลูกบาศก์เมตร อย่างไรก็ตาม ในการนำน้ำบาดาล

มาใช้ประโยชน์ทั้งเพื่อการอุปโภคบริโภค และเพื่อการเกษตรเพียงประมาณ 15,000 ล้านลูกบาศก์เมตร เท่านั้น ดังนั้นจึงยังคงมีน้ำบาดาลที่เหลือใช้และมีศักยภาพอีกมากที่จะนำมาใช้เพื่อแก้ปัญหาเรื่องน้ำ ทั้งเพื่อการอุปโภคบริโภค และเพื่อการเกษตร โดยที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและคุณภาพของ น้ำบาดาล (กรมทรัพยากรน้ำบาดาล, 2558)

จากศักยภาพของน้ำบาดาลที่กล่าวมาข้างต้น กรมทรัพยากรน้ำบาดาล จึงได้มีการดำเนินโครงการน้ำบาดาลเพื่อการเกษตร เพื่อลดความเสี่ยงของการที่ผลผลิตเสียหายเนื่องจากการขาดแคลนน้ำ หรือความแห้งแล้ง โดยการให้น้ำบาดาลกลายเป็นแหล่งน้ำต้นทุนร่วมกับน้ำผิวดิน กล่าวคือ ในฤดูฝนซึ่งมีน้ำบริบูรณ์ เกษตรกรสามารถใช้น้ำจากแหล่งน้ำผิวดินเพื่อการเพาะปลูกตามปกติ แต่เมื่อเข้าสู่ฤดูแล้ง หรือเมื่อเกิดปัญหาฝนทิ้งช่วง เกษตรกรสามารถพึ่งพาน้ำบาดาลเพื่อใช้ในการ ทำเกษตรได้ อนึ่ง โครงการน้ำบาดาลเพื่อการเกษตรนี้ กรมทรัพยากรน้ำบาดาลให้ความสำคัญกับพื้นที่ นอกเขตชลประทานก่อนพื้นที่ในเขตชลประทาน

สำหรับประโยชน์ของโครงการน้ำบาดาลเพื่อการเกษตร มีดังต่อไปนี้

- (1) เกษตรกรจะมีน้ำเพื่อทำการเกษตรในช่วงฤดูแล้ง หรือเมื่อเกิดภาวะ ฝนทิ้งช่วง
- (2) เมื่อเกษตรกรมีน้ำเพื่อทำการเกษตรจะทำให้มีรายได้ ซึ่งจะส่งผลต่อ คุณภาพชีวิตของเกษตรกรต่อไป
- (3) ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐ และเกษตรกร
- (4) สามารถต่อยอดระบบกระจายน้ำเพื่อนำไปสู่ความมั่นคงทางการเกษตร

ทั้งนี้ สำหรับรูปแบบของการดำเนินงานในโครงพัฒนาแหล่งน้ำบาดาล เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคและการเกษตร นั้น กรมทรัพยากรน้ำบาดาลมีแนวทางการดำเนินงานใน 7 ขั้นตอน ดังนี้

- (1) รวบรวมข้อมูลเพื่อคัดเลือกหมู่บ้านที่ไม่มีแหล่งน้ำ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถดำเนินการเพื่อจัดหาน้ำให้เพียงพอต่อความต้องการพื้นฐานของประชาชนได้
- (2) สำรวจพื้นที่จริง เพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติมด้านธรณีวิทยา ข้อมูลบ่อน้ำบาดาล ระดับน้ำบาดาลและคุณภาพน้ำบาดาล พร้อมทั้งรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่
- (3) ทำการสำรวจทางธรณีฟิสิกส์ ตามขั้นตอนทางวิชาการเพื่อกำหนดตำแหน่งเจาะบ่อน้ำบาดาล
- (4) เจาะบ่อน้ำบาดาล พร้อมทั้งวิเคราะห์ชั้นดินและหิน
- (5) สุ่มทดสอบปริมาณน้ำ เพื่อออกแบบระบบให้เหมาะสมในแต่ละพื้นที่
- (6) ติดตั้งระบบน้ำบาดาลตามรูปแบบที่กำหนด
- (7) ถ่ายทอดเทคโนโลยีและการบำรุงรักษาระบบน้ำบาดาลแก่เจ้าหน้าที่และเกษตรกรเพื่อให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดูแลระบบน้ำบาดาล

4.2.5.3 ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการภัยแล้งของกรมทรัพยากรน้ำบาดาล

การศึกษาถึงปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการภัยแล้งของกรมทรัพยากรน้ำบาดาล นั้น แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย ปัญหาในเชิงนโยบาย ปัญหาในเชิงกฎหมาย และปัญหาในการบริหารจัดการ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ปัญหาเชิงนโยบาย

ตามปกติกรมทรัพยากรน้ำบาดาลได้มีการกำหนดแผนการดำเนินงานในแต่ละปีไว้ และจะดำเนินโครงการตามแผนที่ได้วางไว้ โดยเฉพาะในการขุดเจาะบ่อน้ำบาดาลที่จะต้องมีการเตรียมความพร้อมทั้งในด้านธรณีฟิสิกส์ การวิเคราะห์ชั้นหินและดิน เครื่องจักร อุปกรณ์ และงบประมาณ เป็นต้น โดยการให้เดิมซึ่งปัจจัยเหล่านี้ กรมทรัพยากรน้ำบาดาลจะต้องใช้เวลาในการศึกษารวมทั้งจะต้องกำหนดแผนการดำเนินงานไว้อย่างเป็นระบบ และเป็นขั้นตอน แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่าในบางปีที่เกิดภาวะแห้งแล้งฉุกเฉินมีระดับความรุนแรงที่เกินกว่ารัฐบาลได้คาดการณ์ไว้ รัฐบาลจึงได้เร่งบรรเทาปัญหาให้กับประชาชน โดยเร่งรัดการทำงานของกรมทรัพยากรน้ำบาดาลจนเกินศักยภาพที่จะสามารถควบคุมประสิทธิภาพของการดำเนินงานได้ เช่น การให้กรมทรัพยากรน้ำบาดาลขุดเจาะบ่อน้ำบาดาลเพิ่มเติมจากที่กำหนดไว้ในแผนการดำเนินงานประจำปีโดยจำกัดระยะเวลาให้ทำงานอย่างเร่งด่วน ทำให้หลายครั้งการขุดเจาะน้ำบาดาลไม่ประสบความสำเร็จทั้งในแง่ของคุณภาพน้ำ และการขุดเจาะแหล่งน้ำเนื่องจากมีข้อจำกัดเกี่ยวกับการศึกษาความเหมาะสมของพื้นที่อย่างเพียงพอ เป็นต้น

2) ปัญหาเชิงกฎหมาย

สืบเนื่องจากการบังคับใช้พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ซึ่งได้กำหนดให้กรมทรัพยากรน้ำบาดาลถ่ายโอน 5 ภารกิจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ (1) งานอนุญาตเจาะน้ำบาดาล และงานอนุญาตใช้น้ำบาดาล (2) งานเรียกเก็บค่าใช้น้ำบาดาล (3) งานเจาะน้ำบาดาลสาธารณะ (เพื่อกิจการของท้องถิ่นเอง) (4) งานซ่อมบำรุงเครื่องสูบน้ำแบบบ่อลึก และ (5) งานพัฒนาเป่าล้างบ่อน้ำบาดาล นั้น ได้เกิดปัญหาขึ้นคือ ในการดำเนินงานเพื่อบรรลุมูลภารกิจงานอนุญาตเจาะน้ำบาดาล และงานอนุญาตใช้น้ำบาดาล งานเรียกเก็บค่าใช้น้ำบาดาล และงานเจาะน้ำบาดาลสาธารณะ จะต้องใช้การสำรวจแหล่งน้ำทางธรณีวิทยาซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการนำน้ำบาดาลมาใช้ประโยชน์ ซึ่งในส่วนนี้บุคลากรที่ดำเนินงานจะต้องมี

ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดยเฉพาะด้านธรณีวิทยา และด้านธรณีฟิสิกส์ ประกอบกับการดำเนินงานดังกล่าวจะต้องมีเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง ซึ่งบุคลากรที่ใช้เทคโนโลยีดังกล่าวจะต้องมีความเชี่ยวชาญสูง จากคุณลักษณะข้างต้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่สามารถสร้างบุคลากรที่มีศักยภาพเพียงพอต่อการรองรับภารกิจเกี่ยวกับงานเจาะน้ำบาดาลได้ ทำให้การดำเนินงานเกี่ยวกับน้ำบาดาลในหลายครั้งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของหลักการที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ทั้งนี้ ในการขุดเจาะน้ำบาดาลนั้น หากไม่มีการวางแผนและการศึกษาทางธรณีวิทยาแล้ว มีความเสี่ยงเป็นอย่างมากที่จะก่อให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมตามมา เช่น การเกิดปัญหาแผ่นดินทรุด เป็นต้น

3) ปัญหาในการบริหารจัดการ

สำหรับปัญหาสำคัญในการบริหารจัดการภัยแล้งของกรมทรัพยากรน้ำบาดาล คือ อุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการขุดเจาะน้ำบาดาล เช่น รถเจาะ และเครื่องจักรในการขุดเจาะ มีอายุการใช้งานนานและเก่าจนทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานลดลงมาก แต่เนื่องจากขาดแคลนงบประมาณที่จะซื้ออุปกรณ์ใหม่ทดแทน กรมทรัพยากรน้ำบาดาลจึงมีความจำเป็นต้องใช้อุปกรณ์เหล่านั้นในการดำเนินงานอยู่ ซึ่งทำให้ไม่สามารถควบคุมให้การขุดเจาะน้ำบาดาลให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดได้ และเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวกรมทรัพยากรน้ำบาดาลได้ของบประมาณจากรัฐเพื่อซื้ออุปกรณ์ขุดใหม่ทดแทน แต่ได้รับการจัดสรรงบประมาณเพื่อการนี้เพียงบางส่วนเท่านั้น ทำให้กรมทรัพยากรน้ำบาดาลมีงบประมาณไม่เพียงพอที่จะทดแทนอุปกรณ์ชุดเก่าได้ทั้งหมด ซึ่งทำให้ในการดำเนินงานขุดเจาะน้ำบาดาลมีความเสี่ยงที่จะไม่บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้เนื่องจากอุปกรณ์ในการดำเนินงานมีศักยภาพไม่เพียงพอ

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ารศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการปัญหาภัยแล้งของประเทศไทย มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ (1) ศึกษาผลกระทบจากการเกิดภัยแล้งต่อประชาชนในประเทศไทย และ (2) ศึกษาแนวทางในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการกับภัยแล้ง สำหรับประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ

รัฐบาลสามารถนำผลการศึกษาไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของข้อมูลเพื่อกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการปัญหาภัยแล้งได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน โดยการศึกษาครั้งนี้จะเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 2 ส่วน คือ (1) ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาภัยแล้ง โดยรวบรวมข้อมูลจากการสอบถามกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนในประเทศไทยที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 โดยใช้แบบสอบถามจำนวน 600 ชุด และงานวิจัยนี้จะแบ่งพื้นที่ในการเก็บข้อมูลเป็น 6 ภูมิภาค คือ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคตะวันตก ซึ่งจำนวนตัวอย่างในแต่ละภูมิภาคจะคำนวณตามสัดส่วนจำนวนประชากรที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 และ (2) หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยแล้ง โดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารกรมชลประทาน กรมทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำบาดาล กรมฝนหลวงและการบินเกษตรกร และกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

ทั้งนี้ สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้การพรรณนาด้วยสถิติความถี่ และร้อยละ ในการศึกษาสภาพปัญหาและปัจจัยที่ก่อให้เกิดภัยแล้งในประเทศไทย และผลกระทบจากการเกิดภัยแล้งต่อประชาชนในประเทศไทย ในส่วนของการศึกษาแนวทางในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยแล้ง จะใช้การวิเคราะห์เกี่ยวกับนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและจัดการกับปัญหาภัยแล้ง แนวทางการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาภัยแล้ง ปัญหาในเชิงนโยบาย ปัญหาเชิงกฎหมาย และปัญหาในการบริหารจัดการที่ส่งผลกระทบให้การจัดการภัยแล้งของหน่วยงานไม่มีประสิทธิภาพ

5.1 สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยจากการศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการปัญหาภัยแล้งของประเทศไทย แบ่งออกเป็น 2 ส่วน โดยส่วนแรกเป็นข้อมูลของประชาชนกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยแล้งของประเทศไทย และส่วนที่สองเป็นข้อมูลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการภัยแล้งในประเทศไทย ซึ่งสรุปได้ดังต่อไปนี้

5.1.1 ข้อมูลของประชาชนกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยแล้งของประเทศไทย

จากการศึกษา พบว่า ประชาชนกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยแล้งของประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีสถานภาพสมรส อายุเฉลี่ย 47.32 ปี สำเร็จการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษา ประกอบอาชีพเป็นเกษตรกร มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ยประมาณ 4 คน โดยส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นหัวหน้าครัวเรือน มีรายได้เฉลี่ยประมาณ 10,128.51 บาท/เดือน และมีรายได้ของครัวเรือนเฉลี่ยประมาณ 20,110.08 บาท/เดือน

ในส่วนของรูปแบบการใช้น้ำ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการใช้น้ำใน 2 รูปแบบ คือ การใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และการใช้น้ำเพื่อทำการเกษตรและประกอบอาชีพ โดยน้ำประปา เป็นแหล่งน้ำหลักในการอุปโภคบริโภค โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคเพียงพอตลอดทั้งปี ส่วนผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนหรือพื้นที่ที่มีน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคไม่เพียงพอหรือมีสถานการณ์น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคไม่แน่นอน ได้จัดการกับปัญหาโดยใช้สระ/บ่อน้ำสาธารณะประจำหมู่บ้าน นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังใช้น้ำเพื่อการเกษตรและการประกอบอาชีพ โดยมีน้ำฝนเป็นแหล่งน้ำหลักในการทำเกษตร

ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อาศัยอยู่นอกเขตชลประทาน โดยในกรณีของผู้ที่พักอาศัยอยู่ในเขตชลประทาน ส่วนใหญ่ใช้น้ำจากระบบชลประทานเพื่อทำการเกษตร แต่ถึงอย่างนั้นน้ำในระบบชลประทานยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ จึงใช้วิธีขุดหาแหล่งน้ำเพิ่มเติมเพื่อจัดการกับปัญหาน้ำเพื่อทำการเกษตรไม่เพียงพอ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มตัวอย่างที่ใช้น้ำในระบบชลประทานเพื่อประกอบอาชีพอื่นนอกเหนือจากการทำการเกษตร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน โดยกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่าความเพียงพอของน้ำในระบบชลประทานต่อการประกอบอาชีพของตนเองนั้น ไม่มีความแน่นอน บางปีเพียงพอแต่บางปีกลับไม่เพียงพอ ดังนั้นจึงใช้วิธีการสำรองน้ำไว้ใช้ล่วงหน้าเพื่อจัดการกับปัญหาดังกล่าว

สำหรับการได้รับผลกระทบจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในพื้นที่ประสบภัยแล้ง แต่ไม่ทราบเกี่ยวกับการประกาศให้พื้นที่อาศัยเป็นเขตให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน กรณีเกิดภัยแล้ง ทั้งนี้ ในแง่ของการประกาศพื้นที่เป็นเขตให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน กรณีเกิดภัยแล้งนั้น กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เข้าใจว่าองค์การบริหารส่วนตำบล/อำเภอ/จังหวัด เป็นหน่วยงานที่ประกาศให้พื้นที่อาศัยของตนเองเป็นเขตให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน กรณีเกิดภัยแล้ง อนึ่ง ในแง่ของการได้รับผลกระทบนั้น ส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 โดยผลกระทบในภาพรวมมีความรุนแรงในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ภัยแล้งได้

ก่อให้เกิดผลกระทบที่ระดับความรุนแรงปานกลางต่อกลุ่มตัวอย่าง โดยด้านสังคมปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคเป็นผลกระทบที่มีความรุนแรงมากที่สุด ส่วนด้านเศรษฐกิจ ปัญหาการขาดแคลนน้ำในการทำการเกษตรกรรมเป็นผลกระทบที่มีความรุนแรงมากที่สุด และด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาน้ำใต้ดินลดลง/ขุดหายากมากขึ้น เป็นผลกระทบที่รุนแรงมากที่สุด ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ได้รับความช่วยเหลือในการบรรเทาปัญหาภัยแล้งจากหน่วยงานภาครัฐ แต่สำหรับผู้ได้รับความช่วยเหลือส่วนใหญ่จะได้รับเป็นเงินช่วยเหลือ ในแง่ของการก่อสร้างหรือดำเนินการใดๆ เพื่อป้องกันและจัดการปัญหาภัยแล้งในบริเวณชุมชนที่พิกอาศัย ส่วนใหญ่หน่วยงานภาครัฐไม่มีการดำเนินการใดๆ แต่ในกรณีของชุมชนที่หน่วยงานภาครัฐมีการก่อสร้างหรือดำเนินการเพื่อจัดการปัญหาภัยแล้งนั้น โดยมากจะเป็นการขุดลอกแหล่งน้ำให้มีศักยภาพในการเก็บน้ำได้มากขึ้น

ด้านความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งจากหน่วยงานภาครัฐ กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในระดับค่อนข้างน้อยต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐในภาพรวม โดยมีความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐก่อนการเกิดภัยแล้งมากที่สุด รองลงมา มีความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐระหว่างที่เกิดภัย และมีความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐหลังเกิดภัย ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าแนวทางการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบภัยแล้งของภาครัฐมีความเหมาะสม ส่วนผู้ที่เห็นว่าไม่เหมาะสมให้เหตุผลว่า การช่วยเหลือของหน่วยงานภาครัฐไม่ครอบคลุมประชาชนที่ประสบภัยทั้งหมด นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งของภาครัฐยังไม่เพียงพอต่อความเดือดร้อนของประชาชน แต่ถึงความช่วยเหลือจากภาครัฐไม่เพียงพอต่อความเดือดร้อนกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ก็ไม่ได้มีการดำเนินการใดๆ ด้วยตัวเองเพื่อจัดการปัญหาภัยแล้งที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม ในส่วนของกลุ่มตัวอย่างที่ได้ดำเนินการเพื่อจัดการปัญหาภัยแล้งด้วยตัวเองส่วนใหญ่จะใช้วิธีขุดหาแหล่งน้ำใหม่ เช่น ขุดบ่อบาดาล และสระ เป็นต้น

ในส่วนของการมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ปัญหาภัยแล้ง กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในระดับน้อย โดยมีส่วนร่วมในด้านการได้รับการชี้แจงเกี่ยวกับแนวทางการป้องกันและจัดการปัญหาภัยแล้งในบริเวณชุมชนจากเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานท้องถิ่นมากที่สุด และมีส่วนร่วมด้านการได้ร่วมแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหา เสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการป้องกัน และจัดการปัญหาภัยแล้งในชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานในท้องถิ่นน้อยที่สุด

ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างได้มีข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานของภาครัฐในด้านการป้องกันและจัดการภัยแล้ง เช่น ภาครัฐควรให้ความสำคัญในการอนุรักษ์และเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ โดยเฉพาะพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธาร เพื่อเพิ่มความชุ่มชื้นให้กับพื้นดิน รวมทั้งควรมีบทลงโทษที่รุนแรงสำหรับผู้ที่ถูกบุกรุก ทำลาย หรือเผาป่า ควรสร้างแหล่งกักเก็บน้ำเพิ่มเติมเพื่อการกักเก็บน้ำไว้ใช้ประโยชน์ในฤดูแล้งที่เพียงพอกับความต้องการของประชาชน และควรปรับปรุงและพัฒนาแหล่งน้ำที่มีอยู่เดิมให้มีศักยภาพพร้อมที่จะกักเก็บน้ำ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะต่อการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย หรือผู้ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง เช่น ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการจัดการปัญหาภัยแล้งอย่างยั่งยืน ควรให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย หรือผู้ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันทุกกลุ่มทุกคน และควรให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย หรือผู้ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งด้วยความรวดเร็วและทันต่อสถานการณ์ เป็นต้น

5.1.2 ข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยแล้งของประเทศไทย

5.1.2.1 กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ได้กำหนด 3 นโยบายในการแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำและภัยแล้ง คือ (1) มุ่งแก้ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนและกิจการต่างๆ อันเนื่องมาจากการขาดแคลนน้ำและภัยแล้ง โดยการพัฒนาและจัดหาแหล่งน้ำต่างๆ ที่เหมาะสม ได้แก่ น้ำในบรรยากาศ แหล่งน้ำผิวดิน และแหล่งน้ำบาดาล ดำเนินการในพื้นที่และลุ่มน้ำที่มีศักยภาพโดยวิธีการที่หลากหลายและเหมาะสม ทั้งในระยะเร่งด่วนและระยะยาว (2) เน้นการจัดการน้ำให้เหมาะสมและมีความเป็นธรรม จัดลำดับความสำคัญของการใช้น้ำในแต่ละพื้นที่โดยประชาชนมีส่วนร่วม เพื่อให้มีการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ภายใต้กติกาการจัดสรรที่ชัดเจน และ (3) เร่งรัดให้มีการอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร ปรับปรุงฟื้นฟู และบูรณะรักษาแหล่งน้ำที่มีอยู่ตามธรรมชาติ รวมทั้งแหล่งน้ำที่รัฐสร้างไว้ไม่ให้มีสภาพเสื่อมโทรม ทั้งโดยการเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและโดยการกระทำของมนุษย์ สำหรับในส่วนของแนวทางการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาภัยแล้งนั้น กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยใช้แนวทางตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยเงินอุดหนุนราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. 2556

อนึ่ง ในการบริหารจัดการภัยแล้งของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ได้เกิดปัญหาที่ส่งผลกระทบให้การจัดการไม่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ ปัญหาเชิงนโยบาย กล่าวคือ ยุทธศาสตร์ในการป้องกันและบรรเทาภัยแล้ง และยุทธศาสตร์การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในภาพรวม มีทิศทางของการดำเนินนโยบายไม่สอดคล้องกัน เนื่องจาก เป้าหมายของยุทธศาสตร์ในการป้องกันและ

บรรเทาภัยแล้ง คือ การจัดการกับปัจจัยที่ก่อให้เกิดภัยแล้ง แต่ยุทธศาสตร์ของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในภาพรวมมีเป้าหมายเพื่อจัดการความเดือดร้อนอันเกิดจากภัย ซึ่งความไม่สอดคล้องดังกล่าว อาจส่งผลให้การกำหนดแนวทางในการดำเนินงานเพื่อจัดการกับปัญหาไม่มีทิศทางที่แน่นอน และอาจส่งผลต่อโอกาสของการบรรลุความสำเร็จในนโยบายหรือยุทธศาสตร์ที่วางไว้

ในส่วนของปัญหาเชิงกฎหมายนั้น ระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยเงินอุดหนุนราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน พ.ศ. 2556 นับเป็นประเด็นสำคัญทางด้านกฎหมายที่ทำให้การจัดการภัยแล้งของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยไม่มีประสิทธิภาพ กล่าวคือ บทบัญญัติของระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยเงินอุดหนุนราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน พ.ศ. 2556 ไม่ชัดเจน คลุมเครือ อีกทั้งมีการตีความและบังคับใช้ไม่เหมือนกันทั้งในระดับพื้นที่และระดับหน่วยงาน รวมทั้งในปัจจุบันระเบียบดังกล่าวได้ปรับลดวงเงินอุดหนุนราชการทำให้การดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยไม่ทั่วถึง และไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร และระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยเงินอุดหนุนราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน พ.ศ. 2556 ขัดกับระเบียบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้เกิดปัญหาการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในเบื้องต้นไม่มีประสิทธิภาพ

ส่วนปัญหาในการบริหารจัดการที่ส่งผลกระทบให้การจัดการภัยแล้งของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยไม่มีประสิทธิภาพนั้น เกิดปัญหาในประเด็นของการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยในหลายครั้งที่แต่ละหน่วยงานต่างคนต่างดำเนินงานเพื่อจัดการภัยแล้งตามอำนาจหน้าที่ของตนเอง ทำให้การบริหารจัดการภัยแล้งในบางพื้นที่ไม่เกิดประสิทธิภาพเท่าที่ควร

5.1.2.2 กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กรมทรัพยากรน้ำมีนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและจัดการปัญหาภัยแล้ง คือ (1) จัดทำนโยบายและแผนส่งเสริมความร่วมมือการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการอย่างเป็นระบบทั้งในระดับประเทศ และระหว่างประเทศ (2) ส่งเสริม สนับสนุน และเพิ่มศักยภาพการขับเคลื่อนองค์กร และเครือข่ายลุ่มน้ำ (3) อนุรักษ์ พื้นฟู พัฒนาประสิทธิภาพแหล่งน้ำ และรักษาความสมดุลระหว่างระบบนิเวศของแหล่งน้ำและพื้นที่ชุ่มน้ำ และ (4) พัฒนาองค์ความรู้ ระบบข้อมูล กำหนดมาตรการด้านบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และระบบเตือนภัยแบบบูรณาการ เพื่อให้เกิดการนำไปใช้ในทุภาคส่วน ตลอดจนสนับสนุนการพัฒนาน้ำอุปโภคบริโภค

ในส่วนของแนวทางในการดำเนินงานเพื่อแก้ไขและบรรเทาภัยแล้งให้กับประชาชนนั้น กรมทรัพยากรน้ำได้กำหนดแนวทางในการดำเนินงานไว้ 4 ขั้นตอน คือ (1) การป้องกันและลดผลกระทบ โดยดำเนินการโครงการปรับปรุง อนุรักษ์ พื้นฟูแหล่งน้ำที่เสื่อมสภาพให้เป็นแหล่งกักเก็บน้ำไว้ในฤดูแล้ง เพิ่มปริมาณน้ำต้นทุน และวางระบบการกระจายน้ำเพื่อตอบสนองต่อความต้องการใช้น้ำ บรรเทาและแก้ไขปัญหายภัยแล้งในพื้นที่ (2) การเตรียมความพร้อม โดยการจัดตั้งศูนย์ติดตามสถานการณ์น้ำทั้งในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค (3) การเผชิญเหตุหรือการจัดการภาวะฉุกเฉิน โดยดำเนินการแก้ไขสถานการณ์เบื้องต้นจากภาวะภัยแล้งและการขาดแคลนน้ำ เช่น จัดเตรียมชุดเครื่องสูบน้ำเคลื่อนที่ และการแจกจ่ายน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค เป็นต้น (4) การฟื้นฟู โดยร่วมกับหน่วยงานภายใต้กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในการเยียวยาช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้งอย่างเร่งด่วน

สำหรับปัญหาในเชิงนโยบายที่ส่งผลกระทบให้การจัดการภัยแล้งไม่มีประสิทธิภาพ คือ หน่วยงานที่มีหน้าที่ในการบริหารจัดการน้ำดำเนินงานโดยไม่มีความเป็นเอกภาพทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ ไม่มีกฎหมายที่ครอบคลุมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำทั้งระบบและการบังคับใช้ และรัฐบาลให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาหรือจัดการกับปัญหาเฉพาะหน้ามากกว่าการจัดการกับปัญหาในระยะยาว

ส่วนปัญหาในเชิงกฎหมายที่ส่งผลกระทบให้การจัดการภัยแล้งไม่มีประสิทธิภาพ คือ ปัจจุบันยังไม่มีพระราชบัญญัติน้ำ แต่มีกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำหลายฉบับ ซึ่งต่างมีวัตถุประสงค์ในการบังคับใช้แตกต่างกัน ทำให้ข้อกำหนดในกฎหมายบางส่วนมีความซ้ำซ้อน ขัดแย้ง ไม่เชื่อมโยง อีกทั้งยังมีช่องว่างและไม่ครอบคลุมการปฏิบัติภารกิจที่จำเป็น รวมทั้งขาดการบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในส่วนของปัญหาด้านการบริหารจัดการที่ส่งผลกระทบให้การจัดการภัยแล้งไม่มีประสิทธิภาพ คือ การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ของประเทศไทยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมหลายหน่วยงาน ซึ่งส่วนใหญ่จะดำเนินงานภายใต้ความรับผิดชอบแบบต่างคนต่างทำ ทำให้หลายครั้งการปฏิบัติงานมีความซ้ำซ้อนกัน ขาดเอกภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ทำให้การใช้ทรัพยากรไม่มีประสิทธิภาพ และภาครัฐจัดสรรงบประมาณให้ไม่เพียงพอต่อการดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้

5.1.2.3 กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

กรมชลประทานมีนโยบายในการบริหารจัดการภัยแล้ง โดยการวางแผนจัดสรรน้ำให้สอดคล้องกับน้ำต้นทุน ตามแผนและรอบเวรการส่งน้ำของโครงการชลประทาน เน้นให้มีการใช้น้ำอย่างประหยัดเพื่อให้กระจายน้ำได้ทั่วถึงและเป็นธรรม โดยมีลำดับความสำคัญของกิจกรรมการใช้น้ำ คือ (1) เพื่อการอุปโภค-บริโภค และการประปา (2) เพื่อการรักษาระบบนิเวศ (3) เพื่อการเกษตรกรรม และ (4) เพื่อการอุตสาหกรรม ส่วนกิจกรรมการใช้น้ำเพื่อเกษตรกรรม มีลำดับความสำคัญในการจัดสรรน้ำในช่วงฤดูแล้ง คือ (1) จัดสรรน้ำให้กับพื้นที่เกษตรกรรมซึ่งได้รับความเสียหายจากฤดูแล้ง และสวนผลไม้ (2) จัดสรรน้ำให้กับพื้นที่เกษตรกรรมที่อยู่ในรอบเวรการส่งน้ำ (3) จัดสรรน้ำให้พื้นที่เกษตรกรรมที่ใช้น้ำน้อย และ (4) การจัดสรรน้ำให้พื้นที่นาปรังเพื่อเพิ่มพูนรายได้

ในส่วนของแนวทางการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาภัยแล้งนั้น กรมชลประทานมุ่งจัดการปัญหาในพื้นที่ชลประทานเป็นหลัก ทั้งนี้หากปริมาณน้ำในอ่างเก็บน้ำมีน้อย จะจัดสรรน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค และรักษาระบบนิเวศเพียงเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยเกี่ยวกับน้ำ (รวมถึงภัยแล้ง) นอกจากกรมชลประทานจะให้ความช่วยเหลือประชาชนในเขตพื้นที่ชลประทานเป็นหลักแล้ว ยังคงให้ความช่วยเหลือเฉพาะหน้าแก่ประชาชนที่อยู่นอกเขตพื้นที่ชลประทานอีกด้วย เช่น การสนับสนุนเครื่องสูบน้ำให้กับองค์การบริหารส่วนจังหวัด การสำรองรถยนต์บรรทุกน้ำไว้คอยช่วยเหลือประชาชนในฤดูแล้ง เป็นต้น

อนึ่ง สำหรับปัญหาเชิงนโยบายที่ส่งผลกระทบให้การจัดการภัยแล้งไม่มีประสิทธิภาพของกรมชลประทาน คือ รัฐบาลไม่มีนโยบายที่ชัดเจนเพื่อจัดการกับปัญหาที่ไม่สามารถสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ได้ เนื่องจากการสร้างอ่างเก็บน้ำมักมีผลกระทบต่อพื้นที่ป่าเป็นบริเวณกว้าง ทำให้ไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชน ส่งผลให้กรมชลประทานไม่สามารถสร้างแหล่งกักเก็บน้ำให้เพียงพอ

ต่อความต้องการใช้น้ำของประชาชนได้ นอกจากนี้กรมชลประทานยังประสบกับปัญหามาตรการบังคับให้ปฏิบัติตามแผนของทางราชการไม่ได้ผล เช่น การออกประกาศงดส่งน้ำเพื่อทำนาปรัง โดยขอความร่วมมือเกษตรกรให้งดทำนาปรังในรอบการผลิตที่เกิดความแห้งแล้ง แต่เกษตรกรไม่ให้ความร่วมมือและยังคงทำนาปรังในช่วงเวลาดังกล่าว ทำให้ไม่สามารถดำเนินการได้ตามแผนการบริหารจัดการน้ำในช่วงฤดูแล้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ส่วนปัญหาเชิงกฎหมายที่ส่งผลกระทบให้การจัดการภัยแล้งไม่มีประสิทธิภาพ คือ พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ. 2482 เป็นกฎหมายที่ใช้มาอย่างยาวนานไม่ทันกับการพัฒนาในยุคปัจจุบัน ซึ่งในส่วนนี้กรมชลประทานได้มีการยกร่างปรับปรุงตั้งแต่ พ.ศ. 2554 แต่ปัจจุบันยังอยู่ระหว่างการพิจารณาเนื้อหา ร่างกฎหมายในรายละเอียดของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา นอกจากนี้ยังมีปัญหาในประเด็นที่เกี่ยวกับการสร้างอ่างเก็บน้ำมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องหลายฉบับ แม้หลายครั้งรัฐบาลเห็นชอบในหลักการต่อโครงการที่กรมชลประทานเสนอ แต่ในการดำเนินงานจะต้องเป็นไปตามกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในส่วนนี้เป็นอุปสรรคอย่างมากต่อการดำเนินงาน เนื่องจากแต่ละหน่วยงานต่างพยายามรักษากฎหมายที่ถือปฏิบัติ โดยเฉพาะในกรณีการสร้างอ่างเก็บน้ำที่ลำเข้าไปในพื้นที่ป่าไม้ หรือพื้นที่อนุรักษ์ นอกจากนี้ในปัจจุบันได้มีการกำหนดให้การดำเนินโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ เช่น การสร้างอ่างเก็บน้ำ จะต้องทำการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมก่อนการดำเนินโครงการซึ่งต้องใช้ระยะเวลาค่อนข้างมาก โดยในระหว่างที่หน่วยงานดำเนินการมีหลายครั้งที่กฎหมายเปลี่ยนแปลงไปทำให้ต้องกลับไปเริ่มต้นกระบวนการของการวิเคราะห์ใหม่ หรือต้องทำการวิเคราะห์เพิ่มเติม ส่วนนี้ทำให้การดำเนินงานของกรมชลประทานเกิดความล่าช้า

ในส่วนของปัญหาในการบริหารจัดการที่ส่งผลกระทบให้การจัดการภัยแล้งไม่มีประสิทธิภาพนั้น กรมชลประทานประสบปัญหาที่สำคัญคือ ปัจจุบันน้ำต้นทุนไม่เพียงพอ และมีปริมาณที่ไม่แน่นอน ทั้งด้วยสาเหตุที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และสาเหตุที่เกิดจากแหล่งน้ำตามธรรมชาติและแหล่งน้ำที่กรมชลประทานสร้างไว้ไม่สามารถเก็บกักน้ำในปริมาณที่เพียงพอต่อความต้องการใช้น้ำที่เพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้กรมชลประทานยังประสบปัญหาเกี่ยวกับประสิทธิภาพของเครื่องมือในการดำเนินงาน เช่น อาคารควบคุมบังคับใช้น้ำของกรมชลประทานมีอายุการใช้งานที่ยาวนาน มีสภาพชำรุดทรุดโทรม อาคารควบคุมบังคับน้ำมีปริมาณไม่เพียงพอ และระบบส่งน้ำและระบายน้ำมีไม่เพียงพอและไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ เป็นต้น

5.1.2.4 กรมฝนหลวงและการบินเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

กรมฝนหลวงและการบินเกษตรมีนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการภัยแล้ง ใน 3 แผนงานหลัก คือ (1) ปฏิบัติการฝนหลวงในการป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยธรรมชาติ เช่น การมีส่วนร่วมในการป้องกันและการแก้ไขปัญหาภัยธรรมชาติของประเทศ การป้องกันและแก้ปัญหาภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นในแต่ละภูมิภาค และการดำเนินงานเชิงรุกเพื่อเตรียมรับมือกับสถานการณ์ภัยธรรมชาติ เป็นต้น (2) วิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีฝนหลวงและการดัดแปรสภาพอากาศ เช่น ต้องเป็นองค์กรที่ได้รับการยอมรับให้เป็นศูนย์กลางการดัดแปรสภาพอากาศในภูมิภาคอาเซียน มุ่งเน้นการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยี โดยให้ความสำคัญกับการเพิ่มประสิทธิภาพของการปฏิบัติการฝนหลวงในแต่ละภูมิภาค ภูมิภาค และฤดูกาล เพื่อให้เท่าทันความผันแปรของบรรยากาศและภูมิอากาศ ปรับปรุงและพัฒนาเทคโนโลยีที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนและสิ่งแวดล้อม และเข้าร่วมกิจกรรมระหว่างประเทศ และนานาชาติ เพื่อให้เกิดโครงการความร่วมมือระหว่างประเทศ และ (3) การให้บริการด้านการบิน เช่น พัฒนาประสิทธิภาพและขีดความสามารถในการให้บริการด้านการบินเพื่อสนับสนุนภารกิจด้านการเกษตร จัดทำแผนและดำเนินการจัดหาเครื่องบินและอุปกรณ์ประกอบการบินให้เพียงพอต่อความต้องการของผู้รับบริการ การแก้ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรในด้านการบิน และพัฒนามาตรฐานระบบงานการบิน

แนวทางการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาภัยแล้งของกรมฝนหลวงและการบินเกษตรนั้น มีแนวทางในการดำเนินงาน คือ จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการฝนหลวง ซึ่งเป็นหน่วยงานกลางที่ไปปฏิบัติงานในภูมิภาค จำนวน 5 ศูนย์ (ภูมิภาคละ 1 ศูนย์) และกระจายอำนาจในการใช้งบประมาณ การบริหารจัดการ และการประสานงานกับส่วนราชการและประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบทำให้การบริการประชาชนที่ประสบภัยแล้งมีความคล่องตัวและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

ในส่วนของปัญหาที่ส่งผลกระทบให้การจัดการภัยแล้งของกรมฝนหลวงและการบินเกษตรไม่มีประสิทธิภาพ คือ การที่รัฐบาลได้มีนโยบายปรับขนาดกำลังคนภาครัฐ ในช่วง พ.ศ. 2549 - 2551 ได้ส่งผลกระทบอย่างมากต่อการดำเนินงานในปัจจุบัน โดยเมื่อบุคลากรเดิมเริ่มเกษียณอายุแล้วกรมฝนหลวงและการบินเกษตรไม่สามารถทดแทนบุคลากรใหม่ที่มีศักยภาพทัดเทียมกับบุคลากรเดิมได้ทัน ส่วนอีกปัญหาที่สำคัญ คือ กรมฝนหลวงและการบินเกษตรมักจะได้รับคำสั่งจากรัฐบาลให้ทำฝนหลวงในเวลาที่เกิดภัยธรรมชาติเฉพาะหน้า เช่น เกิดไฟป่า และหมอกควัน เป็นต้น ซึ่งบางครั้งไม่ได้เป็นช่วงเวลาที่มีปัจจัยเหมาะสมต่อการทำฝนหลวง ทำให้การทำฝนหลวงมีโอกาสสูงที่จะไม่ประสบความสำเร็จในการก่อให้เกิดฝน ซึ่งทำให้เกิดการสิ้นเปลืองงบประมาณ

สำหรับปัญหาเชิงกฎหมายที่ส่งผลกระทบให้การจัดการภัยแล้งของกรมฝนหลวง และการบินเกษตรไม่มีประสิทธิภาพนั้น พบว่า ไม่ได้มีปัญหาใดชัดเจน มีเพียงในแง่ของกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการบินเป็นหลัก แต่ในส่วนของการบริหารจัดการน้ำ ในบรรยากาศกลับไม่ได้มีการกำหนดขอบเขตของอำนาจหน้าที่กรมฝนหลวงและการบินเกษตรที่ชัดเจน ซึ่งส่วนนี้อาจกลายเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานในอนาคตได้

ส่วนปัญหาสำคัญในการบริหารจัดการที่ส่งผลกระทบให้การจัดการภัยแล้งไม่มีประสิทธิภาพ คือ กรมฝนหลวงและการบินเกษตรมีหน่วยปฏิบัติการฝนหลวงเคลื่อนที่เร็ว ไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติการฝนหลวงเพื่อช่วยเหลือประชาชนและเกษตรกรที่ประสบปัญหาภัยแล้ง ครอบคลุมพื้นที่ทั้งประเทศ แม้จะมีความพยายามเพิ่มหน่วยปฏิบัติการฝนหลวงเคลื่อนที่เร็ว แต่ยังคงมีปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนนักบิน และนักวิทยาศาสตร์ฝนหลวง รวมทั้งงบประมาณในการเพิ่มจำนวนเครื่องบิน และงบประมาณในการดำเนินการ

5.1.2.5 กรมทรัพยากรน้ำบาดาล กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กรมทรัพยากรน้ำบาดาลมีนโยบายเร่งด่วนในการปฏิบัติงานให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบภัยแล้งทั่วประเทศในช่วง พ.ศ. 2557/2558 โดยมีการกำหนดเป็น 4 มาตรการ คือ (1) มาตรการเร่งรัดการดำเนินงานในโครงการพัฒนาแหล่งน้ำบาดาลเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค โครงการพัฒนาแหล่งน้ำบาดาลเพื่อสนับสนุนน้ำดื่มสะอาดให้กับโรงเรียนทั่วประเทศ และโครงการพัฒนาแหล่งน้ำบาดาลเพื่อการเกษตรในพื้นที่ประสบภัยแล้ง (2) มาตรการดำเนินการพัฒนา น้ำบาดาลพื้นที่ทั่วประเทศ โดยมีเป้าหมายรวม 2,668 หมู่บ้าน (3) มาตรการในการดำเนินโครงการ “ราษฎร์ รัฐ ร่วมใจ ช่วยภัยแล้ง” ปี 2557/2558 และ (4) มาตรการในการดำเนินโครงการบรรเทาปัญหา ภัยแล้งให้กับประชาชนนอกแผนงบประมาณ เช่น โครงการพัฒนาแหล่งน้ำบาดาลเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค และโครงการจัดหาแหล่งน้ำบาดาลที่มีคุณภาพเพื่อใช้ในการบรรเทาและ แก้ไขปัญหาความขาดแคลนน้ำของประชาชนในพื้นที่แล้งซ้ำซากและมีปัญหาคุณภาพน้ำเค็มในภาคตะวันออก เชียงเหนือ เป็นต้น

ในส่วนของแนวทางการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาภัยแล้งนั้น กรมทรัพยากรน้ำบาดาล มีแนวทางการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาภัยแล้ง ผ่าน 2 โครงการ คือ (1) โครงการบรรเทาปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค ซึ่งเป็นการนำน้ำใต้ดินหรือ

น้ำบาดาลซึ่งนับเป็นแหล่งน้ำสำรองมาใช้ประโยชน์เพื่อบรรเทาปัญหาในกรณีที่น้ำผิวดินมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน และ (2) โครงการบรรเทาปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร ซึ่งเป็นการนำน้ำใต้ดินหรือน้ำบาดาลมาใช้ในการเกษตร ทั้งนี้ เพื่อลดความเสี่ยงของโอกาสที่จะเกิด ความเสียหายกับผลผลิตเนื่องจากการขาดแคลนน้ำ โดยโครงการนี้มีแนวทางที่จะทำให้น้ำบาดาล กลายเป็นแหล่งน้ำต้นทุนร่วมกับน้ำผิวดิน

สำหรับปัญหาเชิงนโยบายที่ส่งผลกระทบให้การจัดการภัยแล้งของกรมทรัพยากร น้ำบาดาลไม่มีประสิทธิภาพ คือ ในบางปีที่เกิดภาวะแห้งแล้งฉุกเฉินมีระดับความรุนแรงที่เกินกว่ารัฐบาล ได้คาดการณ์ไว้ รัฐบาลเร่งบรรเทาปัญหาให้กับ ประชาชน โดยเร่งรัดการทำงานของกรมทรัพยากร น้ำบาดาลจนเกินศักยภาพที่จะสามารถควบคุม ประสิทธิภาพของการดำเนินงานได้ เช่น การให้ กรมทรัพยากรน้ำบาดาลขุดเจาะบ่อบาดาลเพิ่มเติม จากที่กำหนดไว้ในแผนการดำเนินงานประจำปี โดยจำกัดระยะเวลาให้ทำงานอย่างเร่งด่วน ทำให้ หลายครั้งการขุดเจาะน้ำบาดาลไม่ประสบความสำเร็จ ทั้งในแง่ของคุณภาพน้ำ และการขุดเจาะแหล่งน้ำ เนื่องจากมีข้อจำกัดเกี่ยวกับการศึกษาความเหมาะสม ของพื้นที่อย่างเพียงพอ

ส่วนปัญหาเชิงกฎหมายที่ส่งผลกระทบให้การจัดการภัยแล้งของกรมทรัพยากร น้ำบาดาลไม่มีประสิทธิภาพ คือ หลังจากที่ดินกรมทรัพยากรน้ำบาดาลได้ถ่ายโอน 5 ภารกิจให้องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น คือ (1) งานอนุญาตเจาะน้ำบาดาล และงานอนุญาตใช้น้ำบาดาล (2) งานเรียกเก็บ ค่าใช้น้ำบาดาล (3) งานเจาะน้ำบาดาลสาธารณะ (เพื่อกิจการของท้องถิ่นเอง) (4) งานซ่อมบำรุง เครื่องสูบน้ำแบบบ่อลึก และ (5) งานพัฒนาเป่าล้างบ่อน้ำบาดาล ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผน และขั้นตอนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ปรากฏว่า องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นขาดแคลนบุคลากรที่มีศักยภาพเพียงพอต่อการรองรับภารกิจเกี่ยวกับงานเจาะน้ำบาดาลได้ โดยเฉพาะบุคลากรด้านธรณีวิทยา และด้านธรณีฟิสิกส์ ทำให้การดำเนินงานเกี่ยวกับน้ำบาดาลในหลายครั้ง ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของหลักการที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ซึ่งก่อให้เกิด ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมตามมาในที่สุด

ทั้งนี้ สำหรับปัญหาในการบริหารจัดการที่ส่งผลกระทบให้การจัดการภัยแล้งของกรมทรัพยากรน้ำบาดาล คือ อุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการขุดเจาะน้ำบาดาล เช่น รถเจาะ และเครื่องจักรในการขุดเจาะ มีอายุการใช้งานนานจนทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานลดลงมาก แต่เนื่องจากขาดแคลนงบประมาณที่จะซื้ออุปกรณ์ใหม่ทดแทนทั้งหมด กรมทรัพยากรน้ำบาดาลจึงมีความจำเป็นต้องใช้อุปกรณ์เหล่านั้นในการดำเนินงาน ทำให้ไม่สามารถควบคุมให้การขุดเจาะน้ำบาดาลให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดได้

5.2 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

สำหรับข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยมีดังต่อไปนี้

1) จากผลการศึกษาในแง่ของความเพียงพอของน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค พบว่า กลุ่มตัวอย่างอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่สถานการณ์น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคไม่เพียงพอและไม่แน่นอนในสัดส่วนค่อนข้างสูง เช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ชลประทานซึ่งส่วนใหญ่ประสบกับปัญหาน้ำในการประกอบอาชีพทั้งในภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตรไม่เพียงพอและไม่แน่นอน จากผลการศึกษาในส่วนนี้สะท้อนให้เห็นถึงความเสี่ยงต่อความเสียหายอันเนื่องมาจากการขาดแคลนน้ำ รวมทั้งปัญหาการขาดแคลนน้ำที่เกิดขึ้นแม้แต่ในพื้นที่เขตชลประทาน ดังนั้น เพื่อจัดการกับปัญหาดังกล่าว หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรมีการวางแผนในการจัดการน้ำอย่างบูรณาการและเชื่อมโยงกัน โดยในการดำเนินงานอาจต้องมีการทำบันทึกความเข้าใจ (MOU) เกี่ยวกับการวางแผนและการดำเนินงานเพื่อจัดการน้ำให้เพียงพอตลอดทั้งปี ทั้งโดยการวางแผนเพื่อเก็บกักน้ำในภาพรวม และการส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่เสี่ยงขาดแคลนน้ำได้สำรองน้ำไว้ใช้ในระดับชุมชนและระดับครัวเรือน โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจจะต้องให้ความรู้หรือสนับสนุนเกี่ยวกับอุปกรณ์ในการเก็บกักน้ำที่มีประสิทธิภาพ

2) การศึกษาครั้งนี้เป็นการเก็บข้อมูลจากผู้ที่อยู่ในพื้นที่ประสบภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 ตามข้อมูลของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย แต่จากผลการศึกษาพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ประสบปัญหาภัยแล้ง แต่กลับไม่ทราบว่าพื้นที่อาศัยหรือชุมชนของตนเองได้รับประกาศเป็นเขตให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน กรณีเกิดภัยแล้ง อีกทั้งไม่รู้ว่ภาครัฐให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้งอย่างไรบ้าง ซึ่งส่วนนี้มีผลสำคัญต่อการให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามมาตรการแก้ปัญหาภัยแล้งของภาครัฐ

เนื่องจากที่ผ่านมามีผู้ที่ไม่ให้ความร่วมมือกับภาครัฐเพราะเข้าใจว่ารัฐไม่ให้ความช่วยเหลือใดๆ แก่ประชาชนที่เดือดร้อน แต่รัฐกลับขอให้ดำเนินการตามแผนของรัฐซึ่งทำให้ประชาชนเสียประโยชน์จากรายได้ที่ลดลง เช่น การขอความร่วมมือให้งดปลูกพืชที่ใช้น้ำมากในฤดูแล้ง ดังนั้น เพื่อจัดการกับปัญหาดังกล่าว หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบเกี่ยวกับการประกาศให้พื้นที่อาศัยหรือชุมชนเป็นเขตให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน รวมทั้งแจ้งแนวทางให้ความช่วยเหลือประชาชน เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานเพื่อให้ความช่วยเหลือผู้ที่ประสบภัย อีกทั้งในกรณีที่รัฐให้ความช่วยเหลือไม่ทั่วถึง ประชาชนที่เดือดร้อนจะสามารถขอรับความช่วยเหลือจากภาครัฐได้ ทั้งนี้ เพื่อจะได้ลดข้อครหาของประชาชนที่ว่าภาครัฐไม่ให้ความช่วยเหลือเมื่อเกิดปัญหาภัยแล้ง และเพื่อให้ภาครัฐสามารถวางแผนป้องกันผลกระทบที่เกิดจากภัยแล้งได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการขอความร่วมมือในการปฏิบัติตามแผนการจัดการภัยแล้ง เช่น การขอความร่วมมือจากประชาชนงดการเพาะปลูกพืชบางชนิด หรือขอความร่วมมือให้ประชาชนปลูกพืชทนแล้ง เป็นต้น ซึ่งมีโอกาสที่ประชาชนจะให้ความร่วมมือมากขึ้น เพราะเข้าใจและรับรู้ถึงความจริงใจในการแก้ปัญหาและการช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบเดือดร้อนของภาครัฐ

3) จากผลการศึกษาเกี่ยวกับการได้รับความช่วยเหลือในการบรรเทาปัญหาภัยแล้งจากหน่วยงานภาครัฐ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ได้รับความช่วยเหลือในการบรรเทาปัญหาภัยแล้งจากภาครัฐ ในส่วนนี้มีความเป็นไปได้ว่า หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องน่าจะมีการดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งแล้ว เนื่องจากพื้นที่ในการศึกษารั้งนี้พื้นที่ประสบภัยแล้งตามประกาศของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย แต่การให้ความช่วยเหลืออาจจะไม่ทั่วถึงประชาชนที่ได้รับผลกระทบทุกระลอก ดังนั้น เพื่อจัดการกับปัญหาดังกล่าวในการดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือและบรรเทาปัญหาภัยแล้งให้กับประชาชนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการสำรวจครัวเรือนที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งอย่างรอบคอบ และในการให้ความช่วยเหลือจะต้องมีการตรวจสอบทุกครั้งว่าได้ให้ความช่วยเหลือครอบคลุมประชาชนทุกระลอกในพื้นที่ประสบภัยแล้งแล้ว และเพื่อป้องกันเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือไม่ทั่วถึง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเปิดช่องทางให้ประชาชนสามารถขอรับความช่วยเหลือจากภาครัฐได้โดยสะดวกด้วย

4) จากผลการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางในการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาภัยแล้งของภาครัฐ พบว่า ส่วนใหญ่การให้ความช่วยเหลือของภาครัฐเป็นมาตรการระยะสั้นเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเป็นหลัก เช่น การให้เงินช่วยเหลือ และการขุดลอกแหล่งน้ำ เป็นต้น ซึ่งมาตรการดังกล่าวไม่สามารถแก้ปัญหาได้ในระยะยาว ดังนั้น นอกจากหน่วยงานภาครัฐจะให้ความช่วยเหลือเฉพาะหน้าแก่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งแล้ว ควรมีการดำเนินงานเพื่อจัดการกับปัญหาภัยแล้งในระยะยาวด้วย โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาด้วยกัน เช่น การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดหาพื้นที่และดำเนินการเพื่อขุดบ่อขนาดเล็กไว้กักเก็บน้ำ หรือการขุดเจาะน้ำบาดาลเพื่อแก้ปัญหาภัยแล้ง รวมถึงการร่วมกันวางแผนในการเพาะปลูกกับประชาชนในพื้นที่เสี่ยงกับการเกิดภัยแล้ง โดยจะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐจะต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวโน้มการเกิดภัยแล้งในพื้นที่ และให้ประชาชนบอกความต้องการในการปลูกพืชชนิดต่างๆ จากนั้นจึงค่อยร่วมกันวิเคราะห์ถึงแนวทางการเพาะปลูกที่เหมาะสมกับสถานการณ์น้ำในพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพ เป็นต้น

5) จากผลการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบภัยแล้งของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พบว่า ยุทธศาสตร์ของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย มีเป้าหมายเพื่อจัดการความเดือดร้อนอันเกิดจากภัยให้กับประชาชน แต่ในส่วนของยุทธศาสตร์การป้องกันและบรรเทาภัยแล้ง กลับมีเป้าหมายเพื่อจัดการกับปัจจัยที่ก่อให้เกิดภัยแล้ง (รายละเอียดปรากฏในบทที่ 4 ส่วนที่ 4.2.1.3) จะเห็นได้ว่าการกำหนดยุทธศาสตร์ทั้ง 2 ส่วนดังกล่าวของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยไม่สอดคล้องกัน โดยในการดำเนินนโยบายเพื่อบริหารจัดการปัจจัยที่ก่อให้เกิดภัยแล้ง นั้น มีความเสี่ยงที่จะเป็นการดำเนินงานซ้ำซ้อนกับหน่วยงานซึ่งมีอำนาจหน้าที่โดยตรงอื่นๆ เช่น กรมชลประทาน กรมทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำบาดาล หรือแม้แต่หน่วยงานที่สังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น กรมป่าไม้ และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เป็นต้น ดังนั้น กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจึงควรกำหนดนโยบาย หรือแนวทางในการดำเนินงานให้อยู่ในกรอบของอำนาจหน้าที่หลักของตนเอง โดยเฉพาะการดำเนินงานเพื่อป้องกันและบริหารจัดการความเดือดร้อนอันเกิดจากภัยให้กับประชาชน รวมทั้งควรทบทวนแสวงหาองค์ความรู้ และแนวทางในการดำเนินงานเพื่อลดผลกระทบจากการเกิดภัยแล้งให้กับประชาชนเป็นหลัก

6) จากผลการศึกษา พบว่า การบังคับใช้ระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยเงินอุดหนุนราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน พ.ศ. 2556 เป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้การจัดการภัยแล้งของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยไม่มีประสิทธิภาพ ทั้งในแง่ของความไม่ชัดเจน คลุมเครือ การตีความ และการบังคับใช้ที่ไม่เสมอกันทั้งในระดับพื้นที่และระดับหน่วยงาน ซึ่งในส่วนนี้ กระทรวงการคลังควรมีการจัดเวทีเพื่อรับฟังปัญหาของหน่วยงานที่ต้องใช้ระเบียบฉบับดังกล่าวในการดำเนินงาน รวมทั้งจะต้องร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามระเบียบฯ ให้ถูกต้องกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ทั้งนี้ เพื่อให้การบังคับใช้ระเบียบฯ มีประสิทธิภาพและเป็นมาตรฐานเดียวกัน

7) จากผลการศึกษาการดำเนินงานของกรมทรัพยากรน้ำในส่วนที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการภัยแล้ง พบว่า แมื่กรมทรัพยากรน้ำจะเป็นองค์กรที่ถูกจัดตั้งขึ้นมาเพื่อเพิ่มศักยภาพของกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในเชิงนโยบาย แต่ในทางปฏิบัติกรมทรัพยากรน้ำกลับต้องดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการน้ำในพื้นที่นอกเขตชลประทานควบคู่กันไปด้วย ซึ่งหน้าที่ดังกล่าวทำให้บทบาทของกรมทรัพยากรน้ำในการบริหารจัดการน้ำในเชิงนโยบาย และพัฒนางานเชิงวิชาการด้านการบริหารจัดการน้ำลดลงไป ทำให้ในปัจจุบันการบริหารจัดการน้ำของประเทศยังไม่มีหน่วยงานทำหน้าที่กำกับดูแลนโยบายการบริหารจัดการน้ำทั้งระบบอย่างชัดเจน แต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงต่างดำเนินงานไปตามนโยบายของตัวเอง ทำให้การจัดการน้ำของประเทศไทยขาดเอกภาพ ส่งผลให้อโอกาสของความสำเร็จในการบริหารจัดการน้ำทั้งระบบลดลง ดังนั้น เพื่อใช้ประโยชน์จากหน่วยงานที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยไม่ต้องมีการจัดตั้งหน่วยงานขึ้นมาใหม่ให้เกิดความสิ้นเปลือง รัฐบาลควรให้กรมทรัพยากรน้ำได้ดำเนินงานตามเจตนารมณ์ของการจัดตั้งองค์กร โดยเฉพาะบทบาทในส่วนของการจัดทำนโยบายและแผนแม่บทในการจัดการน้ำของประเทศ การพัฒนางานวิชาการด้านการบริหารงานจัดการน้ำ การควบคุมดูแลองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ดำเนินงานร่วมกันได้อย่างมีเอกภาพ รวมทั้งบทบาทในการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงานที่ได้วางไว้แล้วนำเสนอข้อมูลป้อนกลับไปยังรัฐบาล เพื่อที่รัฐบาลจะได้ใช้ประโยชน์ข้อมูลดังกล่าวในการวางแผนบริหารจัดการน้ำที่เหมาะสมในระยะต่อไป

8) จากการศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานของกรมชลประทานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการภัยแล้ง พบว่า มีปัญหาที่สำคัญ คือ ไม่สามารถสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ได้ เนื่องจากการสร้างเขื่อนหรือแหล่งกักเก็บน้ำขนาดใหญ่ จะต้องเวนคืนที่ดินจำนวนมากซึ่งมักครอบคลุมทั้งพื้นที่ป่าและที่ดินของประชาชน ซึ่งสาเหตุนี้มีส่วนสำคัญทำให้การสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชน ทำให้กรมชลประทานไม่สามารถเพิ่มศักยภาพในการกักเก็บน้ำเพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน หรือเพื่อขยายพื้นที่ชลประทานได้ ซึ่งแม้แต่ในอนาคตก็อาจจะคาดการณ์ได้ว่า โอกาสที่ประชาชนจะยอมรับให้มีการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่มีความเป็นไปได้้น้อยมาก ดังนั้น เพื่อให้มีการเก็บกักน้ำให้เพียงพอต่อความต้องการใช้น้ำของประชาชนในประเทศ กรมชลประทานควรหาแนวทางและศึกษาเกี่ยวกับการเก็บกักน้ำในรูปแบบอื่นๆ โดยไม่หวังพึ่งเพียงการสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่เพียงอย่างเดียว เช่น การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก การสร้างฝายชะลอน้ำ หรือการสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบขนาดใหญ่ต่อประชาชนและพื้นที่ป่า เป็นต้น นอกจากนี้ กรมชลประทานควรพยายามเพิ่มพื้นที่ชลประทานให้มากขึ้น โดยการใช้วิธีพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กแทนการสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่

9) จากการศึกษาที่พบว่า มาตรการขอความร่วมมือประชาชนปฏิบัติตามแผนบริหารจัดการภัยแล้งของกรมชลประทานไม่ได้ผล เช่น มาตรการการขอความร่วมมือไม่กั้นน้ำเข้าพื้นที่ของตัวเอง ช่วงที่เกิดภัยแล้ง หรือมาตรการขอความร่วมมืองดปลูกพืชใช้น้ำมากในช่วงฤดูแล้ง เป็นต้น ทำให้กรมชลประทานไม่สามารถจัดการน้ำในระบบชลประทานช่วงฤดูแล้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น เพื่อจัดการปัญหาดังกล่าว รัฐควรอนุญาตให้กรมชลประทานใช้มาตรการบังคับทางกฎหมาย เพื่อควบคุมพฤติกรรมกรใช้น้ำของประชาชนด้วยการออกกฎหมายหรือปรับปรุงกฎหมายให้มีโทษทางอาญา เช่น โทษปรับมาบังคับใช้แก่ผู้ที่ฝ่าฝืน แทนมาตรการขอความร่วมมือ ทั้งนี้เพื่อให้กรมชลประทานสามารถบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในช่วงฤดูแล้งได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

10) จากการศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานของกรมฝนหลวงและการบินเกษตร พบว่า ระเบียบการปฏิบัติงานของกรมฝนหลวงและการบินเกษตรส่วนใหญ่เป็นระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการบินเป็นหลัก ทั้งที่ในปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่า กรมฝนหลวงและการบินเกษตรเป็นเพียงหน่วยงานเดียวที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำในบรรยากาศ แต่ระเบียบกลับไม่มีบทบัญญัติในส่วนนี้ ดังนั้น เพื่อป้องกันการติดขัดในการปฏิบัติหน้าที่อันเนื่องมาจากระเบียบไม่ชัดเจนซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต รัฐควรบัญญัติระเบียบเกี่ยวกับบทบาทอำนาจหน้าที่ด้านการบริหารจัดการน้ำในบรรยากาศของกรมฝนหลวงและการบินเกษตรให้ชัดเจน เพื่อประสิทธิภาพในการดำเนินงานของกรมฝนหลวงและการบินเกษตร และเพื่อเป็นเกณฑ์การพิจารณาในกรณีที่จะเกิดข้อขัดแย้งด้านการบริหารจัดการน้ำในบรรยากาศได้ในอนาคต อีกทั้งการบัญญัติบทบาทอำนาจหน้าที่อย่างดังกล่าว จะทำให้การบริหารจัดการน้ำทั้งน้ำใต้ดิน น้ำบนดิน และน้ำในบรรยากาศ สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

11) จากผลการศึกษาเกี่ยวกับความรุนแรงของผลกระทบจากภัยแล้งด้านสิ่งแวดล้อม พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดจากปัญหาน้ำใต้ดินลดลง/ขุดหายากมากขึ้น ซึ่งข้อมูลนี้สะท้อนได้ว่า ประชาชนยังมีความต้องการใช้น้ำบาดาลแต่การขุดเจาะน้ำบาดาลในปัจจุบันกลับทำได้ยากขึ้น โดยมีความเป็นไปได้ว่าการขุดหาน้ำบาดาลของประชาชนนั้นไม่ได้มีการพิจารณาด้วยข้อมูลทางธรณีวิทยา/ธรณีฟิสิกส์ ของพื้นที่ ทำให้โอกาสขุดเจอน้ำน้อยลง ประกอบกับการขุดน้ำบาดาลของประชาชนอาจจะไม่ได้ใช้เครื่องมือที่มีประสิทธิภาพสูง จึงทำให้สามารถขุดได้เพียงผิวดินเมื่อเกิดปัญหาภัยแล้งน้ำผิวดินลดลง การขุดเจอน้ำจึงน้อยลงตามไปด้วย จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าความต้องการของประชาชนสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานของกรมทรัพยากรน้ำบาดาลที่มีความพยายามจะนำน้ำบาดาลมาใช้เพื่อบรรเทาภัยแล้งให้กับประชาชน ดังนั้น เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนที่ประสบภัยแล้ง กรมทรัพยากรน้ำบาดาลควรมีการจัดทำแผนที่น้ำบาดาลให้ครอบคลุมพื้นที่ซึ่งมีโอกาสประสบภัยแล้งทั้งประเทศ โดยในเบื้องต้นอาจมีการจัดทำแผนที่ในพื้นที่แห้งแล้งซ้ำซากก่อนแล้วค่อยขยายไปยังพื้นที่อื่นๆ เพื่อที่ประชาชนจะได้ใช้ประโยชน์ข้อมูลในการขุดหาน้ำบาดาล นอกจากนี้แม้ภารกิจเกี่ยวกับน้ำบาดาลในพื้นที่ส่วนใหญ่จะถูกถ่ายโอนไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว แต่ด้วยข้อจำกัดต่างๆ ที่ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ กรมทรัพยากรน้ำบาดาลจึงควรมีการร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อช่วยเหลือประชาชนในการขุดเจาะน้ำบาดาล ทั้งโดยการร่วมกันสำรวจพื้นที่เพื่อขุดเจาะน้ำบาดาล หรือการสนับสนุนเครื่องมือการขุดเจาะน้ำบาดาลที่มีประสิทธิภาพสูงให้กับประชาชน เป็นต้น

12) จากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า หน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการน้ำและภัยแล้งมีหลายหน่วยงาน ทำให้หลายครั้งมีการดำเนินงานซ้ำซ้อนกัน อีกทั้งมีบางหน่วยงานไม่ได้ดำเนินงานในภารกิจตามกฎหมายซึ่งเป็นหน้าที่หลักอย่างเต็มที่ แต่กลับให้ความสำคัญกับการดำเนินงานในภารกิจตามยุทธศาสตร์แทน ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวทำให้การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและภัยแล้งของประเทศไทยไม่มีประสิทธิภาพอย่างที่ควรจะเป็น ดังนั้นเพื่อจัดการกับปัญหาดังกล่าว รัฐควรได้กำกับดูแลให้แต่ละหน่วยงานปฏิบัติตามกฎหมายเป็นหลัก โดยการกำกับดูแลสามารถดำเนินการผ่านการใช้กลไกต่างๆ ของรัฐ เช่น การจัดสรรงบประมาณประจำปีต้องเป็นไปตามภารกิจตามกฎหมายของหน่วยงาน และการตรวจสอบติดตามการปฏิบัติงานในภารกิจตามกฎหมายของแต่ละหน่วยงาน เป็นต้น

จากรายงานการศึกษาในครั้งนี้ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการภัยแล้งของประเทศไทย เช่น กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรมทรัพยากรน้ำ กรมชลประทาน กรมทรัพยากรน้ำบาดาล กรมฝนหลวงและการบินเขตรวม รวมไปถึงรัฐบาลซึ่งทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและกำกับดูแลให้การบริหารจัดการภัยแล้งของประเทศไทยบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ควรนำผลจากการศึกษานี้ไปใช้ประกอบการวางแผนในการแก้ปัญหาในการบริหารจัดการภัยแล้ง เพื่อให้กลไกในการจัดการภัยแล้งของภาครัฐมีประสิทธิภาพ สามารถบรรเทาความเดือดร้อนและแก้ปัญหาให้กับประชาชนได้อย่างยั่งยืน

បទពិសោធន៍

บรรณานุกรม

- กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545.
2545. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ 119 ตอนที่ 103ก. หน้า 27 - 33.
- กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมทรัพยากรน้ำบาดาล กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545.
2545. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ 119 ตอนที่ 103ก. หน้า 34 - 38.
- กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2557. 2558.
ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 132 ตอนที่ 1ก. หน้า 11 - 17
- กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย. 2558. (ร่าง) **แผนแม่บทป้องกันและบรรเทาภัยแล้ง**. (Online).
http://www.uthailocal.go.th/dnm_file/govdoc_stj/3899_center.PDF, 9 เมษายน 2558
- กรมอุตุนิยมิวิทยา. 2553. **ภัยแล้ง (Drought)**. (Online). <http://www.tmd.go.th/info/info.php?FileID=71>,
3 มีนาคม 2558.
- กรมชลประทาน. 2554. **คู่มือการปฏิบัติงาน (Work manual) เล่มที่ 8/16 การประเมินการใช้น้ำในกิจกรรมต่างๆ**.
(Online). <http://water.rid.go.th/hwm/wmg/water/handbook.php>, 25 สิงหาคม 2558
- โฆษิต ล้อศิริรัตน์. 2558. การบริหารทรัพยากรน้ำและการชลประทานหลวงในปัจจุบันมีปัญหและอุปสรรค
อย่างไร. ใน สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (บรรณาธิการ). **สรุปผลการเสวนานำเสนอ
ข้อมูลทางวิชาการและงานวิจัยสู่การใช้ประโยชน์ในกระบวนการนิติบัญญัติ เรื่อง “ทรัพยากรน้ำ
ความจำเป็นในการบริหารจัดการ”**. กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์ สำนักเลขาธิการวุฒิสภา, 16-22.
- ทงศักดิ์ วิงวอน. 2556. **มาตรการการช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้งของศูนย์ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
เขต 10 กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย**. การศึกษาค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธีรณิย์ แก้วพาดิ. 2553. **ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในการจัดการกับปัญหาภัยแล้งในเขตองค์การบริหาร
ส่วนตำบลสองดาว อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร**. การศึกษาค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาการปกครองท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

บุญชม เปี้ยแดง, วรรณภา จันทรังค์, นารี สุทธิปริดา, และ เกษมศรี ชับซ้อน. 2526. **ปฐพีวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ฝึกอบรมวิศวกรรมเกษตรปทุมธานี.

ประวิทย์ จันทรังค์. 2553. **การวิเคราะห์ความเสี่ยงต่อความแห้งแล้งในพื้นที่อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โดยการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์**. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. อ้างถึง World Bank. 2006. **Overcomeing Drought Adaptation Strategies for Andhra Pradesh, India**. Washington, D.C.

ปิยศักดิ์ นามแสน. 2557. **แนวทางการบริหารจัดการภัยแล้งขององค์การบริหารส่วนตำบลยางสักกระโหล่ม อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี**. การศึกษาค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการพัฒนาท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

ระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยเงินทดรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. 2556. 2556. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 130 ตอนพิเศษ 23ง. หน้า 1 - 13.

วิภาณุ คงจันทร์. 2543. **การศึกษาศักยภาพในการจัดการปัญหาสาธารณะตามวิถีชาวบ้าน กรณีศึกษา การจัดการภัยแล้งในตำบลเสือโก้ก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี**. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยมหิดล.

เสวตฉัตร ศรีสุรัตน์. 2553. **การวิเคราะห์พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งในจังหวัดนครนายก**. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

_____. 2553. **การวิเคราะห์พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งในจังหวัดนครนายก**. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อ้างถึง นงคณา อยู่ประสิทธิ์วงศ์. 2537. **สภาวะฝนแล้งที่เกิดขึ้นในประเทศไทย**. กรมอุตุนิยมวิทยา

ศูนย์อำนวยการบรรเทาสาธารณภัย. 2557. **สถานการณ์ภัยแล้งของประเทศไทย พ.ศ. 2545 - 2557**. กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย. (อัดสำเนา)

ศูนย์ภูมิอากาศ กรมอุตุนิยมวิทยา. 2557. **สถานการณ์อุณหภูมิน้ำทะเลในมหาสมุทรแปซิฟิกเขตศูนย์สูตร**. (Online). <http://www.tmd.go.th/programs%5Cuploads%5Cphenomena%5C%B8%D1%B9%C7%D2%A4%C1-14.pdf>, 3 มีนาคม 2558

สนั่น จันทะโคตร. 2555. **แนวทางการบริหารจัดการภัยแล้งในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา**. การศึกษาค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครองท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สิริศักดิ์ หอมรินทร์. 2553. ยุทธศาสตร์แนวทางการแก้ไขปัญหาภัยแล้งขององค์การบริหารส่วนตำบลซับสนุ่น อำเภอมากเหล็ก จังหวัดสระบุรี. การศึกษาค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครองท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สุชาติวุฒิ วงษ์จี. 2553. การบริหารจัดการปัญหาภัยแล้งขององค์การบริหารส่วนตำบลหินซ้อน อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี. การศึกษาค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครองท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สุพจน์ ชูรัตน์. 2553. รูปแบบการบริหารจัดการงานป้องกันและบรรเทาภัยแล้งที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลนาหว้าใหญ่ อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ. การศึกษาค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครองท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สำนักบริหารจัดการน้ำและอุทกวิทยา กรมชลประทาน. 2557. แผนการบริหารจัดการน้ำและการเพาะปลูกพืชฤดูแล้งในเขตชลประทาน ปี 2557/2558. (Online). http://water.rid.go.th/hydhome/document/2557/Plan_2557-2558.pdf, 9 เมษายน 2558

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. 2557. “มาตรการแก้ไขปัญหาผลกระทบจากภัยแล้งปี 2557/2558.” มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 14 ตุลาคม 2557 (Online). <http://www.cabinet.soc.go.th>, 19 พฤศจิกายน 2558.

_____. 2557. “การเตรียมความพร้อมรับสถานการณ์ภัยแล้งปี 2558.” มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 18 พฤศจิกายน 2557 (Online). <http://www.cabinet.soc.go.th>, 19 พฤศจิกายน 2558.

_____. 2558. “โครงการสร้างรายได้และพัฒนาการเกษตรแก่ชุมชนเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้ง.” มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 27 มกราคม 2558 (Online). <http://www.cabinet.soc.go.th>, 19 พฤศจิกายน 2558.

_____. 2558. “แผนบูรณาการจัดการแก้ไขปัญหาภัยแล้งปี 2558.” มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2558 (Online). <http://www.cabinet.soc.go.th>, 19 พฤศจิกายน 2558.

_____. 2558. “แนวทางการแก้ไขปัญหาและให้ความช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนจากภัยแล้ง.” มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 21 กรกฎาคม 2558 (Online). <http://www.cabinet.soc.go.th>, 19 พฤศจิกายน 2558.

_____. 2558. “แผนงาน/โครงการตามมติคณะรัฐมนตรีนัดพิเศษ เมื่อวันที่ 16 กันยายน 2558 (โครงการแก้มลิงเพื่อกักเก็บน้ำในลุ่มน้ำชายแดนระหว่างประเทศ ระยะเร่งด่วนและโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำในลำน้ำเพื่อบรรเทาปัญหาภัยแล้ง.” มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 30 กันยายน 2558 (Online). <http://www.cabinet.soc.go.th>, 25 พฤศจิกายน 2558.

- _____. 2558. “สถานการณ์น้ำและโครงการบูรณาการมาตรการช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งปี 2558/2559.” **มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 6 ตุลาคม 2558** (Online). <http://www.cabinet.soc.go.th>, 25 พฤศจิกายน 2558.
- _____. 2558. “สถานการณ์น้ำและการบริหารจัดการน้ำในช่วงฤดูแล้งปี 2558/2559 ครั้งที่ 1.” **มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 24 พฤศจิกายน 2558**. (Online). <http://www.cabinet.soc.go.th>, 25 พฤศจิกายน 2558.
- สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. 2557. “1 มาตรการหลัก 6 มาตรการเสริมกับการแก้ปัญหาภัยแล้งของรัฐบาล.” **ไทยคู่ฟ้า**. ฉบับที่ 19, 8-9. (Online). www.thaigov.go.th/e-book.html, 19 พฤศจิกายน 2558.
- แหลมไทย พุทธิชัย. 2551. **นโยบายการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพในประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อรทัย แฝงจินดา. 2550. **ภัยแล้งจังหวัดมหาสารคาม: สถานการณ์ความรุนแรงและแนวทางการแก้ปัญหาในระดับหมู่บ้าน**. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- Sivakumar M.V.K. and D.A Wilhite. n.d. **Drought Preparedness and Drought Management**. n.p. (Online). https://www.researchgate.net/profile/Donald_Wilhite/publication/267362571_DROUGHT_PREPAREDNESS_AND_DROUGHT_MANAGEMENT/links/558952ce08ae2affe71444de.pdf, 10 ธันวาคม 2558
- Bauman A., C.Goemans, J. Pritchett and D.T. Mcfadden. 2013. “Estimating the Economic and Social Impacts from the Drought in Southern Colorado.” **JOURNAL OF CONTEMPORARY WATER RESEARCH & EDUCATION**. 151: 61 - 69
- Rathore M.S. 2004. **State Level Analysis of Drought Policies and Impacts in Rajasthan, India**. Srilanka: IWMI International Water Management Institute.
- Yamane T. 1973. **Statistics: An Introductory Analysis**. 3rd ed. Newyork: Harper and Row Publication.

ព័ត៌មាន

ภาคผนวก ก

จำนวนประชากรที่ประสบปัญหาภัยแล้ง พ.ศ. 2557

ตารางผนวก ก จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ประสบปัญหาภัยแล้ง พ.ศ. 2557

หน่วย: ครอบครัว

ภูมิภาค	จำนวนประชากร
ภาคเหนือ	371,303
พะเยา	0
แม่ฮ่องสอน	34,680
อุดรดิตถ์	61,850
เชียงใหม่	170,409
น่าน	48,612
ลำพูน	46,883
เชียงราย	0
แพร่	8,869
ภาคกลาง	239,533
ชัยนาท	22,994
นครสวรรค์	3,135
อุทัยธานี	14,034
ปทุมธานี	112,229
สุพรรณบุรี	23,180
พิษณุโลก	5,246
สิงห์บุรี	0
สุโขทัย	0
พิจิตร	2,182
สมุทรปราการ	4,125
เพชรบูรณ์	49,472
สระบุรี	2,936
ภาคใต้	175,463
ปัตตานี	0
สตูล	10,958
กระบี่	27,075
สุราษฎร์ธานี	7,469
ชุมพร	51,074
นครศรีธรรมราช	45,695
สงขลา	1,515
ตรัง	31,677

ตารางผนวก ก (ต่อ)

หน่วย: ครอบครัว

ภูมิภาค	จำนวนประชากร
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	709,928
ร้อยเอ็ด	1,121
มหาสารคาม	160,614
หนองบัวลำพู	36,102
บุรีรัมย์	79,235
กาฬสินธุ์	0
อุดรธานี	9,459
ขอนแก่น	154,849
ศรีสะเกษ	41,511
ชัยภูมิ	172,454
นครราชสีมา	1,325
สุรินทร์	0
หนองคาย	28,839
อำนาจเจริญ	24,419
ภาคตะวันออก	181,880
ฉะเชิงเทรา	4,691
ชลบุรี	1,920
สระแก้ว	129,464
ปราจีนบุรี	0
ตราด	0
จันทบุรี	45,805
ภาคตะวันตก	69,763
เพชรบุรี	10,288
กาญจนบุรี	23,377
ตาก	36,098
รวม	1,747,870

ที่มา: ศูนย์อำนวยการบรรเทาสาธารณภัย กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (2557)

☐ No

☐ Yes

☐ No

☐ No

☐ Yes

☐

☐ No

☒ Yes

☐

☐ No

☐ Yes

ภาคผนวก ข

แบบสอบถามที่ใช้ในการศึกษา

แบบสอบถามงานวิจัย
เรื่อง การบริหารจัดการภัยแล้งในประเทศไทย

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยที่ดำเนินการโดยสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน ขอความกรุณาท่านตอบคำถามตามที่ได้รับทราบชี้แจง โดยข้อมูลที่ได้อาจมีการสัมภาษณ์นี้จะถูกเก็บรักษาไว้เป็นความลับ และนำไปวิเคราะห์ในภาพรวมเท่านั้น สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือมา ณ โอกาสนี้

*****

วันที่.....ผู้สัมภาษณ์.....
ที่อยู่ของผู้ถูกสัมภาษณ์ (หมู่บ้าน-ตำบล-อำเภอ-จังหวัด).....

คำชี้แจง

ผู้สัมภาษณ์อธิบายให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เข้าใจว่าคำถามต่อไปนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากคำตอบที่ได้รับจะมีผลต่อการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการบริหารจัดการปัญหาภัยแล้งของประเทศไทยในอนาคต

ส่วนที่ 1 การได้รับผลกระทบจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557

น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค

1. ครอบครัวของท่านใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคจากแหล่งน้ำใดเป็นหลัก
☐ น้ำประปา   ☐ แหล่งน้ำธรรมชาติ   ☐ การสำรองน้ำ/กักเก็บน้ำ   ☐ น้ำบาดาล
☐ ระบบชลประทาน   ☐ น้ำฝน   ☐ แหล่งน้ำอื่นๆ ระบุ.....
2. ในพื้นที่ที่ท่านอาศัยมีน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค เพียงพอตลอดทั้งปีหรือไม่
☐ ไม่เพียงพอ   ☐ เพียงพอ   ☐ ไม่แน่นอน
3. ท่านจัดการกับปัญหาน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคไม่เพียงพออย่างไร
☐ ชื้อน้ำ โปรดระบุว่าซื้อจากใคร.....
☐ ใช้สระ/บ่อน้ำสาธารณะประจำหมู่บ้าน
☐ รอรับการแจกน้ำจากหน่วยงานภาครัฐ
☐ ขุดหาแหล่งน้ำ
☐ ใช้น้ำจากระบบชลประทาน
☐ สำรองน้ำไว้ใช้ล่วงหน้า
☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

น้ำเพื่อทำการเกษตรและประกอบอาชีพ

4. ครอบครัวของท่านมีการใช้น้ำเพื่อทำการเกษตรหรือประกอบอาชีพอื่นหรือไม่
☐ ใช่   ☐ ไม่ใช่ (ข้ามไปตอบข้อที่ 13)

5. ครอบครัวของท่านใช้น้ำเพื่อทำการเกษตรจากแหล่งน้ำใดเป็นหลัก
- ☐ น้ำประปา   ☐ แหล่งน้ำธรรมชาติ   ☐ การสำรองน้ำ/กักเก็บน้ำ   ☐ น้ำบาดาล
- ☐ ระบบชลประทาน   ☐ น้ำฝน   ☐ แหล่งน้ำอื่นๆ ระบุ.....
6. ครอบครัวของท่านอาศัยอยู่ในเขตชลประทานหรือไม่
- ☐ อยู่นอกเขตชลประทาน (ข้ามไปตอบข้อที่ 13)   ☐ อยู่ในเขตชลประทาน
7. ท่านได้ใช้ประโยชน์จากน้ำในระบบชลประทานหรือไม่
- ☐ ไม่ได้ใช้ประโยชน์   ☐ ใช้ประโยชน์
- ☐ ทำการเกษตร
☐ ทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน
☐ อุปโภคบริโภค
☐ อื่นๆ ระบุ.....
8. ในพื้นที่ที่ท่านอาศัยมีน้ำเพื่อทำการเกษตรเพียงพอตลอดทั้งปีหรือไม่
- ☐ ไม่เพียงพอ   ☐ เพียงพอ   ☐ ไม่แน่นอน
9. ท่านจัดการกับปัญหาน้ำเพื่อทำการเกษตรที่ไม่เพียงพออย่างไร
- ☐ ชื้อน้ำ โปรดระบุว่าซื้อจากใคร.....
- ☐ รอรับการแจกน้ำจากหน่วยงานภาครัฐ
- ☐ ขุดหาแหล่งน้ำ
- ☐ สำรองน้ำไว้ใช้ล่วงหน้า
- ☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....
10. นอกจากทำการเกษตรแล้ว ครอบครัวของท่านมีการใช้น้ำเพื่อสร้างรายได้ หรือประกอบอาชีพอื่นหรือไม่
- ☐ ไม่ใช้ (ข้ามไปตอบข้อ 13)   ☐ ใช้
- ☐ ทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน ระบุ.....
☐ ประกอบอาชีพอื่นๆ ระบุ.....
11. ท่านสามารถใช้น้ำในพื้นที่เพื่อประกอบอาชีพอื่น (นอกเหนือจากการทำการเกษตร) ได้อย่างเพียงพอตลอดทั้งปีหรือไม่
- ☐ ไม่เพียงพอ   ☐ เพียงพอ   ☐ ไม่แน่นอน
12. ท่านจัดการกับปัญหาน้ำเพื่อประกอบอาชีพอื่นนอกเหนือจากการทำการเกษตรไม่เพียงพออย่างไร
- ☐ ชื้อน้ำ โปรดระบุว่าซื้อจากใคร.....
- ☐ รอรับการแจกน้ำจากหน่วยงานภาครัฐ
- ☐ สำรองน้ำไว้ใช้ล่วงหน้า
- ☐ ขุดหาแหล่งน้ำ
- ☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....
13. ครอบครัวของท่านอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ประสบปัญหาภัยแล้งหรือไม่
- ☐ ไม่ได้อาศัยอยู่ในพื้นที่ประสบภัย   ☐ อาศัยอยู่ในพื้นที่ประสบภัย

14. พื้นที่ที่ท่านอาศัยอยู่ได้รับการประกาศเป็นเขตให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน กรณีเกิดภัยแล้ง (ประกาศพื้นที่ประสบภัยแล้ง) หรือไม่

☐ ไม่ทราบ

☐ ไม่ได้รับการประกาศ

☐ ได้รับการประกาศ จากหน่วยงาน

☐ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

☐ กรมชลประทาน

☐ องค์การบริหารส่วนตำบล/ อำเภอ/ จังหวัด

☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

15. ครอบครัวของท่านได้รับผลกระทบจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 หรือไม่

☐ ได้รับผลกระทบ

☐ ไม่ได้รับผลกระทบ (ข้ามไปตอบในส่วนที่ 2 ข้อที่ 17)

16. ท่านได้รับผลกระทบจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 ที่ระดับความรุนแรงใด

ผลกระทบ	ระดับความรุนแรง					
	ไม่มี	น้อย				
	0	1	2	3	4	5
ผลกระทบด้านสังคม						
ขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค						
เกิดความขัดแย้งในการใช้น้ำ						
การละทิ้งถิ่นฐานภูมิลำเนา						
ผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย/โรคระบาด/สุขภาพจิต						
ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ						
ขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรกรรม						
ขาดแคลนน้ำในการทำปศุสัตว์						
ขาดแคลนน้ำในการทำประมง/เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ						
ผลผลิตทางการเกษตรมีคุณภาพต่ำ						
ปริมาณผลผลิตทางการเกษตรลดลง						
การสัญจรทางน้ำเป็นไปด้วยความลำบาก						
การเกิดโรค/ความผิดปกติในพืช และสัตว์น้ำ						
เกิดความเสียหายจากการที่ที่ดินถูกทิ้งร้าง						
การว่างงาน						
ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม						
ดินเค็ม						
เกิดไฟป่า						
ศัตรูพืชเพิ่มจำนวนมากขึ้น						
ดินแน่นเนื่องจากความแห้งแล้ง						
น้ำใต้ดินลดน้อยลง/สูญหายมากขึ้น						
ผลกระทบด้านอื่นๆ โปรดระบุ						

ส่วนที่ 2 การได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ

17. จากสถานการณ์ภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 ท่านได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานของภาครัฐที่เกี่ยวข้องหรือไม่

☐ ไม่ได้รับ

☐ ได้รับ โดยได้รับเป็น

(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ ได้รับการจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตร

☐ ได้รับแจกจ่ายน้ำเพื่อการบริโภค

☐ ได้รับเงินช่วยเหลือ

☐ ได้รับอุปกรณ์ในการบรรเทาทุกข์ เช่น ใ้รงเก็บน้ำ

☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

18. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง มีการก่อสร้างหรือดำเนินการใดๆ เพื่อป้องกันและจัดการปัญหามลพิษในบริเวณชุมชนของท่านหรือไม่

☐ ไม่มี

☐ มี (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ ขุดหรือสร้างแหล่งกักเก็บน้ำ เช่น บ่อ หรือ สระ เพิ่มมากขึ้น เป็นต้น

☐ ขุดลอกแหล่งน้ำเพื่อให้มีศักยภาพในการเก็บน้ำได้มากขึ้น

☐ ทำฝนเทียม

☐ ให้เงินชดเชยความเสียหายจากภัยแล้ง

☐ ปลดปล่อยสินเชื่อเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง

☐ อื่นๆ ระบุ .....

19. ความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหามลพิษของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

การช่วยเหลือ	ระดับความพึงพอใจ					
	ไม่มี	น้อย	—————>			มาก
	0	1	2	3	4	5
ก่อนเกิดภัย						
การประกาศเตือนภัยเพื่อให้ประชาชนเตรียมรับมือภัยแล้ง						
การให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตระหว่างเกิดภัยแล้ง						
การให้ความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรในพื้นที่เสี่ยงเกิดภัยแล้ง						
การปรับปรุง/พัฒนาสายพันธุ์พืชทนแล้ง						
การแจกอุปกรณ์ในการเก็บกักสำรองน้ำ เช่น ถังน้ำ ใ้รงเก็บน้ำ เป็นต้น						
การสร้างแหล่งเก็บน้ำถาวรในชุมชน เช่น การสร้างฝาย/อ่างเก็บน้ำ/บ่อน้ำ เป็นต้น						
การบำรุงรักษาแหล่งเก็บน้ำถาวรในชุมชน หรือการปรับปรุงและดูแลรักษาระบบชลประทาน เช่น การขุดลอกฝาย/อ่างเก็บน้ำ/บ่อน้ำ ในชุมชนให้สามารถเก็บกักน้ำได้เต็มศักยภาพ เป็นต้น						
การสำรวจแหล่งน้ำใหม่ๆ ให้กับประชาชน						
ระหว่างเกิดภัย						
ประชาชนได้รับการแจกจ่ายน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างเพียงพอ						
ประชาชนทุกคนรอบครัวในชุมชนได้รับการแจกจ่ายน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างเท่าเทียมกัน						
หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้จัดสรรน้ำเพื่อการเกษตรให้ประชาชนอย่างเป็นธรรม						
หน่วยงานภาครัฐให้ความช่วยเหลือตรงตามความต้องการของประชาชน						
หลังเกิดภัย						
การจ่ายเงินชดเชยความเสียหายจากภัยแล้งมีความเหมาะสมและเป็นธรรม						
การปล่อยสินเชื่อเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง						
การวางแผนเพื่อป้องกันปัญหามลพิษในระยะยาว						

20. ท่านคิดว่า การให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งของภาครัฐในภาพรวมมีความเหมาะสมหรือไม่
- ☐ เหมาะสม
- ☐ ไม่เหมาะสม เนื่องจาก.....
21. ท่านคิดว่า การให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งของภาครัฐในภาพรวมมีความเพียงพอหรือไม่
- ☐ เพียงพอ (ข้ามไปตอบข้อที่ 23)
- ☐ ไม่เพียงพอ เนื่องจาก.....
22. เมื่อภาครัฐให้ความช่วยเหลือท่านไม่เพียงพอ ท่านได้ดำเนินการใดๆ เพื่อจัดการปัญหายุ่งยากด้วยตัวเองหรือไม่
- ☐ ไม่ทำ ☐ ทำ ระบุวิธี.....
23. ท่านต้องการให้หน่วยงานภาครัฐช่วยเหลือในการป้องกันและจัดการปัญหายุ่งยากหรือไม่
- ☐ ไม่ต้องการ ☐ ต้องการ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- ☐ พัฒนาแหล่งน้ำหรือจัดหาน้ำเพื่อประโยชน์ต่างๆ
  - ☐ จัดสรรและใช้ทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพและยุติธรรม
  - ☐ การอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร ทรัพยากรน้ำ และแหล่งน้ำ
  - ☐ อื่นๆ ระบุ
    - 1.....
    - 2.....
    - 3.....

ส่วนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ปัญหาภัยแล้งของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง

24. การมีส่วนร่วมในการป้องกันและจัดการปัญหายุ่งยากของประชาชน

กิจกรรม	ได้รับ/ทำ	ไม่ได้รับ/ไม่ได้ทำ
1) ท่านหรือสมาชิกในครอบครัวได้รับการชี้แจงเกี่ยวกับแนวทางการป้องกันและจัดการปัญหาภัยแล้งในบริเวณชุมชนของท่านจากเจ้าหน้าที่ หน่วยงานภาครัฐ หรือหน่วยงานท้องถิ่น		
2) ท่านหรือสมาชิกในครอบครัวเข้าร่วมประชุมที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและจัดการภัยแล้งในชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ หรือหน่วยงานท้องถิ่น		
3) ท่านหรือสมาชิกในครอบครัวได้ร่วมแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหา เสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการป้องกันและจัดการปัญหายุ่งยากในชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ หรือหน่วยงานท้องถิ่น		
4) ท่านหรือสมาชิกในครอบครัวได้ร่วมกันวางแผนกับหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานในท้องถิ่นในการป้องกันและจัดการปัญหายุ่งยากในชุมชน		
5) ท่านหรือสมาชิกในครอบครัวให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับภัยแล้ง เช่น ทำการเกษตรที่เหมาะสมและเป็นไปตามคำแนะนำของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ งดทำนาปรัง ร่วมขุดลอกแม่น้ำ และดูแลรักษาป่าต้นน้ำ เป็นต้น		

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะหรือความต้องการอื่นๆ ที่มีต่อการป้องกันและจัดการภัยแล้งของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

25. ด้านการป้องกัน และการจัดการปัญหาภัยแล้ง

.....

.....

26. ด้านการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย หรือผู้ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง

.....

.....

27. ด้านอื่นๆ (ระบุ)

.....

.....

ส่วนที่ 5 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ – สังคม (ของผู้ถูกสัมภาษณ์)

28. เพศ

☐ หญิง

☐ ชาย

29. อายุ.....ปี

30. สถานภาพสมรส

☐ โสด

☐ สมรส

☐ ม่าย/ หย่า/ แยกกันอยู่

31. จำนวนสมาชิกในครอบครัว (รวมตัวของท่าน) .....คน

32. รายได้ของท่านโดยเฉลี่ยต่อเดือน ประมาณ .....บาท

33. รายได้ของครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือน ประมาณ.....บาท

34. การศึกษาขั้นสูงสุด หรือกำลังศึกษาอยู่

☐ ประถมศึกษา

☐ มัธยมศึกษาตอนต้น

☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.

☐ อนุปริญญา/ปวส.

☐ ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า

☐ ปริญญาโท

☐ ปริญญาเอก

☐ อื่นๆ ระบุ.....

35. การประกอบอาชีพในปัจจุบัน

☐ พนักงานบริษัทเอกชน

☐ ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย

☐ รับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ

☐ แม่บ้าน/พ่อบ้าน

☐ รับจ้าง

☐ ว่างาน/กำลังหางาน

☐ พนักงาน/ข้าราชการเกษียณ

☐ เกษตรกร

☐ ทำการเกษตร ระบุ.....

☐ ทำปศุสัตว์ ระบุ.....

☐ ทำประมง ระบุ.....

☐ อื่นๆ ระบุ.....

36. สถานภาพของท่านในครอบครัว

- ☐ เป็นหัวหน้าครัวเรือน ☐ ไม่ได้เป็นหัวหน้าครัวเรือน

37. ท่านได้รับเงินชดเชยจากภาครัฐเนื่องจากความเสียหายจากภัยแล้งใน พ.ศ. 2557 หรือไม่

- ☐ ไม่ได้รับ ☐ ได้รับ จากหน่วยงาน ระบุ.....เป็นจำนวนเงิน.....บาท

38. ความคาดหวังต่อโอกาสที่จะเกิดภัยแล้งในชุมชนของท่านใน พ.ศ. 2558

- ☐ ไม่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน ☐ เกิดขึ้นอย่างแน่นอน ☐ ไม่แน่ใจ

39. ท่านได้เตรียมความพร้อมสำหรับรับมือกับภัยแล้งในอนาคตหรือไม่

- ☐ เตรียมความพร้อม โปรดระบุวิธีการเตรียมความพร้อม.....
☐ ไม่ได้เตรียมความพร้อม เนื่องจาก.....

ขอขอบคุณในความร่วมมือ

ภาคผนวก ก

ประกาศกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข
การประกาศเขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยกรณีฉุกเฉิน

ประกาศกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการประกาศ
เขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน

อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๒๐ แห่งระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยเงินทดรองราชการ เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๕๖ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย โดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง จึงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการประกาศเขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน ไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ เมื่อเกิดภัยพิบัติขึ้นในกรุงเทพมหานครหรือจังหวัดอื่น หากเป็นกรณีฉุกเฉินและจำเป็นต้องให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติจากเงินทดรองราชการตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยเงินทดรองราชการเพื่อให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน ให้อธิบดีกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย หรือผู้ว่าราชการจังหวัดร่วมกับ ก.ช.ภ.จ. แล้วแต่กรณี ดำเนินการประกาศเขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน เพื่อให้ส่วนราชการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ โดยการประกาศเขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินนั้น ให้มีรายการดังต่อไปนี้

(๑) ประเภทของภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน

(๒) วัน เดือน ปี ที่เกิดภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน และวัน เดือน ปี ที่สิ้นสุดภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน ในกรณีที่สถานการณ์ของภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินยังไม่ยุติ ให้ระบุในประกาศว่า “ภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินยังไม่ยุติ” และเมื่อภัยพิบัติดังกล่าวได้ยุติแล้ว ให้ดำเนินการประกาศวันสิ้นสุดของภัยด้วย

(๓) พื้นที่ที่เกิดภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน ให้ระบุเฉพาะพื้นที่หมู่บ้าน ตำบล อำเภอที่เกิดภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินเท่านั้น หากภัยพิบัติส่งผลกระทบเป็นวงกว้างขึ้น ก็ให้ประกาศเพิ่มเติมตามความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง และให้ระบุให้ชัดเจนว่า เป็นการประกาศเขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินเพิ่มเติม

(๔) ประเภทความเสียหาย ให้ระบุประเภทความเสียหาย อาทิ ชีวิต ทรัพย์สิน ที่อยู่อาศัย พื้นที่การเกษตร หรือสิ่งสาธารณประโยชน์ เป็นต้น

(๕) เวลาเริ่มต้นและเวลาสิ้นสุดของการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน ทั้งนี้ต้องไม่เกินสามเดือน นับแต่วันที่เกิดภัย

เมื่อได้มีการประกาศเขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน รวมทั้งการประกาศวันสิ้นสุดของภัย ให้ส่งสำเนาประกาศดังกล่าวให้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยทราบทันที

ข้อ ๒ กรณีไม่สามารถดำเนินการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติได้ภายในระยะเวลาที่กำหนดตามข้อ ๑(๕) ให้ยื่นขอขยายระยะเวลาการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินก่อนระยะเวลาการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินสิ้นสุดลงไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน โดยให้ทำเป็นหนังสือชี้แจงเหตุผลความจำเป็นและระยะเวลาที่ขออนุมัติขยาย พร้อมแนบเอกสารประกอบการพิจารณา ดังนี้

(๑) สำเนาประกาศเขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน

(๒) สำเนารายงานการประชุมคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติอำเภอ (ก.ช.ภ.อ.) หรือสำเนารายงานการประชุมคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกิ่งอำเภอ (ก.ช.ภ.กอ.) หรือสำเนารายงานการประชุมคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติจังหวัด (ก.ช.ภ.จ.) แล้วแต่กรณี ที่มีมติอนุมัติหรือเห็นชอบการใช้จ่ายเงินทดรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน

ในรายการ ...

ในรายการที่ขออนุมัติขยายระยะเวลาการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน ซึ่งได้พิจารณาให้เป็นไปตามระเบียบและหลักเกณฑ์ที่กระทรวงการคลังกำหนดแล้ว

(๓) รายละเอียดการขออนุมัติขยายระยะเวลาการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน ตามแบบที่กำหนดท้ายระเบียบนี้

การอนุมัติขยายระยะเวลาการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินให้เป็นอำนาจอธิบดีกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ทั้งนี้ ในการขออนุมัติให้คำนึงถึงความจำเป็นและเหมาะสมเพื่อการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า

ข้อ ๓ ในกรณีมีเหตุจำเป็นไม่อาจขออนุมัติขยายระยะเวลาการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินได้ทันตามกำหนดระยะเวลาตามข้อ ๒ ให้เป็นดุลยพินิจของอธิบดีกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยที่จะรับไว้พิจารณาตามเหตุผลและความจำเป็น

ข้อ ๔ ประกาศนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

(นายฉัตรชัย พรหมเลิศ)

อธิบดีกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

ภาคผนวก ง

ระเบียบกระทรวงการคลัง

ว่าด้วยเงินทดรองราชการเพื่อช่วยเหลือ

ผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. 2556

ระเบียบกระทรวงการคลัง

ว่าด้วยเงินทดรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน

พ.ศ. ๒๕๕๖

โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยเงินทดรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๕๖ ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๑ (๕) แห่งพระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๒ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีจึงวางระเบียบไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยเงินทดรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๕๖”

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ ๓ ให้ยกเลิก

(๑) ระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยเงินทดรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๖

(๒) ระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยเงินทดรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๙

(๓) ระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยเงินทดรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๒

ข้อ ๔ ระเบียบนี้ไม่ใช้บังคับกับการจ่ายเงินทดรองราชการตามระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยเงินทดรองราชการเพื่อใช้จ่ายกรณีฉุกเฉินหรือจำเป็นในการรักษาความมั่นคงของประเทศ พ.ศ. ๒๕๓๒ และระเบียบเงินทดรองของทางราชการทหาร

ข้อ ๕ ในระเบียบนี้

“ภัยพิบัติ” หมายความว่า สาธารณภัยอันได้แก่ อัคคีภัย วาตภัย อุทกภัย ภัยแล้ง ภาวะฝนแล้ง ฝนทิ้งช่วง ภัยจากลูกเห็บ ภัยอันเกิดจากไฟฟ้า ภัยที่เกิดจากโรคหรือการระบาดของแมลงหรือศัตรูพืชทุกชนิด อากาศหนาวจัดผิดปกติ ภัยสงคราม และภัยอันเนื่องมาจากการกระทำของผู้ก่อการร้าย กองกำลังจากนอกประเทศ ตลอดจนภัยอื่น ๆ ไม่ว่าเกิดจากธรรมชาติ หรือมีบุคคลหรือสัตว์ทำให้เกิดขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต ร่างกายของประชาชน หรือก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินของประชาชน

“ฉุกเฉิน” หมายความว่า เกิดขึ้นโดยปัจจุบันทันด่วนหรือเป็นที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในเวลาอันใกล้ และจำเป็นต้องรีบแก้ไขโดยฉับพลัน

“ผู้ประสบภัยพิบัติ” หมายความว่า ผู้ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายจากภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน แต่ไม่รวมถึงส่วนราชการหรือหน่วยงานของรัฐ

“การให้ความช่วยเหลือด้านการเกษตร” ให้หมายความรวมถึง การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติด้านการปศุสัตว์และการประมงด้วย

“การให้ความช่วยเหลือด้านสังคมสงเคราะห์และฟื้นฟูผู้ประสบภัย” หมายความว่า การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติในระยะสั้น เพื่อให้ผู้ประสบภัยพิบัตินั้นสามารถช่วยเหลือตนเองได้ เช่น การให้ความช่วยเหลือเด็ก ผู้สูงอายุ หรือคนพิการซึ่งหัวหน้าครอบครัวเสียชีวิต พิกัด หรือบาดเจ็บจากภัยพิบัติ การขนย้ายครอบครัว และการส่งเสริมอาชีพระยะสั้นแก่ครอบครัวของผู้ประสบภัยพิบัติ เป็นต้น ตลอดจนการให้คำปรึกษาแนะนำและการส่งต่อให้แก่หน่วยงานผู้มีส่วนที่รับผิดชอบ อันเป็นการจำเป็น เพื่อให้การดำรงชีวิตเข้าสู่ภาวะปกติโดยเร็ว

“การให้ความช่วยเหลือด้านการแพทย์และการสาธารณสุข” หมายความว่า การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติด้านกายและจิต ซึ่งประกอบด้วยการรักษาพยาบาล การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันและควบคุมโรค การฟื้นฟูสมรรถภาพ และการสาธารณสุขที่จำเป็น เพื่อให้การดำรงชีวิตเข้าสู่ภาวะปกติโดยเร็ว

ข้อ ๖ ให้ปลัดกระทรวงการคลังรักษาการตามระเบียบนี้ และมีอำนาจกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปตามระเบียบนี้

ข้อ ๗ การปฏิบัติในกรณีใดที่ระเบียบนี้ไม่ได้กำหนดไว้ หรือการยกเว้นการปฏิบัติในกรณีใดตามระเบียบนี้ ให้ส่วนราชการขอทำความตกลงกับกระทรวงการคลัง

หมวด ๑

เงินตรองราชการ

ข้อ ๘ ให้ส่วนราชการมีวงเงินตรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินในการให้ความช่วยเหลือหรือสนับสนุนการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติในระหว่างที่ยังไม่ได้รับเงินงบประมาณรายจ่ายดังนี้

(๑) สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี	๑๐๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท
(๒) สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงกลาโหม	๕๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท
(๓) สำนักงานปลัดกระทรวง	
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	๑๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท
(๔) สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	๕๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท
(๕) สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงมหาดไทย	๕๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท
(๖) สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข	๑๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท
(๗) กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย	๕๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท
(๘) สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด แห่งละ	๒๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท

ในการนี้ ให้ปลัดกระทรวงกลาโหมมีอำนาจจัดสรรเงินอุดหนุนราชการตาม (๒) แก่หน่วยงานในสังกัดกระทรวงกลาโหมตามความจำเป็นและเหมาะสม และให้ผู้ว่าราชการจังหวัดมีอำนาจจัดสรรเงินอุดหนุนราชการตาม (๘) แก่อำเภอหรือกิ่งอำเภอตามความจำเป็นและเหมาะสม ซึ่งแต่ละแห่งต้องมีวงเงินไม่เกิน ๕๐๐,๐๐๐ บาท ทั้งนี้ ในกรณีที่มีความจำเป็นจะจัดสรรเพิ่มเติมให้อีกก็ได้ และให้แจ้งกระทรวงการคลังทราบด้วย

กรณีเกิดภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังมีอำนาจอนุมัติให้ส่วนราชการอื่นมีวงเงินอุดหนุนราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินได้ตามความเหมาะสมจำเป็น และกรณีที่วงเงินอุดหนุนราชการไม่พอ ให้ส่วนราชการดังกล่าวหรือส่วนราชการตามวรรคหนึ่งสามารถขอขยายวงเงินอุดหนุนราชการเพิ่มโดยตรงต่อกระทรวงการคลังได้ แล้วให้รายงานการอนุมัติดังกล่าวให้นายกรัฐมนตรีทราบ

ข้อ ๙ การอนุมัติจ่ายเงินอุดหนุนราชการภายในวงเงินตามข้อ ๘ ให้เป็นอำนาจของผู้ดำรงตำแหน่งดังต่อไปนี้

- (๑) นายกรัฐมนตรี สำหรับกรณีตามข้อ ๘ (๑)
- (๒) ปลัดกระทรวงกลาโหม สำหรับกรณีตามข้อ ๘ (๒)
- (๓) ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำหรับกรณีตามข้อ ๘ (๓)
- (๔) ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สำหรับกรณีตามข้อ ๘ (๔)
- (๕) ปลัดกระทรวงมหาดไทย สำหรับกรณีตามข้อ ๘ (๕)
- (๖) ปลัดกระทรวงสาธารณสุข สำหรับกรณีตามข้อ ๘ (๖)
- (๗) อธิบดีกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย สำหรับกรณีตามข้อ ๘ (๗)

(๘) ผู้ว่าราชการจังหวัด สำหรับกรณีตามข้อ ๘ (๘) เว้นแต่การอนุมัติจ่ายเงินอุดหนุนราชการของอำเภอหรือกิ่งอำเภอภายในวงเงินที่จัดสรรให้ ให้เป็นอำนาจของนายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ แล้วแต่กรณี

ผู้มีอำนาจอนุมัติจ่ายเงินอุดหนุนราชการตามวรรคหนึ่ง อาจมอบหมายให้บุคคลอื่นซึ่งเป็นข้าราชการในสังกัดอนุมัติจ่ายเงินอุดหนุนราชการแทนตนก็ได้

ในกรณีที่มิเหตุอันควรคาดหมายได้ว่าจะเกิดภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินขึ้นในจังหวัดใด และมีความจำเป็นต้องเตรียมเงินสดไว้ เพื่อใช้จ่ายในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติในวันหยุดราชการ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดนั้นมีอำนาจเบิกเงินอุดหนุนราชการตามข้อ ๘ (๘) ไว้เพื่อสำรองจ่ายได้ตามความเหมาะสมจำเป็น และเมื่อภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินสิ้นสุดลงให้นำเงินที่เหลือส่งคืนคลัง

ข้อ ๑๐ ให้ส่วนราชการตามข้อ ๘ ยุติการอนุมัติจ่ายเงินอุดหนุนราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน ในกรณีใดกรณีหนึ่งที่เกิดขึ้นก่อนดังต่อไปนี้

(๑) เมื่อส่วนราชการตามข้อ ๘ ได้รับการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติแล้ว

(๒) เมื่อสิ้นสุดระยะเวลาการให้ความช่วยเหลือตามประกาศเขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน

(๓) มีการประกาศยุติการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติจากอธิบดีกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยหรือผู้ว่าราชการจังหวัด แล้วแต่กรณี

หมวด ๒

คณะกรรมการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ

ข้อ ๑๑ ให้จังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติระดับอำเภอหรือกิ่งอำเภอคณะหนึ่ง เรียกว่า “คณะกรรมการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติอำเภอ” เรียกโดยย่อว่า “ก.ช.ภ.อ.” หรือ “คณะกรรมการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกิ่งอำเภอ” เรียกโดยย่อว่า “ก.ช.ภ.กอ.” แล้วแต่กรณี ประกอบด้วยนายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ เป็นประธานกรรมการ หัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอหรือกิ่งอำเภอที่เกี่ยวข้องหรือผู้แทนไม่เกินสี่คน ผู้แทนกระทรวงกลาโหมหนึ่งคน ผู้แทนกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยหนึ่งคน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอหรือกิ่งอำเภอนั้นหนึ่งคน เป็นกรรมการ และปลัดอำเภอหัวหน้าฝ่ายความมั่นคง เป็นกรรมการและเลขานุการ

ข้อ ๑๒ ให้ ก.ช.ภ.อ. หรือ ก.ช.ภ.กอ. มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

(๑) สำรวจความเสียหายจากภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินที่เกิดขึ้นในอำเภอหรือกิ่งอำเภอ แล้วแต่กรณี และความต้องการรับความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ ของผู้ประสบภัยพิบัติ โดยจัดทำบัญชีเป็นประเภทไว้

(๒) ตรวจสอบและกลั่นกรองการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติในด้านต่าง ๆ ตามที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้สำรวจความเสียหายจากภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่ที่รับผิดชอบตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด

(๓) พิจารณาช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงการคลังกำหนด

(๔) ประสานงานและร่วมดำเนินการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกับ ก.ช.ภ.อ. หรือ ก.ช.ภ.กอ. อื่นในกรณีที่เกิดภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินขึ้นในหลายอำเภอหรือหลายกิ่งอำเภอ

(๕) รายงานผลการสำรวจตาม (๑) และการแก้ไขความเดือดร้อนเฉพาะหน้าที่ได้ดำเนินการไปแล้วให้ ก.ช.ภ.จ. ทราบหรือเพื่อพิจารณาดำเนินการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่อไป

(๖) แต่งตั้งคณะอนุกรรมการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงาน และให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติตามที่ ก.ช.ภ.อ. หรือ ก.ช.ภ.กอ. มอบหมาย แล้วแต่กรณี

ข้อ ๑๓ ให้จังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติระดับจังหวัดคณะหนึ่ง เรียกว่า “คณะกรรมการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติจังหวัด” เรียกโดยย่อว่า “ก.ช.ภ.จ.” ประกอบด้วยผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานกรรมการ ปลัดจังหวัด พาณิชย์จังหวัด โยธาธิการและผังเมืองจังหวัด ผู้แทนกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์หนึ่งคน ผู้แทนกระทรวงกลาโหมหนึ่งคน ผู้แทนกระทรวงเกษตรและสหกรณ์หนึ่งคน ผู้แทนกระทรวงสาธารณสุขหนึ่งคน ผู้แทนองค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่นหนึ่งคน ผู้แทนส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินไม่เกินสี่คน ประธานหอการค้าจังหวัดหรือสภาอุตสาหกรรมจังหวัดหรือผู้แทนในเขตจังหวัดนั้นหนึ่งคน เป็นกรรมการ และหัวหน้าสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด เป็นกรรมการและเลขานุการ

ข้อ ๑๔ ให้ ก.ช.ภ.จ. มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

(๑) ตรวจสอบและกลั่นกรองการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติด้านต่าง ๆ ตามที่ ก.ช.ภ.อ. หรือ ก.ช.ภ.กอ. ได้สำรวจความเสียหายจากภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่ที่ได้รับผิดชอบตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด

(๒) พิจารณาช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงการคลังกำหนด

(๓) ระดมสรรพกำลัง ควบคุม แรงจูงใจ และประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ เพื่อให้ผู้ประสบภัยพิบัติได้รับความช่วยเหลืออย่างรวดเร็วทั่วถึงและไม่ซ้ำซ้อน

(๔) พิจารณานอมนัดค่าใช้จ่ายในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติสำหรับส่วนราชการหรือหน่วยงานอื่นของรัฐที่ไม่มียกเงินอุดหนุนราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน แต่จำเป็นต้องดำเนินการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติตามมติของ ก.ช.ภ.จ.

(๕) จัดทำโครงการขอรับการสนับสนุนงบประมาณ กำลังคน อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ ยานพาหนะ และอื่น ๆ ที่จำเป็นจากส่วนกลางในกรณีภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินที่เกิดขึ้นเกินกว่าความสามารถของจังหวัด

(๖) ประสานงานและร่วมดำเนินการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกับ ก.ช.ภ.จ. อื่น ในกรณีภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินเกิดขึ้นในหลายจังหวัด

(๗) รายงานความเสียหายจากภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินที่เกิดขึ้นในจังหวัด การแก้ไขความเดือดร้อนเฉพาะหน้าที่ได้ดำเนินการไปแล้ว และโครงการขอรับการสนับสนุนการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติจากส่วนกลางให้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยทราบหรือเพื่อพิจารณาดำเนินการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่อไป

(๘) พิจารณาประกาศเขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินร่วมกับผู้ว่าราชการจังหวัด

ข้อ ๑๕ การประชุมคณะกรรมการตามข้อ ๑๑ หรือข้อ ๑๓ ต้องมีกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุม

ในการประชุมคราวใด ถ้าประธานกรรมการไม่มาประชุมหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ให้กรรมการที่มาประชุมเลือกกรรมการคนหนึ่งเป็นประธานในที่ประชุม

มติของที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมาก กรณีที่มีคะแนนเสียงเท่ากัน ให้ประธานในที่ประชุมลงคะแนนเสียงอีกครั้งเสียงเป็นเสียงชี้ขาด

หมวด ๓

การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ

ข้อ ๑๖ การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติตามระเบียบนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวางหลักเกณฑ์สำหรับส่วนราชการในการดำเนินการช่วยเหลือโดยเร่งด่วนตามความจำเป็นและเหมาะสมเมื่อเกิดภัยพิบัติ

กรณีฉุกเฉินขึ้นในท้องที่หนึ่งท้องที่ใด โดยมุ่งหมายที่จะบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้าของผู้ประสบภัยพิบัติ แต่มิได้มุ่งหมายที่จะชดใช้ความเสียหายให้แก่ผู้ใด

ข้อ ๑๗ การใช้จ่ายเงินทดรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินตามระเบียบนี้ ต้องเป็นค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำรงชีพและความเป็นอยู่ของประชาชน หรือเป็นการซ่อมแซมให้คืนสู่สภาพเดิมอันเป็นการบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้า โดยไม่สามารถใช้จ่ายเงินทดรองราชการเพื่อสร้างสิ่งก่อสร้างหรือสาธารณูปโภคที่ถาวรหรือก่อสร้างใหม่ได้

ข้อ ๑๘ เมื่อเป็นที่คาดหมายว่าจะเกิดภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินขึ้นในเวลาอันใกล้ และจำเป็นต้องรีบดำเนินการโดยฉับพลัน ให้ส่วนราชการดังต่อไปนี้อาจใช้จ่ายเงินทดรองราชการในเชิงป้องกันหรือยับยั้งภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินนั้นได้ โดยไม่ต้องประกาศเขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินภายในวงเงินไม่เกิน ๑๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท

(๑) ในกรณีกรุงเทพมหานคร ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย โดยอธิบดีกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเป็นผู้มีอำนาจอนุมัติจ่ายเงิน

(๒) ในกรณีจังหวัดอื่น ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด โดยผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้มีอำนาจอนุมัติจ่ายเงิน

ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกำหนด โดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง

เมื่อดำเนินการตามวรรคหนึ่งแล้วแต่ยังไม่สามารถป้องกันหรือยับยั้งภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินดังกล่าวได้ ก็ให้ประกาศเขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินโดยให้ดำเนินการตามข้อ ๒๐

ความในวรรคหนึ่งและวรรคสอง ไม่ใช้บังคับกับการป้องกันหรือยับยั้งภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินที่เกิดจากโรค หรือการระบาดของสัตว์หรือพืชทุกชนิด ทั้งนี้ ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ดำเนินการตามข้อ ๑๔

ข้อ ๑๙ การป้องกันหรือยับยั้งภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน หรือการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติจากภัยที่เกิดจากโรคหรือการระบาดของสัตว์หรือพืชทุกชนิด ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ใช้จ่ายจากเงินงบประมาณของหน่วยงานก่อน เมื่อไม่สามารถป้องกันได้และเกิดโรคหรือการแพร่ระบาดแล้วและงบประมาณไม่เพียงพอ อาจใช้จ่ายจากเงินทดรองราชการตามข้อ ๘ (๔) ได้

ข้อ ๒๐ เมื่อภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินเกิดขึ้นในท้องที่ใด ให้ผู้มีอำนาจดำเนินการประกาศให้ท้องที่นั้นเป็นเขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน ตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(๑) กรณีเกิดในกรุงเทพมหานคร ให้เป็นอำนาจของอธิบดีกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

(๒) กรณีเกิดในจังหวัดอื่น ให้เป็นอำนาจของผู้ว่าราชการจังหวัดร่วมกับ ก.ช.ภ.จ.

การประกาศเขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินต้องกำหนดพื้นที่และระยะเวลาของการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัตินั้นด้วย ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกำหนด โดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง

ในการประกาศเขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินในจังหวัดอื่น ๆ หากไม่สามารถประชุม ก.ช.ภ.จ. ได้ทันเวลาที่ และผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นว่าความเสียหายดังกล่าวเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กระทรวงการคลังกำหนด ก็ให้มีอำนาจพิจารณาประกาศเขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินไปก่อนได้โดยไม่ต้องขอความเห็นชอบจาก ก.ช.ภ.จ.

ข้อ ๒๑ เมื่อได้มีการประกาศตามข้อ ๒๐ แล้ว ให้ส่วนราชการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในหมวดนี้

ข้อ ๒๒ การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(๑) ให้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ดำเนินการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติทุกด้าน เว้นแต่การให้ความช่วยเหลือด้านสังคมสงเคราะห์และฟื้นฟูผู้ประสบภัย การให้ความช่วยเหลือด้านการเกษตร หรือการให้ความช่วยเหลือด้านการแพทย์และการสาธารณสุข ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการตามข้อ ๘ (๓) (๔) และ (๖) แล้วแต่กรณี

(๒) กรณีส่วนราชการหรือหน่วยงานอื่นของรัฐซึ่งไม่มีวงเงินตรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินได้รับการร้องขอให้ช่วยเหลือ หรือถูกสั่งการให้ช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติให้ขอรับการสนับสนุนจากกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เว้นแต่การให้ความช่วยเหลือด้านสังคมสงเคราะห์และฟื้นฟูผู้ประสบภัย การให้ความช่วยเหลือด้านการเกษตร หรือการให้ความช่วยเหลือด้านการแพทย์และการสาธารณสุข ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการตามข้อ ๘ (๓) (๔) และ (๖) แล้วแต่กรณี

(๓) กรณีที่มีเหตุจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ ให้สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีหรือสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงมหาดไทย ให้การสนับสนุนเงินตรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินแก่ส่วนราชการตามข้อ ๘ (๓) (๔) (๖) และ (๗) โดยไม่ต้องให้ส่วนราชการดังกล่าวขอรับการสนับสนุนก่อนได้

(๔) กรณีที่มีความจำเป็นเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ และกระทรวงกลาโหมได้รับการร้องขอหรือถูกสั่งการ หน่วยงานดังกล่าวสามารถดำเนินการให้ความช่วยเหลือได้โดยตรง

ข้อ ๒๓ การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติในจังหวัดอื่น ให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(๑) ให้อำเภอหรือกิ่งอำเภอ แล้วแต่กรณี ดำเนินการให้ความช่วยเหลือตามมติของ ก.ช.ภ.อ. หรือ ก.ช.ภ.กอ. แล้วแต่กรณี ภายในวงเงินตรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินตามที่ผู้ว่าราชการจังหวัดจัดสรรให้ และในกรณีที่มีความจำเป็นต้องใช้เงินเพื่อดำเนินการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติมากกว่าวงเงินที่ได้รับจัดสรร ให้อำเภอหรือกิ่งอำเภอขอรับการสนับสนุนโดยตรงจากจังหวัด และให้ผู้ว่าราชการจังหวัดอนุมัติการจ่ายเงินตรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินของจังหวัดเพื่อสนับสนุนการดังกล่าวหรือดำเนินการให้ความช่วยเหลือตามมติของ ก.ช.ภ.จ.

ในกรณีที่ไม่สามารถประชุม ก.ช.ภ.อ. ก.ช.ภ.กอ. หรือ ก.ช.ภ.จ. แล้วแต่กรณี ได้ทันเวลาที่ ถ้านายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอหรือผู้ว่าราชการจังหวัด แล้วแต่กรณี เห็นว่า

ความเสียหายดังกล่าวเป็นไปตามระเบียบนี้ ก็ให้มีอำนาจพิจารณาอนุมัติการให้ความช่วยเหลือไปก่อนได้ โดยไม่ต้องขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการดังกล่าว

(๒) ในกรณีส่วนราชการหรือหน่วยงานอื่นของรัฐซึ่งไม่มีวงเงินทรงพระราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินได้รับการร้องขอให้ช่วยเหลือ หรือถูกสั่งการให้ช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติให้ขอรับการสนับสนุนจากจังหวัด

(๓) ในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ และกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยหรือกระทรวงกลาโหม แล้วแต่กรณี ได้รับการร้องขอหรือถูกสั่งการ ให้หน่วยงานดังกล่าวสามารถดำเนินการให้ความช่วยเหลือได้โดยตรง และรายงานให้ ก.ช.ภ.อ. ก.ช.ภ.ก. หรือ ก.ช.ภ.จ. ทราบต่อไป เว้นแต่ในกรณีการให้การสนับสนุนและช่วยเหลือในด้านวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ ยานพาหนะ และสิ่งอื่น ๆ เพื่อใช้ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ให้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยสามารถดำเนินการให้ความช่วยเหลือได้โดยไม่ต้องร้องขอ

(๔) ในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ ให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หรือกระทรวงสาธารณสุข มีอำนาจโอนเงินทรงพระราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินให้แก่จังหวัดเพื่อใช้ในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติได้ตามภารกิจของส่วนราชการเจ้าของเงิน โดยไม่ต้องให้จังหวัดขอรับการสนับสนุนก่อนได้

(๕) ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ ให้สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีหรือกระทรวงมหาดไทย มีอำนาจโอนเงินทรงพระราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินให้แก่จังหวัด โดยไม่ต้องให้จังหวัดขอรับการสนับสนุนก่อนได้

การโอนเงินทรงพระราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินให้แก่จังหวัด ให้ดำเนินการตามวิธีการที่กระทรวงการคลังกำหนด

ข้อ ๒๔ การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติของกระทรวงกลาโหมทั้งในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดอื่น ให้สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงกลาโหม หรือหน่วยงานในสังกัดกระทรวงกลาโหม ที่ได้รับมอบหมาย ดำเนินการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติตามข้อตกลงร่วมกันระหว่างกระทรวงกลาโหม กรุงเทพมหานคร กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงสาธารณสุข โดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลังและสำนักงบประมาณ เพื่อให้ความช่วยเหลือเป็นไปโดยทั่วถึงและไม่ซ้ำซ้อนกัน

การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กระทรวงกลาโหมกำหนด โดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง

ข้อ ๒๕ การขอรับการสนับสนุนการให้ความช่วยเหลือตามข้อ ๒๒ และข้อ ๒๓ ให้ทำเป็นหนังสือ ซึ่งอย่างน้อยให้มีรายการดังต่อไปนี้

(๑) ประเภทของภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน

(๒) วัน เดือน ปีที่เกิดภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน และวัน เดือน ปีที่เกิดความเสียหาย

- (๓) สถานที่เกิดเหตุ (ให้ระบุชื่อถนน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ)
  - (๔) จำนวนผู้ประสบภัยพิบัติโดยประมาณ
  - (๕) ความเสียหายโดยประมาณ เช่น จำนวนบ้านเรือนที่เสียหาย ทรัพย์สินที่เสียหาย รวมทั้งมูลค่าความเสียหายที่เกิดขึ้นโดยประมาณ จำนวนผู้บาดเจ็บ ผู้เสียชีวิต เป็นต้น
  - (๖) การช่วยเหลือแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนเฉพาะหน้าที่ได้ดำเนินการไปแล้ว
  - (๗) ความต้องการในการขอรับความช่วยเหลือหรือสนับสนุนการให้ความช่วยเหลือ
- กรณีที่มีความจำเป็นเร่งด่วนไม่อาจขอรับการสนับสนุนเป็นหนังสือได้ ให้ขอรับการสนับสนุนการให้ความช่วยเหลือโดยเครื่องมือสื่อสารใด ๆ หรือโดยวิธีอื่นใดและให้ยืนยันเป็นหนังสือในภายหลังโดยด่วนที่สุด

การขอรับการสนับสนุนระหว่างส่วนราชการตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ให้ส่วนราชการทำสัญญายืมเงินตามระเบียบของทางราชการ

ข้อ ๒๖ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ ให้ส่วนราชการประสานงานระหว่างส่วนราชการหรือหน่วยงานอื่นของรัฐด้วยกันกับเอกชนและองค์กรการกุศลที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิด เพื่อให้ความช่วยเหลือเป็นไปโดยทั่วถึงและไม่ซ้ำซ้อนกัน

หมวด ๔

การจ่ายและการชดใช้เงินทดรองราชการ

ข้อ ๒๗ การจ่ายเงินทดรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินให้จ่ายเป็นค่าใช้จ่ายตามหลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไข และอัตราที่กระทรวงการคลังกำหนด

หากมีความจำเป็นต้องจ่ายนอกเหนือหลักเกณฑ์ตามวรรคหนึ่ง ต้องได้รับอนุมัติจากกระทรวงการคลังก่อน

ข้อ ๒๘ เมื่อผู้มีอำนาจตามข้อ ๙ อนุมัติการจ่ายเงินทดรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินแล้ว ให้ส่วนราชการตามข้อ ๘ เบิกเงินจากคลังเป็นเงินทดรองราชการเพื่อรองจ่ายไปพลางก่อนตามที่กำหนดในระเบียบนี้

ข้อ ๒๙ ในการจ่ายเงินรายใด ผู้รับเงินมิได้ออกใบเสร็จรับเงินให้ไว้เป็นหลักฐานหรือมิได้ลงลายมือชื่อไว้ในสมุดทะเบียนที่ใช้เป็นหลักฐานการจ่ายเงินของทางราชการ ให้ผู้รับเงินทำใบสำคัญรับเงินตามระเบียบของทางราชการ

ข้อ ๓๐ กรณีส่วนราชการตามข้อ ๘ (๑) (๒) (๓) (๔) (๕) (๖) และ (๗) ได้จ่ายเงินทดรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินไปแล้ว ให้ดำเนินการขอรับการจัดสรรเงินงบประมาณรายจ่ายเพื่อชดใช้เงินทดรองราชการดังนี้

(๑) รวบรวมใบสำคัญและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจ่ายเงินเพื่อส่งให้สำนักงานงบประมาณภายในสามสิบวันทำการนับแต่วันที่ได้รับเงินจากคลัง เมื่อสำนักงานงบประมาณได้รับใบสำคัญและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจ่ายเงินแล้วให้ดำเนินการจัดสรรเงินงบประมาณรายจ่ายเพื่อชดใช้เงินตรองราชการโดยเร็ว

(๒) เมื่อได้จ่ายเงินตรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินไปแล้ว ให้จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินซึ่งผู้มีอำนาจอนุมัติรับรองและเก็บหลักฐานใบสำคัญต้นฉบับไว้ที่ส่วนราชการนั้น เพื่อให้สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินตรวจสอบ

ข้อ ๓๑ กรณีส่วนราชการหรือหน่วยงานอื่นของรัฐที่ได้รับการสนับสนุนหรือได้รับโอนเงินตรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินจากส่วนราชการตามข้อ ๘ ให้ส่วนราชการหรือหน่วยงานอื่นของรัฐดังกล่าวส่งใบสำคัญและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจ่ายเงินมายังส่วนราชการเจ้าของเงินภายในสามสิบวันทำการนับแต่วันที่ได้รับเงิน และให้ส่วนราชการเจ้าของเงินเร่งดำเนินการรวบรวมใบสำคัญและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจ่ายเงิน เพื่อส่งให้สำนักงานงบประมาณตามวิธีการในข้อ ๓๐ ทั้งนี้ ระยะเวลาในการดำเนินการขอรับการจัดสรรเงินงบประมาณรายจ่ายเพื่อชดใช้เงินตรองราชการจะต้องเสร็จสิ้นภายในหกสิบวันทำการ

กรณีกระทรวงกลาโหมได้จัดสรรเงินตรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินให้แก่หน่วยงานในสังกัดหรือกรณีสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด จะขอรับการจัดสรรงบประมาณเพื่อชดใช้เงินตรองราชการ ให้หน่วยงานในสังกัดกระทรวงกลาโหมหรือสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดส่งใบสำคัญและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจ่ายเงินมายังสำนักงานปลัดกระทรวงกระทรวงกลาโหม หรือกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย แล้วแต่กรณี ภายในสามสิบวันทำการนับแต่วันที่ได้รับเงิน และให้สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงกลาโหม หรือกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเร่งดำเนินการรวบรวมใบสำคัญและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจ่ายเงิน เพื่อส่งให้สำนักงานงบประมาณตามวิธีการในข้อ ๓๐ ทั้งนี้ ระยะเวลาในการดำเนินการขอรับการจัดสรรเงินงบประมาณรายจ่ายเพื่อชดใช้เงินตรองราชการจะต้องเสร็จสิ้นภายในหกสิบวันทำการ

ข้อ ๓๒ ให้ส่วนราชการจัดทำรายงานการจ่ายเงินตรองราชการส่งไปยังคณะผู้บริหารการคลังประจำจังหวัด หรือคณะกรรมการตรวจสอบติดตามการใช้จ่ายเงินตรองราชการกระทรวงการคลัง แล้วแต่กรณี ตามแบบและเงื่อนไขที่กรมบัญชีกลางกำหนด

ข้อ ๓๓ ในกรณีที่เกิดภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินขึ้นในเดือนสิงหาคมและกันยายนและได้จ่ายเงินตรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินไปแล้ว แต่ไม่สามารถจัดงบประมาณรายจ่ายเพื่อชดใช้เงินตรองราชการในปีงบประมาณได้ทัน ให้นำไปขอรับการจัดสรรเงินงบประมาณรายจ่ายชดใช้ในปีงบประมาณถัดไปโดยให้ถือว่าเป็นค่าใช้จ่ายที่ได้รับอนุมัติให้ก่อหนี้ผูกพันเกินกว่าหรือนอกเหนือไปจากที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีหรือพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม

ข้อ ๓๔ วิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับการเงินในเรื่องใดที่มีได้กำหนดไว้ในระเบียบนี้ให้ถือปฏิบัติตามระเบียบของทางราชการ

หมวด ๕
การจัดหาและการควบคุมพัสดุ

ข้อ ๓๕ ให้ส่วนราชการบริหารการพัสดุสำหรับการจัดหาพัสดุเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติตามที่กำหนดในระเบียบนี้ ดังนี้

(๑) ในการจัดหาพัสดุเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติซึ่งเป็นรายการค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำรงชีพและความเป็นอยู่ของประชาชน และต้องใช้เวลาในการดำเนินการหรือให้การช่วยเหลือไม่เกินเจ็ดวัน ให้ผู้มีอำนาจตามข้อ ๙ แต่งตั้งคณะกรรมการจัดซื้อจัดจ้าง อย่างน้อยสามคน เพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบในการจัดหาเจรจาต่อรองและตกลงราคากับผู้มีอาชีพขายหรือรับจ้างทำงานนั้นโดยตรงในราคาซึ่งไม่สูงกว่าราคาตลาดของท้องที่ในช่วงเวลาที่ภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินเกิดขึ้น โดยคุณสมบัติของผู้มีอาชีพขายหรือรับจ้างทำงานดังกล่าวนั้น อย่างน้อยต้องคำนึงถึงประสบการณ์หรือผลงานเกี่ยวกับอาชีพนั้นโดยตรง และมีสมรรถภาพในส่วนที่เกี่ยวกับกำลังคน เครื่องมือและโรงงาน

เมื่อดำเนินการตกลงราคาพัสดุแล้ว ให้รายงานต่อผู้มีอำนาจตามข้อ ๙ เพื่อพิจารณาอนุมัติและออกใบคำสั่งซื้อหรือใบสั่งจ้าง

หากการดำเนินการดังกล่าวจะไม่ทันต่อเหตุการณ์ ให้คณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งตาม (๑) พิจารณาดำเนินการจัดซื้อหรือจัดจ้างไปก่อนได้ภายในวงเงินไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท แล้วเร่งรายงานขอความเห็นชอบต่อผู้มีอำนาจตามข้อ ๙ ในโอกาสแรกทำได้

(๒) สำหรับการจัดหาพัสดุเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัตินอกเหนือจากรายการตาม (๑) ซึ่งไม่ใช่รายการค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำรงชีพและความเป็นอยู่ของประชาชน และต้องใช้เวลาในการดำเนินการหรือให้ความช่วยเหลือมากกว่าเจ็ดวันขึ้นไป ให้ถือปฏิบัติตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ

ข้อ ๓๖ ให้ผู้มีอำนาจตามข้อ ๙ แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจรับพัสดุอย่างน้อยสามคน เพื่อทำหน้าที่ตรวจรับพัสดุที่จัดหามาตามข้อ ๓๕ (๑) และแต่งตั้งเจ้าหน้าที่คนหนึ่งหรือหลายคนทำหน้าที่จัดทำบัญชีรับ - จ่ายพัสดุที่จัดหาโดยเงินทอรองราชการตามระเบียบนี้ โดยแสดงรายการและจำนวนพัสดุพร้อมกับรายชื่อหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ผู้รับมอบพัสดุ หรือข้อมูลอื่นที่แสดงถึงการแจกจ่ายเพื่อเป็นหลักฐาน

เมื่อกรณีฉุกเฉินสิ้นสุดลงและสามารถปฏิบัติตามระเบียบปกติได้แล้ว ให้คณะกรรมการตรวจรับพัสดุดำเนินการหนึ่งดำเนินการสำรวจพัสดุที่คงเหลืออยู่ทั้งหมด และให้นำพัสดคงเหลือไปลงบัญชีพัสดุหรือทะเบียนครุภัณฑ์ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดต่อไป

หมวด ๖
การตรวจสอบติดตามการใช้จ่ายเงินทอรองราชการ

ข้อ ๓๗ ให้คณะผู้บริหารการคลังประจำจังหวัด เรียกโดยย่อว่า “คบจ.” ที่กระทรวงการคลังแต่งตั้ง มีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

(๑) ตรวจสอบการประกาศเขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินในจังหวัดให้เป็นไปโดยถูกต้องตามระเบียบนี้

(๒) ตรวจสอบการใช้จ่ายเงินอุดหนุนราชการตามระเบียบนี้ในจังหวัดเพื่อให้เกิดความถูกต้องและโปร่งใส

(๓) รายงานผลการตรวจสอบตาม (๑) และ (๒) ให้คณะกรรมการตรวจสอบติดตามการใช้จ่ายเงินอุดหนุนราชการกระทรวงการคลังทราบ

ให้สำนักงานคลังจังหวัดเป็นศูนย์ประสานงานเกี่ยวกับการใช้จ่ายเงินอุดหนุนราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินของจังหวัดและทำหน้าที่สนับสนุนการดำเนินงานของ คบจ.

ข้อ ๓๘ ให้มีคณะกรรมการตรวจสอบติดตามการใช้จ่ายเงินอุดหนุนราชการกระทรวงการคลังประกอบด้วย อธิบดีกรมบัญชีกลาง เป็นประธานกรรมการ ผู้แทนกรมสอบสวนคดีพิเศษ ผู้แทนสำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ ผู้แทนสำนักงบประมาณ เป็นกรรมการ ผู้แทนกรมบัญชีกลาง เป็นกรรมการและเลขานุการ

ให้กรมบัญชีกลางเป็นศูนย์ตรวจสอบติดตามการใช้จ่ายเงินอุดหนุนราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินและทำหน้าที่สนับสนุนการดำเนินงานของคณะกรรมการตามวรรคหนึ่ง

ข้อ ๓๙ ให้คณะกรรมการตรวจสอบติดตามการใช้จ่ายเงินอุดหนุนราชการกระทรวงการคลังมีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

(๑) ตรวจสอบการประกาศเขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินในกรุงเทพมหานครให้เป็นไปโดยถูกต้องตามระเบียบนี้

(๒) ตรวจสอบการใช้จ่ายเงินอุดหนุนราชการตามระเบียบนี้ในกรุงเทพมหานครเพื่อให้เกิดความถูกต้องและโปร่งใส

(๓) ตรวจสอบผลการดำเนินงานตามรายงานของ คบจ.

(๔) รับปัญหาข้อร้องเรียนจากประชาชนหรือหน่วยงานต่าง ๆ เกี่ยวกับปัญหาการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติซึ่งเป็นไปอย่างไม่ถูกต้อง ไม่เป็นธรรม หรือไม่ปฏิบัติตามระเบียบนี้ พร้อมทั้งตรวจสอบและแจ้งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับไปพิจารณาดำเนินการต่อไปตามที่เห็นสมควร

(๕) รายงานผลการตรวจสอบตาม (๑) (๒) และ (๓) ต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อทราบ

บทเฉพาะกาล

ข้อ ๔๐ การดำเนินการและการใช้จ่ายเงินอุดหนุนราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินสำหรับภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินที่เกิดขึ้นอยู่ก่อนวันที่ระเบียบนี้ใช้บังคับ ให้ถือปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยเงินอุดหนุนราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๖ จนกว่าจะดำเนินการแล้วเสร็จเว้นแต่การดำเนินการขั้นตอนใดที่ยังไม่ได้เริ่มดำเนินการให้ถือปฏิบัติตามระเบียบนี้

ข้อ ๔๑ ในระหว่างที่ยังมิได้กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไข และอัตราในการจ่ายเงินทดรองราชการตามระเบียบนี้ ให้ใช้หลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติที่ออกตามระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยเงินทดรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๖ ไปพลางก่อนจนกว่าจะมีการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติตามระเบียบนี้

ข้อ ๔๒ ในระหว่างที่ยังมิได้กำหนดแบบและเงื่อนไขรายงานการใช้จ่ายเงินทดรองราชการตามระเบียบนี้ ให้ใช้แบบและเงื่อนไขรายงานการใช้จ่ายเงินทดรองราชการที่กรมบัญชีกลางกำหนดตามระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยเงินทดรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๖ ไปพลางก่อนจนกว่าจะมีการกำหนดแบบและเงื่อนไขรายงานการใช้จ่ายเงินทดรองราชการตามระเบียบนี้

ข้อ ๔๓ ให้ผู้ซึ่งดำรงตำแหน่งในคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติอำเภอ คณะกรรมการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกิ่งอำเภอ และคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติจังหวัด ตามระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยเงินทดรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๖ อยู่ในวันที่ระเบียบนี้ใช้บังคับ ปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่าจะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติอำเภอ คณะกรรมการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกิ่งอำเภอ และคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติจังหวัด ตามระเบียบนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖

กิตติรัตน์ ณ ระนอง

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550 อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น 5

เลขที่ 120 หมู่ที่ 3 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210

โทรศัพท์ 0 2141 9100 โทรสาร 0 2143 8341

สายด่วน 1676 (โทรฟรีทั่วประเทศ)

www.ombudsman.go.th